

Споразумение за предоставяне на консултантски услуги за преглед на публичните разходи в областта на науката, технологиите и иновациите и за подкрепа при изграждането на подход, основан на доказателства за Националната стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 г.

СТЪЛБ 2: Подкрепа за изграждането на подход, основан на доказателства за Националната стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 г.

Оценка и препоръки по отношение на образователната среда (ОС) в предучилищните институции, училищата в България, включително училищата, предлагащи професионално образование и обучение (ПОО)

30 септември 2020 г.

Образователната среда в България

Оценка и препоръки
по отношение
на образователната
среда в предучилищните
институции, общото
образование и
професионалното
образование и обучение

ОТКАЗВАНЕ ОТ ПРАВА

Настоящият доклад е разработен от служители и консултанти на Групата на Световната банка, която включва следните членуващи в нея институции: Световната банка (Международна банка за възстановяване и развитие и Асоциация за международно развитие); Международна финансова корпорация (МФК); Агенцията за многостранно гарантиране на инвестициите (АМГИ); и Международния център за разрешаване на инвестиционни спорове (МЦРИС), които са отделни юридически лица, всяко от които е организирано съгласно съответните членове на споразумението. Насърчава се използването на настоящия доклад за образователни и нетърговски цели. Констатациите, тълкуванията и заключенията, изразени в него не отразяват непременно възгледите на изпълнителните директори на Групата на Световната банка или на представляваните от тях правителства. Докладът е изготвен, за да осигури консултативна подкрепа за Министерството на образованието и науката (МОН) на Република България и не представлява непременно възгледите на правителството на България или на МОН.

БЛАГОДАРНОСТИ

Настоящият доклад е изготвен от основен екип в състав: Хюсейн Абдул-Хамид (старши специалист по образование, ръководител на екипа) и Десислава Кузнецова (специалист по образование, ръководител на екипа за съвместни задачи), Мария Устинова (консултант по образование, HECED), Сиедан Арооб Икбал (консултант), Кристина Николова (консултант) и Борислав Златков (консултант). Анализът използва предходни анализи на Велизар Стефанов (консултант). Административната подкрепа е предоставена от Адела Делчева (оперативен асистент). Екипът получи ценни насоки от ръководството на Световната банка, Фабрицио Дзарконе (постоянен представител на СБ за България) и Хари Антъни Патринос (мениджър Глобална практика Образование).

Екипът иска да благодари на Министерството на образованието и науката и на Изпълнителната агенция Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“, които предоставиха информация, данни и обратна връзка по отношение анализа на образователната среда.

Списък на съкращенията

ОГРДВ	Образование и грижи в ранна детска възраст
ЕСФ	Европейски социален фонд
ОО	Общо образование
ОС	Образователна среда
ПООС	Платформа за оценка на образователната среда
МОН	Министерство на образованието и науката
НСРРО	Национална стратегическа рамка за развитие на образованието
ОИСР	Организация за икономическо сътрудничество и развитие
ОП	Оперативна програма
ОПНОИР	Оперативна програма “Наука и образование за интелигентен растеж“
PIRLS	Програма за международно изследване на уменията за четене
PISA	Програма за международно оценяване на учениците
ПОО	Професионално образование и обучение
ООН ЦУР	Цели на ООН за устойчиво развитие

СЪДЪРЖАНИЕ

Резюме	7
I. Основна информация и контекст.....	19
1.1. Общи тенденции по отношение на политиките за образователната среда.....	21
II. Директна образователна среда в България.....	25
2.1. Международни доказателства и социално-икономически перспективи.....	25
2.2. Директна образователна среда: административен преглед на МОН.....	39
2.3. Директна образователна среда в България: гледната точка на институциите.....	51
III. Тенденции по отношение на инвестициите от ЕСФ в образователната среда и научени уроци от предходните програмни периоди 2007-2013 и 2014-2020	57
3.1. Приоритети на политиката на Европейския съюз по отношение развиването на умения и базирано на компетентности учене	57
3.2. Избрани примери на финансирани от ЕСФ проекти, насочени към физическата образователна среда	66
3.3. Конкретен фокус и ограничения на ЕСФ+ през новия програмен период 2021-2027 г.: очаквания по отношение на проектите	70
IV. Миксът от политики, насочени към образователната среда в периода 2014-2020 г.	72
4.1.Преглед на избраните програми и подходи.....	72
7. “Изграждане, пристрояване, надстрояване и реконструкция на детски ясли, детски градини и училища”	76
8. Проект по ОПНОИР Развитие на способностите на учениците и повишаване на мотивацията им за учене чрез дейности, развиващи специфични знания, умения и компетентности (Твоят час) – фаза 1.....	77
4.2. Ефекти на микса от политики на ниво изпълнение: образователни институции и общини.....	95
V. Профили на институциите по отношение на директната образователна среда с оглед предоставяне на информация за планиране.....	111
Приложение 1. Ключови констатации и препоръки по отношение на подобренията на директната образователна среда в различните сектори.....	122
Констатации	122
Препоръки	122
Приложение 2. Въпросник, разработен от екипа на МОН за преглед на директната образователна среда в училищата	137

Приложение 3. Списък от избрани национални оперативни програми (ОП) за програмния период 2014-2020 г., изготвени от Чешката Република, Естония, Полша и Словения по тематична цел ТЦ 10 “Образование и обучение”. Тематични приоритети ОП на ЕСФ: примери от отделните държави 159

Приложение 4. Списък на проекти в областта на ОГРДВ, общото, професионалното и висшето образование, изготвени от бенефициенти от избрани държави-членки на ЕС и финансирани по тематична цел (ТЦ) “Образование и обучение” на ЕСФ за програмните периоди 2007-2013 и 2014-2020 164

Приложение 5. Проекти по ЕСФ, изпълнени в периода 2007-2013..... 175

Библиография..... 197

Резюме

Настоящият аналитичен доклад е първият продукт в рамките на Споразумението между Министерството на образованието и науката на Република България (МОН), Изпълнителна агенция „Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж““ (ИАОПНОИР) и Международната банка за възстановяване и развитие (Световна банка) за предоставяне на консултантски услуги за преглед на публичните разходи в областта на науката, технологиите и иновациите и подкрепа в изграждане на основан на доказателства подход за разработване на Национална стратегическа рамка в образованието 2030 г. (Стълб 2: Подкрепа за изграждане на основан на доказателства подход за разработване на Национална стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 г.) Проектът стартира на 10 юни 2020 г., а настоящият доклад е първият продукт от консултантската работа по Стълб 2, Компонент 1, Дейност 1.3 от Споразумението – доклад върху оценката на физическата среда (структурно качество) в предучилищните институции, общообразователните училища и училищата в системата на ПОО, изготвен на база на оценка на потребностите по отношение на образователна среда, съобразена с демографския профил, миграционните процеси и икономическите потребности на ниво община.

Образователната среда (ОС) не е еднакво развита в предучилищните институции и училищата като се наблюдават и разлики между отделните региони в страната. България изостава сред останалите страни от ОИСР по отношение на подкрепящата ученето инфраструктура. Според PISA 2018, учениците от всички социално-икономически квинтили срещат предизвикателства по отношение достъпа до образователна среда с високо качество. Различията между различните училища и региони се обясняват с развитието на политиките и специфичните за образователния сектор инвестиционни практики, насочени към подобряване на ОС. Тази констатация се подкрепя от факта, че както учениците със слаби резултати, така и тези с високи образователни постижения, са изложени на сходно ниско ниво на качество на образователната инфраструктура.

Към м. септември 2020 г. МОН разполага със солидни данни за ремонтните дейности и капиталовите инвестиции в училищното и предучилищното образование. Все още не е ясно дали се прилага нов концептуален подход по отношение на ремонтите, който взема предвид интерактивното обучение. Според училищните директори са необходими нови инвестиции в инфраструктурата с оглед създаване на модерни класни стаи и учебни пространства. Не е ясно, също така, дали е налице обща концепция за образователната среда, която да подпомага ученето, и доколко оценката за ниското качество на образователната среда и потребностите на училищните директори са съотнесими към определен минимален стандарт на национално ниво. Не е налице информация за прилагането на общи концептуални подходи и резултати по отношение на образователната среда.

На базата на прегледа на международните и национални данни, тенденциите по отношение на инвестиционните политики на Европейския социален фонд (ЕСФ), и документите за национално планиране, по-долу е посочен списък с дискуссионни въпроси, препоръки и конкретни предложения за следващите стъпки по отношение на образователната среда.

Стандарти и понятия по отношение на образователната среда: общи препоръки за националните политики

С оглед улесняване развитието на съвременна ОС е важно националната политика да постави акцент върху следните аспекти:

- Насочване на инвестициите към създаване на ОС, която е пряко свързана с педагогическите подходи и е съобразена с потребностите на учениците, учителите и местната общност. Това ще допринесе за подобряване на качеството на учебната база и ще даде възможност за по-ефективно използване на предвидените за иновации средства.
- Според PISA 2018, 1 от всеки 3-ма ученици в България е учил в училище, което се е сблъсквало с липса на физическа инфраструктура; 1 от всеки 5-ма ученици е учил в училище с неадекватна физическа инфраструктура, или такава с ниско качество. Въпреки текущите инвестиции, качеството на образователната инфраструктура, включително директната образователна структура, остава ключов въпрос за образователната система, както посочват училищните директори. МОН трябва да вземе предвид провеждането на анализ на бариерите пред образователните институции да оценят съответните инвестиции. Поради тази причина са необходими конкретни действия (самооценка/ одит на образователната среда, програми подкрепящи развитието на образователната среда, обучение на учители за използване на образователната среда), с оглед интегриране на образователната среда, методите на преподаване и реалността в съществуващите класни стаи.
- Присъединяване към международния диалог за развитие на ОС с оглед запознаване с най-добрия международен опит като същевременно се насърчават и националните практики. Регулярното участие в Групата на националните експерти по ефективна образователна среда на ОИСП (GNEELE) може да се превърне в платформа за подобен обмен и възможност за разработване на политики, насочени към ученето.
- Преразглеждане и оптимизиране на съществуващите санитарни, строителни и противопожарни стандарти, които регулират създаването и поддръжката на образователни съоръжения, с цел (i) вземане предвид на съвременните тенденции в образователните подходи, развитието на учебната среда, както и новите строителни и инженерни технологии; (ii) вземане предвид на политическите цели и по-конкретно на новата политическа цел за осигуряване на равен достъп до качествени учебни пространства за всички четиригодишни деца. Необходимо е МОН да насърчи и ръководи междуведомствен диалог на тази тема с оглед обединяването на идеи, потребности, подходи и начини за набиране на средства, което да даде възможност за продължаване на практиките, които се основават на съществуващия децентрализиран подход за управление и вземане на решения по отношение на ОС.
- На базата на целите на политиката, заложи в Националната стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 (умения за 21-ви век; учене, основано на компетентностите; зелени концепции; гражданство и участие) да се разработят и предоставят насоки за широк кръг от заинтересовани страни, които работят по въпросите на ОС – дизайнери, педагогически специалисти, прилагачи политики, експерти по изграждане и преустройство на образователни сгради, инвестиционни агенции, отговорни за капиталовите инвестиции. Популяризиране на съвременните подходи и най-добрите международни практики.

- Създаването на работна група за координиране на усилията на различните агенции при разработване на висококачествени образователни съоръжения може да се окаже предизвикателство. МОН може да започне да проучва теми и дейности, които биха се радвали на подкрепа, и които са от общ интерес за различните заинтересовани страни, които инвестират в подобряването на ОС.
- Данните за България показват, че решенията по отношение на развитието и инвестициите оказват по-съществено въздействие върху достъпа до висококачествена образователна инфраструктура от социално-икономически фактори. Като цяло подходът към ОС не е насочен към координация на политиките и мониторинг на резултатите, а е интегриран в децентрализирана система за вземане на решения. МОН би могло да преодолее различията по отношение на ОС чрез разработване на политики, които насърчават образователните институции да планират и концептуализират ОС. За да постигне това, МОН може да изгради профили на ОС за различните институции и да интегрира планираните инвестиции с потребностите, както и с концепциите за учене и преподаване за профила на всяка група.
- За да подкрепи разработването на координирани мерки за политиките, екипът на СБ предлага пет типа образователна среда, на базата на данните, събирани от МОН: i) Група 1 – липса на ремонти/ инвестиции; ii) Група 2 – само сгради; iii) Група 3 – само съоръжения на директната образователна среда; iv) Група 4 – обхват на директната образователна среда; v) Група 5 – липсва информация. Екипът на СБ ще продължи с провеждането на дискусии, за да потвърди потенциалното развитие на този подход. Моля, вижте „Следващи стъпки“ по-долу.
- Въздействието на ремонтните дейности по отношение на образователната среда в предучилищното и училищното образование, и ПОО не може да бъде анализирано поради ограничения в данните. СБ има готовност да продължи работата по тази тема, чрез прилагане на допълнителни въпросници за набиране на конкретни данни за образователната среда, както и да използва съществуващите подходи. Въз основа на инструментите на ОИСР, провеждането на проучването ще разкрие възможности за по-широко прилагане на модела за изследване на образователните институции. Като цяло, този подход ще допринесе за приоритетите и целите на Образователната стратегия 2030, и може да бъде надежден инструмент за разработване на политики.

ОТРДВ: препоръки за подобряване на образователната среда

Въз основа на насочения към директната образователната среда анализ на административните данни на МОН за материалната база в предучилищните институции, са идентифицирани следните области на подобрене:

- В предучилищните институции повече от 90% от реновирането на директната образователна среда включва частични и цялостни ремонти на интериора на сгради и освежаване на стаите за игра и спалните помещения, като е ограничена информацията по отношение на връзката между пространствената организация и концепцията за учене. Основните ремонти в предучилищните институции трябва да бъдат планирани и изпълнявани в съответствие с педагогическите концепции и съвременните тенденции в проектирането на ОС, които са гъвкави, трансформативни, разнообразни, и подкрепящи игрите. Важно е концепцията за образователната среда да бъде инкорпорирана в националната учебна програма за ОТРДВ, която трябва да определя и да бъде свързана с

други стандарти и регулации по отношение на образователната среда в предучилищните институции (вж. По-долу).

- Необходимо е да се обърне повече внимание на подобряване на активно използваното пространство за децата в институциите за ОГРДВ. България трябва да използва международни практики, да разработи собствени концепции за оптимизиране на наличните пространства, както и да създаде по-интерактивни пространства за съчетаване на множество функции и дейности, включително игра, спорт, общуване, време за почивка и саморефлексия. Препоръчва се използваните подходи и инвестиции да бъдат насочени към оптимизиране на спалните помещения, коридорите и общото пространство в образователните институции. (вж. по-долу)
- Според данни на МОН, въпреки постоянните ремонти, стаите за игри остават помещенията, които най-много се нуждаят от ремонт (половината от предучилищните институции изискват обновяването на съществуващите стаи за игри, докато 4% се нуждаят от създаването на нови стаи за игра). Бъдещите инвестиции в тази област трябва да бъдат съобразени с педагогическите програми на предучилищните институции, националните стандарти в РДР, националната образователна стратегия и съвременните подходи към дизайна на образователната среда. МОН може да стимулира предучилищните ръководители да концептуализират стаите за игра чрез специални състезания, грантове, образователни програми за предучилищни лидери.
- Необходими са инвестиции и въвеждане на минимални изисквания за спортни и детски площадки на открито с оглед улесняване на детското развитие, ранното учене, физическите дейности и здравословното поведение на децата в институциите за ОГРДВ. Подобен ход може да спомогне за постигане на търсения в Националната стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 баланс между традиционните образователни цели и целите, свързани с придобиване на умения за 21-ви век. (вж. стр. 41 от настоящия доклад)
- Почти две трети от българските институции за ОГРДВ нямат вътрешни спортни съоръжения. Дизайнът на закрито пространство в предучилищните заведения може да предостави добра възможност за избягване на заседнало поведение, насърчаване на физическа активност, взаимодействие и учене. МОН и МЗ трябва да дадат приоритет на инвестициите за насърчаване на физическата активност и здравословния начин на живот в предучилищна възраст. Този фокус би могъл да бъде съобразен с концепцията за зелено предучилищно/училищно образование, въведена от Националната образователна стратегия (по-долу).
- Въпреки че МОН не събира данни за наличността на STEM съоръжения в предучилищните заведения, институциите за ОГРДВ могат да демонстрират желание да участват в творчески процеси на STEM следвайки приоритета на политиките на МОН по отношение развитието на STEM. По този начин, ако институциите за ОГРДВ включват елементи на STEM в своите учебни програми и учебно съдържание, препоръчително е да се разработят препоръки за проектиране на интериорна среда в предучилищните сгради по отношение на дисциплините и дейностите, свързани със STEM. Това е особено важно по отношение на създаването на предучилищни групи в сградите на общообразователните училища (по-долу).
- Тъй като само една трета от институциите за ОГРДВ разполагат с образователна среда за деца със СОП и приобщаващо образование, и тъй като почти половината от предучилищните институции съобщават за необходимост от изграждане на нова образователна среда за децата със СОП, препоръчително е да се направи по-подробен анализ на съществуващия запас от образователни среди за приобщаващо образование и

деца със СОП, както и преглед на потребностите на ръководителите/ учителите в предучилищните заведения относно създаването на такива пространства (по-долу).

- Събирането на информация за субективното възприятие и удовлетвореност от образователната среда на ползвателите на предучилищното образование (учители, деца, директори, родители) може да допълни структурната оценка и събирането на данни за институциите за ОГРДВ. Екипът на СБ разработва въпросник за тази цел, въпреки че тази оценка може да бъде проведена и чрез интервю в рамките на фокус група. МОН може да използва подобни мерки за самооценка за одит на директната образователна среда, за да оцени качеството на съществуващата предучилищна директна образователна среда и да вземе решения относно инвестициите в развитието на образователната инфраструктура, които се отнасят до ученето и детското развитие.

Общо образование: препоръки за подобряване на образователната среда

- Няма налични статистически данни и друга информация относно изискванията за пространствено поддръждане, стандартите или учебните програми за образователната среда в предучилищни групи, организирани в общообразователните училища, която представлява преходна директна образователна среда. Важно е да се разработят специални насоки за образователната среда за такива предучилищни групи, както и за съвместното използване на зони за деца в предучилищна и начална училищна възраст. Това би осигурило създаването на стимулираща, ориентирана към ученето и комфортна среда за децата, които преминават от обстановката, характерна за РДР към училищната обстановка.
- Почти половината от българските училища не са завършили основния ремонт на интериора на сградите. В същото време има разлики между видовете училища, които извършват основен ремонт. Училищата отчитат и потребностите от ремонтни дейности и ново изграждане на основна инфраструктура (столова, лекарски кабинет, кабинет на директора), както и директна образователна среда (класни стаи, дигитални класни стаи, приобщаващи учебни пространства, STEM и библиотеки). Необходим е допълнителен преглед на бариерите пред бъдещото обновяване. МОН би могло да препоръча прилагането на многофункционален подход и принцип на оптимизиране на пространството за активни дейности при обновяване на тези училищни площи. Въвеждането на самостоятелен одит на директната образователна среда и представяне на концептуалната визия на директната образователна среда от образователните институции може да се използва като процедура за подбор за финансиране.
- Постигнато е универсално покритие на инвестициите за обновяване на учителската стая. МОН може да продължи с по-нататъшен анализ на качеството и елементите на обновяването на учителската стая и как тя подпомага ежедневната работа, здравето и психологическия комфорт на учителите на тяхното работно място като компонент от политиката за учителите и пакетите за управление на човешките ресурси. Ограниченият набор от данни не позволява подробен анализ в тази посока.
- В началните училища в България липсата на компютърен софтуер/ приложения за четене оказва значително влияние върху цифровата готовност на учениците. Директорите на средните училища отчитат силна регионална разлика в наличността на образователни материали в страната, което отново може да повлияе на резултатите от ученето и развиването на умения на учениците. МОН трябва да обмисли извършването на по-нататъшен анализ на наличността и използването на ресурса на образователната

- среда чрез въпросници за самооценка (въз основа на въпросника, разработен от екипа на СБ) и да приведе инвестициите в съответствие с потребностите на институциите.
- Една трета от спортните съоръжения в общообразователните училища са обновени, докато в половината от началните училища и в една трета от основните училища все още липсват открити спортни съоръжения (моля, вижте стр. 43 от този доклад). МОН трябва да насърчи въвеждането на закрити, открити спортни и детски площадки в общообразователните училища, за да улесни физическите дейности и здравословното поведение сред децата. Спортните/ детски площадки са особено важни за детското развитие в контекста на предучилищните групи в общообразователните условия и началните училища. В допълнение, подходът за подпомагане на физическата активност в училищата може да бъде разработен в съответствие с концепцията за зелено училище, въведена в Националната образователна стратегия, която включва компонент за здравословния начин на живот.
 - Настоящите данни за кабинетите по природни науки (STEM) и наличието на цифрово оборудване предполагат, че ограничен брой училища в България вече са започнали да създават или адаптират съществуващи учебни области, за да преподават свързани със STEM дисциплини. Необходима е обаче по-подробна оценка, за да се разберат потребностите на училищата от създаване на STEM центрове и как използват съществуващите съоръжения. Международният опит показва, че STEM/ дигиталните зони могат да бъдат разположени навсякъде в училищните сгради и много държави проектират така наречените STEM училища, където учебното съдържание влияе върху цялостното планиране на образователната среда. МОН може да се възползва от факта, че националната програма за STEM е на ранен етап от прилагането си, и да се възползва от най-добрите международни практики при проектирането на STEM учебни пространства, за да улесни оптималното използване на образователната среда и да увеличи размера на пространството за активни дейности на дете.
 - Най-големият фокус при разработването на учебни зони за децата със СОП и приобщаващи образователни пространства е върху средните училища, както и върху основните училища. Освен това, общообразователните училища съобщават за необходимостта от обновяване на приобщаващите пространства или изграждане на нови. Настоящите данни на МОН са ограничени за провеждане на по-подробен анализ на съществуващата образователна среда за приобщаващо образование и децата със СОП в общообразователните училища. МОН би могло да даде приоритет на събирането на допълнителна информация за регионалния обхват, нуждите и ограниченията на настоящата образователна среда за учители и деца със СОП, както и значението за целите на политиката за приобщаващото образование.

ПОО: препоръки за подобряване на образователната среда

- Според данните на МОН, институциите за ПОО представляват единствената група училища, които постоянно инвестират в модерна директна образователна среда. В същото време институциите за ПОО отчитат необходимостта от обновяване и изграждане на нова директна образователна среда (стаи за дейности, цифрови класни стаи, STEM зони, библиотеки). МОН следва допълнително да насърчава развитието на такава директна образователна среда в съответствие с принципите на съвременната учебна среда: откритост, гъвкавост, многофункционалност.

- По-малко от една трета от ПОО са обновили практическата база. Подробният анализ на използването на елементи на практическата база от ученици и преподаватели може да помогне да се идентифицират по-нататъшните потребности на институциите за ПОО институцията по отношение на образователната среда LE и възможните области на сътрудничество с партньорите в индустрията при разработването на такива образователни среди. Важно е да се проучи възможното припокриване на практическата база с другите образователни среди и да се осигури оптимално използване на тези зони.
- Делът на STEM-класните стаи варира в различните видове институции за ПОО, но общото ползване на STEM все още остава ниско. Следвайки подхода на МОН в разработването на STEM-центрове, които представляват набор от няколко класни стаи и зони с общ фокус върху STEM дисциплините, би било важно да се разработят препоръки за STEM интериори в организацията на ПОО и да се проведе допълнително проучване на организация на учебния процес, използване на иновативни методи на преподаване.
- Общите препоръки за спорт, приобщаване/ СОП и съоръжения за преподаватели са подобни на препоръките за общото образование: i) изграждане на спортни съоръжения на закрито и на открито в подкрепа на здравословното поведение и физическите дейности на учениците; ii) извършване на анализ на използването на приобщаващи пространства по отношение на географското разпространение и значението на целите на политиката за приобщаване и подпомагане на децата със СОП; iii) подкрепа за създаване на здравословно и психологически комфортно работно пространство за учителите.
- Събирането на мнения относно субективното възприемане и удовлетвореност от образователната среда от потребителите на институции за ПОО (учители, ученици, директори, доставчици в бранша) би могло да допълни събирането на данни от МОН за институциите за ПОО. Такава информация ще помогне да се разбере как учениците и учителите използват съвременната директна образователна среда и кои са областите за подобряване на качеството. Самооценката може да бъде проведена на база на въпросника, разработен от екипа на СБ.

Планиране и програмиране за образователната среда: общи препоръки

На база на прегледа на националните инвестиции и инвестициите в рамките на ЕСФ, прегледа на политическите приоритети, изброени в проекта на Национална стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 г. и проекта на Оперативна програма 2021-2027, са идентифицирани следните ключови аспекти и области за бъдещо планиране на програмата:

1) Национална стратегия за образование 2030: общи препоръки:

- **Програмите за подкрепа и квалификация на учители са естествен и успешен инструмент за инкорпориране и адресиране на образователната среда на базата на концептуален подход, насочен към преподаването и ученето.** Учителите имат ключова роля при разработването и използването на съвременната учебна среда. В контекста на Национална стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 г. и бъдещите инвестиционни планове този подход може да бъде разглеждан като ключов за разглеждане на ОС като комбинация от елементи, насочени към ученето – учителска практика, учебни материали и елементи на инфраструктурата на присъствената учебна среда (специфични за предмета, класната стая, стаята за дейности, библиотеката, STEM кабинета, дигиталната класна стая, и др.).

- **МОН трябва да развие и координира инвестициите си в образователната среда чрез национални фондове като консолидира всички програми и финансиране.** Министерството трябва да замени фрагментираните дейности и административната тежест от образователните институции за достъп до фондове с непредвидени фондове, насочени към образователната среда, които насърчават образователните концепции и минималните стандарти за образователна среда. Националните програми за развитие на образованието предлагат разнообразни и слабо координирани подходи, които не допринасят последователно към ученето. Системата от национални програми може да разработи координиран с информацията и ориентиран към потребностите подход, основан на конкретни данни за профилите на образователната среда и потребностите на образователните институции.
- **Създаването на специален Фонд за добри идеи за образование, който да позволи бърз достъп до финансиране на потребностите от развитие в образованието, може да изиграе ролята на активиращ фактор за партньорите и процесите в образованието.** Наред с потребностите и иновациите, ОС може да бъде разглеждана като един от елементите на образованието. Подобен „фонд“ може да съчетава национални фондове, инвестиции от ЕС, краудфъндинг и финансиране от донори, и да функционира в обхвата на доверителен фонд, чиито средства са гъвкаво насочени към образованието. Подобен фонд може да популяризира съвременната ОС посредством дейности за разпространение и популяризиране, като архитектурни конкурси, публикации, стипендии, експерименти в образованието, специални събития, насочени към ключовите заинтересовани страни.

2) Оперативна програма 2021-2027: препоръки

- **Според препоръката на новия регламент за ЕСФ + за създаване на равен достъп до всички степени на образование, по-специално за уязвимите групи, и за подпомагане на учебна мобилност, е важно МОН да вземе предвид включването на ОС като част от компонентите на проектния дизайн, наред с новите учебни програми и учебни курсове, които се въвеждат в ОГРДВ, общото образование и секторите на ПОО.** Международни проучвания показват, че удовлетвореността на учениците от училищната среда и по-добрият психологически климат, свързан с по-ниското ниво на тормоз, могат да повлияят на резултатите от ученето на децата, особено на тези от групите с по-нисък социално-икономически статус¹. Поради тази причина в дизайна на проекта могат да бъдат включени мерки за надграждане на ОС (упражнения за участие в разработване на нови формати на ОС с различните групи деца; оценка на потребностите на потребителите от създаване на равен достъп до ОС и образователния процес; обновяване на мебелите и оборудването във връзка с целите на проекта, въвеждане на учителски практики, които предвиждат промяна на ОС). С оглед на липсата на инвестиции в концептуалното развитие на образователната среда (в съответствие с образователната концепция) в България, тези дейности ще спомогнат развитието на образователната среда като ключов компонент в подкрепа на ученето.
- **Ориентираните към ученето насоки, които служат като допълнение към съществуващите официални стандарти за инфраструктурата, ще са необходими за улесняване на**

¹ Shmis, Tigran; Ustinova, Maria; Chugunov, Dmitry. 2020. Learning Environments and Learning Achievement in the Russian Federation : How School Infrastructure and Climate Affect Student Success. International Development in Focus; Washington, DC: World Bank. © World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32598>

подходите за управление и потребностите на политиките. Правителството на България планира да отдели управлението на капиталовите инвестиции (Фонд за регионално развитие) от инвестициите в образованието (ОП и Националните фондове за образование) и този подход може да насърчи официалното прилагане на съществуващите инфраструктурни стандарти, които не са насочени към водеща учебна концепция или насърчаване на специфични, ориентирани към учене цели. На МОН се препоръчва да ръководи и влияе върху този процес, като разработва специфични насоки за ориентирани към учене изисквания за инвестиции и разработва пакет от информационни и обучителни материали за административните ръководители на проекти и системата като цяло, за да информира и ръководи процеса

- **Бъдещите национални инвестиции и инвестиции от ЕС трябва ясно да отразяват концептуалният подход към учебната среда за всеки под-сектор на образованието – ОГРДВ, общо образование и ПОО в рамката на финансиране на всеки под-сектор.** Понастоящем в проекта на ОП се споменават различни аспекти на предучилищната/училищната ОС, като например, социална среда (включване; предотвратяване на тормоза), специализирана подкрепяща образователна среда (включване), дигитална среда, облачна среда (ИКТ), различни образователни среди за изграждане на умения (ПОО), иновативна образователна среда (предучилищно/общо образование), реална работна среда (ПОО), многоезична среда (приобщаване). В ОП могат да бъдат посочени елементите от учебната среда, които трябва да бъдат подобрени (обучение на учители за оценка използване на образователната среда, учебни помагала, надграждане на мебелировката в ОС). В допълнение, ОП може да въведе специален подраздел, посветен на подобряване на ОС за всяка приоритетна област.
- **Последствията от пандемията от COVID-19 променят начина, по който се използва ОС по целия свят, поради което приоритетите по ОП трябва да отразяват новия фокус по отношение на приоритетите на политиките на ЕСФ +, особено по отношение на развитието на дигитални умения.** Въведените в училищата ограничения и временните карантини, както и въвеждането на дистанционно обучение могат да доведат до значителни промени в използването на съществуващата ОС. МОН може да реши да адресира тези промени чрез дейности в ОП (обучение на учители по дистанционни педагогически практики, разработване на дигитална образователна среда), поради факта, че обхватът на пандемията от COVID-19 също се споменава в прегледа на Европейската комисия (ЕК).
- **Изграждане на възможна връзка между политиките на Зелената сделка на ЕК и концепцията за зелените училища, въведена в Националната стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 г.** ЕС ще финансира съществена част от ремонтите на училищата в рамките на Зелената сделка, за да гарантира, енергийната ефективност на физическата ОС (училищни сгради). По отношение на ЕСФ +, бъдещите проекти могат да бъдат насочени към меки мерки за развитие на ОС: обучение на учители за развитие на зелена образователна среда, разработване на учебни програми и оценка на съществуващата ОС от потребителите. Освен това насоченият към учителите въпросник на ОИСР за ключови елементи на ОС (светлина, температура, комфорт) може да предостави информация за тази тематична област и да спомогне събирането на необходимите за ОП данни.

Следващи стъпки

След постигнатото в резултат от проведените координационни и технически срещи споразумение, на екипите на ИАОПНОИР и МОН се предлагат следните стъпки:

1. **Дискусия за валидиране на констатациите и предложенията за ОС с представители на ИАОПНОИР и МОН.** Екипът на СБ ще стартира сесия за валидиране след получаване на писмени коментари и обратна връзка за настоящия анализ. Българският превод на настоящия документ ще бъде представен съгласно Споразумението.
2. **Интерактивни табла за управление на ОС въз основа на набора от данни на МОН.** СБ ще предостави на МОН допълнителен продукт под формата на консолидиран набор от данни на МОН за инфраструктурни ремонти. Инструментът ще бъде представен и обсъден по време на предстоящата дискусия за валидиране на анализа.
3. **Разпространение, събиране на данни и анализ на предложения електронен въпросник за събиране на подробна информация за използването и специфичното приложение на директната ОС.** Към датата на предаване на настоящия доклад електронният въпросник все още не е разпратен в резултат от необходимостта за изпълнение на процедурите на МОН за достъп до електронна платформа. Екипът на СБ ще продължи работата си по въпросника, и е готов да стартира прилагането на инструмента след специално искане за удължаване на крайния срок за тази конкретна дейност, която ще предостави допълнителна информация и ще обогати знанията на МОН по отношение планирането на ОС. По време на координационните срещи беше постигнато съгласие, че екипът на СБ ще използва мрежите на МОН в своята изследователска работа. В първоначалното предложение СБ посочва набирането на данни от три ключови групи респонденти – училищни директори, учители и ученици. Избраният подход цели събирането на данни на ниво институция чрез училищните директори. Закъснението при използването на този инструмент при директорите показва, че екипът не трябва да влага усилия в разработване на инструменти за останалите групи, които изискват използване на много по-сложна методика и подход на прилагане. Предложеният подход е МОН да предостави своята платформа за публикуване на въпросника, както и да събира и съхранява окончателните данни. Екипът на СБ ще управлява, обработва и анализира данните с цел изготвяне на краен анализ, който да бъде добавен към планирането. След провеждането на консултации, е необходимо допълнително време за:
 - дизайн и обработка на електронната версия на въпросника на електронната платформа на МОН;
 - събиране на данни, обработване и анализ на данни;
 - провеждане на „мозъчна атака“ за утвърждаване на констатациите.

4. Анализ и преглед на подходите към изпълнението и резултатите от страна на МОН въз основа на консолидирането на данните за обхвата на Националната стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 г. и ОПНОИР, предоставени от МОН. С оглед извършване на наблюдение на ефектите от националните и европейските инвестиции в ОС е консолидирана информация за бенефициентите на образователната система за избран списък от национални програми за развитие на образованието, като е изготвена и валидирана ОП. Съгласно кореспонденция от 15 септември 2020 г., от страна на МОН не са предоставени данни, които да позволят извършването на такъв анализ. Налице е информация за липсващи проекти. Екипът е готов да проведе този анализ след като получи необходимия достъп до данни на ниво програма и бенефициент.

5. Преглед на съществуващите стандарти за строителство и инфраструктура, които да бъдат използвани в разработването на политики и програмирането. Съгласно подхода, предложен за аналитичната работа и подкрепата за ОС, СБ прилага консултации, които се състоят от два етапа. По време на втория етап, след аналитичната работа и картографирането, е предложен преглед на съществуващите стандарти за директна ОС. Екипът ще инициира координационна среща за обсъждане и съгласуване на по-специфична рамка за тази дейност след приключване на уъркшопа за валидиране и планирането по отношение на електронния въпросник.

Обхват и метод на проучването

Настоящото проучване е насочено към конкретно искане от страна на МОН, България, във връзка с директната ОС в предучилищните и училищните институции. В рамките на този анализ и свързаната с него емпирична работа, директната ОС се отнася до физическото пространство и контекста, в който се провежда обучение, и включва взаимодействието между учители и деца, както и между самите деца. Изследването обхваща предучилищното, училищното и професионалното образование и обучение (ПОО). Оценени са следните ключови елементи на ОС: класни стаи/ зали за игра, работилници, библиотеки, спортни съоръжения и други учебни пространства, включително закрити общи пространства (като коридори) и техническо оборудване. Разглеждат се възможностите и ограниченията, наред с препоръки за бъдещи инвестиции и обмисляне на политиката по отношение на ОС, описани в рамките на Националната стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 г.

Докладът започва с преглед на международните тенденции и подходи към развитието на образователната среда. Той предоставя информация за най-добрите практики и националните инвестиционни програми за образователна инфраструктура на Европейския съюз и държавите от ОИСР.

Раздел втори от настоящия доклад представя анализ, изготвен въз основа на два източника на информация:

- i. Международни оценки на образованието (а именно PISA 2018-2000 и PIRLS 2016).
- ii. Съществуващи данни за образователната среда в секторите за образование и грижи в ранна детска възраст (ОГРДВ), общо образование и ПОО, които МОН събира от всички образователни институции през месеците юли/ август 2020 г. като се поставя акцент върху основните ремонти на предучилищни институции/ училища и свързаните с тях инвестиции чрез национално, европейско и друго финансиране. Събраната информация е използвана за обогатяване на знанията за директната ОС (като например обновяване на интериора на сгради; обновяване на учебни и административни пространства, спортни съоръжения на закрито и на открито; модернизиране на мебелировката и оборудването; въвеждане на кабинети по природни науки (STEM) и приобщаващи образователни съоръжения) и допринася за анализа на капиталовите инвестиции на МОН.

Световната банка разработи инструмент за картографиране, насочен към директната ОС и информацията, свързана с специфичните тенденции и потребности в училищното и предучилищното образование. Въпросникът е разработен с оглед събиране на данни за наличието на определени структурни елементи на образователната среда и използването им от директори на

предучилищни/ училищни институции, както и от учители. Дизайнът на въпросника се базира на проучването на ОИСП на потребителите на училищата (School User Survey), както и на въпросите, които отразяват ключовите приоритети на Стратегическата рамка за развитие на образованието и обучението в Република България (2021-2030) и проекта на Оперативна програма по рамката на ЕСФ +. Използваният методологичен подход и констатациите от етапа на подготовка също са включени в доклада.

Третият раздел на доклада представя преглед на избрани оперативни програми в сравняваните държави, а именно Чешката република, Словения и Естония. Избраните ОП покриват различни приоритети по отношение на образователната политика и се отнасят до втория програмен период 2014-2020. Втората част от този раздел е посветена на инвестициите от ЕСФ с фокус върху образователната среда за периода 2014-2020. Като ключов финансов инструмент за разработване на стратегическа политика на ЕС, новите инвестиционни приоритети на ЕСФ + и многогодишната финансова рамка за периода 2021-2027 г. са ключовите фактори, които оказват влияние върху планирането на инвестициите в ОС и разработването на бъдещите програми и идеи. Представени са примери от страни от ЕС, за да се представи развитието на потенциални бъдещи инвестиции и да се демонстрира конкретна подкрепа за инвестиции в образователната среда чрез ЕСФ.

В раздел четвърти се прави преглед на развитието на политиката в България и инвестиционния микс към директната образователна среда. Прегледът отразява предимно Националните програми за развитие на образованието (НПРО), както и проекти, финансирани по ОП „Наука и иновации за интелигентен растеж“ (ОПНИР) за периода 2014-2020 г. и е последван от ключови препоръки, представени в раздел пети.

I. Основна информация и контекст

Съгласно Цел 4 от Целите на ООН за устойчиво развитие (ЦУР) относно качествено образование, от съществено значение е създаването на безопасна, приобщаваща и ефективна образователна среда (ОС) за всички². Държавите трябва да гарантират ефективното използване на образователните ресурси, за да осигурят максимални ползи за всички деца³. Следователно голямо значение придобиват подкрепените с научни доказателства подходи как да се планира и организира образователна среда с по-добро въздействие върху децата.

Образователното съдържание и методите на преподаване се променят с оглед развитието на така наречените „умения за 21 век“. Модалностите на ежедневната работа и професионалната заетост се променят. Новите технологии променят начина, по който хората комуникират и взаимодействат помежду си, те стават все по-мобилни и са принудени да вземат решения в условия на несигурност и изправени пред голямо количество информация. Както отбелязва изследователят Джулия Аткин, „младите хора днес трябва да могат бързо да се адаптират, да се научат да решават сложни, непознати проблеми и да взаимодействат в общности, които са по-малко йерархични от тези, с които са свикнали техните родители или учители“⁴. По този начин образователната система трябва да допринесе за изграждането не само на знания и когнитивни умения, но и на социално-емоционални умения, които всъщност отразяват характера на човека. Те включват откритост, любопитство, креативност, инициативност, адаптивност, устойчивост на стрес, способност за самоконтрол, вземане на решения, работа в екип и сътрудничество. Тези умения се развиват или укрепват най-добре, когато детето посещава училище⁵.

Разработването на нови образователни подходи и необходимостта от развиване на социално-емоционални умения изискват реорганизация на образователната среда. Образователната среда се отнася до пространството и контекста, в който протича ученето, включително физическата и виртуалната среда и материалите за учене и преподаване, които следват педагогически подходи и се използват от квалифицирани преподаватели. Необходима е разнообразна и отворена среда с места за общуване на големи и малки групи, гъвкави места за учене, които осигуряват различна функционалност с минимални усилия, пространства за комуникация и релаксация и свобода на движение за децата. Дизайнът на ОС трябва да бъде тясно свързан с прилаганата учебна програма.

Международни изследвания показват значителна връзка между развитието на децата и различните параметри на ОС. Така например, нивото на самоконтрол на децата се увеличава, когато образователната среда дава възможност за инициативност и може да бъде променена от всяко едно дете⁶. Някои параметри на физическата ОС могат да повлияят на академичните

² Задачи на ЦУР 4. URL: <https://sdgs.un.org/goals/goal4>

³ World Development Report 2018 (WDR 2018)—LEARNING to Realize Education’s Promise. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2018>

⁴ Atkin J. (2016). Redesigning learning environments for learning in 21st century. World Bank/OECD, Almaty. <http://pubdocs.worldbank.org/en/153741458819725127/1-Redesigning-learning-environments-for-learning-in-21st-century-by-J-Atkin-eng.pdf>

⁵ Guerra, Nancy; Modecki, Kathryn; Cunningham, Wendy. 2014. Developing social-emotional skills for the labor market : the PRACTICE model. Policy Research working paper ; no. WPS 7123. Washington, DC: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/970131468326213915/Developing-social-emotional-skills-for-the-labor-market-the-PRACTICE-model>

⁶ Bagby MS, Dickie V and Baranek BT (2012) How sensory experiences of children with and without autism affect family occupations. The American Journal of Occupational Therapy 66: 78–86.

постижения на децата. Например, проучването „Smart Classroom“, проведено в британски училища, показва, че 16% от промените в резултатите от образованието зависят от качеството на физическите характеристики на класната стая (светлина, температура, качество на въздуха)⁷. Международните прегледи потвърждават, че подходящите за възрастта пространства за учене, лесното движение между пространства и стимулирането на обкръжаващата среда на средно ниво чрез използване на цветове и визуални средства като се отчита местния климат и културните условия, оказват значително влияние върху академичните постижения и развитието на децата⁸. Важно е всяко пространство да отговаря на потребностите на своите обитатели, а именно децата и учителите, както и на екипите на училищната администрация. Психологическият климат в училище също зависи от качеството на ОС. По-доброто вътрешно планиране може да помогне за избягване на тормоза в училище и да спомогне за подобряване на образователните резултати на децата в дългосрочен план, особено сред деца от социално-икономически групи в неравностойно положение⁹.

Вътрешното подреждане и дизайн на образователната институция трябва да гарантират активното използване на пространството, така че децата да имат достъп до максимално голямо пространство от ОС и да могат да го използват по всяко време за различни учебни дейности или игра. Съвременните подходи осъществяват прехода от конвенционалните проекти, които изобилстват от коридори/ връзки и функционални помещения за всяка дейност, към отворени и многофункционални пространства. Този тип интериорна ОС служи като основно централно пространство за комуникация, игра и общуване между различни възрастови групи, спортни дейности, творчески и художествени изяви. Оптимизацията на използваното пространство допринася за създаването на сгради с по-малка обща площ, но с по-високо качество на ОС. Така например сградите на детските градини в Дания обикновено са с 40% по-малки като цяло от тези в Русия (~ 10 квадратни метра (кв. м.) на дете срещу ~ 20 кв. м. на дете). Въпреки това, така нареченото „активно пространство“ е до 4 пъти по-голямо в съвременните датски предучилищни институции в сравнение с конвенционалните стандартни детски градини в Русия: 7-8 кв. на дете срещу 2,5 кв. м. на дете, което е норма в повечето бивши съветски републики¹⁰. Броят на активните пространства в образователната среда влияе върху развитието на социалните умения и креативността, както и върху намаляване на конфликтите и повишаване на самочувствието.

Образователната среда не се ограничава до стените на училището и неговата площ. Всичко, което заобикаля съвременното училище днес, е важно за ученето. Градската или селската среда на квартала, близките магазини, културни обекти, съоръжения за извънкласно обучение, паркове, спортни площадки, детски площадки се превръщат в част от ежедневно учене на децата. Ето защо в много държави местните общности започват да играят важна роля в планирането на нови

⁷ Barrett, P., Y. Zhang, F. Davies, and L. Barrett (2015a). *Clever Classrooms: Summary Report of the HEAD Project*, University of Salford: Salford.

⁸ Barrett, Peter; Treves, Alberto; Shmis, Tigran; Ambasz, Diego; Ustinova, Maria. 2019. *The Impact of School Infrastructure on Learning : A Synthesis of the Evidence*. International Development in Focus;. Washington, DC: World Bank. © World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/30920>

⁹ Shmis, Tigran; Ustinova, Maria; Chugunov, Dmitry. 2020. *Learning Environments and Learning Achievement in the Russian Federation : How School Infrastructure and Climate Affect Student Success*. International Development in Focus;. Washington, DC: World Bank

¹⁰ Shmis T., Kotnik J., Ustinova M. (2014) *Creating New Learning Environments: Challenges for Early Childhood Development Architecture and Pedagogy in Russia*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. Volume 146, 25, Pages 40–46. URL:<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814047387?np=y>

образователни институции и други съоръжения, които ги заобикалят, като определят как детската градина или училището трябва да се интегрират в живота на съответната общност.¹¹

1.1. Общи тенденции по отношение на политиките за образователната среда

Образователната среда (ОС) се поставя във фокуса на националните стратегически образователни политики. Европейските страни стартират големи инвестиционни програми за модернизиране на съществуващия набор от учебни заведения или за изграждане на нови. Държавите поставят **по-голям акцент върху инвестициите в съоръжения, които имат пряка връзка с преподаването, потребностите на потребителите и общността.** Естония одобрява своята Стратегия за учене през целия живот 2020 като се фокусира върху развитието на социално-емоционални умения, учебния процес, участниците в образователната система, училищния климат и свързаните с него ресурси. В тази стратегия ОС се разглежда като неразделна част от учебния процес и безопасен и положителен климат в образователната институция. В Стратегията се споменава, че „за да се създаде и поддържа интересът на учащите, е важно да се въведе **разнообразие в образователната среда** и учебния процес, като се учи извън училище и се използват различни технологии. В допълнение към ученето трябва да се обърне внимание на социалните и емоционални потребности на обучаемите, т.е. да бъдат приети и да се чувстват в безопасност. Почивките, които предлагат възможност за физическо движение, водят до по-добро поведение в клас и помагат за предотвратяване на изтощението в училище.”¹²

Според данните за 2019 г., общинските инвестиции в развитието на образователните институции в Германия се оказват еквивалентни на разходите за поддържане на уличната и пътната мрежа¹³. През 2017-2020 г. германското федерално министерство за околната среда, опазването на природата и строителството стартира **инвестиционната програма „Социална интеграция на кварталите“**, за която отпуска 200 милиона евро годишно¹⁴. Инвестициите са насочени към изграждането или реновирането на училища, детски градини и регионални центрове, както и на различни социални заведения.

През 2014-2018 г. правителството и Министерството на образованието в Италия изпълняват национална програма за строителство на училища. Целта на тази програма е не само да надгради съществуващата инфраструктура от учебни заведения, но и да създаде **образователна среда, която следва педагогическия подход.** Към правителството е създадена специална работна група, както и експертната група, в която участват архитекти и педагози, натоварена със задачата да приеме специални функционални изисквания за образователната среда. Повече от 9,5 милиарда евро са разпределени за финансиране на над 11 000 строителни обекта, 6 000 от които са завършени през 2018 г.¹⁵

¹¹ Barrett, Peter; Treves, Alberto; Shmis, Tigran; Ambasz, Diego; Ustinova, Maria. 2019. The Impact of School Infrastructure on Learning : A Synthesis of the Evidence. International Development in Focus;. Washington, DC: World Bank. © World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/30920>

¹² <https://www.hm.ee/en/learning-approach>

¹³ KfW Panel 2019. <https://www.kfw.de/PDF/Download-Center/Konzernthemen/Research/PDF-Dokumente-KfW-Kommunalpanel/KfW-Kommunalpanel-2019.pdf>

¹⁴ <https://www.investitionspakt-integration.de/>

¹⁵ Nucci, L., Galimberti, L. Towards a new school's role in the Italian contemporary city. *City Territ Archit* 7, 2 (2020).

<https://doi.org/10.1186/s40410-019-0110-3>

В Шотландия през 2009 г. стартира нова инвестиционна програма за изграждане на училища „Шотландски училища за бъдещето“, която осигурява 117 нови училища до 2020 г. По време на програмата местните власти, подкрепени от Scottish Futures Trust, интервюират ученици и учители от 28 нови образователни институции (построени по предишната програма), за да проучат удовлетвореността им от новите сгради, да идентифицират най-успешните проекти и да формулират препоръки по отношение изграждането на нови училищни сгради, така че да бъдат **по-пригодни за потребностите на учениците и учителите**¹⁶.

Международните проучвания показват, че ОС е важна за учителите по отношение на техните методи и подходи на преподаване, както и че оказва влияние върху резултатите на учениците. Резултатите от проучване, разпространено до над 6000 директори на училища в Австралия и Нова Зеландия показват, че ако учителят използва фронтален подход (ръководена от учителя презентация, директно обучение или дискусия в голяма група) в традиционна класна стая, учениците показват по-ниски по отношение на задълбоченото учене¹⁷. Ако обаче учителят коригира педагогическите подходи, за да осигури по-добро взаимодействие, дори в традиционна класна стая, учениците показват по-високи резултати по отношение на задълбоченото учене. Заключениета от проучването са, че в училище може да липсват определени елементи от физическата инфраструктура, но професионалните умения на учителя могат да компенсират този недостатък. Тези констатации изискват по-подробен анализ на качеството на съществуващия образователна инфраструктура.

Учебните заведения се превръщат не само в национален приоритет за държавите, но и в тема на международното сътрудничество. От 1970 г. Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) води международен политически диалог за развитието на образователните институции, провежда изследвания и събира най-добрите национални практики за инвестиции в образователни сгради, ефективност на строителството, въздействие на технологиите върху ученето и преподаването, поддържане на съществуващ фонд от учебни сгради¹⁸. През 2009 г. организацията създава Център за ефективна образователна среда, който поддържа база данни за образователни съоръжения от цял свят, които могат да послужат като пример, организира редовни срещи на Групата на националните експерти по ефективна образователна среда на ОИСР (GNEELE), в която са представени главно страните членки на ОИСР, за обсъждане на националните политики за развитие на образователната инфраструктура, както и обмена на най-добрите практики¹⁹. През 2018 г. ОИСР популяризира проучването School User Survey - инструмент за самооценка на образователната среда в училищата от гледна точка на ученици, учители и директори.²⁰

Новите подходи спрямо планирането на образователната среда започват да оказват въздействие върху съществуващите санитарни, строителни и противопожарни стандарти, които регулират изграждането и поддръжката на образователни съоръжения в много държави. От една страна, тези стандарти са важни, тъй като те осигуряват важни предпазни мерки, които гарантират, че

¹⁶ <https://www.scottishfuturestrust.org.uk/page/current-schools-for-the-future>

¹⁷ Imms, W., Mahat, M., Byers, T. & Murphy, D. (2017). Type and Use of Innovative Learning Environments in Australasian Schools ILETС Survey No. 1. Melbourne: University of Melbourne, LEARN, Retrieved from: http://www.iletс.com.au/wp-content/uploads/2017/07/TechnicalReport_Web.pdf

¹⁸ Designing for Education. Compendium of Exemplary Educational Facilities 2011. DOI:<https://dx.doi.org/10.1787/9789264112308-en>

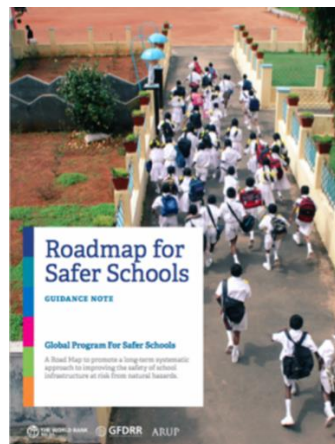
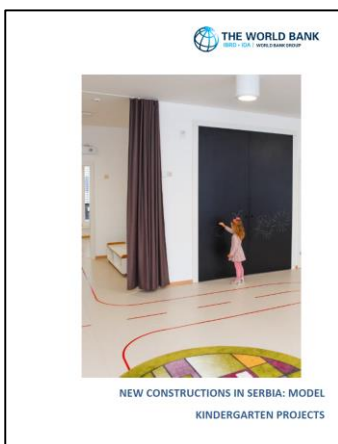
¹⁹ <http://www.oecd.org/education/effective-learning-environments/>

²⁰ <http://www.oecd.org/education/effective-learning-environments/OECD-School-User-Survey.pdf>

експлоатацията на учебните сгради е безопасна. В същото време е необходимо тези стандарти да се хармонизират и актуализират редовно, като се следват промените в учебните програми и новите научни и технологичните открития в съответните области. Остарелите стандарти могат да възпрепятстват развитието на съвременната образователна среда и да добавят допълнителни разходи към изграждането на нови сгради. Следвайки новите тенденции в разработването на отворена, гъвкава и трансформираща образователна среда, много страни приемат нови акустични кодекси, специално за училищни сгради с отворен план. Понастоящем тези стандарти съществуват в Дания, Норвегия, Исландия, Швеция и Великобритания²¹.

Освен това е важно да се бъдат изготвени насоки по отношение изграждането и обновяването на образователни сгради в съответствие със съвременните подходи. Така например, Световната банка разработила набор от насоки в рамките на своите инвестиционни проекти за изграждане на учебни заведения в Беларус, Сърбия и Руската федерация. Тези насоки описват стъпките в процеса на изграждане и обновяване на учебни заведения, дават препоръки за изготвянето на анализ на сгради, неговата оптимизация, използването на цветове, текстури и повърхности, мебели и дават примери за международни практики. Друг документ е Пътната карта за по-безопасни и устойчиви училища (ПКБУУ), която съдържа насоки как стъпка по стъпка училищната инфраструктура да стане по-безопасна и по-устойчива по отношение на природни катаклизми, като урагани, земетресения и т.н.

Избрани насоки, разработени от Световната банка (Сърбия, Препоръки относно безопасността в училище)

Важно е развитието на съвременната образователна среда да бъде допълнено с дейности за разпространение на материали и популяризиране, за да се генерира осведоменост и разбиране по отношение значението на подобни иновации. Например, през 2014 г. Световната банка организира международен архитектурен конкурс за най-добър проект на детска градина за регионите от Далечния север и Далечния изток на Руската федерация. Състезанието се провежда в

²¹ Møller Petersen, C., & Rasmussen, B. (2012). Acoustic design of open plan schools and comparison of requirements. In P. Juhl (Ed.), Proceedings of BNAM2012 Nordic Acoustic Association. Joint Baltic-Nordic Acoustics Meeting (BNAM), Proceedings, Vol. 2012 http://vbn.aau.dk/files/69932466/BNAM2012_Paper73CMP_BiR_AcousticDesignOpenPlanSchools.pdf

рамките на подготовка на инвестиционен проект в Република Саха-Якутия за изграждане на детски градини.

Примери за печеливш проект за детска градина в архитектурния конкурс в Якутия

II. Директна образователна среда в България

2.1. Международни доказателства и социално-икономически перспективи

Международните оценки на ученето предоставят добра информация за сравнителен анализ на основните елементи на ОС – учители, учебни материали и инфраструктура. По-долу е представен селективен преглед на въпросите, които съдържат аспекти на ОС, за да се получи информация за профила на страната по отношение на ОС в сравнение с ОИСР и сравняваните държави. По-конкретно се счита, че въпросниците на PISA, 2000 - 2018 описват ситуацията по отношение на ОС в средното образование в България и ограничена информация, налична чрез PIRLS 2001-2016 по отношение на основното образование. Анализът включва описание на ОС от 2018 г., тенденции във времето и регионални и социално-икономически вариации на ОС, до които учениците имат достъп.

В областта на средното образование, сравнението със страните от ОИСР и напредналите страни в региона разкрива, че в България има области, в които е необходимо подобряване на ОС, особено във връзка са с физическата образователна среда. Като цяло България предоставя добра образователна среда на учениците. Като цяло, според отговорите на училищните директори в PISA 2018, България се представя добра образователна среда на учениците по отношение на трите аспекта на ОС - образователен персонал, образователни материали и физическа инфраструктура, и се справя по-добре от средното за ОИСР (вж. Фигура 1).

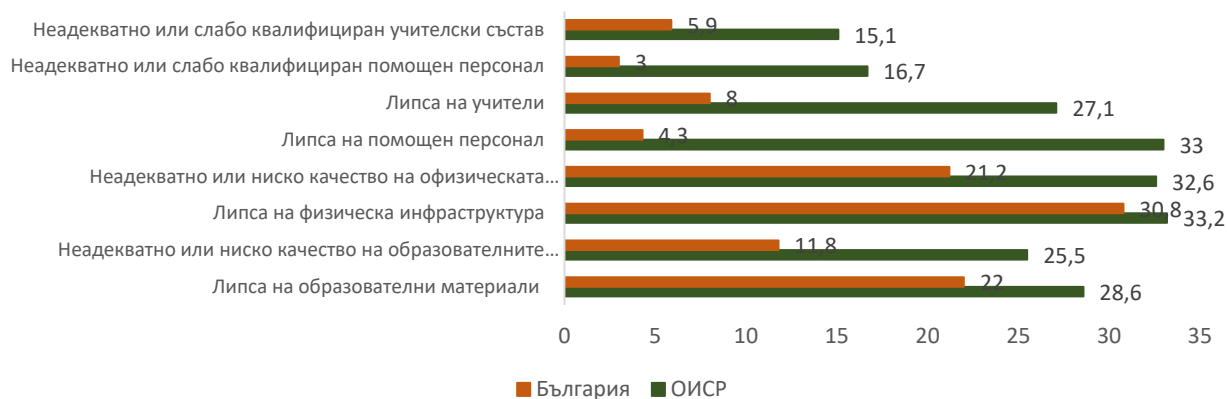
- Около 1 на всеки 3 ученици в страната учи в училище, което се е сблъсквало с липса на физическа инфраструктура и 1 на всеки 5 ученици учи в училище с неадекватна или нискокачествена физическа инфраструктура;
- Около 1 на всеки 5 ученици е учил в училище, което се е изправяло пред липса на образователни материали;
- Около 6% от учениците са учили в училище, в което директорите отчитат ниска квалификация на учителите, а 8% от учениците са били в училища, които изпитват липса на учители;

Около 1 на всеки 3 ученици в страната учи в училище, което се е сблъсквало с липса на физическа инфраструктура и 1 на всеки 5 ученици учи в училище с неадекватна или некачествена физическа инфраструктура. (PISA 2018)

Фигура 1: Образователната среда в България

Въпрос PISA 2018: Капацитетът на Вашето училище за осигуряване на обучение намален ли е в резултат от някои от следните проблеми?

Процент на учениците, обучаващи се в училища, за които училищните директори „в известна степен“ или „в голяма степен“ се съгласяват с едно от следните твърдения

Източник: Програма за международно оценяване на учениците (PISA) – 2018

По същия начин, въпреки че средните училища в България обикновено са подготвени в цифрово отношение, включително за въвеждане на устойчива образователна система след COVID-19, през 2018 г. те изостават сред училищата от другите държави в ОИСР по отношение на наличието на цифрово оборудване и платформи. Към 2018 г. България се представя по-добре от средното ниво за ОИСР в редица измерения, включително наличие на адекватен брой квалифициран образователен и технически персонал, както и наличие на стимули за интегриране на цифрови технологии в процеса на преподаване и учене в училищата. Има обаче някои области, в които страната изостава:

- 60% от учениците учат в училища, в които не е налице ефективна онлайн платформа за подкрепа на ученето;
- по подобен начин, 58% от учениците в страната учат в училища, в които броят на цифровите устройства за обучение не се счита за достатъчен от директорите на училищата.
- По същия начин малко по-малко от половината от учениците в страната учат в училища, в които недостатъчен брой цифрови устройства са свързани към интернет (вж. Фигура 2).
- Съотношението компютър / ученик всъщност е малко по-ниско в България в сравнение със средната стойност за ОИСР (0,7 компютъра на студент в България в сравнение с 0,8 за страните от ОИСР, PISA 2018).

- 60% от учениците учат в училища, в които не е налице ефективна онлайн платформа за подкрепа на ученето.
- 58% от учениците в страната учат в училища, в които броят на цифровите устройства за обучение не се счита за достатъчен от директорите на училищата.
- Съотношението компютър/ ученик всъщност е малко по-ниско в България в сравнение със средната стойност за ОИСР. (PISA 2018)

Фигура 2: ОС в България – цифрова готовност

Въпрос PISA 2018: В каква степен сте съгласни със следните твърдения по отношение капацитета на Вашето училище за насърчаване на ученето и преподаването с помощта на цифрови устройства? Процент на учениците, обучаващи се в училища, за които училищните директори „в известна степен“ или „в голяма степен“ се съгласяват с едно от следните твърдения

Източник: PISA 2018

Липсата на цифрова готовност е особено видима в началните училища в страната. Според PIRLS, 2016:

- 61 % от учениците в 4 клас в страната учат в училища с повече от 2 ученика на компютър, в сравнение със средно 38% за ОИСР. В началните класове също липсват библиотечни ресурси и компютърен софтуер/ приложения за обучение по четене;
- Около 60 % от учениците в 4 клас в страната учат в училища с недостиг на компютърен софтуер или приложения за обучение по четене, в сравнение с 29 % средно за страните от ОИСР, участващи в PIRLS, 2016 (вж. Фигура 3: Образователна среда в България – цифрова готовност в началните училища)

Въпрос PIRLS 2016:

Фигура 3: Образователна среда в България – цифрова готовност в началните училища

Въпрос PIRLS 2016: В каква степен е намален капацитетът на Вашето училище за провеждане на обучение в резултат от недостиг или неадекватно качество на един от следните компоненти? Процент на учениците от 4-ти клас, обучаващи се в училища, за които училищните директори „в известна степен“ или „в голяма степен“ се съгласяват с едно от следните твърдения

Източник: PIRLS, 2016

С времето се наблюдава подобрение по отношение на наличието на образователни материали в средните училища, но все още 22% от учениците в средните училища посещават училища, в които се използват образователни материали с ниско качество. (PISA 2006-2018)

В средните училища с течение на времето се наблюдават значителни подобрения, особено по отношение наличието на образователни материали. Данните от PISA 2000 - 2018 са използвани за изследване на тенденциите във времето по отношение на ОС в страната. Форматът на въпроса в PISA леко се променя през годините и въпреки че въпросът за ОС в PISA 2018 е пряко сравним с въпроса в PISA 2015²², компонентите на въпроса в по-ранните версии на PISA са различни. Следователно сравняваме отговорите в PISA 2015 и PISA 2018 и отговорите в PISA 2006 до 2012, за да поставим под въпрос компоненти, които са били последователни през трите по-ранни кръга на PISA.

²² Въпросът, свързан с цифровата готовност, който присъства във въпросника PISA 2018 не е включен в PISA 2015. PISA 2018 поставя акцент върху цифровата готовност на училищата и поради тази причина във въпросника са включени подробни въпроси, свързани с наличието на адекватна цифрова инфраструктура в училищата.

- През 2015 г. една трета от 15-годишните ученици (33%) са учили в училища, в които е наблюдавана липса на образователни материали и всеки пети (21%) е учил в училища, в които са предлагани неадекватни или некачествени образователни материали. Към 2018 г. наличността на образователни материали се подобрява значително, като около 22% учат в училища, в които липсват образователни материали и 12% учат в училища, в които се предлагат неадекватни или некачествени образователни материали (вж. Грешка! Референтен източник не е намерен.4).
- ОС значително се подобрява за периода 2006 - 2012 г., особено по отношение на образователните материали, включително научно оборудване и цифрови устройства (вж. Фигура 5)
- Всъщност броят на наличните компютри на ученик в 9 клас в страната се е подобрил от 0,4 през 2009 г. до 0,7 през 2018 г. [Съотношението компютър / ученик за ОИСР се е подобрило от 0,6 на 0,8 за същия период от време.]

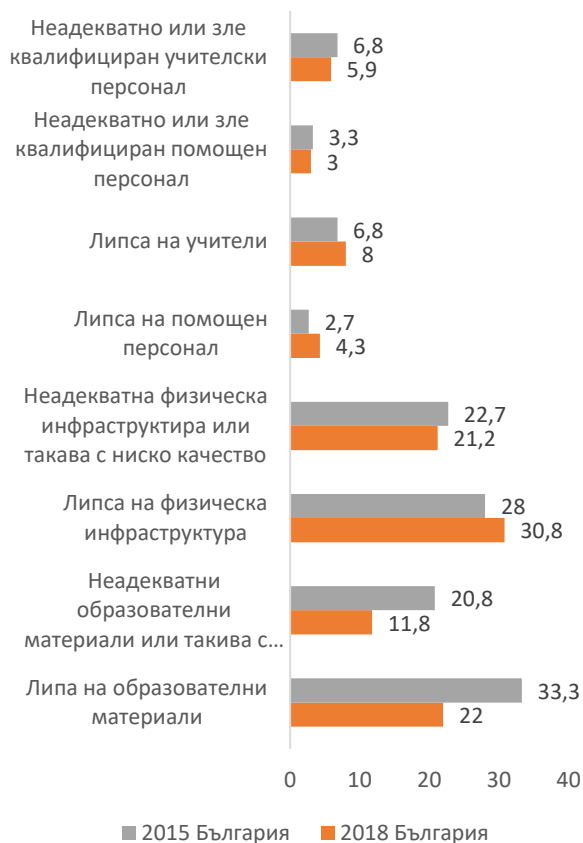
Според училищните директори 8% от училищата се сблъскват с липса на учителски персонал в сравнение с 27% за ОИСР. Между 2006-2012 отчетената потребност от учители в България постепенно намалява от 23% до 8% (PISA 2006-2018)

Въз основа на отговорите на училищни директори във въпросника на PISA намалява процентът на училищата в страната, обучаващи 15-годишни ученици, които регистрират недостиг на учителски персонал. Към 2018 г. според училищните директори 8% от 15-годишните са учили в училища, изправени пред липса на учителски персонал, в сравнение с 27% за ОИСР (вж. Фигура 1). През 2015 г. има леко увеличение от 6,8%. Въпросникът на PISA съдържа специфичен въпрос, който позволява да се наблюдават специфичните потребности на професионалистите между 2006 и 2012 г. В този период процентът на учениците, обучаващи се в училища, изправени пред липса на квалифицирани учители по езици, математика и природни науки, остава много нисък (0-2%). По-висок процент от училищата обаче са изправени пред недостиг на квалифицирани учители по други предмети. Всъщност през 2006 г. 23% от 15-годишните са учили в училища, изправени пред недостиг на квалифицирани учители по други предмети. От 2006 г. до 2012 г. този процент значително намалява от 23% на 8%. По същия начин съотношението²³ между ученици и учители в страната се подобрява значително от 22,2 през 2000 г. до 12,1 през 2018 г. (съотношенията между ученици и учители за ОИСР се подобрява от 25,3 на 13,3 за същия период от време.)

²³ ОИСР определя съотношението ученик/ ученик (STRATIO) като раздели числото, еквивалентно на броя на учителите на пълен работен ден на броя на учениците в училището. За да преобразува числеността на учителите в еквивалент на пълно работно време, учител на пълен работен ден - нает за поне 90 процента от законоустановеното време като учител в класната стая – получава тежест 1, а учител на непълно работно време – нает за под 90 процента от законоустановеното време като учител в класната стая – получава тежест 0,5.

Фигури 4 и 5: Промени в образователната среда
 Въпрос PISA: Капацитетът на Вашето училище за провеждане на обучение намален ли е в резултат от някои от следните компоненти? Процент на 15-годишните ученици, обучаващи се в училища, за които училищните директори „в известна степен“ или „в голяма степен“ се съгласяват с едно от следните твърдения

Фигура 4: Промени в ОС от 2015 до 2018 г.

Източник: PISA 2000 – 2018

В основното образование по същия начин се наблюдават значителни подобрения на ОС за учениците в началните класове. С течение на времето се подобряват значително с всички аспекти на ОС (вж. Фигура 6). От 2011 до 2016 г. обаче процентът на учениците в 4 клас, обучаващи се в училища, изправени пред липса на компютърни технологии, се увеличава (от 27 % 41 %).

- През 2001 г. 61 % от учениците в 4 клас учат в училища, изправени пред липса на учебни материали като учебници. До 2016 г. този процент е намалява до 4%.
- По същия начин, докато през 2001 г. 44 % от учениците в 4 клас учат в училища, изправени пред липса на консумативи като хартия, моливи и други материали, този процент намалява до 10 % през 2016 г.
- Сходни подобрения се наблюдават в инфраструктурата - училищни сгради и площадки, системи за отопление/ охлаждане и осветление и учебни пространства (вж. Фигура 6).

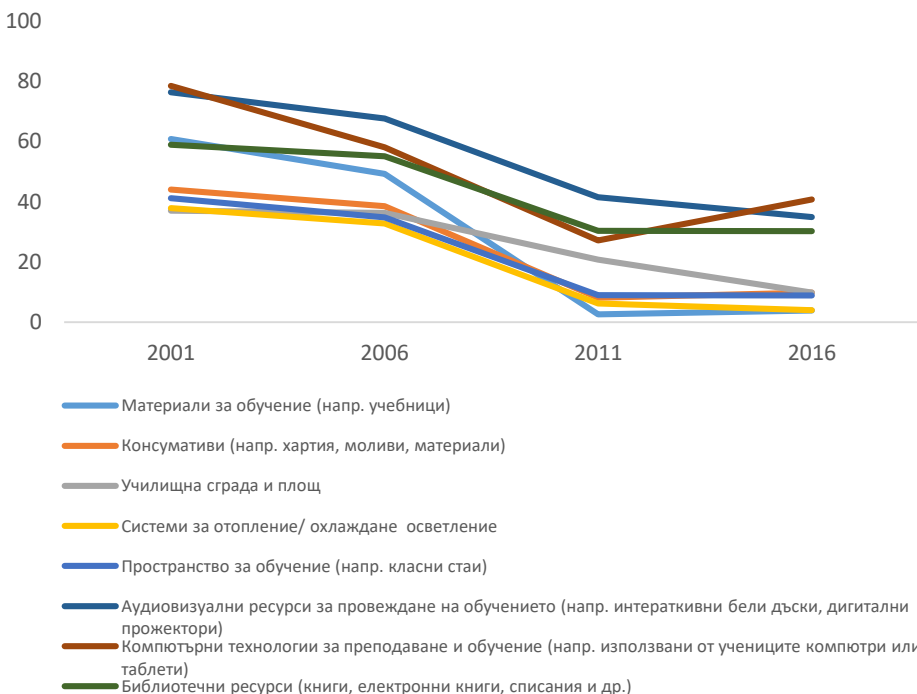
Фигура 5: Промени в ОС от 2006 до 2012 г.

Фигура 6: Тенденции по отношение на образователната среда в началните класове за периода 2001- 2016 г.

Въпрос PIRLS: В каква степен е намален капацитетът на Вашето училище в резултат от недостиг или неадекватно качество на някой от следните компоненти?

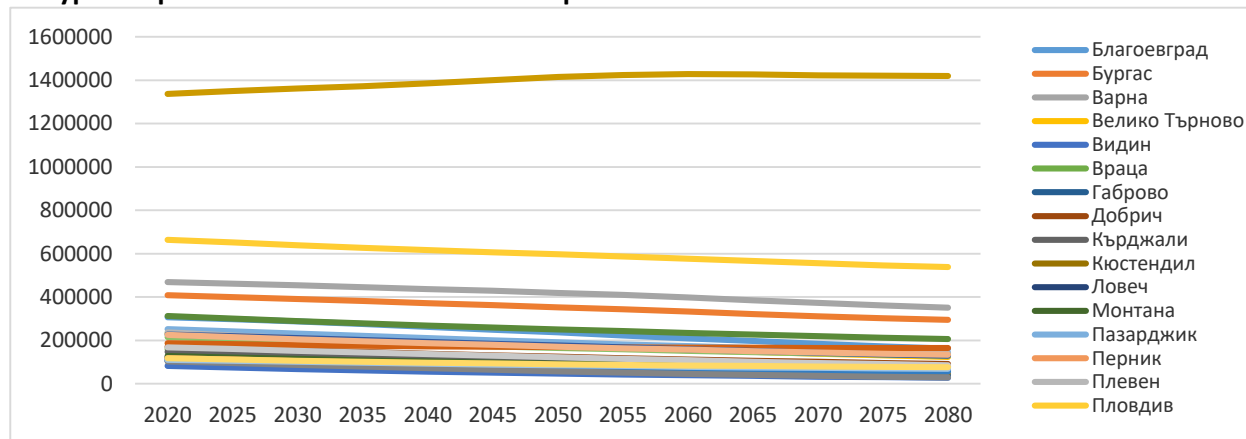
Процент на учениците от 4-ти клас, обучаващи се в училища за които училищните директори „в известна степен“ или „ в голяма степен“ се съгласяват с едно от следните твърдения

Източник: PIRLS 2001 – 2016

Предполага се, че населението в България ще намалее във всички региони в страната с изключение на столицата София. Раждаемостта в страната намалява постоянно от 10 раждания на 1000 души население през 2010 г. до 8,8 през 2019 г. Този спад в раждаемостта се наблюдава във всички региони в страната. Вътрешната миграция също влияе върху прогнозите за населението. В повечето региони в България се наблюдават емиграция към столицата София, Кърджали, Пловдив, Шумен, Бургас и Варна (Национален статистически институт).

Фигура 7: Прогнози за населението в България²⁴

Източник: Национален статистически институт.

Съществуват значителни разлики в нивата на бедност между регионите в страната. За настоящия анализ регионите в страната са категоризирани спрямо групите, включени в PISA. Докато групата региони Сливен и Стара Загора има средно (непретеглена средна стойност) ниво на бедност от 28,50%, то групата на Габрово, Ловеч и Плевен има ниво на бедност (непретеглена средна стойност) от 17,77% .

Таблица 1: процент на риск от бедност според прага на бедността за съответния регион (SILC 2019, Национален статистически институт)

Равнища в PISA	Процент на риск от бедност (непретеглена средна стойност)
Видин, Враца, Монтана	25.73
София град	20.80
Благоевград, Кюстендил, Перник, София област	20.75
Пазарджик, Пловдив	20.90
Ямбол, Смолян, Кърджали, Хасково	23.98
Сливен, Стара Загора	28.50
Бургас	20.10
Варна	21.10
Добрич, Разград, Силистра, Търговище, Шумен	23.78
Русе, Велико Търново	21.75
Габрово, Ловеч, Плевен	17.77

²⁴ Демографските прогнози (прогнозите за населението) са изчисления, направени при предварително зададени условия за бъдещото развитие по отношение на фертилността, смъртността и миграцията. Те дават представа за развитието на населението през прогнозния период. Използват се различни сценарии за прогнозите за населението в зависимост от очакваното социално-икономическо развитие на съответната държава. Представените в настоящия доклад прогнози за населението се определят като реалистични и се изготвят съгласно регламентите на ЕС относно демографското и социално-икономическото развитие на държавите-членки.

През 2018 г. са налице значителни регионални различия по отношение на образователните материали в страната.

Физическата образователна среда в страната варира значително по региони. (PISA 2018)

В средните училища училищните директори съобщават за значителни регионални различия по отношение на наличието на образователни материали в страната. 60% от 15-годишните ученици от групата на Габрово, Ловеч и Плевен, се обучават в училища, изправени пред липса на учебни материали, или използват неадекватни или некачествени такива. От друга страна, във Варна само 4% от 15-годишните ученици учат в училища, изправени пред липса на образователни материали. Тези междурегионални различия подчертават необходимостта от приоритизиране на разходите за образование в съответствие с училищните и регионални потребности.

Фигура 8: Образователната среда в България – неадекватно/ ниско качество или липса на образователни материали в училищата, в които се обучават 15-годишни ученици

Въпрос PISA 2018: Намален ли е капацитетът на Вашето училище за провеждане на обучение в резултат от някой от следните проблеми?

Процент на учениците, обучаващи се в училища, за които училищните директори „в известна степен“ или „в голяма степен“ се съгласяват с едно от следните твърдения

В средното образование физическата образователна среда варира значително между различните региони в страната и не следва тенденциите на бедност. Групата на областите Габрово/ Ловеч/ Плевен, следвана от област София, групата на областите Видин/ Враца/ Монтана и област Варна са изправени пред най-сериозната липса на физическа инфраструктура или разполагат с неадекватна и некачествена инфраструктура. В тези региони около 40 % от учениците на 15-годишна възраст учат в училища, в които липсва физическа инфраструктура, а 19-30 % учат в училища, които разполагат с неадекватна или некачествена инфраструктура. Регионалните различия в инфраструктурата обаче

не следват тенденциите на бедност в страната. Всъщност Габрово, Ловеч и Плевен са области с по-ниски от средния праг на бедността за страната (съответно 20,5%, 18,5%, 14,3% в сравнение със средния процент на бедност за страната от 22,6% през 2019 г.) [ПДУЖ-2019]. По подобен начин, в областите София град и Варна се наблюдават по-ниски от средното за страната ниво на бедност (съответно 20,8% и 21,1%). В областите Видин, Враца и Монтана, обаче, се наблюдава по-високи нива на бедност спрямо средното ниво за страната (съответно 26,4%, 27,7% и 23,1%).

Фигура 9: Образователната среда в България – неадекватна инфраструктура или липса на инфраструктура в училища, в които се обучават 15-годишни ученици

Въпрос PISA 2018: Намален ли е капацитетът на Вашето училище за провеждане на обучение в резултат от някой от следните проблеми?

Процент на учениците, обучаващи се в училища, за които училищните директори „в известна степен“ или „в голяма степен“ се съгласяват с едно от следните твърдения:

Източник: PISA 2018

В средното образование, въпреки целенасочените инвестиции се наблюдават вариации по отношение на цифровата инфраструктура между различните региони. (PISA 2018)

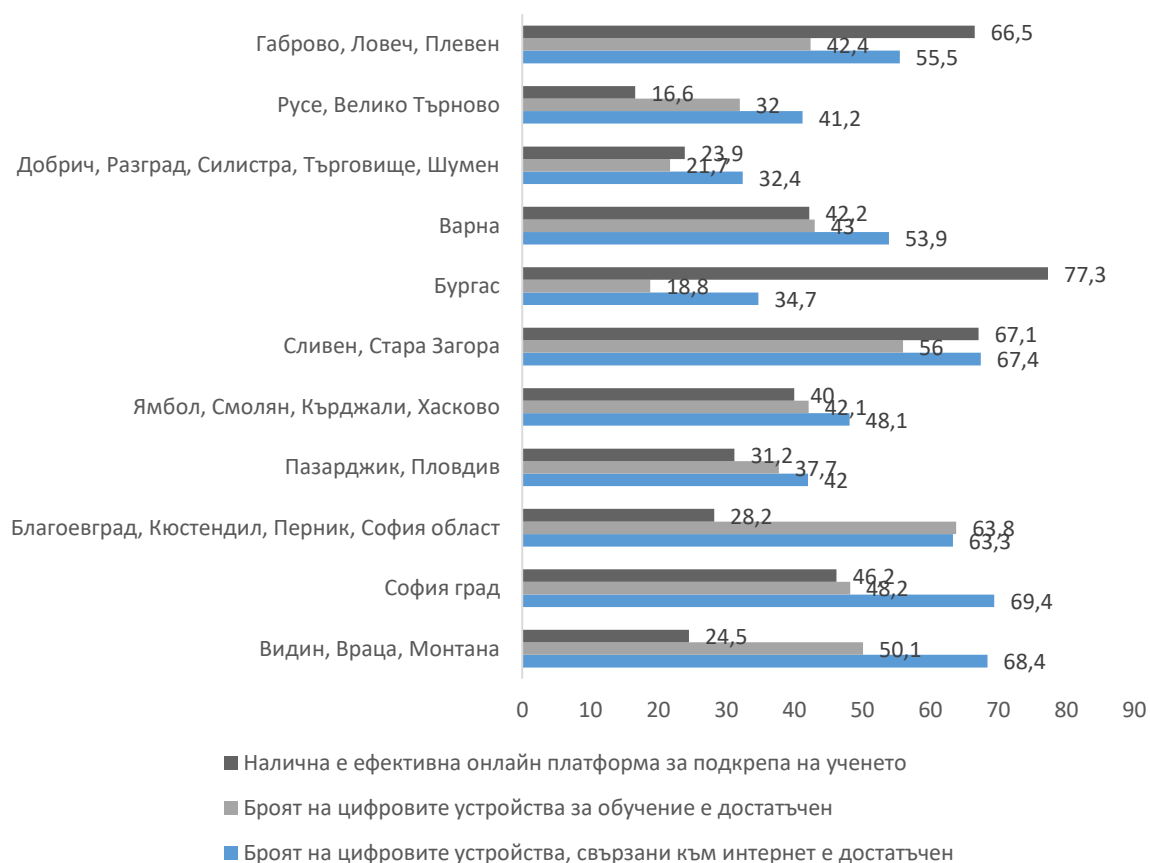
Подобни значителни различия между регионите се наблюдават и по отношение на наличието на цифрова инфраструктура за средните училища. По този начин, докато 77% от 15-годишните ученици в Бургас учат в училища с ефективна онлайн платформа за подпомагане на обучението, само 17% от учениците в групата на областите Русе и Велико Търново имат възможност да правят това. Подобно на инфраструктурата и образователните материали, няма ясни социално-икономически тенденции, свързани с тези регионални различия. Докато в групата на областите Сливен и Стара Загора се нарежда на второ място по отношение на процента на 15-годишни

ученици (56%), които се обучават в училища с достатъчен брой цифрови устройства за обучение, в тези области се наблюдава най-висок процент на бедност [Сливен: 30,1% & Стара Загора: 26,9% - ПДУЖ 2019]. Въпреки това, в област Бургас, която се характеризира с по-ниска от средната степен на бедност и с висока удовлетвореност от онлайн платформи за обучение, само 19% от 15-годишните ученици се обучават в училища, които според директорите им разполагат с достатъчен брой цифрови устройства за обучение. Този факт допълнително подчертава необходимостта от специфични за училищата планове за развитие на образованието и съответни планове за училищни разходи.

Фигура 10: Образователна среда в България – цифрова готовност на средните училища в различните области на страната

Въпрос PISA 2018: В каква степен сте съгласни със следните твърдения по отношение на капацитета на Вашето училище да насърчи ученето и преподаването с помощта на електронни устройства?

Процент на учениците, обучаващи се в училища, за които училищните директори „в известна степен“ или „ в голяма степен“ се съгласяват с едно от следните твърдения

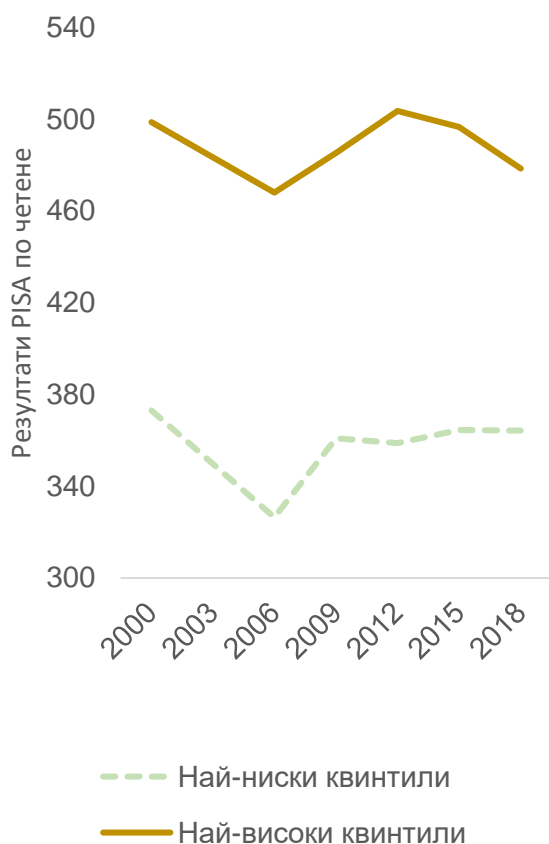

Социално-икономическите фактори не определят бедната физическа образователна среда. По-скоро, развитието на образователната среда се влияе от политиките и развитието на образователната система. (PISA 2018)

В България се наблюдава голяма и устойчива разлика по отношение на учебните постижения на 15-годишните ученици от различни социално-икономически групи. В PISA 2018 20% от 15-годишните ученици от най-богатия квинтил се представят с 114 PISA точки по-добре от 20 % от 15-годишните ученици от най-бедния квинтил (вж. Фигура 11). Това предполага разлика от 114 PISA точки в образователните постижения на учениците от различни социално-икономически групи, които се равняват приблизително на тригодишно обучение. Тази голяма разлика в образователните постижения на учениците от различни социално-икономически групи се запазва главно след 2000 г., като от 2012 г. се наблюдава известно намаляване на различията, което се дължи на по-слабите резултати на учениците от най-богатите социално-икономически групи, а не на подобряване на резултатите на учениците в най-неравностойно положение.

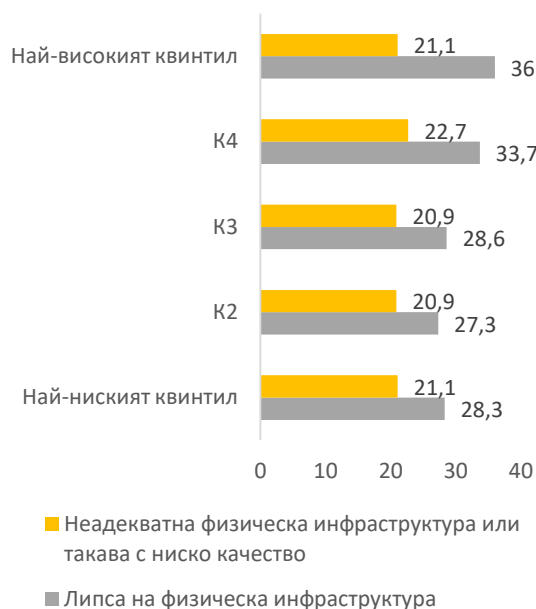
Докато средното образование в България се характеризира с големи социално-икономически различия между отделните училища, бедната физическа образователна среда не се обяснява непременно със социално-икономическите характеристики на 15-годишните ученици. Социално-икономическият статус в PISA се основава на образованието на родителите, най-високата позиция заемана от родителите, и домашните вещи, включително книги, в дома. Според PISA 2018 споделените от директорите предизвикателства по отношение на образователната среда са отговарят на разпределението на 15-годишните ученици по социално-икономически квинтили. Това е сигнал за системни инфраструктурни предизвикателства, които характеризират образователната система.

Фигура 11: Резултати от PISA през годините за най-високите и най-ниските квинтили

Фигура 12: Физическа ОС в България и социално-икономически характеристики на 15-годишните ученици

Въпрос PISA 2018: Намален ли е капацитетът на Вашето училище за провеждане на обучение в резултат от някой от следните проблеми? Процент на учениците, обучаващи се в училища, за които училищните директори „в известна степен“ или „в голяма степен“ се съгласяват с едно от следните твърдения

Източник: PISA 2018

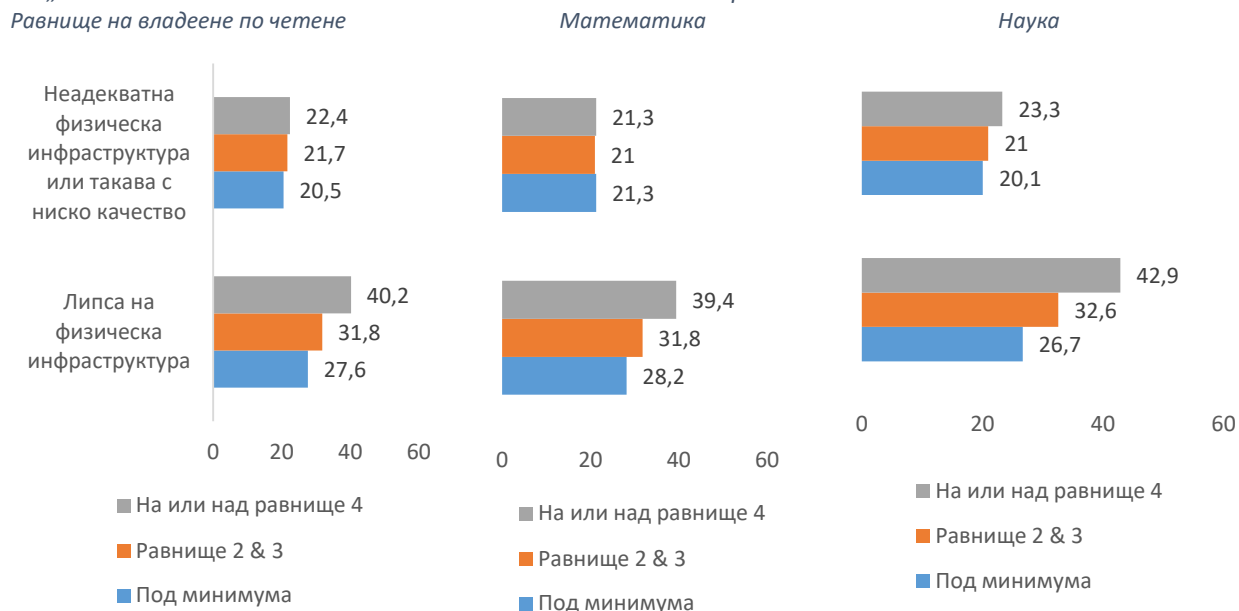
Без да се контролират други фактори, не се наблюдава значителна връзка между тенденциите, свързани с докладваните условия по отношение на физическата ОС (инфраструктура или липса на инфраструктура) в страната, и резултатите от ученето. Всъщност по-висок процент от 15-годишните ученици, които се представят на равнище 4 от PISA или по-високо, учат в училища, изправени пред липса на физическа инфраструктура, в сравнение с учениците, които се представят под минималното ниво (равнище 2 от PISA).

Бедната физическа инфраструктура е сходно разпределена по отношение на учебните постижения и доста близка за различните социално-икономически групи ученици. (PISA 2018)

Фигура 13: Резултати от ученето и физическа образователна среда

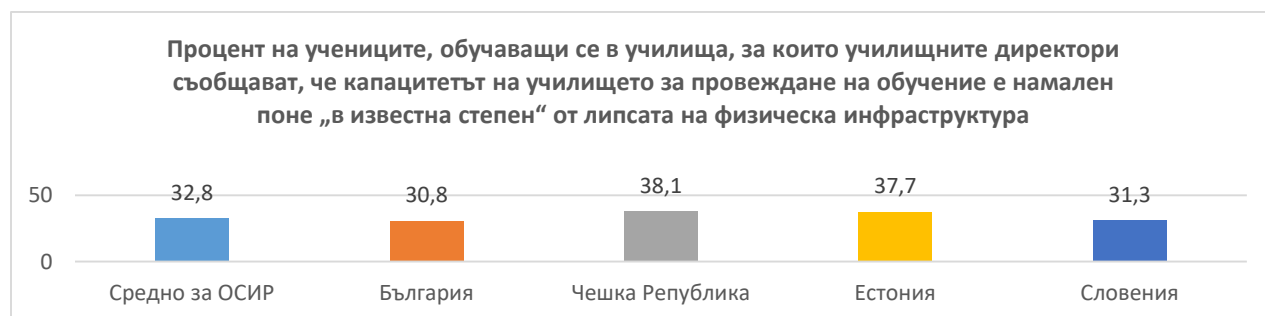
Въпрос PISA 2018: Намален ли е капацитетът на Вашето училище за провеждане на обучение в резултат на някой от следните проблеми?

Процент на учениците, обучаващи се в училища, за които училищните директори „в известна степен“ или „в голяма степен“ се съгласяват с едно от следните твърдения

Нивото на неудовлетвореност по отношение на ОС е близко до нивото в сравняваните страни. 30% от учениците в България учат в училищата, за които директорите съобщават, че липсва необходимата за обучение физическа инфраструктура - капацитетът на училището за провеждане на обучение е намален поне в известна степен от липсата на физическа инфраструктура. Нивото на неудовлетвореност е малко по-ниско от средната стойност за ОИСР и ситуацията в Словения, както и се различава от данните за Чехия и Естония. С оглед на резултатите от ученето в България и сравняваните страни е важно е да се разбере какъв е стандартът за образователна среда, който използват директорите.

Фигура 14. България и сравняваните страни – липса на физическа инфраструктура в средното образование

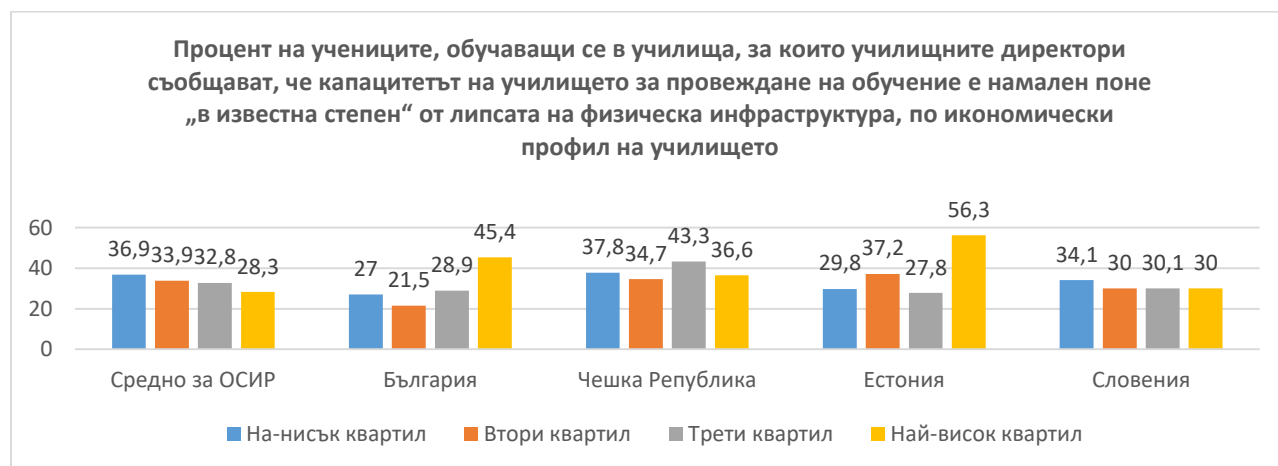

Източник: ОИСР PISA, 2018

Въпреки това, повече български ученици с по-добър социално-икономически статут учат в училища, за които се съобщава, че не разполагат с физическа инфраструктура. Анализът на

училищата въз основа на техния икономически профил предполага, че има значителна разлика между учениците с различен социално-икономически статус. В България 27% от учениците с по-нисък социално-икономически статус и 45,4% от учениците от заможни семейства се обучават в училища, които не разполагат с физическа инфраструктура. Делът на последните е 17% по-висок от средния показател за ОИСР за тази социално-икономическа група. Същата тенденция се наблюдава и в Естония, където 56,3% от учениците от групата с най-високи доходи посещават училища, в които липсва инфраструктура. Тези разлики сигнализират за евентуална липса на споделени стандарти или разбиране по отношение на директната образователна среда, като се има предвид, че в България по-високите социално-икономически групи посещават училища с повече ученици и по-високи бюджети, което съответно предоставя по-добри възможности за инвестиции в образователната среда.

Фигура 15. Физическа ОС в България и сравняваните държави и социално-икономически характеристики на 15-годишните ученици

Източник: ОИСР PISA, 2018

Анализът на качеството на физическата образователна среда, резултатите от ученето и социално-икономическите характеристики на учениците показват, че некачествената образователна инфраструктура е равномерно разпределена между различните социални групи и не разделя учениците по отношение на достъпа до образование. Тези резултати, обаче, показват съществуващия потенциал за по-нататъшно подобрене в областта на образователната среда Е и призовават МОН за по-добър анализ на бариерите, които образователните институции изпитват, когато търсят финансиране на образователната среда, както и за по-добра координация на политиките за подобряване на образователната среда в цялата страна.

2.2. Директна образователна среда: административен преглед на МОН

Административният преглед на МОН включва информация за капиталови / външни и вътрешни ремонти на образователните институции, открити спортни дворове и площадки, затворени спортни съоръжения, обзавеждане и оборудване на различни интериорни учебни и административни пространства, както и наличието на STEM-класни стаи и стаи за децата със специални образователни потребности (СОП), извършени в периода 2010 - 2020 г. Данните са събрани от МОН

през месец август 2020 г. Настоящият анализ обхваща само онези елементи, които се отнасят до директната образователна среда и не прави подробен преглед на данните, свързани със сгради и големи капиталови инвестиции.

Административният преглед на МОН обхваща ОГРДВ, общото образование и ПОО, центрoвете за подкрепа в специалното образование и институциите за специално образование. Обхваната е цялата мрежа от предучилищни институции и училища - 1743 предучилищни институции, 126 начални училища, 1108 основни училища, 446 средни училища, 95 специализирани гимназии, 344 професионални гимназии, 74 обединени училища, 25 спортни училища и 23 училища по изкуства. Въпросникът има за цел да събере информация за (i) основните ремонти и обхванатите инфраструктурни елементи – преглед на ключови външни и вътрешни инвестиции и специфични структурни елементи, включително покриви, прозорци, санитарни помещения и други, (ii) конкретни инвестиции, които са приоритетни на образователните политики в България през последните години - приобщаващо образование, фокус върху STEM предметите, обучение по отделните предмети, помещения за провеждане на практика, както и за (iii) ключови елементи на образователната инфраструктура като общежития и спортни съоръжения. В допълнение, на ниво институция е събрана информация за комбинирането на различни източници на финансиране, без да се навлиза в подробности за отделните инвестиции. Екипът на СБ консолидира предоставената информация, обработва и коригира нестандартните записи. Установена е класификация на специфични текстови файлове и е въведена допълнителна променлива, за да се гарантира правилното наблюдение и анализ на данните. Наборът от данни е преведен на английски език като е въведен речник на данните, който да позволи наблюдение и анализ. И накрая са разработени типове тестове за образователните институции на база на констатациите по отношение на ключова образователна среда, както и проекти на табла за преглед на резултатите и информация.

След преглед на набора от данни, следните елементи на образователната среда се считат за директна образователна среда, която се отнася до и оказва влияние върху практиките на преподаване и учене, разгледани в анализа по-долу: вътрешни помещения на учебното заведение;

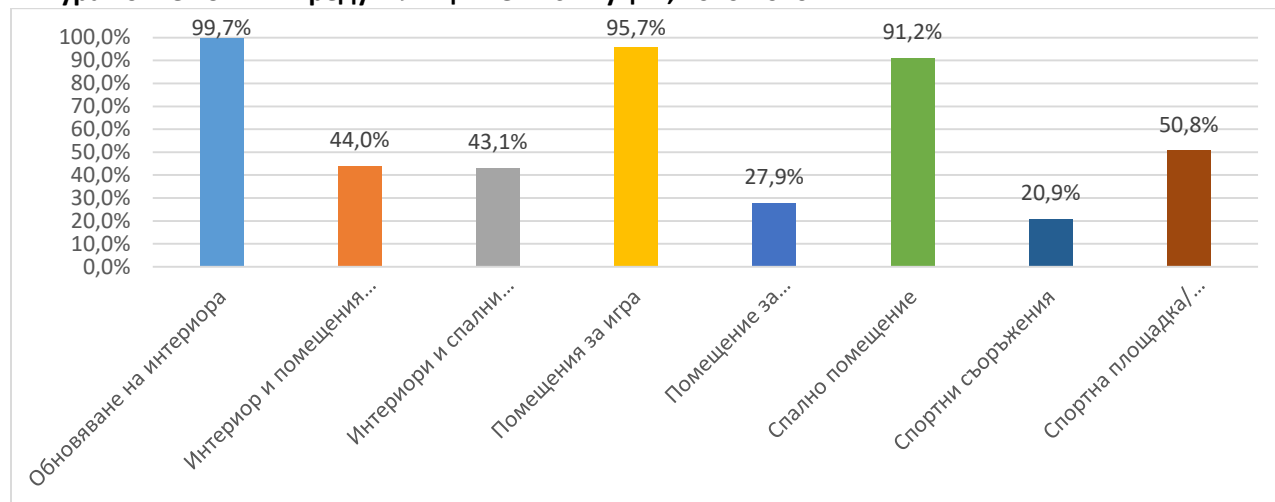
По-голямата част от детските градини имат достъп до ремонтни дейности. 99.7% от тях инвестират във вътрешни ремонти, но по-малко от половината също инвестират и в основни ремонти. (МОН, 2020)

зали за игра/ класни стая; спални помещения (в детски градини); открит спортен двор/ съоръжение или детска площадка; закрито спортно съоръжение; приобщаващи образователни пространства; пространства за деца със СОП. Анализът по-долу се ограничава до директната образователна среда, идентифицирана на база на предоставената от МОН административна информация.

В предучилищните институции повече от 90% от ремонтите на директна образователна среда включват частични и основни ремонти на интериора на сградите и подобрения на стаите за игра, както и спалните помещения. Административният преглед на МОН включва 1734 детски градини в 28 области. Според информацията, представена на Фигура 16, през последните 10 години почти всички предучилищни институции (99,7%) в страната са извършили различни частични или основни ремонти на интериора на сградите, включително техните структурни части, санитарни възли и комунална инфраструктура. Двата ключови елемента, които непрекъснато се обновяват по отношение на тяхната мебелировка и оборудване са стаите за игра и спалните помещения. По-

малко от половината от предучилищните институции обаче комбинират основните ремонти²⁵ с обновяване на стаите за игра (44%) и спалните помещения (43,1%). Важно е да се подчертае, че въпреки постоянните ремонти, залата за игра остава мястото, което най-много се нуждае от обновяване в бъдеще (50% от предучилищните институции посочват необходимостта от обновяване на съществуващите зали за игра, докато 4% се нуждаят от изграждане на нови зали за игра).

Фигура 16. Ремонти в предучилищните институции, 2010-2020

Източник: Данни на МОН, изчисления на авторите на доклада

91.2% от предучилищните институции са извършили обновяване на спалните помещения, но не са налице доказателства за въвеждането на иновативни подходи в тези зони като интерактивни пространства, които се използват както за спане, така и за други дейност. (МОН, 2020)

Докато 91,2% от предучилищните институции завършват модернизацията на спалните помещения, данните не предоставят достатъчно подробна информация за промените в пространствената среда и как тези помещения се използват ежедневно. Правилният анализ на заетостта и въвеждането на подвижни легла и гъвкав интериорен дизайн/ мебели може да позволи използването на тези зони като стаи за игра извън часовете за сън като се насърчи активното използване на пространството. Децата трябва да имат достъп до максимално пространство от всяка образователна среда и да го използват по всяко време за различни учебни дейности или игри. С въвеждането на неотдавнашните промени в политиката, предвиждащи задължително образование за децата на 4-годишна възраст, системата за ОГРДВ и началните училища, които предлагат предучилищни групи, ще възникне специална необходимост в конкретни общини и за конкретни доставчици за предоставяне на алтернативни решения по отношение на пространството – особено за градовете с голямо търсене и слаб капацитет²⁶.

²⁵ На това място са използвани данните за “Цялостни ремонти”

²⁶ Моля проверете: Early Childhood Education and care. General Education and Inclusion: Situation Analysis and Policy Directions recommendations, World Bank 2020

По-добрият дизайн и ежедневното използване на зоните за сън може потенциално да подобри капацитета на институциите за ОГРДВ. МОН трябва да преразгледа своя подход за събиране на данни и да въведе събиране на специфични данни по отношение подхода към пространството и неговата връзка с взаимодействията с учениците и преподавателските практики.

Легла, които се подреждат едно върху друго и съваеми легла, които позволяват многофункционалното използване на пространството за сън

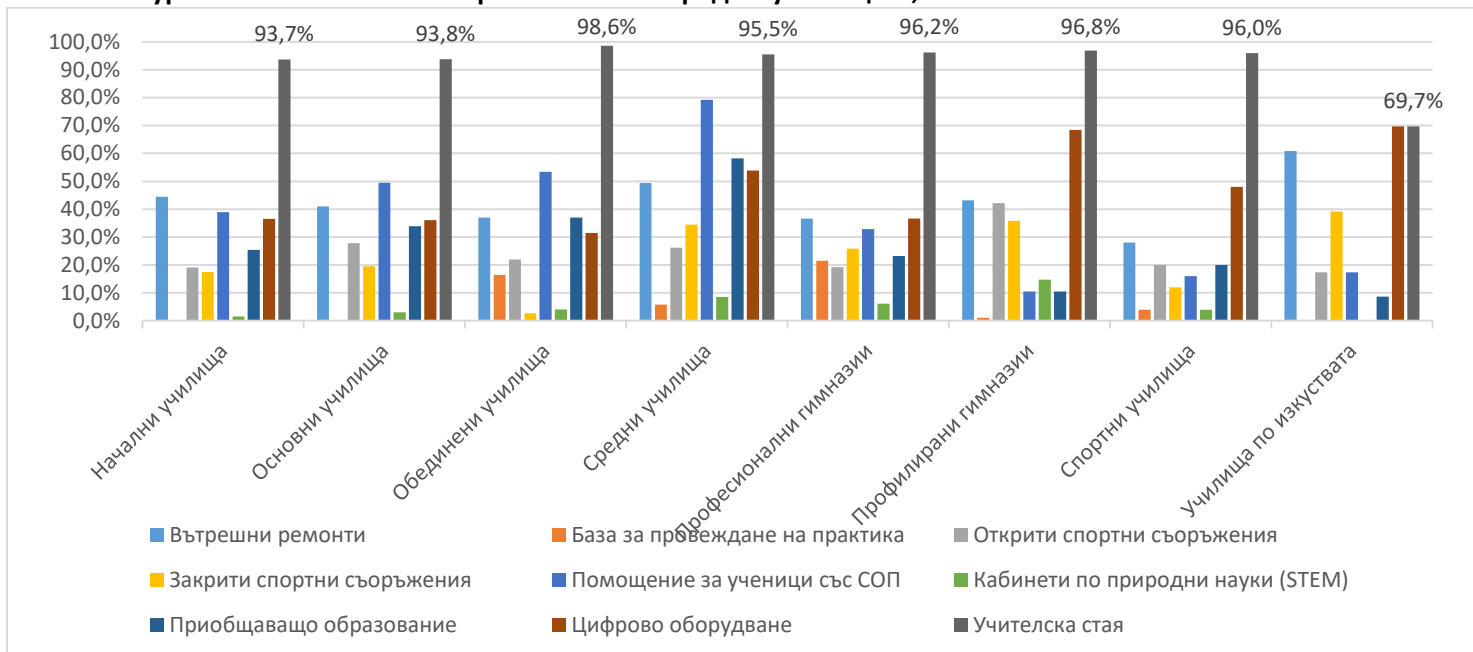
Източник: Wesco, dixib.com

По-малко от половината от училищата в България са извършили основен ремонт на интериора. (МОН 2020)

Няма подробна информация за инвестициите в предучилищни пространства в училищата. Събраните от МОН данни не съдържа информация за поддръждането на стаите за игра, обзавеждането и оборудването, както и за проектиране на преходните зони (гранични между децата в предучилищна възраст и учениците), както и за споделени съоръжения с общообразователно училище. Тези структурни елементи на директната образователна среда трябва да бъдат наблюдавани, за да се гарантират подходяща за възрастта пространствена организация на предучилищната и училищната среда. Наборът от данни на МОН не позволява да се наблюдава комуникацията между предучилищното и училищното пространство и спецификата на учебната среда в този аспект. По-нататъшен анализ в тази посока ще бъде предоставен на базата на електронния въпросник, изпратен до предложените образователни институции (проверете по-долу).

По-малко от половината български училища завършиха основния ремонт на интериора на сградите. Най-активни в изпълнението на основен интериорен ремонт (основен ремонт) са средните училища (49,4%), следвани от основните училища (44,4%), началните училища (41%), както и специализираните гимназии (43,2%).

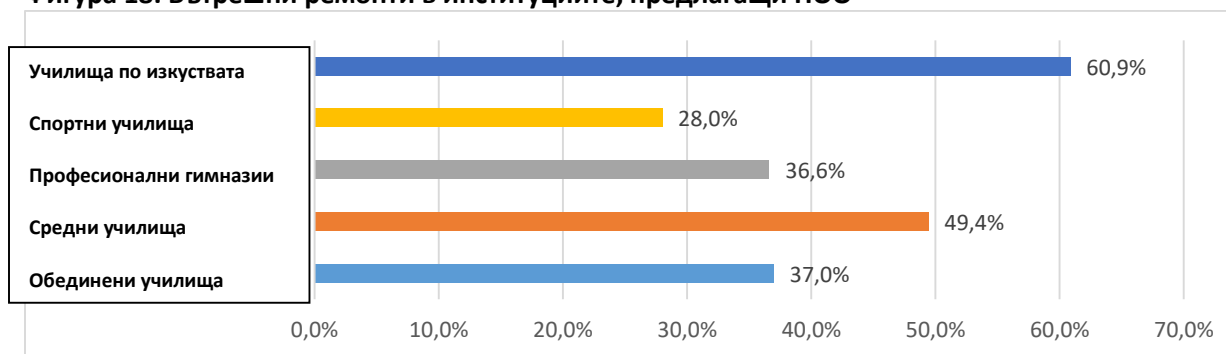
Фигура 17. Обновяване на образователната среда в училищата, 2010-2020

Източник: Данни на МОН, изчисления на авторите на доклада

Сред институциите, които осигуряват ПОО, в училищата по изкуства са извършени най-голям дял от вътрешните ремонти. Докато 60,9% от училищата по изкуства са завършили вътрешни ремонти, обединените училища (37%), професионалните гимназии (36,6%) и спортните училища (28%), които също представляват сектора на ПОО, са извършили по-малко вътрешни ремонти (вж. Фигура 18) .

Фигура 18. Вътрешни ремонти в институциите, предлагащи ПОО

Почти всички общообразователни училища и ПОО институции са подменили оборудването и мебелите в учителска стая. Върху учителската стая се поставя най-големият акцент по отношение на

20% от детските градини все още не разполагат със съоръжения за спорт на открито – ключов елемент от директната образователна среда, а 70.6% от детските градини не разполагат с вътрешни съоръжения за спорт. (МОН, 2020)

ремонтните дейности за всички видове институции, включително общообразователните: 93,7% от началните училища, 93,8% от основните училища, 95,5% от средните училища и 96,8% от специализираните гимназии. Институциите, предлагащи ПОО представляват 98,6% от обединените училища, 96,2% от професионалните гимназии, 96,0% от спортните училища и 69,7% от училищата по изкуства.

В повечето случаи предучилищните институции са извършили семпло обновяване на спортни съоръжения на открито и детски площадки, което говори за липса на концептуални инвестиции в детските площадки. Що се отнася до външните съоръжения, 50,8% от предучилищните институции са извършили частичен ремонт, който включва единствено подмяна на подовите настилки или боядисване и/или подмяна на оградите, а не въвеждане на концептуално нова образователна среда. 20,9% от институциите, които разполагат с подобни съоръжения са извършили основен ремонт на спортните си салони. Отново, според проучвания, закритото пространство за физическа активност и наличието на физически дейности в учебните програми може да подобри условията за учене на децата в детските градини (Blackmore et al., 2011).

Също така е важно да се подчертае, че 19,9% от предучилищните институции в България изобщо не разполагат със съоръжения за спорт на открито или детски площадки. Това е от решаващо значение, тъй като има все по-голям брой изследвания, които потвърждават връзката между физическата активност на децата, развитието на мозъка им, и образователните им постижения (Hillman, 2011). В този смисъл наличието и дизайна на откритите площи трябва да улеснят тяхното развитие. Външните площи трябва да осигурят на децата разнообразно оборудване и пространства за извършване на различни физически, социални, творчески и сензорни игри. Децата трябва да могат да използват детската площадка за групови занимания, но също така и за тихи самостоятелни игри. Зоната за игра трябва да бъде свързана със заобикалящото я пространство, да отразява естествения терен, да осигурява безопасен и равен достъп за всички деца. Детската площадка и оборудването ѝ със своите специфичните елементи, които стимулират различни слухови, зрителни, тактилни и свързани с обонянието възприятия, могат да подпомогнат здравословното развитие на децата (Broto, 2012). По-долу са представени няколко примера за такава външна среда в детските градини в Дания. Освен това наличието на външна среда става още по-важно в контекста на COVID-19, тъй като предучилищните институции могат да пренасочат редица дейностите към средата за учене на открито като запазят ползите за здравето на децата (Lawson Foundation, 2020).

В същото време почти две трети от предучилищните институции в България не разполагат с вътрешни спортни съоръжения. Според данните на МОН, 70,6% от детските градини не разполагат със закрито спортно съоръжение. Вътрешните пространства в предучилищните заведения могат да предоставят добра възможност за насърчаване на физическата активност, взаимодействието и ученето. Въз основа на доказателствата за липсващи дейности на открито и резервите по отношение използването на закритите пространства за спорт МОН и Министерството на здравеопазването (МЗ) трябва да дадат приоритет на инвестициите, насочени към стимулиране на предучилищните институции и необходимостта от насърчаване на физическата активност в предучилищна възраст. Инвестициите в ОС трябва да бъдат правени във връзка с подходящата за възрастта педагогика и развитие на житейските умения.

Примери за образователна среда в предучилищните институции в България, събрани по време на пилотирането на въпросника за директорите

Вътрешни пространства за спорт и комбиниране на пространства за сън и физически дейности, Финландия

Коридорите като пространство за физическа дейност във Финландия

Примери за предучилищни площадки в Дания

Детска площадка в детска градина в Дрејенс, Дания, Източник: Broto, 2012

Детска площадка в детска градина във Форфатерхъсет, Дания, Източник: www.archdaily.com

Сред училищата, които разполагат със спортни съоръжения на открито, приблизително една

59.5% от началните училища, 39.6% от основните училища и 43.8% от обединените училища не разполагат със съоръжения за спорт на открито. (МОН, 2020)

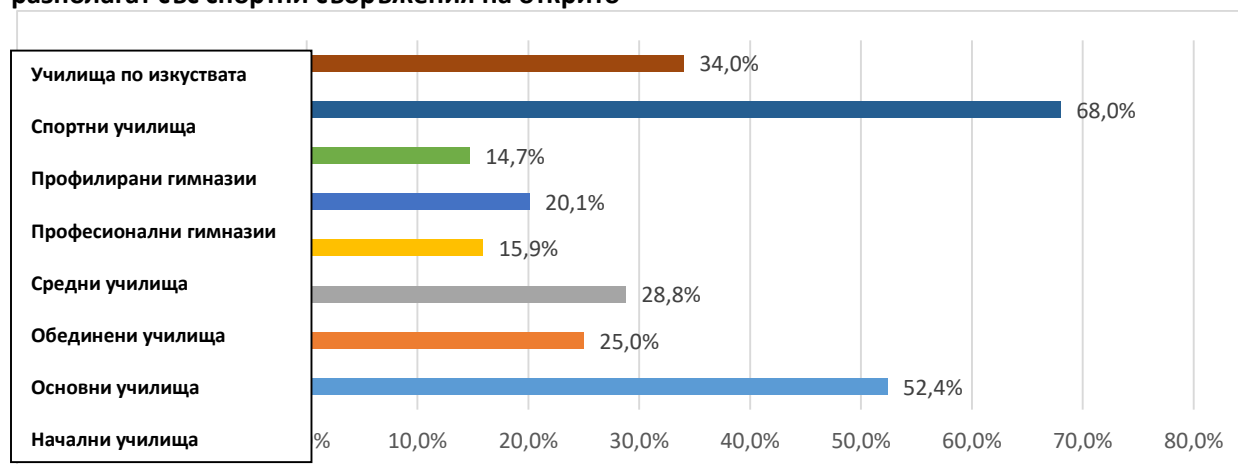
трета извършват частичен ремонт, който включва само боядисване или подмяна на елементите на съоръженията. Откритите спортни съоръжения са ремонтирани в начални училища (13,6%), основни училища (30,7%), средни училища (26,2%) и специализирани гимназии (42,1%). Следните видове институции, предлагащи ПОО, извършват обновяване на откритите си спортни съоръжения: обединени училища (44,4%), професионални гимназии (19,2%) и училища по изкуства (17,4%). Закритите спортни съоръжения са обект на основен ремонт. Ремонтирани са закрити спортни съоръжения в начални училища (17,5%), основни училища (19,5%), средни училища (34,5%), профилирани гимназии (35,8%). Следните институции за ПОО извършват основен ремонт на вътрешни спортни съоръжения: професионални гимназии (25,9%), обединени училища (2,7%) и училища по изкуства (39,1%).

Данните на МОН разкриват, че 68% от специализираните спортни училища нямат достъп до отворено спортно съоръжение, както и 60% липсват затвореното спортно съоръжение. Като цяло в прегледа на МОН се прави анализ на 25 спортни училища в цялата страна. Данните показват, че 68% от тези училища нямат достъп до открито спортно съоръжение, докато 60% от тях не разполагат със закрито спортно съоръжение. Липсата на спортни съоръжения може да се обясни с факта, че тези училища използват външни спортни съоръжения в съответната община (например спортни игрища или басейни). В същото време 20% от спортните училища модернизират своите спортни съоръжения на открито, 12% от тях закриват спортните си съоръжения.

Откритите спортни съоръжения са разпределени неравномерно сред училищата, като по този начин се поставя под въпрос прилагането на концепцията за насърчаване на уменията на 21-ви век, особено в областта на здравословния живот и напредък. Наличието на открити спортни съоръжения, както и закрити спортни съоръжения остава проблем за малка група от

общообразователни и ПОО институции. Според данните на МОН, не са налични спортни съоръжения в 52,4% от началните училища, 25% от основните училища, 15,9% от средните училища, 14,7% от профилираните гимназии. Сред институциите за ПОО не разполагат със спортни съоръжения 20,1 % от професионалните гимназии и 34% от училищата по изкуства. По отношение на закритите спортни съоръжения, вторият по големина дял на училищата, които не разполагат с такава образователна среда принадлежи към началното образование (59,5%) и основното образование (39,6%). Секторите на ПОО са представени от обединени училища (43,8%), професионалните гимназии (20,9%) и училищата по изкуства (26%).

Фигура 19. Дял на общообразователните училища и училищата, предлагащи ПОО, които не разполагат със спортни съоръжения на открито

Източник: Данни на МОН, изчисления на авторите на доклада

Със сигурност образованието играе роля в превенцията на затлъстяването. Индексът на телесна маса на затлъстяването²⁷ за възрастни в България е над средния за ЕС, като тази стойност нараства. Според данните от European Health Interview Survey²⁸ в почти всяка държава-членка на ЕС, за която има данни, делът на затлъстяването намалява с увеличаване на нивото на образование. Разликата в затлъстяването между възрастни с висок образователен статус и с ниско образование е 6,8%. МОН и МЗ трябва да обмислят варианти за насърчаване на политики и действия на училищно ниво, включително чрез комбиниране на нетрадиционни практики и инвестиции в образователната среда.

Дял на затлъстелите възрастни в държавите членки не ЕС, по равнище на образование, (2014 %)

	Общо възрастни	От които		
		С ниско равнище на образование	Със средно равнище образование	С високо равнище на образование
ЕС	15.9	19.9	16.0	11.5
Белгия	14.0	19.5	13.4	9.8
България	14.8	17.2	15.3	10.4
Чешка Република	19.3	22.6	20.5	12.5

²⁷ % от населението на възраст над 18 години. Този индикатор измерва дела на затлъстели хора на базата на индекса на телесната им маса (ИТМ). ИТМ се дефинира като теглото в килограми, разделено на височината им в метри на квадрат. Евростат https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/sdg_02_10

²⁸ 203/2016 - 20 October 2016, European Health Interview Survey

Дания	14.9	21.9	16.0	11.3
Германия	16.9	21.4	18.0	13.1
Естония	20.4	22.6	21.3	17.6
Ирландия				
Гърция	17.3	22.3	14.4	13.4
Испания	16.7	22.6	12.3	9.6
Франция	15.3	20.9	15.2	8.8
Хърватия	18.7	24.9	18.9	12.6
Италия	10.7	14.2	8.0	5.8

Източник: European Health Interview Survey

Липсата на спортни съоръжения и, следователно, липсата на място за физически упражнения и дейности, интегрирани в типичния учебен ден и в много случаи в учебните програми, може да окаже влияние върху общото здравословно състояние на децата. Тази констатация е важна във връзка с най-новите международни данни за здравето на децата в училищна възраст, които показват спад във физическите дейности, нарастване на затлъстяването и развиване на вредни хранителни навици сред децата по целия свят. Според данните на СЗО в България едва 51% от младите хора, участват в активна физическа дейност в продължение на два или повече часа в делничен ден. В същото време децата прекарват повече време в седнало положение: така например 52% от учениците използват компютър в продължение на два или повече часа всеки делничен ден, докато 62% използват компютри/ конзоли за игри по два или повече часа всеки делничен ден²⁹. Нивата на наднормено тегло и затлъстяване нарастват и има значителна разлика между момичетата и момчетата в нивото на затлъстяване в България (вж. Фигура 20).

Фигура 20. Дял на младите хора, които са затлъстели или с наднормено тегло, по пол

Източник: HBSC, 2018

Една трета от предучилищните институции въвеждат елементите на образователната среда, които подкрепят включването и позволяват педагогическите практики с децата със СОП. На предучилищно ниво 32% от институциите организират помещения за децата със СОП³⁰, докато 27,9% модернизират мебелите и оборудването в учебните помещения, използвани за приобщаващо образование³¹.

На предучилищно ниво 32% от институциите организират помещения за деца със СОП, докато 27.9% модернизират мебелите и оборудването си. 79.2% от средните училища създават среда за ученици със СОП. (МОН, 2020)

²⁹ <https://gateway.euro.who.int/en/datasets/#hbsc>

³⁰ Отнася се за "Помещения за работа с деца със специални образователни потребности"

³¹ Отнася се за "Помещения за приобщаващо образование"

Фокусът при изграждането на приобщаващи пространства се поставя върху средните училища, както и върху основните училища и професионалните гимназии. Според данните на МОН, 79,2% от средните училища създават специални пространства за работа с децата със СОП, докато 58,2% от тях обновяват мебелите и оборудването, свързани с приобщаващото образование. 49,5% от основните училища създават стаи за децата със СОП в техните сгради, а 33,8% обновяват мебелите и оборудването. Сред институциите за ПОО 53,4% от обединените училища и 32,8% от професионалните гимназии също разполагат със помещения за деца със СОП, докато само 8,7% от училищата по изкуства са обновили пространства за приобщаващо образование. Необходим е допълнителен анализ, за да се наблюдава географското разпределение на базата на националните стратегически образователни приоритети за приобщаване и подкрепа на планирането. Екипът на СБ е готов да подкрепи МОН в тази посока след предоставяне на конкретна информация относно планирането и /или разпределението или потребностите.

Базовите пространства за ПОО и практика са обновени в 21,5% от професионалните гимназии, а 16,4% от обединените училища са обновили пространствата за практика. Само началните и основните училища не разполагат с помещения за практика в своите сгради. Въпреки че статистиката предоставя цялостната информация за частични и основни ремонти на базата за провеждане на практика, не е ясно кои елементи от тази база (например, специализирани работилници) са били обект на обновяване. Предоставените от МОН данни са ограничени и е

Нараства влиянието на оборудването и мебелите за дигиталните класни стаи върху училищното образование. (МОН, 2020)

необходима повече информация относно пространствената организация на практическите бази, както и за възприятието на ключовите ползватели (ученици и учители) с оглед получаване на цялостна картина за развитието на практическите бази.

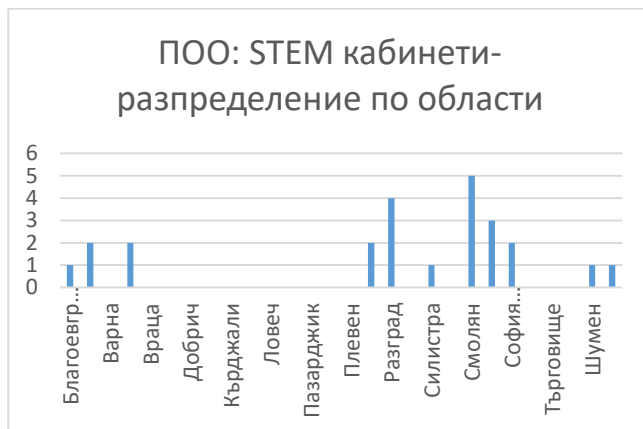
Почти всички образователни институции модернизират оборудването и мебелите за дигиталната класна стая. В общообразователния сектор най-голям дял имат специализираните гимназии (68,4%) и средните училища (53,9%), следвани от 36,5% от началните училища, 36,1% от основните училища. Сред институциите за ПОО 31,5% от обединените училища, 36,6% от професионалните гимназии, 48,0% от спортните училища и 69,7% от училищата по изкуства са извършили тези подобрения. Надграждането на информационното цифрово оборудване не е предвидено за предучилищните институции.

Делът на кабинетите по природни науки варира в различните видове училищни институции, но като цяло използването на училищната образователна среда като STEM кабинетите остана неясна и изисква детайлен анализ. През последните години някои училища създават отделни кабинети или специални часове в STEM областите. Най-големият дял на кабинетите по природни науки се наблюдава в специализираните гимназии (14,7%), което се обяснява с техните учебни профили.

Новият приоритет по отношение на STEM, насърчаван от МОН изисква систематични инвестиции и планиране. По-малко от 2% от началните училища разполагат със STEM среди. МОН не събира данни за предучилищните институции и не ги включва във възможностите за програми, които включват STEM. (МОН 2020)

8,5% от средните училища са работят в тази учебна област, следвани от сектора на ПОО, представен от професионалните гимназии (6,1%), обединените училища (4,1%) и спортните училища (4%). В началните (1.6%) и основните училища (3%) почти не се срещат STEM класни стаи.

Фигура 21. STEM кабинети по видове училища

Източник: Данни на МОН, регионалното разпределение е за професионалните гимназии

МОН определя STEM центъра като „набор от няколко класни стаи и зони с общ фокус“. Би било важно да се проведе проучване за това как се използва съществуващата образователна среда по отношение на организацията на учебния процес, иновативни методи на преподаване (особено с фокус върху груповата работа и преподаването в екип, тъй като то се счита за ефективно за подобряване на резултатите от обучението на учениците, особено от бедни социално-икономически групи), наличност на технологично оборудване, сътрудничество с партньори в индустрията. Международният опит показва, че тенденциите, изброени по-долу, се появяват при разработването на свързани със STEM съоръжения. Тъй като МОН е в началото на изпълнението на програмата за развитие на STEM, тези аспекти могат да бъдат включени в препоръките относно интериора на образователната среда за STEM и да бъдат включени в откритите покани за възможни проектни действия за училища и институции за ПОО:

- Концепцията STEM е вградена в цялостния дизайн на учебното заведение и не е свързана с определена област (т.нар. STEM училище). Този подход позволява оптимално използване на пространството и наличността за всички ученици.
- Учителите практикуват Метода за разширени възможности за учене, който предполага организиране на обучение извън традиционната класна стая (моля, вижте прегледа на ОП на Чешката република в следващата глава). Обикновено тези учебни дейности могат да бъдат организирани в помещенията на партньори в индустрията и да станат част от общообразователните учебни програми или учебните програми за ПОО. Освен това има тенденция да се използват университетски лаборатории за провеждане на STEM часове за малки ученици или ученици в ПОО. В някои случаи тези часове могат да се провеждат между училище и университет чрез виртуалните технологични инструменти.

2.3. Директна образователна среда в България: гледната точка на институциите

За да допълни административните данни на МОН и да позволи конкретни наблюдения на характеристиките, тенденциите и потребностите по отношение на образователната среда, екипът на Световната банка разработва и предава на МОН въпросник за директори на предучилищни институции и училища, и представя предложения за стъпките за прилагане чрез електронното разпространение на въпросника с помощта на цифровите платформи на МОН. Към датата на предаване на настоящия доклад не е стартирало прилагането на електронния въпросник като резултат от процедурите на МОН за получаване на достъп до електронна платформа. Екипът на СБ ще продължи работата си в тази насока, и е готов да приложи този инструмент след специално искане за удължаване на крайния срок за тази конкретна дейност, която ще доведе до обогатяване на знанията и информацията на МОН за планиране на образователната среда.

Настоящият раздел представя подхода и методологията за анализ на съществуващата образователна среда чрез проучване на потребителите на училища, а именно училищните директори. Докато анализът на данните, предоставени от МОН предоставя обективна структурна информация за направените ремонти и наличието на някои елементи на директната образователна среда (например STEM-класна стая), проучването ще позволи събиране на данни за субективното възприятие и удовлетвореността на потребителите от образователната среда. Обикновено това е самоотчетена мярка, която използва въпросник или/ и интервю в рамките на фокус група. Следната практика се използва в някои страни (като Австралия, Нова Зеландия, Обединеното кралство, Шотландия, ОИСР) като официална процедура за оценка на качеството на съществуващата физическа образователна среда и вземане на инвестиционни решения по отношение развитието на образователната инфраструктура.

В допълнение към събирането на административни данни на МОН за инвестиции в образователната среда и основни ремонти в предучилищното, училищното и професионалното училищно образование в България, СБ разработи въпросник за оценка на възприемането, използването и нивото на удовлетвореност на потребителите на училищата по отношение на образователната среда. Разработването на инструмента отразява три ключови елемента, които са от значение за анализа на образователната среда в България - международни знания и инструменти, стратегическо планиране на политиката за 2021-2027 г. и първоначалното планиране на програмирането на ЕСФ за периода 2021-2027. По-конкретно, въпросникът се основава на избрани въпроси от School User Survey на ОИСР, насочено към училищните директори за училищата. Това е инструмент за самооценка, създаден от Платформата за оценка на образователната среда на ОИСР (Learning Environments Evaluation Platform (LEEP)³², който е публично достъпен и е предназначен за оценка на мненията за училищната инфраструктура на ключови групи потребители: ученици, учители, директори на училища. Настоящият въпросник е насочен само към директорите на училищата поради ограниченото време за изследователска дейност. Освен това въпросникът отразява и събира информация за планирането на МОН по отношение на Стратегическата рамка за развитие на образованието и обучението в Република България (2021-2030) в подкрепа на следните стратегически приоритети:

³² <http://www.oecd.org/education/effective-learning-environments/OECD-School-User-Survey.pdf>

- Ефективно включване и трайно задържане в образователния процес: проучването ще анализира наличието на елементи от предучилищна и училищна инфраструктура, както и тяхното използване, които помагат за по-добро разбиране по отношение подобряване качеството на ОС;
- Реализация в професиите на настоящето и бъдещето: въпросникът ще оцени използването на избраното пространство за учене в ПОО;
- Мотивирани и креативни учители: проучването ще представи накратко как ОС влияе върху задържането на учителите от гледна точка на директора на училището;
- Цифрова трансформация: проучването ще оцени наличието и използването на ИКТ оборудване от учители и ученици;
- Иновативно образование: проучването ще идентифицира потребностите на училищата от изграждане на иновативна ОС;
- Зелена образователна среда: проучването ще събере информацията за възприятието от страна на учителите на концепцията за Зеленото училище и ще идентифицира съществуващите елементи на зелената образователна среда.

И накрая, въпросникът отразява първия проект на съфинансираната от ЕСФ Оперативна програма за образование по отношение на събирането на данни за следните приоритетни области на ОП:

- Приоритет 1 „Приобщаващо образование и образователна интеграция“: Въпросникът събира данни за наличието на елементи на ОС, които подпомагат децата със специални образователни потребности и анализира използването на избрани учебни пространства от учителите, както и общото удовлетворение от избраните учебни пространства. Оценката на учителските практики, извършвани в различните типове ОС, както и удовлетворението на учителите може да предостави допълнителна информация в подкрепа на личностното развитие на педагогическия персонал в училищата;
- Приоритет 2 „Модернизация и качество на образованието“: Въпросникът събира информация за наличието и използването на различни учебни пространства, ИКТ оборудване, което подпомага идентифицирането на ограниченията в съществуващата ОС, както и начини за подобряване на нейното качество;
- Приоритет 3 „Връзка между образованието и пазара на труда“: Въпросникът събира данните за наличието и използването на свързана с ПОО образователна среда ПОО (напр. Специални семинари, STEM-класни стаи).

Въпросникът е наличен в Приложение 1.

Целевата аудитория на проучването са всички директори на предучилищни институции и училища в България, включително представителите на ПОО. Изследването е насочено към пълния списък на предучилищни институции и училища, за да събере информация за разработването на инструмента за картографиране на образователната среда. Въпросникът има за цел (i) да събере информация и да разбере структурата и използването на предучилищна/ училищна образователна среда, (ii), да събере информация, която да улесни типизирането на различните учебни пространства, (iii) да събере информация за разпределението на учебните пространства за учителя от директора на училището; (iv) да проучи връзките между методите на преподаване и подкрепящите учебните пространства, и мебелите, и (v) да анализира използването на наличните

ИКТ технологии. Проучването³³ съдържа затворени („Да/ Не“), въпроси с многовариантен избор и въпроси по рейтингова скала, които следват подробен списък от елементи на образователната среда и проверява ключови концепции, отразяващи планирането и идеите на МОН.

Приспособяване на инструмента трябва да бъде въведено след пилотно тестване през август 2020 г. След технически консултации с представители на МОН и ИА³⁴ беше организирано пилотно тестване, за да се обсъдят ключовите теми за дискусия, повдигнати по време на срещите, за да се тества инструментът и неговата приложимост в директната образователна среда в предучилищните институции и училищата, и за да се идентифицира необходимостта от допълнителни или уточняващи въпроси. 16 директори на детски градини и училища в България взеха участие в пилотното тестване през август 2020 г.

Таблицата по-долу съдържа профилите на участващите образователни институции:

Таблица 2. Участници в пилотното тестване на въпросника

<i>Вид</i>	<i>Местоположение</i>	<i>Наименование на институцията</i>
<i>ПОО</i>	Сливен	Професионална гимназия по дизайн и облекло „Добри Желязков“
<i>ПОО</i>	Пазарджик	Професионална гимназия по химични и хранителни технологии
<i>Общо образование</i>	Селановци	ОУ „Никола Вапцаров“
<i>Общо образование</i>	Долни Цибър	Обединено училище „Христо Ботев“
<i>Общо образование</i>	Джюлюница	Обединено училище „П. Р. Славейков“
<i>Общо образование</i>	Павликени	Средно училище „Бачо Киро“
<i>Общо образование</i>	Омуртаг	2-ро начално училище „Васил Левски“
<i>Общо образование</i>	Каспичан	Обединено училище „Христо Ботев“
<i>Общо образование</i>	Шумен	6-то ОУ „Еньо Марковски“
<i>Общо образование</i>	Сотиря	ОУ „Свети Паисий Хилендарски“
<i>Общо образование</i>	Карджово	ОУ „Васил Левски“
<i>Общо образование</i>	София	75-то ОУ „Тодор Каблешков“
<i>ОГРДВ</i>	Горна Оряховица	ДГ „Елена Грънчарова“
<i>ОГРДВ</i>	Ямбол	ДГ „Пролет“
<i>ОГРДВ</i>	Ивански	ДГ „Снежанка“
<i>ОГРДВ</i>	Луковит	ДГ „Слънце“

Директорите получават електронна версия на въпросника (по имейл) с молба да попълнят и изпратят обратно формуляра. В допълнение са проведени и две онлайн фокус групи за обсъждане на гореспоменатите въпроси по отношение на проучването. След пилотното тестване са въведени следните корекции по въпросника, като окончателният му вариант е споделен с МОН на 3 септември 2020 г. Екипът представи следните ключови изменения в проучването:

- Изменен раздел 1 „Административни данни“ с два отделни комплекта въпроси, адресирани до директори на предучилищни институции и училища относно

³³ Въпросникът съдържа 21 въпроса и е разделен на две тематични секции: Административни данни и образователна среда.

³⁴ Срещите са проведени на 20 юли 2020; 23 юли 2020 и 19 август 2020

капацитета на класовете, използването и обновяването на стаите за игра и класните стаи;

- Въведена подгрупа от въпроси относно предучилищните групи, адресирани до директорите на училищата;
- Обновено приблизителното време за попълване на въпросника до 30-40 минути;
- Преразглеждане и унифициране на всички дефиниции на елементите на образователната среда за предучилищна и училищна възраст в раздел 2 „Образователна среда“;
- Добавени допълнителни елементи към списъка на предучилищните / училищните пространства, които ще бъдат анализирани като образователна среда;
- Въведена празна секция в края на въпросника, в която респондентите могат да предоставят своите коментари относно собствената си образователна среда в отворен формат;
- Въведено специфично ограничение на визуалната информация: визуалното представяне трябва да изключва ученици и деца, за да (1) гарантира пълна видимост на образователната среда и (2) да се избегне идентифицирането на лица на снимките.

Полагат се специални усилия, за да се допълнят въпросите от инструмента с визуална информация за директната образователна среда като се събират снимки на следните елементи на директната образователна среда: (i) типична зала за игра/ класна стая/ учебно пространство; (ii) учебно пространство, което представлява концепцията за зелено училище; (iii) коридор или зала, използвани за учебни дейности. Освен това институциите за ПОО трябва да предоставят снимка на типично работно пространство. Тази колекция има за цел да създаде специфично хранилище на данни, което да се използва от МОН, за пряко планиране, както и за представяне на доказателства за избора на планиране. Визуалната информация ще послужи като добавена стойност за анализа на образователната среда, тъй като тя ще илюстрира преобладаващи подредби на мебели / външни пространства.

За да илюстрира възможната визуална колекция, таблицата по-долу представя селекция от елементи на образователната среда, наблюдавани по време на пилотното прилагане на проучването. Подборът се извършва на базата на образователното ниво, към което принадлежи съответната институция, както и от типа директна образователна среда. Институциите за ПОО са отделени, тъй като за този тип учебни заведения не са предвидени елементи на Зелено училище:

Визуални примери за елементи на образователната среда с оглед предоставяне на информация за типа училище и планиране

Ниво на образование
ОГРДВ

Стая за игра/ Класна стая

Зелено училище

Свободно пространство

Общо образование

ПОО

Класна стая

Работилница

Свободно пространство

Карето по-долу представя планирането на обхвата на анализа на базата на получените данни от въпросника за образователната среда към 30 август 2020 г.

Констатации по отношение на директната образователна среда: основен обхват на анализа

Предложеният въпросник ще генерира информация за директната образователна среда в две групи образователни институции: предучилищни институции и училища (включително ПОО или с ПОО компонент). Следните данни ще бъдат събрани по следните теми и ще допринесат за цялостния анализ на образователната среда за всяка една група институции:

1. *Преобладаващата подредба на залите за игра и класните стаи.* Подредбата ще бъде анализирана въз основа на типология, която включва 6 типа подредба, като се започне с традиционната система стая/ коридор и се стигне до образователна среда, състояща се от отворено пространство. Тези данни ще помогнат за по-добро разбиране на обхвата на пространствата за учители и ученици, налични в училищата.
2. *Съществуваща образователна среда и ежедневното ѝ използване от учителите.* Респондентите ще трябва да предоставят информация за определени пространства за преподаване, които се използват в предучилищните институции и училищата. Тези данни ще помогнат в анализа на потенциала и ограниченията на съществуващата физическа среда и ще насърчат активното използване на пространството за учебни дейности и игра.
3. *Преобладаващи учителски практики.* Анализът ще бъде изготвен на базата на 4 стила на преподаване/ учене: фронтален, групова работа, индивидуална работа и преподаване в екип, както и на база на подредбата на мебелите в учебните пространства. Тези констатации ще улеснят разбирането на типичните практики за взаимодействие между учители и ученици и наличието на подкрепящ образователна среда за това. Управление на учебните пространства сред учителите.
4. *Въздействие върху мотивацията и задържането на учителите.* На базата на тези въпроси директорът на училището ще изрази мнението си дали съществуващото учебно заведение може да допринесе за подобряване на мотивацията за работа на учителите и тяхното задържане.
5. *Наличност на ИКТ оборудване.* Тези данни ще помогнат за кратко проучване на използването на наличната ИКТ инфраструктура за преподаване.
6. *Концепция за Зелено училище и елементи на образователната среда.* Тази фокусна област е съобразена с приоритетите на Националната стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 г. Целта е да се разбере дали директорите на училищата са запознати с концепцията за Зеленото училище. Данните ще дадат представа дали тези образователни институции вече имат някои елементи от тази концепция в своята образователна среда.
7. *Бъдещи потребности по отношение на иновационната зала за игра/ класна стая.* Подобно на горната тематична област, тази тема е насочена към националната политика за развитие на иновативни учебни пространства в българските образователни институции. Целта е да се съберат мненията на директорите и да се разберат нуждите на предучилищните институции/ училища при създаването на този тип образователна среда.
8. Като цяло тези данни ще бъдат полезни за служителите в областта на образователната политика, дизайнерите на образователни съоръжения и директорите на образователните институции по отношение на планиране, разработване, поддържане и ефективно използване на образователната среда в съответните образователни институции

III. Тенденции по отношение на инвестициите от ЕСФ в образователната среда и научени уроци от предходните програмни периоди 2007-2013 и 2014-2020

3.1. Приоритети на политиката на Европейския съюз по отношение развиването на умения и базирано на компетентности учене

В Европейския съюз развитието на уменията и въвеждането на базирано на компетентности учене се считат за важни условия за постигане на приоритетите на Стратегията на ЕС 2020 за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, насочени към увеличаване на заетостта, намаляване на броя на преждевременно напускащите училище и защита от бедност³⁵. За да засили социалното измерение в политиките на държавите-членки, Европейският съюз създава Европейския стълб на социалните права, за да изгради една по-социална Европа и да стимулира по-големи инвестиции в хората. ЕСФ е един от Европейските структурни инвестиционни фондове (ЕСИФ) и служи като ключов инструмент за трансформиране на приоритетите на стратегическата политика на ЕС в интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, включително в развитие на умения, както и за прилагане на Европейския стълб на социалните права. ЕСФ осигурява специално тематично целево финансиране на държавите-членки за 7-годишен програмен период като определя набор от тематични цели за финансиране, както и набор от инвестиционни приоритети за всяка цел.

Оперативните програми (ОП) служат като връзка между стратегията „Европа 2020“ и ЕСФ. Държавите-членки разработват специални детайлни планове, които описват как ще се използват средствата от бюджета на ЕС по време на програмния период за всяка тематична област. Като канализират средствата от ЕСФ, оперативните програми финансират различни проекти, които се управляват от редица публични и частни бенефициенти³⁶. Всяка ОП идентифицира приоритетните оси, които обикновено покриват само една тематична цел на ЕСФ и една категория региони. Възможно е, обаче, да се комбинират инвестиционните приоритети под различни тематични цели³⁷. Европейският съюз предоставя финансиране от ЕСФ в рамките на два програмни периода, 2007-2013 г. и 2014-2020 г. През 2018-2020 г. Европейската комисия приема ново предложение за фонд ЕСФ +, което предвижда обединяване на няколко структурни инвестиционни фонда и програми под един чадър на ЕСФ и въвеждане на специални приоритети на политиките, насочени към борба със социално-икономическото въздействие на COVID- 19 в Европа.

Според последната статистика за прилагането на ЕСФ за втория програмен период 2014-2020 г., инвестициите в образование, обучение и професионално обучение, както и учене през целия живот съставляват вторият по големина дял от финансирането от ЕС за държавите-членки. Общата сума за втори приоритет се равнява на около 38 милиарда евро. По-подробна информация се съдържа във Фигура 21 по-долу:

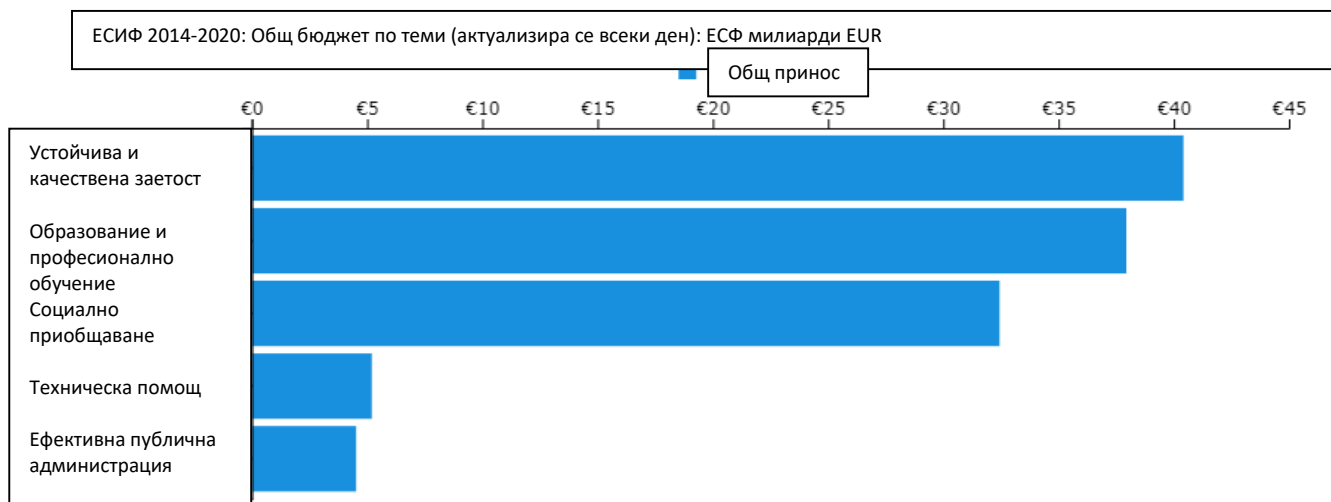
³⁵ COM(2010) 2020 URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

³⁶ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=525&langId=en>

³⁷ DG Employment. (2018). Programming period 2014-2020. Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy. European Social Fund. Guidance document. URL:

<https://ec.europa.eu/sfc/en/system/files/ged/ESF%20monitoring%20and%20evaluation%20guidance.pdf>

Фигура 21. ЕСИФ: Общ бюджет по теми, Европейски социален фонд

Refresh Date: 25/09/2020

Източник: Данни за Европейските структурни и инвестиционни фондове, <https://cohesiondata.ec.europa.eu/funds/esf>

Тематичните цели на ЕСФ, свързани с образованието и професионалното обучение се различават през различните програмни периоди и никога не са насочени пряко към подобряване на образователната среда. Според сравнението, представено в Таблица 3, фокусът на ЕСФ се измества от по-широки инвестиции в човешкия капитал към детайлна подкрепа за всички образователни сектори, като се започне от ОГРДВ и се стигне до образование за възрастни, с фокус върху равенството, съотносимостта към пазара на труда и включването на най-уязвимите групи. Ако разглеждаме ОС като ключов структурен елемент на системата за образование и обучение, тогава приоритетите във втория програмен период 2014-2020 г. и предложението ЕСФ + могат да бъдат покрити косвено под тематичната цел за подобряване на качеството и ефективността на системите за образование и обучение. Регламентът за ЕСФ за втория програмен период 2014-2020 г. определя следните четири тематични цели:

- насърчаване на устойчива и качествена заетост и подпомагане на трудовата мобилност;
- насърчаване на социалното приобщаване, борба с бедността и всички форми на дискриминация;
- инвестиране в образование, обучение и професионално обучение за умения и учене през целия живот;
- повишаване на институционалния капацитет на публичните органи и заинтересованите страни и ефективна публична администрация³⁸.

³⁸https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.347.01.0470.01.ENG

Таблица 3. Сравнение на тематичните приоритети в образованието за различните програмни периоди

Първи програмни период 2007-2013 ³⁹	Втори програмни период 2014-2020 ⁴⁰	Предложение за ЕСФ + ⁴¹
<p><u>а) разширяване и подобряване на инвестициите в човешки капитал</u>, по-специално чрез насърчаване:</p> <p>(i) прилагането на реформи в системите за образование и обучение, особено с оглед повишаване отзивчивостта на хората към потребностите на обществото, базирано на знанието, и ученето през целия живот;</p> <p>(ii) засилено участие в образованието и обучението през целия жизнен цикъл, включително чрез действия, целящи да постигнат намаляване на преждевременното напускане на училище и сегрегацията на индивиди на базата на пола, както и увеличен достъп и качество на началното, професионалното и висшето образование и обучение ;</p> <p>(iii) развиване на човешкия потенциал в научните изследвания и иновациите, по-специално чрез следдипломна</p>	<p>За тематичната цел „<u>Инвестиране в образование, обучение и професионално обучение за умения и учене през целия живот</u>“:</p> <p>(i) Намаляване и предотвратяване на преждевременното напускане на училище и насърчаване на равния достъп до качествено образование в ранна детска възраст, основно и средно образование, включително формални, неформални и неформални учебни пътеки за реинтегриране в образованието и обучението;</p> <p>(ii) Подобряване на качеството, ефективността и достъпа до висше и еквивалентно образование с оглед увеличаване на нивото на участие и постиженията, особено за групи в неравностойно положение;</p> <p>(iii) Подобряване на равния достъп до учене през целия живот за всички възрастови групи във формални, неформални и неформални условия; надграждане на знанията, уменията и компетентностите на работната сила и насърчаване на гъвкави учебни пътеки, включително чрез кариерно ориентиране и валидиране на придобитите компетентности;</p> <p>(iv) Подобряване на връзката между пазара на труда и системите за образование и обучение, улесняване на прехода от образование към работа, укрепване на системите за професионално образование и обучение и тяхното качество, включително чрез механизми за предвиждане на умения, адаптиране на учебните програми и създаване и развитие на учене чрез работа, включително системи за дуално обучение и схеми за чиракуване.</p>	<p>(iv) подобряване на качеството, ефективността и връзката с пазара на труда на системите за образование и обучение с оглед подпомагане придобиването на ключови компетентности, включително цифрови умения;</p> <p>v) насърчаване на равния достъп до и завършването на качествено и приобщаващо образование и обучение, по-специално за групи в неравностойно положение - от ОГРДВ през общото и професионалното образование и обучение, до висшето образование, както и образование и обучение за възрастни, включително чрез улесняване на учебната мобилност за всички;</p> <p>(vi) насърчаване на ученето през целия живот, по-специално чрез гъвкави възможности за повишаване на квалификацията и преквалификация за всички, като се вземат предвид цифровите умения; по-добро предвиждане на промяната и изискванията за нови умения въз основа на потребностите на пазара на труда; улесняване на прехода в кариерата и насърчаване на професионалната мобилност;</p> <p>(vii) поставяне на акцент върху активното включване с оглед насърчаване на равните възможности и активното участие, и подобряване на пригодността за заетост;</p> <p>(viii) насърчаване на социално-икономическата интеграция на граждани на трети държави и на маргинализирани общности като ромите.</p>

³⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006R1081&from=EN>

⁴⁰ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2013.347.01.0470.01.ENG

⁴¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52018PC0382>

Преглед на оперативните програми 2014-2020 от избрани за сравнение страни⁴² показва, че оперативните програми имат за цел да предлагат инвестиции в директната образователна среда чрез подобряване на достъпа до образование или цялостното развитие на образователните институции и мрежа по отношение на осигуряването на качество. Според приоритетите на ОП, насочени към образованието, Естония и Словения се опитват да подобрят развитието на уменията, докато Чешката република насочва усилията главно към осигуряване на равен достъп до висококачествено предучилищно, основно и средно образование, както и университетско образование, наука и развойна дейност. Като цяло всички държави насочват усилията си към предотвратяване на преждевременното напускане на училище, засилване на значението на образованието и обучението за пазара на труда, обучението на учители, създаването на висококачествени образователни материали и увеличаване на заетостта, особено на уязвимите групи от населението (вж. Таблица 4 по-долу). Избраните приоритети позволяват на Чешката република и Естония да реализират проектите, които освен това влияят върху развитието на образователната среда във всички подсектори на образованието, докато Словения е насочена към общото образование, ПОО и университетската среда. И трите оперативни програми комбинират финансиране от ЕФРР и ЕСФ, докато финансирането от ЕСФ е специално използвано за закупуване на необходимо оборудване, учебни материали и други помощни средства в подкрепа на образователния процес, приобщаването или обучението на учителите. Резюметата на оперативните програми за Чешката република, Естония и Словения са представени в Приложение 2.

Таблица 4. Преглед на инвестиционните приоритети на ОП с потенциално въздействие върху развитието на образователната среда

	Чешка република	Естония	Словения
Инвестиционен приоритет (в рамките на финансиране по ЕСФ)	(1) предотвратяване на преждевременното напускане на училище и насърчаване на качествено образование, (2) борба с всички форми на дискриминация и насърчаване на равните възможности и (3) социо-икономическа интеграция на маргинализираните общности като роми.	(1) създаване на висококачествени услуги за подкрепа на образованието, (2) подобряване на преподавателската компетентност на учителите и (3) въвеждане на иновативни учебни материали	(1) създаване на по-добър и гъвкав достъп до образование, който от своя страна да надгради знанията, мненията и компетентностите на учениците за пазара на труда на всички етапи на формалното образование, (2) модернизиране на преподаването в институциите за ПОО.
Потенциална целева образователна среда	Образователна среда на всички етапи на образователната система (РДР, Общо образование, ПОО, висше образование)	Образователна среда на всички етапи на образователната система (РДР, Общо образование, ПОО, висше образование)	Образователна среда в общото образование, ПОО, и висшето образование

⁴² Methodology for selection of systematic country comparators, 2020; A Roadmap to Teacher's Policy Development and reform

Избраните ОП идентифицират различни видове дейности, които трябва да бъдат финансирани, г които са доста всеобхватни и могат да повлияят на развитието или промяната в съществуващата образователна среда в образователните институции. Следните три ключови тематични области биха могли да бъдат идентифицирани според трите ОП:

1. Въвеждане на специфични учебни средства и методи. Например Чешката република планира да подкрепи действия за въвеждане на методи на преподаване като Разширени възможности за учене (ELO)⁴³, „Преобърнатата класна стая“, обучение в смесени възрастови групи. Естеството на методите изисква различен подход към използването на съществуващата учебна среда (вж. Каре 1 по-долу). Словения планира развитието на иновативна образователна среда и въвеждането на методи и практики на преподаване чрез интегриране на нови технологии (напр. разработване на иновативни учебни материали, интердисциплинарни предмети, нови модели на преподаване, нови форми на учене като групово обучение, социално обучение който се основава на мрежов подход и хоризонтални дейности, развитие на система за наставничество във висшето образование).

Каре 1. Пример за подредба и мебелировка при „преобърнатата класна стая“

Преобърнатата класна стая е метод на преподаване, при който учениците първо учат за нова тема вкъщи, главно онлайн, след което я дискутират в клас. Учителят изпълнява ролята модератор/наблюдател.

Източник: *Officeline, Австралия*

1. Разработване на обучение за учители и училищни директори. Тези действия могат да включват въвеждане на нови педагогически методи в ОГРДВ, общото образование, ПОО, висшето образование (и трите държави), въвеждане в принципите на приобщаване (Естония), въвеждане в предприемачеството (Словения), преход от предучилищно към основно училище (Чешка република), дигитални умения (и трите държави). В резултат от тези дейности учителите ще използват и модифицират образователната среда по различен начин, за да я използват в съответствие с новите методи.

2. Подобряване на достъпа до образователни институции за деца със СОП. Тези дейности включват надграждане на учебната среда, пренареждане на мрежата (Естония), осигуряване на необходимото обучение за образователния и административен персонал, създаване на училищни съвети (Чехия, Естония), закупуване на необходимото оборудване (Чешка република, Естония).

3. Подобряване на професионалното образование и заетостта на учениците. Тази фокусна област обикновено включва създаването на центрове/ услуги за кариерно и образователно ориентиране, продължаващо обучение на учители, разработване на нови методи, включване на предприемачи в проучвания по предприемачество (и трите държави).

4. Осъвременяване и закупуване на ИКТ инструменти и цифрови материали. Тази област на фокус може да включва разработването на цифрови инструменти за специфичните групи потребители. Например, Естония планира създаването на дигитални помагала за учещите през целия живот, хоби училища, домашно обучение деца, естонски училища в чужбина и т.н.

⁴³ Learning experience that takes place outside the traditional classroom, usually is very common for STEM-lessons, which are conducted at the enterprise's premises.

5. Преход от предучилищно към начално образование. Тази фокусна област се споменава само в ОП за Чешката република и предполага установяване на сътрудничество между учителите в детските ясли и началното училище, обучение на учители и разработване на методически материали.

Всички ОП предполагат организирането на открити покани за финансиране на различни тематични проекти (действия) по избрани инвестиционни приоритети и състезателен подбор на проектите, но не определят конкретни изисквания за проекти за развитие на образователната среда. Има някои ръководни принципи за подбор, които посочват само някои специфични изисквания по определени специфични цели на оперативните програми, съгласуваност с националните образователни политики и идентифициране на целевите групи и бенефициентите. Съществуват и така наречените „хоризонтални принципи“ (устойчиво развитие, равни възможности и недискриминация, равенство между мъжете и жените) за подбор, които се отнасят за всеки проект, който трябва да бъде финансиран по ОП. Те са междусекторни, а не специфични за темата, поради което подробностите за подбора на отделни проекти се предоставят в бъдещите покани за представяне на предложения. Няма конкретно изискване за образователната среда, но то може да се появи в подробните покани за проектни предложения.

По отношение на оценката на въздействието, избраните ОП за периода 2014—2020 г. идентифицират списък с показатели за резултати по финансиране от ЕСФ, които са много широки, съвместими със специфичните цели по инвестиционен приоритет и всъщност не отразяват характеристиките на конкретна образователна среда, а по-скоро процеси на обучение/ преподаване или резултатите от тях. Например, Чешката република определя следните показатели „Брой на преподавателите, прилагачи на практика новопридобитите компетенции“ или „Брой организации, засегнати от системни интервенции“, които трябва да се наблюдават ежемесечно и в сравнение с целта за 2014 г. Естония ежегодно наблюдава „Делът на учениците в 8 клас, които се обучават в училища, където учителите използват ИКТ решения, подкрепени от ЕСФ, в поне 25% от часовете“ и го сравнява с целта от 2012 г. Словения оценява „Делът на училищата с успешно внедрени стратегии за гъвкава учебна пътека“ и го сравнява с данните за 2014 г. Единственият показател, който описва физическото количество активна образователна среда присъства в Естонската оперативна програма, но е свързан с финансирани от ЕФРР дейности (надграждане на училищни съоръжения за деца със СОП), а не с финансиране от ЕСФ - „Квадратни метри на ученик в училищата, получили подкрепа в процеса или пренареждането на образователната система ”.

Потенциалното ограничение на финансирането от ЕСФ за периода 2014—2020 г. и в следващите цикли на финансиране на образователната среда, че разработването на образователната среда ще бъде просто страничен продукт от проектите, изпълнявани по ОП. Поради строги финансови изисквания, инвестициите в сериозно надграждане на образователните съоръжения обикновено се правят от източници от ЕФРР, а финансираните от ЕСФ действия обикновено придружават тези проекти и подкрепят инвестициите в инфраструктура чрез меки мерки, напр. модернизирани на обучението на учители без откъсване от работа, подобряване на уменията на учителите, въвеждане на принципи за включване в обучението, разработване и надграждане на учебни материали, учебни помагала, цифрови инструменти и свързано оборудване. Тъй като образователната среда не е ключов фокус за развитие във всеки образователен подсектор (само Естония планира развитието на учебни среди за децата със СОП и Словения е насочена към развитието на иновативни учебни среди в ПОО) и не фигурира в критериите за подбор за действия, тогава фокусът и вземането на решения по отношение на образователната среда стават отговорност на самите бенефициенти при разработването на техните проекти. Следователно някои видове образователна среда ще доминират в подкрепата на ЕСФ, докато някои биха били недостатъчно представени. Например, в Словения това вероятно би било свързано с оформлението на класните стаи като цяло и училищата за ПОО в резултат на въвеждането на нови модели на преподаване и учебни материали.

В същото време анализът на финансираните от ЕСФ проекти на ниво бенефициенти показва, че средствата от ЕСФ, предоставени чрез ОП, пряко или косвено са повлияли върху развитието на образователната среда в

различни образователни институции в държавите-членки⁴⁴. Информацията за проектите е достъпна в онлайн базата данни на ЕСФ на официалната уеб страница на Европейския съюз⁴⁵. Извършен е преглед на всички 175 проекта, които фигурират в базата данни на ЕСФ в тематичния раздел „По-добро образование“ и които са финансирани и изпълнени по време на първия (2007-2013 г.) и втория (2014-2020 г.) програмен период на ЕСФ. Критериите за подбор включват: i) проекти, които предвиждат промяна или оказват влияние върху физическата образователна среда (класни стаи, мебели, оборудване); ii) проекти, изпълнявани в областта на ОГРДВ, общото образование, ПОО, сектори на висшето образование. Въз основа на тези изисквания са избрани 53 проекта за допълнителен анализ. В приложение 3 е представен пълен преглед на избраните проекти.

Като цяло са налице четири основни тенденции по отношение на развитието на образователната среда чрез финансиране от ЕСФ по време на двата програмни периода 2007-2013 и 2014-2020, които оказват влияние върху инвестициите в образованието: i) липса на пряко финансиране за образователната среда; ii) осигуряване на модернизиране на оборудването като част от промените протичащи в учебния процес; iii) програмите за обучение на учители могат косвено да повлияят върху използването на съществуващата образователна среда; iv) по-голямата част от проектите, изброени в базата данни, обхващат общото образование и университетското образование. На първо място инвестициите във физическата образователна среда са базирани на приоритетни теми, насочени към приобщаването и качеството на образованието. Тази тенденция е свързана с изискванията за допустимост на разходите по ЕСФ, които ограничават закупуването на мебели, оборудване, превозни средства, инфраструктура, недвижими имоти и земя. Съществуват разлики в изискванията за двата програмни периода, тъй като закупуването на мебели и оборудване е разрешено в рамките на втория програмен период.

Обикновено в проектите се включва модернизиране на интериорното учебно пространство или оборудване, което е свързано с промени по отношение на учебния процес в класните стаи, работилници (ПОО) или лаборатории (университети) и включва следните дейности: закупуване на ново оборудване (напр. планшети или роботизирани комплекти), създаване на учебни материали и функционални пространства (напр. за кариерно консултиране) в рамките на учебната институция, както и въвеждане на избрани ИТ решения или цифрови елементи на виртуална образователна среда. В Каре 2 са представени избрани примери за различните типове проекти.

Каре 2. Примери за финансирани от ЕСФ проекти, които предвиждат промяна на физическата образователна среда

Кипърското министерство на образованието, културата, спорта и младежта стартира проект DRASE в над 100 училища, който има за цел предотвратяване на социалното изключване чрез изкуство и творчество, главно сред учениците в риск от бедност. В рамките на проекта министерството създава нови програми за обучение и творчество, осигурява достъп до нови информационни и социално-емоционални центрове за подкрепа, **закупува ново училищно оборудване и образователни материали**, и предоставя програми за обучение на преподаватели.⁴⁶

В Хърватия, в рамките на проекта ZADARZaDar, началното училище Bartol Kašić създава нови учебни материали за местните училища, както и **онлайн платформа, в рамките на която учителите могат да си сътрудничат.**⁴⁷

⁴⁴ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=51&langId=en>

⁴⁵ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en>

⁴⁶ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=3621>

⁴⁷ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=3560>

Медицинският университет в Гданск, Полша, **създава 35 нови учебни кабинета (Нов център за медицински симулации)**, в които учениците могат да практикуват реалистични медицински манекени, които имитират реални симптоми и поведение - дишат, плачат и кървят..⁴⁸

Проектите, в които присъства компонент, свързан с обучението и капацитета на учителите, косвено предвиждат промяна на образователната среда. ОС може да остане непроменена, но новите преподавателски умения, придобити от учителите, водят до ситуации, в които те трябва да пренаредят мебелите в класната стая и други елементи от заобикалящата среда. Като цяло промяната в подредбата на образователната среда обикновено се случва в резултат на прилагането на нови учебни програми, въвеждането на нови методи на преподаване или преквалификацията на учителя. В Каре 3 са представени избрани примери за подобен тип проекти.

Каре 3. Примери за финансирани от ЕСФ проекти, насочени към обучението на учители

Министерството на образованието, науката, научните изследвания и спорта на Словашката Република стартира проект „Училище, отворено за всички“, насочен към подкрепа на приобщаващото образование и **подобряване на професионалните компетентности на педагогическия и експертния персонал**, с оглед осигуряване на равен достъп до качествено образование и подобряване резултатите и компетентностите на децата. Целевата група ученици са децата от ромски общности. По време на проекта приблизително 2000 образователни специалисти преминават през специално сертифициране⁴⁹.

Училище № 26 в Торун и Община Торун в Полша реализират проекта „Аз казвам, макар и да не говоря - алтернативни методи за комуникация за учениците от училище № 26 в Торун“, който има за цел да разработи **систематичен подход за работа с деца със СОП, които имат проблеми с комуникацията**. Всеки ученик има своя собствена „книга за комуникация“, адаптирана към собствените му обстоятелства и възможности. Книгата се състои от самостоятелно схематични изображения на училищни теми - като разписанието на часовете и училищните распоредби. **Обучени са 21 учители и терапевти**, които могат да разширят преподавателския си опит и да придобият професионална квалификация.⁵⁰

На базата на данните за проектите, представени в базата данни на ЕСФ, липсва информация за проектите в предучилищните институции, които са пряко или косвено насочени към образователната среда. По-голямата част от проектите са насочени към някои промени в образователната среда в общото образование (например, въвеждане на STEM-класни стаи), ПОО и висшето образование (например, научни лаборатории). Наблюдава се една и съща тенденция през двата програмни периода на ЕСФ, като през втория програмен период някои общообразователни институции включват ПОО компонент в своите проекти. Предварителният анализ на избрани национални оперативни програми, обаче, предполага, че тези образователни сектори попадат в приоритетите на политиките и тези констатации може да се дължат на ограничения по отношение публично достъпната информация за проектите в базата данни на ЕСФ.

Каре 4. Примери за финансирани от ЕСФ проекти, насочени към висшето образование

В Унгария Университетът в Мишколц успешно завършва проект за подобряване на изследователския капацитет на университета и насърчаване трансфера на знания и технологии в областта на научните изследвания, развитието и иновациите. Проектът е насочен към съществуващия център за върхови научни постижения. Проектът включва развитие на **университетската лабораторна инфраструктура и оборудване**, развиване на модерна компютърна мрежа и укрепване на международната мрежа от научни институции.

⁴⁸ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=3657>

⁴⁹ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=2877>

⁵⁰ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=324>

През 2007-2013 г. проектите, финансирани от ЕСФ, въвеждат предимно нови учебни курсове или извънкласни учебни дейности в общообразователните или висшите учебни заведения. Сред всички проекти, представени в базата данни на ЕСФ, по-голямата част обхващат общото и висшето образование, докато броят на инициативите в областта на ранното детско развитие остава ограничен. За този програмен период е направен преглед на 33 проекта от 14 държави на обща стойност от 607 477 998 евро, инвестирани като съфинансирани от ЕСФ. Четири проекта съставляват 90% от общото финансиране като само един от тях е на стойност 419 600 000 евро. По отношение на образователните степени, 67% от проектите са в областта на общото образование, а други 20% се изпълняват в университетите. От представените в базата данни проекти за този програмен период, е ограничен броят на проектите, насочени към предучилищните институции. Основната фокусна област на проектите, финансирани от ЕСФ през първия програмен период (2007-2013 г.) е развитието на човешкия капитал. Според регламентите на ЕСФ за първия програмен период (2007-2013 г.) проектите имат за цел да подобрят развитието на човешкия капитал, главно чрез създаването и въвеждането на реформи в системите за образование и обучение. Фокусът на това финансиране в рамките на ЕСФ е да се подобри пригодността за заетост на завършващите, да се подпомогне развитието на уменията, необходими за въвеждането на иновации и изграждането на икономика, основана на знанието, да се таргетират преждевременно напусналите училище и да се гарантира равен достъп до началното, професионалното и висшето образование. По отношение на разходите, закупуването на мебели, оборудване, превозни средства, инфраструктура, недвижими имоти и земя не се считат за допустими разходи от ЕСФ⁵¹.

Новите учебни дейности и преквалификацията на учители, завършени в рамките на проектите, най-вероятно повлияват и променят начина на използване на съществуващата ОС. Прегледаните проекти включват основно въвеждането на нови учебни курсове или извънкласни учебни дейности, които вероятно предвиждат различни начини за използване на съществуващата образователна среда. По отношение на косвеното въздействие, някои проекти са насочени към подобряване на уменията на учителите, което, както се предполага, ще повлияе на използването на съществуващата образователна среда и може да стимулира бъдещи промени в подредбата на мебелите или избора на пространствата за провеждане на учебни дейности. Малко на брой проекти въвеждат промени във физическата образователна среда като създаване на лабораторна инфраструктура, закупуване на ИТ решения за учебни процеси, създаване на цифрова платформа, закупуване на учебни материали и оборудване. Един от проектите съчетава финансирането с безвъзмездните средства от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР), което позволява закупуване на нова инфраструктура и оборудване за работилници и лаборатории за професионалните училища.

За сравнение, през периода 2014—2020 г., финансираните от ЕСФ проекти включват повече дейности, насочени към развитието на уменията, връзката между образованието и пазара на труда, и социалното приобщаване, като секторът на общото образование и висшето образование остават основни бенефициенти. Изпълнени са 20 проекта в 14 държави на обща стойност 106 079 080 евро, инвестирани като съфинансирани от ЕСФ. Пет от тези проекти съставляват 85% от общото финансиране, като единственото нещо, което ги обединява е страната на произход: всички са изпълнявани в държави-членки, които се присъединяват към ЕС през 2004 г. По отношение на образователното ниво, 50% от проектите са насочени към общо образование, а 25 % към университетите. В анализиранията база данни на ЕСФ присъстват ограничен брой проекти, инициирани от предучилищни институции и институции за ПОО. Проектите, инициирани от общообразователни институции, обаче, съдържат предимно компоненти, свързани с ПОО. Що се отнася до целта на проектите, две трети от тях са насочени към постигане на по-добри резултати като насърчаване на високи постиженията от страна на учениците, докато останалите са

⁵¹ Regulation (EC) No 1081/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the European Social Fund. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006R1081&from=EN>

насочени към учениците в риск от отпадане и бедност, към тези, които принадлежат към малцинствени групи. Тематичният фокус на втория програмен период се разширява, за да обхване всички нива на образованието и следва концепцията за учене през целия живот и значението на пазара на труда, както и целенасочено включване на най-уязвимите групи деца. През втория програмен период 2014-2020 г. образователните проекти трябва да следват тематичната цел „инвестиране в образование, обучение и професионално обучение за умения и учене през целия живот“. ЕСФ отново подкрепя проектите, които са насочени към превенцията на преждевременното напускане на училище и гарантират достъп до качествено ранно детско, основно и средно образование. Специално внимание се отделя на неформалното и информалното учене. Освен това, отново се поставя съществен акцент върху засилване на връзката между пазара на труда на системите за образование и обучение, включително ПОО, и развитието на умения.

Две трети от проектите водят до пряка промяна на физическата среда за постоянно чрез подмяна на оборудването и ремонт на класната стая, или временно, чрез въвеждане на нови учебни дейности или дейности извън училището (например клубове за извънкласни дейности или кариерни центрове). По отношение на правилата за допустимост на разходите за втория програмен период, ограниченията са премахнати и се забранява само закупуването на инфраструктура, земя и недвижими имоти от фондовете на ЕСФ.⁵² Условието за финансиране на всеки разгледан проект обаче включват допълнителни проучвания и допълнителна информация от страна на кандидатстващите. Почти половината от проектите са насочени към подобрения в класната стая, а останалите имат за цел модернизиране на оборудването (компютри, таблети) и работилниците (учебни пространства за ПОО). Тъй като през този програмен период е разрешено закупуването на оборудване, са разгледани повече проекти, които съдържат този елемент. Непрякото въздействие е свързано най-вече с изграждането на капацитет на учителите, които също са решаващ фактор за улесняване на взаимодействието в рамките на образователната среда. Учителите могат да подобрят резултатите от ученето като улеснят по-доброто взаимодействие със съществуващата учебна среда. Следователно не е задължителна физическа промяна, която да се случва в образователната среда. Само една трета от проектите предвиждат обучение на учители. Ефектите от такова обучение потенциално умножават ефекта от инвестициите в образователната среда.

3.2. Избрани примери на финансирани от ЕСФ проекти, насочени към физическата образователна среда

Настоящият раздел прави по-подробен преглед на избрани проекти, финансирани от ЕСФ. Целта е да бъдат илюстрирани дейностите и да се обясни по какъв начин съответният проект е насочен към образователната среда и как следва разпоредбите на ЕСФ. Избрани са четири примера на проекти, в рамките на които са финансирани всякакви промени в съществуващата образователна среда. Основните критерии за подбор са: i) одобрение за финансиране през последния финансов период 2014-2020; ii) ясна и забележима промяна в използването на физическата образователна среда (включително учебно пространство, мебели, оборудване); iii) проекти, обхващащи поне един от следните сектори: ОГРДВ, общо образование и ПОО; iv) представляват различен тип бенефициенти. Информацията е получена чрез базата данни за проекти на ЕСФ в тематичен раздел „По-добро образование“, наличен на уеб страницата на Европейската комисия, както и на уеб страниците на проектите или бенефициентите⁵³. Важно е да се спомене, че информацията, предоставена от тези източници е ограничена и данните по отношение на проектните индикатори, както и цялостната концепция на проекта и техническите документи не са напълно достъпни.

⁵² Regulation (EU) No 1304/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the European Social Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1081/2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R1304&from=EN>

⁵³ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&theme=51>

Проектът, описан в каре 4 следва изцяло тематичния приоритет на ЕСФ 2014-2020 за развитие на умения и осигуряване на качествено общо образование. Физическата образователна среда в класната стая се подобрява чрез закупуването на ново оборудване в съответствие с изискванията за допустимост на разходите в рамките на ЕСФ 2014-2020. Изпълнението на проекта води до пряко подобряване на физическата образователна среда, но също така и до изграждане на капацитета на учителите и въвеждане на нови методи на преподаване, като по този начин влияе върху вече съществуващата образователна среда. От предоставените от училището видеа е видно, че учителите използват повече групова работа и общи дискусии, а също пренареждат мебелите в традиционните класни стаи, за да улеснят тези дейности.

Каре 5. Чешка Република, 2016 – 2019, Общо образование

Национална мрежа Laborky.cz към гимназията в Слани

Принос от ЕСФ: 1 180 045,00 евро

Източник: <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=3178>

Уеб страница на училището: <http://010.laborky.cz/>

Организатор/ бенефициент: Гимназията на Вацлав Бенеш Требицки в Слани

Проектът има за цел да разшири броя на учителите и училищата (предимно начални), които прилагат STEM методи на преподаване, подобни на Националната мрежа Laborky.cz и да ги насърчи споделянето на знания и опит в мрежата. Целите на проекта са съобразени със Стратегия за образователна политика в Чешката Република. В проекта участват 42 партньорски училища като към всяко партньорско училище се присъединяват 5 други училища в региона.

Общата идея е, че всяко училище, което участва в проекта получава пакет, включващ роботизирани комплекти, измервателни системи и таблети с измервателен софтуер, като се очаква те да проведат свои експерименти в замяна на това. Резултатите и знанията се споделят с участниците в мрежата чрез видеа на собствен уебсайт или канал в YouTube, където може да се намерят повече от 300 видеоклипа. Някои от тези инструменти са доста популярни при преподаването на STEM в световен мащаб, като Arduino и LEGO комплекти по роботика.

Мрежата се създава от едно училище през 2009 г., преди началото на финансирането от ЕСФ. Тя има за цел да насърчи споделянето на опит и взаимното учене между участниците чрез надграждане на добра работа и трансфер на знания чрез изготвяне на експерименти, методически документи, видео и уеб семинари за участниците всеки месец и по време на годишни конференции. През последните години се увеличава броят на училищата, които участват в мрежата.

Основни уроци за България:

- Да се използва образователната среда в пълния ѝ потенциал, като е важно тя да бъде подкрепена от обучение на учителите и обмен на знания между тях;
- Да се използват различни дигитални инструменти и социални медии за популяризиране на дейностите и резултатите от проектите, особено при насърчаване на нови методи на преподаване и практика на работа с нова учебна среда.

Децата работят с комплект по роботика в гимназията в Слани, Чешка Република, официално видео.

Проектът, описан в Каре 6, отговаря на целта на ЕСФ 2014-2020, свързана с осигуряването на равен достъп до качествено общо образование, както и с развитието на нови умения. Закупуването на таблети и създаването на цифрова платформа са в съответствие с правилата за разходите на ЕСФ 2014-2020, тъй като те се считат за помощно оборудване за класната стая. Този проект не предвижда промяна във физическата образователна среда в началните училища в Малта, но създава виртуална учебна среда, която може да бъде използвана като допълнителен инструмент в и извън традиционните класни стаи след приключване на пандемията. Това е пример за проект, при който федералното министерство се превръща в бенефициент по ЕСФ.

Каре 6. Малта, 2016-2021, Общо образование

По един таблет на дете – ПИТД

Принос от ЕСФ: 9 600 000 евро (80% от ЕСФ)

<https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=3718>

Организатор/ бенефициент: Министерство на образованието и заетостта - Дирекция за цифрова грамотност и трансверсални умения

Целта е да се дигитализира учебният процес за всички начални училища в Малта, така че преподаването и ученето да продължават и по време на затварянето на училищата заради COVID-19. Инвестицията обхваща закупуването на таблети за всички ученици от 4-ти, 5-ти и 6-ти клас, както и създаването и поддръжката на дигитална платформа за обучение, наречена Malta Digital Education portal⁵⁴.

Освен таблетите (LearnPad Workbook 10.1) за учениците, училищата получават и необходимия софтуер за управление на класната стая, образователни програми и приложения, както и обучение на учителите. В рамките на платформата учителите получават инструкции, достъп до учебни материали и пространство, за да споделят своя опит (напр. блог). Учениците и родителите имат достъп до инструкции за по-ефективно използване на таблетите, обяснение на техните функции/ приложения и често задавани въпроси. Няма обаче конкретна виртуална образователна среда, чрез която учениците влизат в платформата. Образователната среда за учениците са самите таблети и дигиталният свят, в който се ориентират.

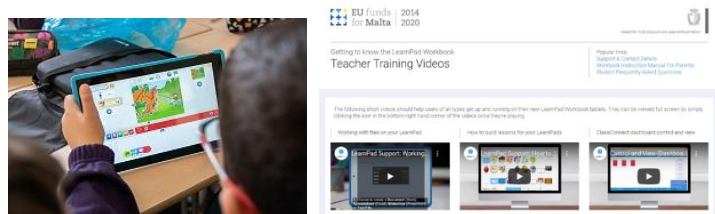
От началото на проекта са раздадени 11 479 таблета, а 2000 преподаватели от цялата страна участват в обучение по нови цифрови умения. Според проекта, новата рамка ще подкрепи усилията на Малта за постигане на целите си за 2020 г. по отношение на преждевременното напусналите училище и продължаващото и висшето образование.

Основни уроци за България:

- Въвеждането на ИКТ оборудване в учебния процес и създаването на виртуална образователна среда трябва да бъде придружено от преквалификация на учителите, както и подкрепа за децата и родителите;
- ЕСФ може да се използва за финансиране на иновативни проекти, които отговарят на потребностите на населението в извънредни ситуации.

Източник: Министерство на образованието и заетостта на Малта

Пример за таблет и видеоклипове за обучение на учители

Проектът, описан в Каре 7, отговаря на целта на ЕСФ 2014-2020, свързана с развиване на умения, преориентиране на образованието към пазара на труда, и подкрепа на равенството между половете чрез предоставяне на висококачествено общо образование за момичета. Семинарите оказват пряко въздействие върху физическата образователна среда чрез използване на различни устройства и материали като таблети, компютърни части и други материали, базирани на хартия (диаграми, работни листове и др.). Индиректно образователната среда се повлиява

⁵⁴ <https://www.digital.edu.mt/>

от използваните методи на преподаване, които насърчават креативността, работата в екип, решаването на проблеми, презентационните умения. Преподавателите също така започват да пренареждат физическата среда като преместват столове, маси, украсяват класната стая и започват да използват игри и физическа активност. Описанието на проекта не съдържа информация дали е било закупено допълнително оборудване в рамките на ЕСФ.

Каре 7. Испания, 2017-2018 г., Общо образование (начално образование)

Насърчаване на повече момичета да участват в науката и технологиите,

Принос от ЕСФ: 15 466,00 евро

Източник: <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=3140>

Видеоилустрация на учебната среда:

<https://www.youtube.com/watch?v=Q2fzd7qCGWU&index=1&list=PLIdOa4FWXTfT-YNKPwrVHQhdTcEH85e8k>

Организатор/ бенефициент: Instituto de la mujer y para la igualdad de oportunidades

Институтът за жени и за равни възможности (Instituto de la mujer y para la igualdad de oportunidades) създава поредица от семинари и дейности, свързани с инженерството и технологиите, за деца от начална училищна възраст, за да насърчи повече момичета да се насочат към STEM кариера, като по този начин насърчава равенството между половете.⁵⁵ Набор от семинари формира програма, наречена ADA. Според статистиката, с професии, свързани с цифровото съдържание Испания, включително комуникации и медии, са ангажирани сходен процент мъже и жени, докато жените представляват едва 10% от професиите в областта на компютърните науки в сравнение с мъжете. В рамките на една година (2017-2018) Програмата ADA се провежда в 37 училища в 15 автономни общности в Испания. В нея участват над 800 ученици като повече от половината от тях са момичета. Семинарите включват гостуване от страна на жени професионалисти, които служат като модели за подражание, тъй като представляват доминирани от мъже сектори като промишлено инженерство, компютърно инженерство, военноморско инженерство, пилотиране и химия. Също така учениците са поканени на да посетят реални работни места и имат възможност да взаимодействат с образователната среда там.

Основни уроци за България:

- Разработването на STEM-уроци и организирането на образователната среда трябва да се осъществява в сътрудничество с професионалната асоциация и предприятията.
- В съответствие с потребностите момчетата и момичетата, проектът може да се фокусира върху елементите на образователната среда за подпомагане на равенство между половете

STEM семинар в началното училище.

Източник: Instituto de la mujer y para la igualdad de oportunidades

Проектът, описан в каре 8, следва целта на ЕСФ 2014-2020, свързана с развитието на уменията и връзката на образованието с пазара на труда. Промяната във физическата образователна среда се въвежда чрез осъвременяване на оборудването и учебните материали, което е в съответствие с правилата за допустимост на разходите по ЕСФ 2014-2020. Обучението на учителите може косвено да повлияе върху използването на съществуващата образователна среда.

Каре 8. Словакия, 2014-2015, ПОО

"Ако можете да ми обясните нещо",

Принос на ЕСФ: 271 010 EUR

⁵⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=Q2fzd7qCGWU&index=1&list=PLIdOa4FWXTfT-YNKPwrVHQhdTcEH85e8k>

Източник: <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=46&langId=en&projectId=1522>

Организатор/ бенефициент: Технически колеж Тлмаџе

Целта на проекта е да направи учебните часове по-иновативни и съобразени с потребностите на местните работодатели, които търсят служители с умения в машиностроенето, рязането и заваряването, маркетинга и компютърно асистирания дизайн. Инвестирането в умения и подпомагането намирането на работа са основните приоритети на стратегията на Словакия за ЕСФ за периода 2014-2020.

За тази цел техническият колеж Тлмаџе в Словакия закупува разнообразни компютри, софтуер, машини, учебни помагала и колекции от книги, включително практически пакет за обучение за придобиване на съответните умения в реална работна среда. В рамките на проекта са достигнати 228 ученици и 21 служители.

Освен това се провежда курс за обучение и професионално развитие за преподавателите в колежа, за да ги подготви за въвеждането на новото оборудване. Следователно, образователната среда се повлиява директно от актуализирането на учебните материали и косвено от обучението на учителския персонал. Според организаторите на проекта, той ще доведе до подобряване на креативността на учениците и уменията им за вземане на решения.

Основни уроци за България:

- Въвеждането на ново оборудване в образователната среда изисква преквалификация и обучение на учители;
- ЕСФ позволява възпроизвеждане на работната среда в помещенията на институциите за ПОО. Важно е да се гарантира, че тази среда е приветлива и подкрепяща за различните групи ученици. За някои ученици тази образователната среда дава шанс да се получат подходящи умения, съчетани с обучението в техническия колеж.

3.3. Конкретен фокус и ограничения на ЕСФ+ през новия програмен период 2021-2027 г.: очаквания по отношение на проектите

Ако за периода 2021-2027 г. основният фокус на образователните проекти ще остане непроменен, то ще се обърне повече внимание на развитието на цифровите умения и насърчаването на социалното приобщаване, особено на групите от населението в най-неравностойно положение. Новият фонд ESF + ще акумулира ресурсите на съществуващия Европейски социален фонд, Инициативата за младежка заетост (YEI), Фонда за помощ на най-нуждаещите се (FEAD) и Програмата на ЕС за заетост и социални иновации (EaSI), и ще насърчи прилагането на Европейския стълб на социалните права. Новият регламент съществува под формата на законодателно предложение, прието от Европейската комисия на 30 май 2018 г. Съгласно член 4 от предложението, свързаните с образование проекти, които отговарят на условията за финансиране по ЕСФ +, трябва да продължат да подобряват качеството, ефективността и съгласуваността на системите за образование и обучение с пазара на труда с оглед подпомагане придобиването на ключови компетентности и умения и насърчаване на ученето през целия живот. През новия програмен период ще се обърне специално внимание на развитието на цифровите умения. Засиленото внимание към приобщаването и равните възможности, особено на групите в неравностойно положение, ще се запази, но наред с това проектите трябва да насърчават социално-икономическата интеграция на граждани на трети държави и на маргинализирани общности като ромите. Поставена е цел от 25% от финансирането по ЕСФ + да бъде насочено към мерки на политиките, които насърчават социалното приобщаване и са насочени към най-нуждаещите се. Освен това 4% от средствата по ЕСФ + трябва да подкрепят най-уязвимите групи от населението.

За борба със социално-икономическото въздействие на COVID-19 в Европейския съюз, предложението за регламент за ЕСФ + е преразгледано, за да се вземе предвид детската бедност, младежката безработица и да бъде поставен по-голям акцент върху цифровите умения. В резултат от кризата с COVID-19 Европейската комисия прави преглед на предложението за следващата многогодишна финансова рамка за периода 2021-2027 г. и внася

няколко изменения в предложението за регламент за ЕСФ +.⁵⁶⁵⁷ По отношение на справянето с въздействието на COVID-19, държавите-членки на ЕС трябва да отделят поне 5% от ресурсите в рамките на ЕСФ + за дейности, насочени към детската бедност. Освен това, държавите-членки, при които за 2019 г. процентът на младите хора на възраст от 15 до 29 години, които не са в заетост, образование или обучение е над средния за ЕС въз основа на данни на Евростат, следва да разпределят поне 15% от своите ресурси по ЕСФ + за подобряване на младежката заетост.⁵⁸ По-голям фокус се поставя върху развитието на цифрови умения и подпомагане на зелената икономика със съответните компетентности.

Новите правила за допустимост на разходите въвеждат по-ясни правила за закупуване на мебелировка, оборудване и превозни средства. Съгласно Член 14, ще има два вида разходи, които не са допустими при общата подкрепа в рамките на финансирането от ЕСФ +. На първо място, закупуването на земя и недвижими имоти и предоставянето на инфраструктура ще бъде забранено, както в рамките на предходния програмен период на ЕСФ. Закупуването на мебелировка, оборудване и превозни средства обаче ще бъде разрешено по изключение, ако покупката е необходима за постигане на целта на операцията, или в случай, че тези артикули са напълно амортизирани или закупуването им е най-икономичният вариант.⁵⁹

⁵⁶ Amended proposal for a COUNCIL REGULATION laying down the multiannual financial framework for the years 2021 to 2027. COM(2020)443/F1. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1601169870488&uri=CELEX:52020PC0443>

⁵⁷ Amended proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the European Social Fund Plus (ESF+) COM(2020) 447 final 2018/0206(COD). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0447&from=EN>

⁵⁸ Amended proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the European Social Fund Plus (ESF+) COM(2020) 447 final 2018/0206(COD). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020PC0447&from=EN>

⁵⁹ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a39e5630-640f-11e8-ab9c-01aa75ed71a1.0003.02/DOC_1&format=PDF

IV. Миксът от политики, насочени към образователната среда в периода 2014-2020 г.

4.1. Преглед на избраните програми и подходи

За да посрещне потребностите, свързани с образователната среда и да инвестира в съвременни образователни пространства и оборудване, България предприема редица действия в периода 2014-2020 г. Миксът от дейности включва четири основни стълба на финансиране, като националният бюджет и европейските фондове се явяват основните източници на средства. На първо място, националните политики и бюджет гарантират поддръжката и капиталовите инвестиции в оборудването за директната образователна среда (ОС)⁶⁰ чрез прилагане на държавните стандарти по отношение на инфраструктурата⁶¹. Наред с това, в периода 2008-2010 г. Министерството на образованието и науката (МОН) поставя все по-голям акцент върху провеждането на годишни програми, каквито са Националните програми за развитие на образованието (НПРО)⁶², насочени както към приоритетни въпроси на образователните политики, така и към потребностите на образователната система. В рамките на НПРО са вложени конкретни инвестиции в директната образователната среда, главно в сферите на училищното образование и професионалното образование и обучение (ПОО), и в по-малка степен в сферата на предучилищното образование. На трето място, от 2007 г. България разработва цялостни интервенции в образованието, финансирани с помощта на средствата от ЕС. В периода 2014-2020 г. европейските фондове се използват за финансиране на системни проекти и на проекти на ниво осъществяване на образованието и обучението, както чрез капиталови инвестиции в образователната среда, така и чрез инвестиции в директната образователна среда. На последно място, агенциите за развитие допринасят за конкретни аспекти на образователната среда в предучилищното образование, дуалната система на обучение (Българо-швейцарската програма за сътрудничество) и STEM (Фондация „Америка за България“) като поставят фокус върху програми, насочени към подобряване на резултатите от ученето.

В периода 2014-2020 г. в България се увеличава броят на образователните институции, учениците и образователните специалисти, които са се възползвали от дейности, насочени към образователната среда. Различните НПРО и Оперативната програма „Наука и иновации за интелигентен растеж“ (ОПНИР) са основните инструменти за инвестиране в директната образователна среда. Като цяло, се наблюдава съществено увеличение на инвестициите чрез НПРО и финансираните от ЕС проекти, насочени към предучилищното и училищното образование в България. Общите национални инвестиции и инвестициите от европейски средства възлизат на повече от 556 897 675 лева за периода 2016–2020 г., от които се счита, че 139 687 536 лева са насочени към образователната среда⁶³. Нарастването на броя на училищата/ детските градини и учениците, които са се възползвали от инвестициите, както и други свързани показатели са представени в по-долу за периода 2016-2020 г.:

- броят на НПРО се увеличава два пъти (от 11 НПРО през 2016 г. до 21 през 2020 г.) като финансирането нараства от 50 милиона лева на 136 млн. лева през 2020 г. В съответствие със Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО, 2016 г.) различните НПРО представляват ключов оперативен инструмент на МОН, който

⁶⁰ Дейностите в системата на предучилищното и училищното образование се финансират със средства от националния бюджет, общинските бюджети, европейски фондове и програми, както и със средства от други източници. Средствата от националния бюджет се използват за цялостно или частично финансиране на дейности, които са обект на държавната политика (Чл. 280 от ЗПУО). Образователните политики се финансират на национално ниво на базата на делегирани бюджети на образователните институции. Общините и министерствата, които притежават собствеността върху общински и държавни образователни институции получават финансиране, необходимо за изпълнението на ключови образователни политики и следват рестриктивни законодателни изисквания и формули за разпределение на средствата на училищата и детските градини.

⁶¹ Наредба № РД-02-20-3 от 21.12.2015 г. за проектиране, изпълнение и поддържане на сгради за обществено обслужване в областта на образованието и науката, здравеопазването, културата и изкуствата

⁶² НПРО са основния инструмент на МОН за финансиране на ключови дейности в предучилищното и предучилищното образование. Различните НПРО са насочени към приоритетни сфери на политиките, планират се предимно на годишна основа, и се финансират от националния бюджет.

⁶³ Общият бюджет финансиране на НПРО за периода 2016-2020 г. възлиза на 556 897 675 лева;; а бюджетът на дейностите в рамките на НПРО, които финансират образователната среда, наред с максималния процент на бюджета на системните проекти по ОПНОИР, които предоставят финансиране за директната образователна среда за периода 2016-2020 г. възлиза на 139 687 536 лева.

насърчава образователните институции и основните заинтересовани страни, като например общините, да вземат отношение спрямо приоритетни области в областта на образованието⁶⁴. Инвестициите в образователната среда нарастват от близо 18 млн. лева през 2016 г. до 40 млн. лева през 2020 г., което представлява съответно от 34,8% (2016 г.) до 29,3 % (2020 г.) от общото целево финансиране на образователните институции в рамките на НПРО. През 2020 г. са налице 10 модула на НПРО⁶⁵, които покриват различни теми, свързани с образователната среда.

- В рамките на ОПНОИР са планирани четири ключови инвестиции в образователната система (проекти на системно ниво⁶⁶), насочени към директната образователна среда (представени по-долу). Предвидената сума за директна образователна среда възлиза на 55 450 000 лева за периода 2016-2023 г. Всеки един от четирите проекта е насочен към широка група от образователни институции: (i) проектът по ОПНОИР „Образование за утрешния ден“ BG05M2OP001-2.012-000 (2019-222) е насочен към 2000 институции бенефициенти като 1960⁶⁷ от тях са училища; (ii) системният проект по ОПНОИР „Подкрепа за дуалната система на обучение“ BG05M2OP001-2.014 – 0001 е насочен към 147 от общо 427 професионални училища; (iii) проектът по ОПНОИР „Образование за утрешния ден“ BG05M2OP001-2.012-000 (2019-2022) е насочен към общо 650 предучилищни и училищни институции (4 100 ученика със СОП и 7 700 ученика с хронични заболявания, в риск, или с изявени дарби); (iv) проект на ОПНОИР „Твоят час“ – Фаза 1“BG05M2OP001-2.004-0004 (2016-2018) е изпълнен в 1660 училища бенефициенти, които представляват 70% от всички училища;
- С оглед въздействието на COVID-19, в рамките на мерките по механизма на REACT-EU⁶⁸, МОН планира да инвестира допълнителни 15 000 000 лева за създаването на STEM центрове в съответствие с модела на НП “Изграждане на училищна STEM среда”, както и да използва финансирането по ОПНОИР за закупуване на 34,000 лаптопа за дистанционно учене на учениците на приблизителна сума от 25 000 000 лева като продължение на целевата политика на НП “ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование” и проекта “Образование за утрешния ден”(2019 - 2022) в рамките на ОПНОИР.

⁶⁴ След повече от 10 години опит с НПРО, в последните години МОН разработва по-систематизирани практики по отношение на тяхното планиране, тематичен обхват и изпълнение. Повечето от НП финансират предварително определени тематични дейности на състезателна основа, като образователните институции (детски градини, училища, центрове за подпомагане на образованието и заинтересовани страни по отношение на специалното образование (като общините)) кандидатстват за финансиране.

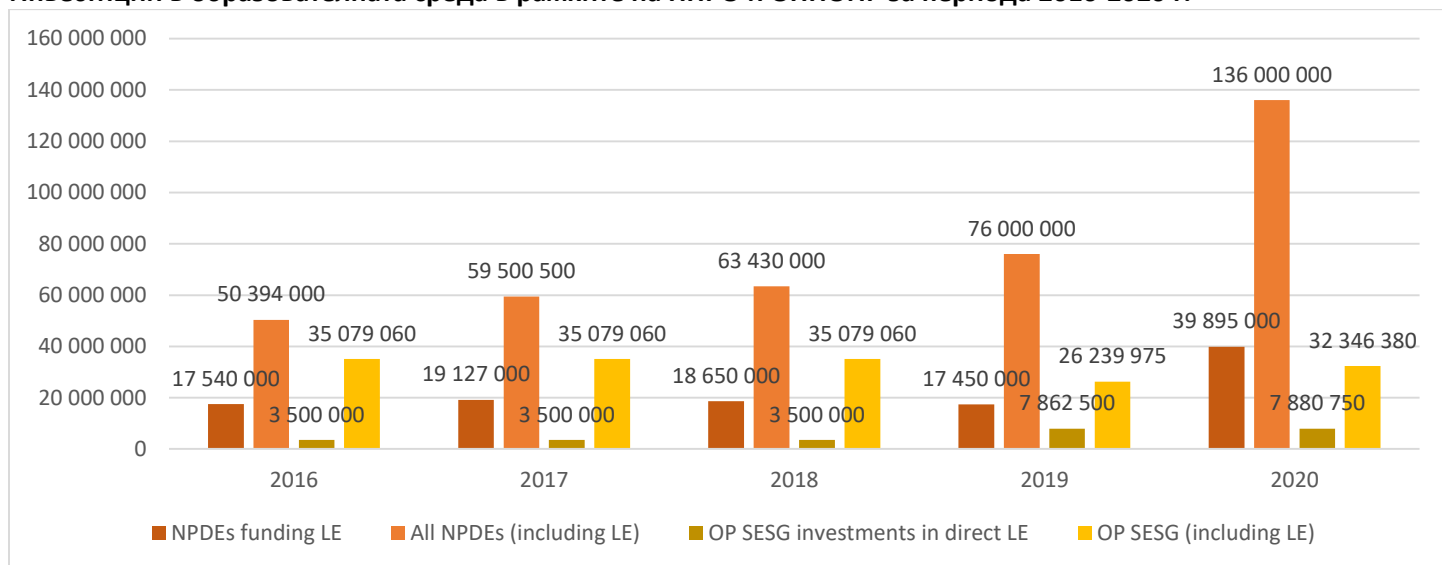
⁶⁵ Общо 6 НПРО, които включват 14 модула, насочени към образователната среда са изпълнени за периода 2016-2020 г. (вж. по-долу).

⁶⁶ Проектите се изпълняват от МОН като образователните институции кандидатстват за финансиране директно пред Министерството според критериите за допустимост и целите, заложили в съответния проект.

⁶⁷ Общият брой на училищата в България за учебната 2019-2020 година е 2376.

⁶⁸ Изпълнението на мерки по инструмента на ЕС REACT-EU се състои в преразпределение на приноса на Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ) чрез прехвърляне на средства между оперативните програми за периода 2014-2020 г. в подкрепа на мерки, насочени към минимизиране на негативните последици от епидемичното разпространение на COVID-19. Бюджетът по REACT-EU за България е 656 млн. евро, като училищата също ще могат да се възползват от него. Решенията за прехвърляне на ресурси се определят от обхвата на интервенциите, които могат да бъдат финансирани по ОПНОИР и Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“ (ОПИК), и от способността да се окаже пряко въздействие върху най-засегнатата част от населението в резултат на разпространението на COVID-19.

Инвестиции в образователната среда в рамките на НПРО и ОПНОИР за периода 2016-2020 г.

Източник: 2020 НПРО: <https://www.mon.bg/bg/100814>; 2016–2020 НПРО: <https://www.mon.bg/bg/75>; ОПНОИР системни проекти: <https://www.mon.bg/bg/706>.⁶⁹

Тематичният обхват на програмите, насочени към образователната среда през 2020 г. представлява микс от три вида ключови дейности – общи инвестиции в образователната среда в училищата и предучилищните институции, тематични модули върху конкретни теми, свързани с учебната програма (експериментална работа в областта на природните науки, четене, безопасност на движението по пътищата, STEM в училищата) и финансиране за закупуване на специализирано оборудване за потребностите на ПОО, ИКТ, СОП и физическата безопасност. Инвестициите в оборудване и в директната образователна среда остават непроменени във времето. Данните на МОН показват, че тези инвестиции са ограничени по отношение на техния обхват, и направени на ad-hoc принцип. През 2020 МОН увеличава инвестициите в програми, които свързват образователната среда с учебната програма в съответствие с усилията за насърчаване на политиките, насочени към ученето (усилия за насърчаване на базираното на компетентности учене се правят от 2019 г. насам⁷⁰).

⁶⁹НПРО 2020г.: <https://www.mon.bg/bg/100814>, 2016-2020 НПРО: <https://www.mon.bg/bg/75>; Системни проекти по ОПНОИР: <https://www.mon.bg/bg/706>

⁷⁰ Пътна карта на политиките и реформите, насочени към учителите. Световна банка 2020

Миксът от политики, насочени към образователната среда за периода 2016-2020 г. – НПРО и ОПНОИР * Оцветените клетки посочват припокриване в тематичния обхват (вж. анализа по-долу)

Период на финансиране 2016-2020			Финансиране на годишна основа за ОС по модули в български лева				
НПРО/ОПНОИР	Модул/ Дейност	Обхват на образователната среда	2016	2017	2018	2019	2020
1. "Осигуряване на съвременна образователна среда "	1.1. Модернизиране на системата за професионално образование	ПОО –ремонти и оборудване на кабинети за професионално обучение	2 000 000	1 500 000	1 500 000	1 500 000	2 170 000
	1.2. „Подобряване на условията за експериментална работа по природни науки	Природни науки – ремонт и оборудване на учебни кабинети	2 400 000	2 400 000	2 000 000	2 000 000	1 500 000
	1.3. Подкрепа на целодневното обучение на учениците	Ремонт и оборудване на класни стаи за четене, рисуване, игри и развлекателни дейности	800 000	800 000	800 000	800 000	800 000
	1.4. Библиотеките като образователна среда	Четене: Ремонт и оборудване на неформална и уютна среда за четене - създаване на читателски кътове и закупуване на нови книги за училищните библиотеки	-	-	-	-	600 000
	1.5. Площадки за обучение по безопасност на движението по пътищата	Безопасност на движението по пътищата: ремонт и оборудване на площадки (вътрешни или външни) за обучение по безопасност на движението по пътищата	-	-	-	-	600 000
	1.6. Осигуряване на ученически шкафчета	Закупуване на ученически шкафчета за учениците в началните и средните училища (1-7-ми клас)	-	-	2 900 000	-	-
	1.7. Осигуряване на съвременна специализирана среда в центровете за специална образователна подкрепа	СОП: закупуване на специализирани устройства и оборудване за децата и учениците със СОП	-	-	-	1 600 000	-
2. "Оптимизация на училищната мрежа"	2.1. "Оптимизиране на училищната мрежа"	Подготовка за закриване или преобразуване на училищата: ремонт на училищните сгради, осъвременяване на материално-техническата база, изграждане на училищни столове, закупуване на училищни автобуси	1 925 000	1 797 000	-	-	-
	2.2. "Рационализация на мрежата от професионални училища"	Подготовка за закриване или преобразуване на професионалните училища: ремонт на училищните сгради, осъвременяване на материално-техническата база; разходи, свързани с преместването на машини, оборудване и съоръжения	900 000	900 000	-	-	-
3. "Създаване на достъпна архитектурна"	3.1. "Създаване на достъпна архитектурна среда "	Проектиране, изграждане и обновяване на съоръжения като асансьори и рампи за деца с двигателни затруднения	500 000	750 000	700 000	700 000	400 000

Период на финансиране 2016-2020			Финансиране на годишна основа за ОС по модули в български лева				
НПРО/ОПНОИР	Модул/ Дейност	Обхват на образователната среда	2016	2017	2018	2019	2020
среда и сигурност в училище	3.2. "Сигурност в училище"	Снабдяване на училищата с алармени системи, системи за видео наблюдение и системи за контрол на достъпа	1 500 000	750 000	750 000	550 000	300 000
4. "ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование"	Един модул, различни дейности, различни бенефициенти	ИКТ: финансиране въвеждането на модерни технологии в училищата и детските градини и осигуряване на инфраструктурата за интернет свързаност и използването на единна база данни.	7 500 000	10 230 000	10 000 000	11 000 000	12 000 000
5. "Успяваме заедно"	Модул "Хубаво е в детската градина"	Предучилищни институции: ремонт и закупуване на оборудване за класните стаи за провеждане на дейности, свързани с четене, рисуване, игри и развлекателни дейности	-	-	-	100 000	300 000
6. "Изграждане на училищна STEM среда"	Големи проекти (до 300 000 лева) и малки проекти (до 50 000 лева)	STEM: планиране, ремонт и закупуване на оборудване за модерните центрове за образователни иновации в областта на природните науки, дигиталните технологии, инженерство и математика (STEM)	-	-	-	-	20 000 000
7. "Изграждане, пристрояване, надстрояване и реконструкция на детски ясли, детски градини и училища"	Модул 1: "Детски ясли и детски градини – изграждане на нови сгради, както и пристрояване, надстрояване и реконструкция на съществуващи" с 3-годишен хоризонт за действие (2020-2022).	Изграждане и реконструкция на сгради на детски ясли и детски градини	-	-	-	-	35 000 000
	Модул 2: " Държавни и общински училища - изграждане на нови сгради, както и пристрояване, надстрояване и реконструкция на съществуващи	Изграждане и реконструкция на сгради на държавни и общински училища	-	-	-	-	35 000 000

Период на финансиране 2016-2020			Финансиране на годишна основа за ОС по модули в български лева				
НПРО/ОПНОИР	Модул/ Дейност	Обхват на образователната среда	2016	2017	2018	2019	2020
8. Проект по ОПНОИР Развитие на способностите на учениците и повишаване на мотивацията им за учене чрез дейности, развиващи специфични знания, умения и компетентности (Твоят час) – фаза 1	BG05M2OP001-2.004-0004: всички основни дейности се допълват от закупуване на офис консумативи, образователни пособия и оборудване (2016 - 2018)	Предоставяне на копирна харти, тонер, образователна или специализирана литература, дидактически материали – пособия или ръководства за учители, спортно оборудване и обзавеждане за класните стаи	3 666 667****71	3 666 667****	3 666 667****	-	-
9. Проект „Образование за утрешния ден“	BG05M2OP001-2.012-0001 Дейност 2: изграждане на модерна защитена образователна среда в училищата и детските градини, базирана на съвременни ИКТ съоръжения /оборудване. (2019- 2022)	Въвеждане на облачна среда и единна платформа за образователни услуги и съдържание; Закупуване на оборудване за визуализация като интерактивни бели дъски, интерактивни таблети за детските градини, таблети, мултимедийни проектори и дисплеи за визуализация на интерактивно съдържание, специализирано модерно оборудване за ученици със СОП.	-	-	-	7 862 500 ^{72*}	7 862 500*
10. Проект „Подкрепа за дуалната система на обучение“	BG05M2OP001-2.014 – 0001 Дейност 1: Подпомагане на училищата при въвеждането на дуалната система на обучение; (2020 - 2023)	Закупуване на оборудване и материали за целите на дуалната система на обучение.	-	-	-	-	2 433 333 ^{73**}

⁷¹ Приблизителните изчисления на възможното финансиране на директната образователна среда по Проект **Развитие на способностите на учениците и повишаване на мотивацията им за учене чрез дейности, развиващи специфични знания, умения и компетентности (Твоят час) – фаза 1** BG05M2OP001-2.004-0004 възлизат на 7 300 000 лева. Представените в таблицата суми представляват 1/3 от общата сума, ако се предположи, че средствата ще бъдат равномерно разпределени по време на 3-годишния период на изпълнение на проекта.

^{72*} Приблизителните изчисления на възможното финансиране на директната образователна среда по Проект **“Образование за утрешния ден”** BG05M2OP001-2.012-0001 възлизат на 31 450 000 лева. Представените в таблицата суми представляват ¼ от общата сума, ако се предположи, че средствата ще бъдат равномерно разпределени по време на 4-годишния период на изпълнение на проекта.

^{73**} Приблизителните изчисления на възможното финансиране на директната образователна среда по Проект **“Подкрепа за дуалната система на обучение”** BG05M2OP001-2.014 – 0001 възлизат на 7 300 000 лева. Представената в таблицата сума представлява ¼ от общата сума, ако се предположи, че средствата ще бъдат равномерно разпределени по време на 4-годишния период на изпълнение на проекта.

Период на финансиране 2016-2020			Финансиране на годишна основа за ОС по модули в български лева				
НПРО/ОПНОИР	Модул/ Дейност	Обхват на образователната среда	2016	2017	2018	2019	2020
11. Проект „Подкрепа за приобщаващо образование“	BG05M2OP001-3.018 Дейност 4: Закупуване на оборудване за допълнителна подкрепа за личностно развитие в образователните институции; (очаква се 2020)	Предоставяне на ново оборудване и материали за образователните институции, които работят в областта на приобщаващото образование.	-	-	-	-	0 ⁷⁴ ***
12. Мерки по инструмента на ЕС REACT ⁷⁵	Следвайки модела на НПРО “Изграждане на училищна STEM среда”	Създаване на STEM центрове					15 000 000
	Следвайки модела на проекта по ОПНОИР „Образование за утрешния ден“ (2019 - 2022) и НПРО “ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование”	Закупуване на оборудване за осъществяване на дистанционно обучение на ученици (34,000 лаптопа)					25 000 000

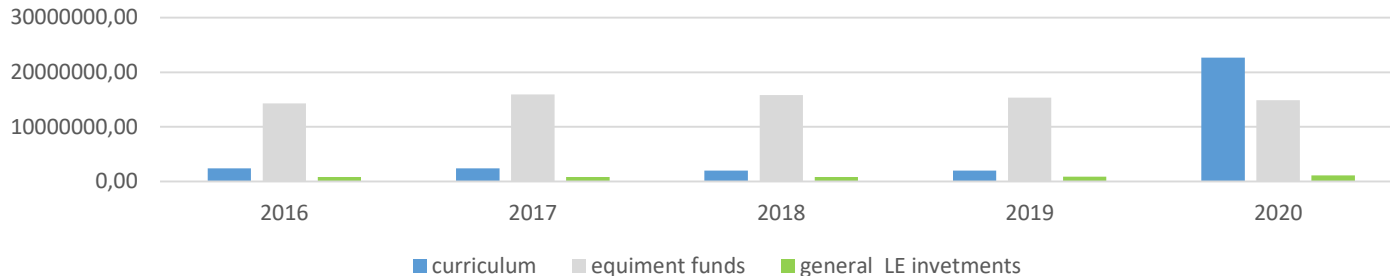
Източник: Уебстраница на МОН⁷⁶

⁷⁴ *** Проектът „Подкрепа за приобщаващо образование“ BG05M2OP001-3.018 през 2020 г. е все още в процес на разработване. Приблизителните изчисления за възможното финансиране на директната образователна среда възлизат на 6 200 000 лева

⁷⁵ Изпълнението на мерки по инструмента на ЕС REACT-EU се състои в преразпределение на приноса на Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ) чрез прехвърляне на средства между оперативните програми за периода 2014-2020 г. в подкрепа на мерки, насочени към минимизиране на негативните последици от епидемичното разпространение на COVID-19. Бюджетът на REACT-EU за България е 656 млн. евро, като училищата също ще могат да се възползват от него. Решенията за прехвърляне на ресурси се определят от обхвата на интервенциите, които могат да бъдат финансирани по ОПНОИР и ОПИК, и от способността да се окаже пряко въздействие върху най-засегнатата част от населението в резултат на разпространението на COVID-19

⁷⁶ НПРО за 2020 г.: <https://www.mon.bg/bg/100814>, НПРО за периода 2016-2020 г.: <https://www.mon.bg/bg/75>; Системни проекти по ОПНОИР: <https://www.mon.bg/bg/706>

Тематичен и финансов обхват на НПРО, насочени към ОС за периода 2016-2020 г. (кратък преглед)

Учебна програма	Изграждане на площадки за обучение по безопасност на движение по пътищата Оборудване за кабинети по физика, химия, биология Библиотеки STEM: Изграждане на училищна STEM среда							
Средства за оборудване	Специализирано оборудване за деца и ученици със СОП Достъпност: Достъпна архитектурна среда; подобряване на системата за сигурност и безопасност в училищата ИКТ: ИКТ оборудване (компютри, лаптопи, мултимедия, интерактивни дъски, и др.), софтуер и интернет свързаност Предоставяне на мрежа: адаптиране на училищната среда с оглед реструктуриране на училищната мрежа ПОО: ремонт и оборудване на класни стаи за профилирано ПОО в професионалните училища							
Общи инвестиции в ОС	Модернизиране на общата образователна среда; обновяване и оборудване за гарантиране на целодневната организация на учебния ден в училищата,							

Съществува припокриване на тематичния обхват и целите на НПРО за 2020 г., което позволява по-добър концептуален дизайн и разпределение на средствата. Координацията на концептуално ниво между отделните модули може да се тълкува като въздействащо послание на системно ниво по отношение на приоритетите на политиките, и би могла да насочи вниманието върху ключови образователни цели като основано на компетентности учене и ориентирано към учениците учене и преподаване. Установено е припокриване в обхвата на следните тематични програми, насочени към образователната среда в микса от политики на НПРО за 2019 и 2020 г.:

§ **2020: НП „Подобряване на условията за експериментална работа по природни науки“ спрямо НП „Изграждане на училищна STEM среда“⁷⁷:** През 2020 г. и двете програми осигуряват финансиране за подобряване на образователната среда по природни науки. Дублирането на възможностите за финансиране води до прилагането на двойни стандарти: училищата, които избират да кандидатстват по НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“, трябва да представят само технически и административни документи, докато кандидатите по НП „Изграждане на училищна STEM среда“ трябва да представят обща концепция и да участват в процедура, провеждана на два етапа, която цели разработването на цялостна визия за осъвременяване на преподаването и ученето в резултат от обновяването на ОС. Като резултат, МОН насърчава някои училища да разработят холистичен подход към образователната среда, който да бъде координиран със съответните промени в образователните практики, учебната програма и училищното управление, докато други

⁷⁷ НП "Осигуряване на съвременна образователна среда", Модул „Подобряване на условията за експериментална работа по природни науки в общообразователната подготовка“ и НП “Изграждане на училищна STEM среда”.

училища получават финансиране само за обновяване на образователната среда, без от тях да се изисква да възприемат цялостен подход спрямо ученето. Изисквания за допустимост по Модул 2 на НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“ са ограничени само до специализирани гимназии и средни училища, които осъществяват специализирано обучение по природни науки⁷⁸. Училищата, които трябва да отговорят на допълнителни изисквания, свързани с/ със (i) наличието на учители с опит (без да се уточнява обхватът на това изискване) в преподаването на съответните предмети и (ii) съществуващи партньорства с университети и колежи при разработване на учебни програми за избираеми модули по природни науки, имат възможност да кандидатстват за финансиране до **53 000 лева** за обновяване на класни стаи, включително реконструкция и строителство, закупуване на специализирано обзавеждане и оборудване и закупуване на ИКТ оборудване. Процедурата за кандидатстване е опростена и включва попълване на формуляр за кандидатстване (в който трябва да се предоставят обща информация и обосновка), решение на педагогическия съвет, както и административни и технически документи. По НП „Изграждане на училищна STEM“ училищата с по-широк профил (всички държавни и общински училища) имат възможност да кандидатстват за финансиране до **100 000 лева** (за училища с повече от 300 ученика) и до **50 000 лева** (за училища с по-малко от 300 ученика) за обновяване на класни стаи, включително реконструкция и строителство, закупуване на мебели и оборудване, които съгласно училищния план и проектното предложение могат да включват същите елементи, както оборудването по Модул 2 на НП "Осигуряване на съвременна образователна среда". Процесът на кандидатстване за получаване на финансиране за създаването на STEM център е доста по-сложен и изисква разработването на цялостна концепция, която обвързва обновяването на образователната среда с промените в преподавателските практики, учебната програма и организацията и управлението на съответното училище.

- € **2019: Достъпна архитектурна среда по две НПРО⁷⁹**. И двете програми са насочени към различните потребности на децата с двигателни затруднения, вместо спрямо тези потребности да бъде разработена цялостна програма, която осигурява пълен достъп до образователни съоръжения и оборудване за децата, които принадлежат към тази група. Докато НП „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училищата“ инвестира в дейности, помагачи достъпа на учениците с двигателни затруднения до класните стаи и тоалетните в училище, НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“ инвестира в закупуване на специализирано оборудване за деца и ученици със СОП, като по този начин прави възможно провеждането на учебните дейности, терапевтичната и рехабилитационната работа в специализирани кабинети. Въпреки че са насочени към различни институции, горепосочените инвестиции обслужват потребностите на една и съща група деца и могат да бъдат приложени цялостно, като по този начин осигурят на децата с увреждания в образователните институции достъп до образование. На практика двете НПРО осигуряват само част от образователната среда, необходима за провеждане на образователния процес на децата с двигателни затруднения в образователните институции. Центровете за работа с деца със СОП получават финансиране за закупуване на оборудване на специализирани кабинети, но нямат възможност да обновят своите тоалетни и общи помещения, и да ги направят достъпни за тези деца. В същото време има училища, които биха могли да осигурят физически достъп до сградите и да реновират своите тоалетни, но не могат да осигурят оборудването, необходимо за подпомагане на учебния процес на децата с двигателни затруднения. Единен подход, който да гарантира капацитета на образователните институции за цялостно обновяване и оборудване на образователната среда, би спестил голяма част от тежестта върху администрацията на МОН и би взел предвид всички потребности на децата с увреждания.

⁷⁸ Предмети по природни науки, изброени в НП: 1) Физика и астрономия; 2) Химия и опазване на околната среда; 3) Биология и здравно образование

⁷⁹ НП "Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище", Модул "Достъпна архитектурна среда" и НП "Осигуряване на съвременна образователна среда", Модул "Осигуряване на съвременна специализирана среда в центровете за специална образователна подкрепа"

2020: Кътове за четене и книги в училищата спрямо обновяване и оборудване на стаи за целодневно обучение, които могат да включват кътове за четене и книги⁸⁰. И двата модула осигуряват подобряване на образователната среда в училищата (общият размер на финансирането за всеки модул е 600 000 лева). Цялостната концепция не дава базирани на оценка на потребностите аргументи защо са създадени два различни модула, които се отнасят до един и същ основен елемент на образователната среда, вместо да бъде изградена единна концепция за общи инвестиции в образователната среда в училищата. Данните на МОН за 2020 г. не дават възможност за оценка на потребностите и обхвата на тези дейности.

Повечето от НПРО, които се отнасят до образователната среда са фрагментирани и се фокусират върху отделни дейности или конкретно оборудване, без да се взема предвид целевия принос, който имат към образователните цели, учебния процес или кумулативния ефект на инвестициите, насочени към постигане на различни цели на образователната политика. През 2020 г. много от модулите на НПРО, насочени към образователната среда са разработени като отделни практики, без да се отчита приноса им за подобряване на резултатите от образователната система (учебни програми, педагогически практики, ориентирано към учащите управление на образователните институции). В резултат на този фрагментиран подход към финансирането, повечето от инвестициите не успяват да допринесат за подобряване на цялостния опит на децата и учениците в образователната система, и съответно не разглеждат образователната среда като един от факторите, които оказват влияние върху развитието на педагогическите практики и подобряването на резултатите от предучилищното и училищното образование. Фрагментираният подход е неделима част разработването и управлението на НПРО, които от една страна осигуряват финансиране, а от друга, управляват програми/ финансиране: (i) модернизация на педагогическите практики (НП "Квалификация " 2016-2020); (ii) прилагане на специфични дейности с ученици (НП „Без свободен час“ 2016-2020); (iii) инвестиции в образователната среда (НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“ (2016-2020) и НП „ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование“ 2016-2020). В резултат на това образователната среда не се разглежда като фактор, допринасящ за подобряване на качеството на образованието в училищата и предучилищните институции. Дори напротив, по-голямата част от модулите предоставят финансиране единствено въз основа на самостоятелно, независимо изпълнение, насочено към посрещане на административни и технически критерии. Образователните институции, които са успели да отговорят на изискванията на съответната програма и имат административен капацитет да я изпълняват, получават финансиране за обновяване на съответните елементи на образователната среда, без от тях да се изисква да въвеждат други промени в образователната институция.⁸¹

Някои модули на НПРО започват да прилагат по-комплексни подходи (на базата на подхода и изискванията, използвани в рамките на програмите, финансирани от Европейския социален фонд (ЕСФ)⁸²), но обхващат на предлаганите от тях дейности все още е ограничен, какъвто е и достъпът на бенефициентите до синергичните резултати от инвестициите:

- НП "Осигуряване на съвременна образователна среда " (2016-2020), Модул „Модернизация на системата на професионалното образование“. От 2018 г. програмата осигурява финансиране не само за ремонт и обновяване на класни стаи за професионално обучение, но и за актуализиране на учебната програма за професионално обучение и изготвяне на нови учебници за професионално обучение. Въпреки това, не съществува връзка между актуализирането на учебната програма и обновяването на образователната среда. В модула тези дейности са посочени отделно и училищата бенефициенти трябва да

⁸⁰ НП "Осигуряване на съвременна образователна среда", Модул „Библиотеките като образователна среда “ спрямо Модул „Подкрепа на целодневното обучение на учениците “

⁸¹ Например: - При НП "Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище" (2016-2020) процесът на кандидатстване се базира на формуляр, в който се изисква попълването главно на статистически и административни данни; - Модулът „Осигуряване на ученически шкафчета“ (2018); Модул „ Площадки за обучение по безопасност на движението по пътищата“ (2020), Модул „ Осигуряване на съвременна специализирана среда в центровете за специална образователна подкрепа“ (2019) в рамките на НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“ – в процеса на кандидатстване се изискват единствено административни данни.

⁸² Вж. следващата констатация.

кандидатстват за тях независимо една от друга, което означава, че те могат да получат финансиране за обновяване на образователната среда, докато учебните практики в училището остават непроменени. Трябва да е налице връзка между осигуряването на финансиране за модернизация на образователната среда и въвеждането на нови подходи и методи на преподаване, включително модернизиране на учебната програма.

- НП *"Осигуряване на съвременна образователна среда"* (2020), Модул *"Библиотеките като образователна среда"*. Процедурата за кандидатстване за финансиране изисква описание на: 1) заглавията на книгите и тяхното значение за интересите на учениците и 2) програмата и темите на събитията, които ще се проведат в зоната за четене. Тази информация не е достатъчна, за да гарантира, че закупуването на книги ще доведе до промяна в педагогическите практики, или че закупените книги ще бъдат използвани по различен или иновативен начин. Възможно е училищата да напълнят училищните библиотеки с книги, които се изучават като част от учебната програма, и които по никакъв начин не подпомагат интегрирането на нови педагогически практики. В този смисъл, е необходимо да се осигури по-добра връзка между инвестициите в образователната среда и педагогическите практики, използвани в съответните образователни институции.

- НП *"Осигуряване на съвременна образователна среда"*, Модул *"Подкрепа на целодневното обучение на учениците"* (2020). Документите за кандидатстване трябва да бъдат придружени от описание на начините за използване на обновената класна стая от различните групи ученици и типа дейности, които ще бъдат провеждани в нея. Максимумът точки за иновации и нови педагогически методи е 30 (от 100), в случай, че се използват нови и оригинални педагогически методи при провеждането на следобедните часове в обновените класни стаи. Поради липсата на ясна дефиниция в насоките на НПРО какво точно се разбира под *"иновативно"* използване на образователното пространство, няма гаранция, че кандидатите действително ще въведат иновации в своите педагогически практики⁸³.

- НП *"Успяваме заедно"* (2020) е насочена към предучилищните институции (с помощта на три модула), като първият модул осигурява финансиране за ремонт и оборудване на класни стаи за провеждане на дейности, свързани с четене, рисуване, игри и развлекателни дейности⁸⁴. Въпреки опитите да се установи връзка между инвестициите в образователната среда и цялостното усъвършенстване на образователните практики, НП *"Успяваме заедно"* използва отделни процедури за кандидатстване, оценява независимо подадените кандидатури по всеки от модулите, и не успява да интегрира изцяло инвестициите в образователната среда с инвестициите в другите елементи, насочени към подобряване на образователните резултати на учениците и постигане на целите на системата. Общият фокус на програмата е върху прехода между семейната среда и предучилищното образование.

- НП *"Изграждане на училищна STEM среда"* (2020) е ключовата програма, която предлага нов подход към НПРО и е пряко свързана с преподаването и ученето. Повлияна от модела, пилотиран в България от фондация *"Америка за България"*, програмата има за цел да създаде STEM центрове и да въведе нов подход по отношение на инвестициите в образователната среда. Това е единствената национална програма, която установява връзка между инвестициите в образователната среда и други дейности, насочени към въвеждане на промени в преподавателските практики и съответно в резултатите на учениците. В допълнение към строителните и ремонтни дейности и закупуването на оборудване за училищни пространства, проектът предлага и други ключови дейности, които допринасят за цялостната промяна на концепцията за учене: 1) визия за учебната програма; 2) визия за прилагане на иновативни методи на преподаване; 3) визия за правилната организация и управление на учебния процес. Всички тези концепции трябва предварително да бъдат описани от кандидатстващите училища като част от процеса на избор на училищата бенефициенти. Насоките за кандидатстване по програмата гласят: *"Когато идеята за проект включва ремонтна дейност, тя трябва да бъде насочена към създаване на нова образователна среда, която*

⁸³ Вж. параграфа, посветен на иновациите.

⁸⁴ Останалите модули са насочени към въвеждане на добри практики и иновации по отношение на подхода на учителите спрямо подкрепата за въвеждането и насърчаването на добри педагогически практики в детските градини, и съвместни дейности между образователните институции за подобряване на качеството на предучилищното, и където е приложимо, училищното образование.

обслужва съвременната философия на преподаване, учене и управление на съответното училище. Важно за успеха на проекта ще бъде създаването на възможности за учене чрез опит, както и осигуряването на структури за професионално обучение и развитие на учителите, насочени към подобряване на резултатите и постиженията на учениците.“ Подобен подход насърчава училищата да достигнат до ясна, всеобхватна визия за използване на обновеното пространство. Освен това, състезателният принцип създава условия най-добрите визии да вземат повече точки, и съответно да получат финансиране. **Този холистичен подход, който е свързан не само с подбора и финансирането на предлагани подобрения на физическото пространство, но и с мотивирането на кандидатите да стигнат до цялостна визия за използването на това пространство по модерен и иновативен начин, трябва да бъде насърчаван и използван в рамките на различните програми и инвестиции, насочени към образователната среда.**

Препоръки: МОН може да подобри дизайна и управлението на дейности, които разглеждат тясно свързани теми и са насочени общи резултати, на базата на координиран подход, който позволява използването на общи стандарти и опростена и унифицирана административна процедура. Подобен подход ще намали административната тежест, ще засили ефективността и въздействието на политиките на НПРО, и ще постави акцент върху приоритетите на политиките, представени на училищата посредством стимули за финансиране. МОН трябва да преориентира програмите, насочени към изпълнението на политиките и да постави ученето и учебния опит в центъра на програмирането и планирането. Необходима е по-силна интеграция между отделните дейности по всяка от програмите, за да могат те напълно да постигнат своите цели и да трансформират физическата среда, като в същото време насърчат работата в екип, практическите експерименти, интерактивното обучение и използването на съвременни технологии в образованието. Инвестиционната политика трябва да се базира на холистичен подход, който интегрира инвестициите в образователната среда, като същевременно подобрява педагогическите подходи, учебното съдържание и лидерския потенциал на съответното училище.

Образователната система се нуждае от достъп до финансиране за основно оборудване или ремонти. В този смисъл, МОН трябва да създаде специализиран многогодишен фонд, който да позволи бърз достъп до инвестиции в оборудване въз основа на потребностите на училищата. Фондът може да замени съществуващия списък на специфични програми за оборудване и да унифицира тяхното управление, което да се базира на регулярна оценка на потребностите от оборудване и неговото планиране.

Състояние на образователната среда: МОН ще има полза от разработване на модел за достъп до средствата, предоставени по НПРО, ОПНОИП и други източници на финансиране въз основа на индивидуалното състояние на образователната среда в образователните институции. Достъпът до средства може да бъде подобрен чрез въвеждане на универсални критерии, които се прилагат за всички образователни институции, като се вземат предвид спецификите на състоянието на образователната среда на кандидатите за финансиране. Такъв подход би могъл да подобри съгласуваността между инвестициите в образователната среда и да послужи като добра основа за популяризиране на по-комплексни концепции по отношение на потребностите на политиките, насочени към образователната среда и приоритетните теми, като обучение, иновации, креативност и др.

Проектите по ОПНОИР, насочени към образователната среда допринасят за приоритетни области на политиката, без да надграждат тематичния обхват или да въвеждат нови тематични области, и са основните инструменти за интегриране на инвестициите в директната образователна среда, както и на учебните програми и политики, фокусирани върху ученето. Следвайки рамката на финансираната от ЕСФ ОПНОИР⁸⁵, се инвестират средства в директната образователна среда като компонент, допринасящ за потребностите и целите на човешкото развитие.

ОПНОИР взема предвид Националната програма за развитие България 2030, Националната програма за реформи и целите по отношение на образованието в Стратегията на ЕС Европа 2020. Оперативната програма има две основни цели⁸⁵: да утвърди изследванията и иновациите, и да подобри образованието и социалното приобщаване във всички образователни етапи.

Тематично тези инвестиции разширяват обхвата на действие на НПРО. Допустимата за финансиране образователна среда трябва да отговаря на ясни финансови изисквания⁸⁶, тъй като има съществен принос за постигането на целите на програмата. Инвестициите в ОС са обхванати по две приоритетни оси (ПО) в периода 2014-20 г., а именно ПО 2-Образование и учене през целия живот и ПО 3-Образователна среда за активно социално приобщаване. Три от четирите системни проекта по ОПНОИР, по които се отпускат средства за образователната среда, предоставят възможности за нейното обновяване в съответствие с новото учебно съдържание. Проектът, фокусиран върху ИКТ, осигурява финансиране за оборудване и може да се възприеме като техническото продължение на проекта по НП „ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование“.

Проектът по ОПНОИР „Твоят час“⁸⁷ е добър пример за подпомагане на училищата чрез осигуряване на допълнителни часове за ученици, които изостават в усвояването на материала по български език или математика (за училища с по-ниски резултати при външното оценяване) и за организиране на извънкласни дейности в областта на спорта, изкуствата и насърчаване на творчеството (за училища с по-високи резултати при външното оценяване). На практика всички тези дейности подпомагат прилагането на държавните образователни стандарти, въведени от ЗПУО (2016) за инвестиции в образователната среда като снабдяват училищата с канцеларски материали и оборудване за изпълнение на специфични образователни дейности (копирна хартия, тонер касети, образователна или специализирана литература, дидактически материали - учебни помагала или ръководства, спортно оборудване, мебели в класната стая). Бюджетът за закупуване на материали, които подпомагат изпълнението на проектните дейности по ОПНОИР, не е голям, но предвид продължителността на проекта и широкия му обхват (над 320 000 ученика⁸⁸) сумата, инвестирана в материали, които подпомагат проектните дейности, е близо 10 500 000 лева, ако бенефициентите се придържат към максимума от 10%.

Проектът по ОПНОИР BG05M2OP001-2.014 - 0001 „Подкрепа за дуалната система на обучение ” (2020-2023) допринася за развитието на ПОО въз основа на учебна програма, която въвежда дуалното образование. Това финансиране допълва инвестициите от НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“, Модул „Модернизиране на системата на професионалното образование“ чрез финансиране на оборудване за професионални училища, които прилагат дуалната система на обучение. ЗПУО въвежда концепцията за дуално обучение в системата на ПОО и ОПНОИР е един от инструментите, чрез които професионалните гимназии се насърчават да въведат дуално обучение. Това не е случаят с НПРО, по които финансирането на професионалните училища не е съпроводено от изискването училищата да са възприели дуалната системата на обучение. Освен това, проектът по ОПНОИР не надгражда качествено нов подход за подпомагане на професионалното обучение и на практика създава допълнителни условия за финансиране на професионални училища с цел подобряване на учебната програма за ПОО чрез финансиране на дейности, които са или директно насочени към промяна на учебната програма, или са свързани с прилагането на учебната програма за ПОО, като например: 1) Осигуряване на финансова подкрепа на учениците в първия гимназиален етап на дуалното образование; 2) обучение на ментори в стопански субекти за развиване на педагогически и методически умения за работа с ученици по време на стажа им и др.

Проектът ОПНОИР „Подкрепа за приобщаващо образование“ BG05M2OP001-3.018 (в очакване на одобрение през 2020 г.) е насочен към инвестиране в образователната среда, отново чрез подпомагане на учебната програма с фокус върху включването на деца със СОП. Проектът включва и двата типа дейности – дейности по закупуване на оборудване за допълнителна подкрепа за личностно развитие и дейности в подкрепа на педагогическите специалисти в разработването на инструменти и дидактически материали, както и разработването на учебни

⁸⁶ Вж. Глава III. Тенденции по отношение на инвестициите от ЕСФ в образователната среда и преподаването за периода 2007-2013 и 2014-2020, Модул 3.1. Приоритети на политиките на ЕС по отношение развиването на умения и базираното на компетентности учене

⁸⁷ Проект „Развитие на способностите на учениците и повишаване на мотивацията им за учене чрез дейности, развиващи специфични знания, умения и компетентности (Твоят час) – фаза 1“ BG05M2OP001-2.004-0004 (2016-2018)

⁸⁸ Според информацията, публикувана на уебсайта на проекта <http://tvoiatchas.mon.bg/About.aspx>

програми за деца със СОП. Това е нов подход спрямо инвестициите в България, тъй като финансирането на дейностите, свързани с образователната среда на деца със СОП по различните НПРО е насочено само към ремонтни дейности, закупуване на оборудване и предоставяне на материали, без пряко обвързване на тези дейности с разработването на учебни програми. Проектът финансира разработването на учебни програми и създаването на условия за работа с деца със СОП в голям брой образователни институции, които включват общо 650 детски градини и училища и 11 800 деца с хронични заболявания/ изявиени дарби.

Проектът по ОПНОИР „Образование за утрешния ден“ BG05M2OP001-2.012-000 (2019-2022) осигурява финансиране за ИКТ оборудване и преследва целите на няколко НПРО⁸⁹, свързани с финансиране на допълнителни възможности за внедряване на облачна среда и единна платформа за образователни услуги и съдържание, както и за осигуряване на оборудване за визуализация на учебния материал (интерактивни дъски, интерактивни маси за детски градини, таблети, мултимедийни проектори и дисплеи за визуализация на интерактивно съдържание, специализирано модерно оборудване за ученици със СОП).

Подходът на ОПНОИР е свързан с насърчаване на интегрираното разработване на програми, насочени към образователната среда и идентифициране на потребностите от учене с оглед гарантиране постигането на целите на проекта. Дейностите, реализирани в периода 2014-2020 г., демонстрират положените усилия за постигане на ключови цели в образователната система чрез въвеждане на различни дейности, които обхващат всички елементи на образователната среда (педагогически подходи, образователно съдържание, учителски умения; обновена физическа среда). Целите, поставени във всички проекти на ОПНОИР се отнасят до постигане на ключовите цели на системата: подобряване на качеството на образование, подобряване на образователните резултати на учениците, намаляване на дела на ранно отпадналите от училище. Въпреки амбицията за възприемане на холистичен подход към публичното финансиране по ОПНОИР, проектите са планирани като отделни, независими дейности, насочени към постигане на конкретни цели по отношение на различни заинтересовани страни и бенефициенти.

Дейностите в рамките на проекта по ОПНОИР „Образование за утрешния ден“ BG05M2OP001-2.012-000 (2019-2022) обхващат пълния набор от интервенции, необходими за постигане на целите на политиката подобряване не само на образователната среда, но и на учебния процес и резултатите от ученето на учениците. Проектът осигурява финансиране не само за подмяна и модернизация на ИКТ оборудване, но също така и за осигуряване на обучение на учители, както и провеждане на извънкласни дейности с ученици за правилното използване на ИКТ оборудването. Въпреки намерението за възприемане на цялостен подход, дейностите се изпълняват независимо една от друга. Така, заедно с липсата на изисквания за обвързване на различните дейности, се увеличава риска от фрагментирано планиране, изпълнение и отчитане на дейности, което води до липса на потенциален кумулативен ефект. Например, проектът не предвижда пряка връзка между Дейност 2 (осигуряване на ИКТ хардуер и софтуер), Дейност 3 (обучение на учители) и Дейност 6 (организиране на извънкласни дейности с ученици за развиване на техните цифрови умения). На практика тези дейности, вместо да се допълват, надграждат и да водят до изпълнението на интегрирана образователна цел, се разглеждат като отделни елементи, за изпълнението на които отговарят различни екипи: (i) изборът на ИКТ оборудване (Дейност 2) се извършва от директорът на образователната институция; (ii) изборът на теми, цели, формат на обученията и обучителни организации за професионалното развитие на учителите (Дейност 3) се извършва на регионално ниво; (iii) нивото на цифрова грамотност, потребностите на учениците и целите на извънкласните дейности се определят от учителите, които работят с учениците (Дейност 6).

⁸⁹ НП "Осигуряване на съвременна образователна среда" (2016-2020); НП "ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование" (2016-2020)

Препоръка: Трябва да се насърчава интегрирането на инвестициите в образователната среда с дейности, които подпомагат прилагането на учебната програма, наред с усилията за подкрепа на ключови системни цели и подобряване на преподавателските практики и резултатите на учениците. МОН трябва да насочи усилията си към съгласувано програмиране и изпълнение, за да замени разпокъсаните дейности с проактивно управление и интегрирани резултати.

Програмите и проектите, финансирани както чрез ОПНОИР, така и чрез НПРО, са съсредоточени върху показатели, които измерват човешките ресурси и институционалния принос, а не резултатите от прилагането на политиките. Връзките между направените инвестиции и ключовите цели на системата, заложи в образователната рамка на правителството, са съвсем формални, като административните и финансовите показатели се изследват на ниво проект, а не на ниво постигане на специфичните за системата цели. В допълнение, липсата на интегриран мониторинг или оценка на въздействието, които обективно да наблюдават взаимозависимостите между инвестираните ресурси и постигнатите резултати в системата, ограничава подхода на управление и провеждане на политики. Мониторингът и отчитането на формални критерии, с акцент върху административното отчитане, укрепва финансовото и административно управление на проектите и развива специфичния капацитет на МОН, но не подкрепя оценката и идентифицирането на силните и слабите страни на съществуващия подход по отношение на финансирането. За да се оптимизират резултатите от инвестициите, трябва да се проследи връзката между инвестициите и постигнатите резултати, като анализът се използва като основа за бъдещи решения по отношение на структурата, организацията и изпълнението на механизмите за финансиране в различни области.

Различните НПРО са насочени към постигане на глобалните цели, изложени в стратегическите документи⁹⁰, като обясняват връзката между всяка програма и постигането на съответната цел. НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“ (2016-2020) е създадена, за да допринесе за „осигуряване на условия за равен достъп до предучилищно и училищно образование и подобряване на качеството на образователния процес“. НПРО формулират редица показатели, повечето от които са количествени като брой училища, брой педагогически специалисти, брой съоръжения и др., което не позволява измерване на въздействието на инвестициите и техния принос за постигане на съответната цел. Мониторингът на изпълнението на програмата стриктно следва финансови и административни параметри на зададените показатели, ограничаващи измерването само до количествени критерии.

Това наблюдение е валидно за всички НПРО, както и за проектите по ОПНОИР, които също използват предимно количествени показатели. Проектът „Образование за утрешния ден“ BG05M2OP001-2.012-0001 (2019 - 2022) включва дела на училищата, които са въвели иновативни методи на преподаване като показател за постигнати резултати, но не дава определение за „иновативно преподаване“, което означава, че дори да е налице желание от страна на различните образователни институции, този показател не може да бъде измерен по един и същ начин от всички тях. Планът за мониторинг не предвижда пряко наблюдение на работата на учителите, поради което такъв показател не може да бъде измерен на регионално или национално ниво. По същия начин не е предвидено измерването на нивото на придобити знания и умения на учителите (Дейност 3). Така действителното отчитане може да се извърши само въз основа на количествените критерии за брой записани и обучени учители. По отношение на учениците, обаче, дори не е направен опит за определяне на качествен показател и е въведен само количествен критерий: дял на учениците, които са завършили успешно участието си в клубове по интереси.

⁹⁰ Стратегия за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013 - 2020); Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020; Национална стратегия за развитие на педагогическите кадри; Стратегия за развитие на ПОО в Република България за периода 2015-2020; Национална стратегия за насърчване и повишаване на грамотността (2014 - 2020); Стратегия за ефективно прилагане на ИКТ в образованието и науката в Република България (2014-2020); Стратегия за образователната интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015 - 2020)

Препоръки: При планирането на инвестиционни проекти трябва да се поставят адекватни, реалистични и измерими цели. Тези цели трябва да се преследват не само с оглед изпълнение на изискванията на административната отчетност, но и с оглед предоставяне на информация за бъдещите решения и предприемане на действия за адаптиране и промяна на инвестициите, така че да подпомагат постигането на поставените цели и да отразят динамичните промени в обществото и икономиката. Установяването на качествени показатели за всяка програма е ключов елемент от процеса на проследяване на резултатите от инвестициите и като такъв следва да бъде подкрепен чрез отчитане на дейностите и инвестираните ресурси, които са довели до качествени промени и резултати (резултати и продукти).

МОН трябва да въведе текущ мониторинг на въздействието, основан на ключови елементи, ориентирани към целите на системата и политиката, по отношение на всички инструменти за финансиране. Такъв подход би подпомогнал както оперативното управление, така и оценката на функционирането на инвестиционните механизми и инвестираните ресурси. Данните от предходни оценки, макар и с ограничен обхват („Училища на бъдещето” и „Програма Монтесори” в община Пловдив), биха могли да послужат като референтни инструменти и набор от данни. Бъдещите решения относно структурирането на програмите и оптимизирането на процесите на финансиране трябва да бъдат фокусирани в върху и основани на знания и текуща поддръжка на набора от данни.

Общите инвестиции в образователната среда за периода 2014-2020 г. не са насочени към целите на политиката за иновации и не насърчават процеса на намиране на нестандартни решения на проблемите, пред които е изправена системата. Инвестициите в образователната среда все още не се възприемат като фактор, който допринася за въвеждането на иновативни подходи в образованието. „Иновативен” често се използва от образователните специалисти като синоним на „високотехнологичен”, като се пренебрегва значението му, свързано с прилагането на нови, нестандартни подходи за решаване на предизвикателствата в образователната система. Разбирането на термина „иновативен” оказва влияние върху прилагането на иновативни практики в училищата. В случая на инвестиции в образователната среда, които са фокусирани главно върху закупуването на специфично оборудване, възприятието за „иновативен” е ограничено. Това ограничено възприятие е повлияло на начина, по който се разглеждат иновациите в НП „Изграждане на училищна STEM среда” (2020), където финансирането е насочено към дейности, които целят въвеждането на иновативни практики, без да е изяснено кои практики се считат за такива. НП „Иновации в действие” е насочена към подкрепа на училищата за обмен на опит и информация чрез посещения и участие във форуми. Като цяло, НПРО, които инвестират в развитие на образователната среда, не осигуряват никаква връзка между инвестициите и стимулите за иновативни практики - всички модули по НП „Осигуряване на съвременна образователна среда (2016-2020) и НП „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище” (2016-2020) или НП „Оптимизация на училищната мрежа” (2016-2017), предоставят финансиране, което не е свързано с иновации или ориентирани към ученето цели.

☛ Модул „Хубаво е в детската градина” на НП „Успяваме заедно”, (2020) се отнася до иновациите в друг програмен модул „Иновативна детска градини” (по същата НПРО), който финансира дейности, насочени към обмен на педагогически практики и разработване на иновативни програми за работа с деца. Изпълнението на иновационните дейности по двата модула е независимо и няма гаранция, че детските градини, които получават финансиране по един от модулите, ще получат финансиране и по другия. Това ясно разграничение между иновациите и финансирането на образователната среда е показателно за ограничената визия на МОН и усилията за подобряване на образователната среда като един от факторите, допринасящи за въвеждането на иновации.

☛ НП „ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование” (2016-2020) се позовава на „иновациите”, като посочва, че инвестициите в ИКТ са насочени към подкрепа на училищата за разработване на иновации, базирани на ИКТ. Програмата обаче не изисква от кандидатите да представят своите иновативни идеи като част от процедурата за кандидатстване, нито разглежда степента, до която инвестициите в ИКТ са подпомогнали развитието на иновативни практики. Организирането на

финансирането по програмата показва, че думата „иновация“ е използвана без всяко позоваване на доказателства за иновации въз основа на полученото ИКТ оборудване.

В ОПНОИР иновациите са разглеждат в проектите, насочени към образователната среда: (i) Проектът по ОПНОИР „Твоят час“⁹¹ създава условия за, но не гарантира прилагането на нови, нестандартни или иновативни практики в обучението на учениците. При кандидатстване за финансиране училищата трябва да представят седмичен график на дейности, който не задължително въвеждат иновативни практики в работата с учениците. Както попълването на формулярите за кандидатстване, така и тяхното разглеждане от съответните регионални управления на образованието (РУО) е формална процедура и класирането на училищата не зависи от качеството на програмата, която те предлагат. Следователно връзката между финансирането и иновациите е само формална; (ii) Проектът ОПНОИР „Образование за утрешния ден“ BG05M2OP001-2.012-000 (2019-2022) е единственият проект, който осигурява финансиране за дейности, насочени към повишаване нивото на иновации в училищата. Финансирането на ИКТ оборудване се разглежда като стъпка към въвеждане на иновации и един от показателите по проекта е свързан с „дела на училищата и детските градини, участващи в дейности по ОП (процедура), които въвеждат иновативни методи на обучение чрез използването на съвременни ИКТ, разработени по ОП“. Освен това, дейността, насочена към обучение на учители, също се разглежда като допринасяща за въвеждането на иновативни образователни практики, тъй като обучението трябва да бъде проведено чрез „прилагане на иновативни методи на преподаване, които включват използване на съвременни ИКТ“. Въпреки амбицията си да допринесе за развитието на иновативни практики, проектът не дава дефиниция за „иновация“, като по този начин създава съмнения по отношение на начина, по който училищата, които трябва да отчетат прилаганите методи, са разбрали и измерили този показател.

Препоръка: В допълнение към целите, насочени към въвеждане на иновационни практики, е необходимо: (i) ясно да се дефинира понятието „иновация“, като се вземат предвид всички фактори на околната среда, които оказват влияние върху процеса на създаване на иновации, включително обновяването на директната образователна среда; (ii) да се включат мониторингови показатели по отношение на иновациите, въведени в резултат на инвестициите в директната образователна среда.

Специфичното финансиране на целите на политиката за СОП е ограничено по отношение на достъпа до средства за интеграция на деца и ученици със СОП в образователната система. Инвестициите в мерки за подкрепа на интеграцията на деца със СОП в образователната система се увеличават значително през последните години. Прилагането на специални модули и програми, насочени към адаптиране на образователната среда, така че да може да подпомага интеграцията на деца със СОП, е показателно за високия приоритет, който е даден на този проблем в системата. Ограничен брой институции имат достъп до този вид финансиране, тъй като предучилищните институции и училищата, които са част от системата за общо образование имат достъп само до финансирането, осигурено чрез ОПНОИР. Достъпът до другите два източника на финансиране е ограничен само до центровете за подкрепа за личностно развитие или до специализираните и неспециализираните държавни училища. По този начин се излага на риск интеграцията на учениците със СОП в системата на общото образование, тъй като не се позволява целенасоченото финансиране на детски градини и училища, които съставляват по-голямата част от образователните институции в системата на общото образование. Съгласно НП „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище“, модул „Достъпна архитектурна среда“ само държавните училища могат да получат финансиране за изграждане на рампи и асансьори. Финансирането за закупуване на дидактически материали и специализирано оборудване за работа с деца по НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“, Модул „Осигуряване на съвременна среда в центровете за специална образователна подкрепа“ (2019 г.) е насочено само към центровете за специална образователна подкрепа, като училищата и

⁹¹ Проект „Развитие на способностите на учениците и повишаване на мотивацията им за учене чрез дейности, развиващи специфични знания, умения и компетентности (Твоят час) – фаза 1“ BG05M2OP001-2.004-0004 (2016-2018)

детските градини са изключени от списъка на допустимите институции. Инвестициите, насочени към създаване на условия за интеграция на деца със СОП в предучилищни институции са разгледани за първи път през 2020 г. с разработването на проект „Подкрепа за приобщаващо образование“ BG05M2OP001-3.018 (2020-2023). Усилията в тази посока трябва да продължат чрез създаване на достатъчно ресурси (както финансов ресурс, така и възможности и подходи) за прилагане на политиката за интеграция на децата със СОП във всички видове образователни институции, включително детски градини и училища. От 2016 г. средствата за подпомагане на образователната среда за деца със СОП са насочени към:

- закупуване на специализирани устройства и оборудване, включително инструменти и софтуерни продукти, дидактически материали, консумативи и др., използвани в учебните дейности, терапевтичната и рехабилитационна работа с деца и ученици със СОП чрез НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“, Модул „Осигуряване на съвременна среда в центровете за специална образователна подкрепа” през 2019 г.;
- въвеждане на дейности за планиране, изграждане и обновяване на съоръжения като асансьори и рампи за деца с двигателни затруднения чрез НП „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище“, Модул „Достъпна архитектурна среда в училище“ (2016 - 2020), насочен само към държавните училища;
- закупуване на оборудване за допълнителна подкрепа за личностно развитие в образователни институции и изготвяне на специализирани дидактически материали (учебници, адаптирани учебници и др.) за работа с деца и ученици чрез системен проект по ОПНОИР „Подкрепа за приобщаващо образование“ (2020 - 2023), BG05M2OP001-3.018

Препоръка: Инвестициите, насочени към подобряване на образователната среда и осигуряване на инфраструктурата на образователните институции достъпна за деца със СОП, трябва да бъдат направени като се даде възможност на по-голяма група от образователни институции да кандидатстват за финансиране по НПРО. Инвестициите трябва да бъдат базирани на анализ на достъпа до оборудване въз основа на равнопоставеността на достъпа до образование и обучение.

Тематичен обхват на финансирането, насочено към образователната сред и ключови индикатори по проектите: НПРО и проекти по ОПНОИР (2016-2020)

Област на политиката	Тема и финансиране	Максимум за 1 кандидат	Финансиране за 2020 в лева	Вид процедура	Индикатори: образователни институции		Индикатори: деца/ученици		Други индикатори	
					2016	2020	2016	2020	2016	2020
Учебна програма	НПРО Природни науки: оборудване и ремонт на кабинетите	53000 лева Липсват данни	1,500,000	И двете	1750 училища	Липсват данни	62000	Липсват данни	-	-
	НПРО Четене: Ремонт и оборудване на неформална и уютна среда за четене - създаване на читателски кътове и закупуване на нови книги за училищните библиотеки и доставка на книги	2500 лева (кътове) 1500 лева (книги)	600,000	Състезателна	-	100 училища	-	-	-	-
	НПРО Безопасност на движението по пътищата: ремонт и оборудване на площадки (вътрешни или външни) за обучение по безопасност на движението по пътищата	Детски градини: 2500 лева Училища:3500 лева	600,000	Състезателна	-	60 детски градини 128 училища	-	-	-	-
	НПРО STEM: планиране, ремонт и закупуване на оборудване за модерните центрове за образователни иновации в областта на природните науки, дигиталните технологии, инженерство и математика (STEM)	20 000 000 лева	20,000,000	Състезателна	-	150 училища	-	-	-	-
	ОПНОИР ПОО дуална система на обучение: закупуване на оборудване и материали за целите на дуалната система на обучение.; (2020 - 2023) Проект „Подкрепа за дуалната система за обучение“ BG05M2OP001-2.014 – 0001	Липсва информация	2 433 333 ^{92**}	Не-състезателна	-	147 училища	-	9 800 ученика	-	-
	ОПНОИР СОП: Предоставяне на ново оборудване и материали на образователните институции, които работят в областта на приобщаващото образование (очаква се	Липсва информация	Не е приложимо ^{93***}	Липсва информация	-	Детски градини: 220	-	Виж бележката под линия ⁹⁴	-	Педагогически специалисти: 4850

⁹² (**Приблизителните изчисления на възможното финансиране на директната образователна среда 7 300 000 лева – тази сума е разделена на 4 – броят на годините, в рамките на които щ се изпълнява проекта

⁹³ (***)през 2020 г. проектът все още се разработва. Приблизителни изчисления на възможното финансиране на директната образователна среда: 6 200 000 лева

⁹⁴ 4 100 – хронични заболявания, 7 700 –изявени дарби:

Област на политиката	Тема и финансиране	Максимум за 1 кандидат	Финансиране за 2020 в лева	Вид процедура	Индикатори: образователни институции		Индикатори: деца/ученици		Други индикатори	
					2016	2020	2016	2020	2016	2020
	през 2020) Проект "Подкрепа за приобщаващото образование" BG05M2OP001-3.018					Училища: 430				
Оборудване	НПРО ПОО: Ремонти и оборудване на кабинети за професионално обучение	80 000 лева	2,170,000	Състезателна	25 училища	35 училища	Липсват данни	Липсват данни	Липсват данни	Липсват данни
	НПРО СОП: Проектиране, изграждане и обновяване на съоръжения като асансьори и рампи за деца с двигателни затруднения	Виж бележката под линия ⁹⁵	400,000	Състезателна	-	-	-	-	Виж бележката под линия ⁹⁶	Виж бележката под линия ⁹⁷
	НПРО Сигурност: Снабдяване на училищата с алармени системи, системи за видео наблюдение и системи за контрол на достъпа	Виж бележката под линия ⁹⁸	300,000	Състезателна	-	-	-	-	Виж бележката под линия ⁹⁹	Виж бележката под линия ¹⁰⁰
	НПРО ИКТ: финансиране въвеждането на модерни технологии в училищата и детските градини, осигуряване на инфраструктурата за интернет свързаност и използването на единна база данни.	12 000 000 лева	12,000,000	И двете	30% от детските градини 200 училища	Виж бележката под линия ¹⁰¹	-	-	Регионални центрове за данни: 6	Център за данни на МОН

⁹⁵ Рампи - 20 000 лева; Тоалетни - 13 000 лева; свързани съоръжения - 12 000 лева; Асансьори - 105 000 лева; Повдигащи платформи - 20 000 лева; Маркиране на маршрута - 2 000 лева

⁹⁶ Общо: 43 (Рампи - 4 + 7; Тоалетни - 9; Свързани съоръжения - 7; Асансьори - 1; Повдигащи платформи - 5; Маркиране на маршрута - 10)

⁹⁷ Общо: 24 - извършени ремонтни и инсталационни дейности - 20; -брой доставено и инсталирано оборудване - 4

⁹⁸ Алармени системи 3500 лева; Видеонаблюдение, възложено на подизпълнители: 10000 лева; контрол на достъпа - 14 000 лева

⁹⁹ - Холистичен подход - **35**; - Контрол на достъпа - **14**; - Алармена система - **14**; - Видеонаблюдение, възложено на подизпълнители - **16**

¹⁰⁰ - Алармена система - **10**; - Видео наблюдение - **10**; - Контрол на достъпа - **10**

¹⁰¹ - 100 детски градини, 150 училища с компютърно оборудване, 200 училища с WiFi мрежа

Област на политиката	Тема и финансиране	Максимум за 1 кандидат	Финансиране за 2020 в лева	Вид процедура	Индикатори: образователни институции		Индикатори: деца/ученици		Други индикатори	
					2016	2020	2016	2020	2016	2020
Финансиране на оборудване	ОПНОИР ИКТ: Въвеждане на облачна среда и единна платформа за образователни услуги и съдържание; Изграждане на съвременна и безопасна образователна среда, на базата на представяне (визуализация) на учебния материал чрез ИКТ; (2019- 2022) Проект "Образование за утрешния ден" BG05M2OP001-2.012-0001	Липсва информация	7 862 500 ^{102*}	Несъстезателна	-	1 940 училища и 60 детски градини	-	-	-	-
Общи инвестиции в образователната среда	Ремонт и закупуване на оборудване за класните стаи за провеждане на дейности, свързани с четене, рисуване, игри и развлекателни дейности.	10 000 лева	800,000	Състезателна	70 училища	80 училища	1750 ученика	2000 ученика	-	-
	НПРО, предучилищни институции: ремонт и закупуване на оборудване за класните стаи за провеждане на дейности, свързани с четене, рисуване, игри и развлекателни дейности. Индикаторите са базирани на проектно ниво, а не на ниво модул.	2000 лева	300,000	състезателна	-	200 детски градини (НП)	-	2500 деца (НП)	-	200 учителя (НП)

¹⁰² (*Приблизителните изчисления на възможното финансиране на директната образователна среда по: 31 450 000 лева. Тази сума е разделена на 4 – броят на годините, в рамките на които щ се изпълнява проекта.

Не съществува цялостно планиране по отношение на етапа и темповете, с които основното или специализираното оборудване трябва да бъде заменено или актуализирано в цялата система. Нито МОН, нито която и да е друга публична институция, извършва редовни прегледи или събира информация по отношение на оборудването, използвано в образователната система, или на прави анализ на регулярните потребности, включително нуждата от ИКТ. Проведеният анализ не намери доказателства за системно планиране по отношение на директната образователна среда. Използването на средствата по инструмента на ЕС REACT-EU за закупуване на ИКТ оборудване е добър пример за ad hoc опитите за предоставяне на ИКТ оборудване на образователните институции, тъй като показва, че системата не разполага с достатъчен брой устройства, както и че изпълнените до момента НПРО и проекти по ОПНОИР не са достатъчни, за да покрият необходимостта от ИКТ устройства за учители и ученици. НП „ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование“ е една от устойчивите програми с постепенно увеличаване на инвестициите от 7 500 000 лв. през 2016 г. на 12 000 000 лв. през 2020 г. Намерението на МОН е също така да осигури финансиране по механизма на ЕС REACT-EU за закупуване на 34 000 лаптопа за дистанционно обучение на деца на приблизителна сума от 25 000 000 лв. ИКТ политиката не се различава от подхода на правителството за финансиране на конкретни цели, без да ги поставя в по-широк контекст. Различните НПРО финансират закупуване на ИКТ инструменти и осигуряват тяхната интеграция чрез предоставяне на интернет свързаност, достъп до бази данни и обучение на учители за използване на съответните технологии. Програмите не се отнасят до глобална цел, като въвеждането на ИКТ в образователния процес чрез промяна в образователното съдържание и педагогическите практики. Обучението, насочено към педагогическите специалисти от училищата, получили ИКТ оборудване, е насочено към подобряване на техническата им грамотност по отношение на закупеното оборудване, а не към използването на това оборудване по нов и иновативен начин. Проектът по ОПНОИР „Образование за утрешния ден“ BG05M2OP001-2.012-0001 (2019 - 2022) се опитва да промени съществуващото положение чрез интегриране на разнообразни дейности, които преследват глобални цели като: отваряне на образованието и образователните институции за използване на цифрови технологии чрез въвеждане на нови решения за по-добро индивидуално обучение; даване на възможност на учителите да прилагат по-точни и ефективни подходи към всеки ученик и да повишават мотивацията на учениците. Въпреки че проектът е пропуснал възможността да използва всички тези дейности, за да засили постигането на целите¹⁰³, той може да служи като добра отправна точка по отношение на избора на най-добрия подход за инвестиране в ИКТ. В този смисъл, се препоръчва мерките на политиките да бъдат надградени в бъдеще, за да отразяват действителната интеграция между дейностите и по този начин да засилват постигането на образователните цели.

Препоръка: Регулярно трябва да се събират подробни данни, за да се натрупа информация за директната образователна среда и потребностите от инфраструктура, както и необходимостта от ИКТ. Събирането на данни трябва да бъде последвано от подробно планиране на инвестициите в средносрочен и краткосрочен план, което би подпомогнало: 1. определянето на цели, които покриват реалните потребности на образователните институции; 2. планираното обезценяване и подмяна на ИКТ технологии във всички образователни институции; 3. постепенното осигуряване на достъп до нови технологии за всички ученици.

Научени уроци: „Училище на бъдещето“, Фондация „Америка за България“

9-годишният опит на фондация „Америка за България“ в изпълнението на програмата „Училище на бъдещето“ е добър пример за ноу-хау по отношение структуриране и управление на процеса на инвестиране в образователната среда. Програмата „Училище на бъдещето“ е изпълнена в периода 2009-2018 г. и помага на 85 училища в цялата страна да създадат образователни среди, базирани на ново поколение технологии. Тези училища трябва да кандидатстват за финансирането на различни видове образователни среди: създаване на кабинети по природни науки, математика и информационни технологии; центрове за езиково обучение; селскостопански центрове, арт центрове, многофункционални пространства за събития, дебати и събирания. Изборът на типа образователна среда, която трябва да бъде създадена/ надградена, зависи от целите на

кандидатстващото училище и заявените потребности на учениците, учителите и училищната общност. Резултатите от програмата, измерени чрез 3 оценки на въздействието, показват, че тя допринася за: 1) добавена стойност в представянето на учениците по природни науки, български език и литература, и чужди езици (данни от външното оценяване). Програмата подобрява цялостното благосъстояние на учениците (71% от учениците в училищата от програмата съобщават, че са щастливи да учат там в сравнение с 62% от учениците в произволна извадка от училища), когнитивните умения на учениците (четене и тълкуване на данни, основно запаметяване, дългосрочна памет) и некогнитивни умения на учениците (добросъвестност, общителност, нагласа за израстване, добра воля и устойчивост). Основните подходи, оказали влияние върху успеха на програмата, са обобщени по-долу:

- 1. Политика за възприемане на интегриран холистичен подход за финансиране на различни видове дейности.** Програмата е пример за използване на холистичен подход, който интегрира инвестициите в образователната среда с инвестициите в педагогическите подходи, учебното съдържание и лидерския потенциал в училище - всичко в рамките на един проект. Този подход осигурява по-доброто представяне на учениците, които учат във финансираните училища.
- 2. Политика за възприемане на едногодишни цикли като се инвестира в относително малък брой училища, както и готовност да се коригират някои незначителни характеристики на програмата и след това да се даде възможност на други училища да се възползват от инвестициите.** Като пример може да бъде посочена въведена **индивидуална подкрепа за училищата, която да им помогне да се адаптират и да адаптират своите планове за изпълнение на проекта по време на етапа на изпълнение.** След няколко години изпълнение, организаторите на Програмата включват отделни експерти, които работят с одобрените училища, за да ги подпомогнат в процеса на подобряване на техните проекти и по-ясно представяне на всички аспекти, допринесли за финансирането на завършените проекти, които са логично обосновани и се състоят от допълнителни дейности. Всички тези резултати са постигнати благодарение на мониторинга на програмата и измерването на резултатите и предлагането на конкретни мерки за преодоляване на нейните слаби страни. Повечето политики на национално ниво се прилагат по-скоро чрез метод на прякото прилагане, без да се изследва ефектът от предприетите действия, и без да се въвеждат съответните качествени промени.
- 3. Политика за изграждане на капацитет на училищата бенефициенти за набиране на средства.** Част от цялостния подход за финансиране на образователната среда е изискването училищата бенефициенти да съфинансират част от дейностите със средства, събрани под формата на дарения. По този начин се работи за изграждане на капацитета на училищата за набиране на средства за постигане на училищните цели. Изграждането на капацитета на училищата включва подкрепата за дарения, активното участие на настоящи и бивши възпитаници в проекта, както и участието на училищната общност в училищния живот. Дейността също допринася за изграждането на взаимоотношения между училищата бенефициенти по програмата и местния и международния бизнес, които често са сред основните донори по проекта. Всяко училище, получило достъп до финансиране от фондация „Америка за България“, трябва да набере поне 25% от общата стойност на проекта.

Препоръка:

Събирането, анализът и използването на успешни инвестиционни практики, прилагани от публични и частни заинтересовани страни на местно и национално ниво, биха могли да допринесат за по-бързото адаптиране на националната инвестиционна политика към подходи, за които е доказано, че водят до предварително определени желани резултати, при условие че тези резултати са от значение за националните цели и приоритети. Успешните практики и уроци, извлечени от инвестиции в образователната среда на община Пловдив и фондация „Америка за България“, трябва да бъдат адаптирани и, ако е уместно, да се прилагат в национален контекст.

4.2. Ефекти на микса от политики на ниво изпълнение: образователни институции и общини

България не разполага с формулирани концепция и цели по отношение на директната образователна среда. В страната липсва визия за развитието на образователната среда и план за съответната модернизация на образователните институции въз основа на оценка на потребностите и приоритети, определени на национално ниво. Миксът от политики за периода 2020-2020 г. не успява да мотивира образователните институции да планират и разработят дългосрочни концептуални стратегии за развитие на директната образователна среда. Инвестициите в ОС са комбиниран резултат от различни програми и инвестиции, които не са координирани и рядко се изпълняват от различни заинтересовани страни. Два ключови фактора влияят върху липсата на конкретна визия, насочена към образователната среда - съществуващото управление на образователната инфраструктура¹⁰⁴ и установеният подход по отношение на разработването и изпълнението на програмите, който е фрагментиран от гледна точка на целите и инвестициите в образователната среда. От една страна, управлението на образователната инфраструктура в предучилищното и училищното образование е споделено между директорите на съответната образователна институция и собственика на субекта (държавата, общината, частни лица). При публичните институции управленските решения за инвестиции в инфраструктура се вземат от директора в съгласие с общината или съответното министерство като собственици на съответната институция. От друга страна, наличните програми за финансиране и съответните изисквания за допустимост изглежда са основните фактори, които оказват влияние върху подхода, обхвата и процеса на вземане на решения. Като цяло съществува обща координация между инвестициите в инфраструктура и потребностите на местно ниво, които се регулират от националните стандарти за образователна инфраструктура. Тези правила, обаче, не са непременно обединени или актуализирани, за да вземат предвид развитието по отношение на визията за човешкия капитал и плановите в рамките на отделните политики от последните години.¹⁰⁵

Инвестициите в образователната среда се основават на инфраструктурните стандарти, които се прилагат от различни заинтересовани страни, отговорни за управлението, поддръжката, инвестициите и развитието на образователната среда:

- делегирани училищни бюджети, при които се планират капиталови средства и се управляват специални капиталови инвестиции от Министерството на финансите въз основа на съответните финансови разпоредби и годишните решения на Министерския съвет. Изпълнението се координира от общините като ключови звена за управление и собственици на образователни институции;
- НПРО се разработват и управляват от МОН, и се координират от регионалните управления на образованието (РУО). Ежегодно те осигуряват достъп до пряко финансиране на образователната среда за група образователни институции, в повечето случаи на базата на състезателна процедура;
- ОПНОИР се основава на регламентите на ЕС за финансиране и се управлява от специализирана агенция. ОП предлага състезателни проекти и проекти на системно ниво¹⁰⁶, в които МОН, образователни институции, общини и други заинтересовани страни се явяват преки бенефициенти;
- агенциите за развитие и различни заинтересовани страни, включително училищни съвети, планират и изпълняват специфични програми в съответствие с разпоредбите на донорите, и в координация с общините, публичните институции и националното законодателство.

На ниво изпълнение ключовите инструменти не споделят общи цели:

¹⁰⁴ Основните принципи на управлението на образователната инфраструктура следват дългогодишни традиции и са посочени в Закона за предучилищното и училищното образование (ЗУПО) от 2016 г.

¹⁰⁵ Наредба № РД-02-20-3 от 21.12.2015 г. за проектиране, изпълнение и поддръжане на сгради за обществено обслужване в областта на образованието и науката, здравеопазването, културата и изкуствата

¹⁰⁶ Системните проекти са насочени към МОН като бенефициент, който разработва и изпълнява проекти като използва административния капацитет на администрацията на Министерството и РУО.

- НПРО се разработват предимно на годишна база, без да поставят или разглеждат специфични средносрочни или дългосрочни цели по отношение на образователната среда. НПРО финансират дейности, насочени към модернизирването на образователната среда като отделни възможности за финансиране на съответните образователни институции, ограничавайки възможността на тези, които вече са се възползвали от съответната програма, да разширят инвестицията в образователната среда за повече деца (в детските градини) и ученици (в училищата) чрез получаване на финансиране от същата програма за следващите години¹⁰⁷. Освен това, постигането на интегрирана промяна в образователната среда е допълнително усложнено от необходимостта съответната образователна институция да кандидатства по различни теми и програми, вместо да търси единен подход, допринасящ за обновяване на образователната среда по интегриран начин (вж. примера за подобряване на образователната среда за ученици от 6-ти клас по-долу).
- инвестиционните цели на ОПНОИР съответстват на националните приоритети и изисквания на ЕСИФ и не са насочени към специфичните цели на образователната среда. Прави се разлика между националното финансиране от една страна, и дейностите и разходите по ОПНОИР, от друга, на базата на административните правила и правила за финансиране, но не непременно като се вземат предвид преките потребности по отношение на образователната среда на съответните образователни институции. Проектите по ОПНОИР създават условия за средносрочно финансиране, което позволява повече възможности за планиране от страна на образователните институции. Възприетият подход за кандидатстване за финансиране на годишна база за някои от проектите¹⁰⁸ води до по-голяма административна тежест и лишава образователните институции от гаранции, че ще получат финансиране за същите или подобрени дейности в бъдеще.

В резултат на това, миксът от програми за финансиране не стимулира образователните институции да планират и разработват дългосрочни концептуални стратегии за развитие на директната образователна среда, за разлика от призивите на политиките за стимулиране на иновациите и креативността в секторите на човешкото развитие. Ползата за образователните институции и общините е свързана с факта, че (i) инвестиционният план е оформен от съществуващите програми за финансиране, които са с ограничена продължителност (една година за НПРО и 2-3 години за финансирани от ЕС програми), както и че (ii) дизайнът на програмите не стимулира планирането на образователната среда като неизменна част от процеса на промяна на цялото училище (включително промени в подходите за управление, педагогическите практики, учебния материал и т.н.). В повечето случаи детските градини и училищата кандидатстват за финансиране на отделни елементи от директната образователна среда и отговарят на изискванията на съответната програма. Няма обаче инструменти, които да насърчават и да поставят акцент върху концептуалните подходи към образователната среда като съществен елемент от процеса на развитие и усъвършенстване на училището. Липсата на споделена концепция за целите по отношение на образователната среда води до противоречиви стимули и послания за институциите - те се съобразяват със стимулите за развитие на образователната среда, наложени от НПРО и проектите по ОПНОИР, чийто тематичен обхват не се ръководи от специфичните потребности на политиката на образователната среда, независимо дали се инвестира само в ремонт и оборудване¹⁰⁹, или ОС се разглежда в по-широк контекст.

¹⁰⁷ Ако училището се е възползвало веднъж от Модул „Подкрепа за целодневното обучение на учениците“ по НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“ през 2016 г. за ремонти в началните училища, то не може да получи финансиране по същата програма за обновяване на друга класна стая за началния образователен през 2018 г. по същата програма, въпреки че финансовите ограничения позволяват обновяването на 1 класна стая, която за някои училища не обхваща всички класни стаи, използвани за една и съща цел.

¹⁰⁸ Например, по проекта (Твоят час) – Фаза 1, BG05M2OP001-2.004-0004, идентифицирането на потребностите на учениците и предлагането на подходящи дейности се случва всяка година, в зависимост от услугите, регистрирани в съответното село/град.

¹⁰⁹ НП "Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище " (2016-2020), НП "ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование " (2016-2020)

Детските градини през 2020 г.: Какво е необходимо, за да подобри една детска градина образователната среда за шест-годишните?

Ако една детска градина иска да оборудва класните стаи за 6-годишни деца (4-та група) с допълнителни книги и учебни материали, и да експериментира с ИКТ оборудване (мултимедия и/ или интерактивна дъска), както и да направи класната стая достъпна за деца с двигателни затруднения, то пред нея има следните възможности за финансиране през 2020 г.:

1. Не се предвижда финансиране за книги и учебни материали по проекти на ЕС или НПРО - Модулът „Библиотеките като образователна среда“ по НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“ е насочен само към училищата и този тип учебни материали не се финансират по други НПРО. Проектът по ОПНОИР „Твоят час“ не е насочен към предучилищните институции (проектът финансира само училища).

2. Възможно е финансиране за ИКТ оборудване по НП „ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование“, но програмата не посочва размера на финансирането за една институция. Друга възможност е свързана с закупуване на интерактивно оборудване за фронтално обучение по проекта на ОПНОИР „Образование за утрешния ден“ BG05M2OP001-2.012-0001: един интерактивен дисплей с допълнителен компютърен модул е достъпен, само ако кандидатът е включен в списъка с 60 предучилищни институции, посочени като бенефициенти по проекта в предварителния списък, изготвен от МОН;

3. Не е ясно дали детските градини имат право да кандидатстват за финансиране за изграждане на асансьори или рампи за деца с двигателни затруднения по проект на ОПНОИР „Подкрепа за приобщаващо образование“ BG05M2OP001-3.018, тъй като финансирането за оборудване за деца със СОП е допустимо, само ако е необходимо за изпълнението на Дейност 5 от проекта, тъй като тя е допълваща, и не трябва да надвишава 20% от преките разходи в рамките на процедурата.

Общото за всички проекти, които осигуряват финансиране за ремонти и закупуване на оборудване в предучилищните институции е, че те не свързват елементите на образователната среда с целите и дейностите, насочени към интегрирането ѝ при прилагане на специфични педагогически практики, или с оглед постигане на конкретни образователни резултати.

Училищата през 2020: Какво трябва да направи едно училище, за да подобри образователната среда за шестокласниците?

За да модернизира образователната среда за ученици в прогимназиалния етап и да ремонтира класна стая за учениците от 6-ти клас като я оборудва с мултимедийни и цифрови устройства, малка библиотека с книги и образователни пособия/ модели и я направи достъпна за децата с двигателни затруднения, училището трябва да кандидатства за финансиране по 3 различни НП, като подаде 3 различни заявления, както и по един финансиран от ЕС проект:

- ☛ Модулна подкрепа за целодневно обучение в училищата по НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“ (2020): кандидатстване в състезателна процедура за финансиране на ремонта и осигуряване на оборудване за класни стаи, използвани за провеждане на дейности, свързани с четене, рисуване, игри и развлекателни дейности; максимално финансиране от 10 000 лв. за училище;
- ☛ Модулни библиотеки като образователна среда по НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“ (2020): кандидатстване в състезателна процедура за финансиране на нови книги за училищни библиотеки, съобразно нуждите и интересите на учениците, и за създаване на кът за четене - неформална уютна среда за четене; максимално финансиране от 1 500 лв. за нови книги и 2 500 лв. за изграждане и обзавеждане на кът за четене на училище.
- ☛ НП „ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование“ (2020): кандидатстване в състезателна процедура за предоставяне на оборудване за фронтално обучение (интерактивни дисплеи), компютърно оборудване (компютри, лаптопи, таблети и др.). Не е налична информация за максималната сума, отпускана на училище.

Ако потребностите на училището са различни от елементите, финансирани от НПРО през 2020 г. или ако училището не отговаря на критериите за допустимост на съответната НПРО, ръководният екип трябва да преразгледа плана, и да потърси финансиране чрез други алтернативни източници, да изчака предложения за финансиране през следващата година.

През 2020 г. възможна алтернатива на училището е да осигури поне ИКТ оборудване за учениците в 6-ти клас по проект на ОПНОИР „Образование за утрешния ден“ BG05M2OP001-2.012-000 (2019-2022). За да направи това, то трябва да

отговаря на следните критерии: 1) трябва да бъде част от списъка на 1940-те предварително избраните училища бенефициенти (почти всички училища в България) и 2) не трябва да се е възползвало от проектни дейности през проектната 2019 г. Дори след като изпълни тези изисквания, училището разполага с ограничен бюджет, който може да се похарчи за ИКТ оборудване според определените кредитни единици, което означава, че след като оборудва класните стаи, в които учат шестокласниците, с фронтално учебно оборудване и/ или лаптопи, трябва да остави останалите класни стаи без такова оборудване. МОН избира и публикува списък с оборудване, от който училищата изискват определени номера според техните потребности, и според кредитните единици, с които разполагат. Размерът на тези кредитни единици (съответно достъп до повече бройки и/ или по-скъпо оборудване) е пряко свързан с броя на учениците в училището..

Достъпът до финансиране по НПРО и проектите на ОПНОИР е ограничен от редица административни изисквания, които очертават профила на допустимите образователни институции (според броя на учениците, профила на изучаваните предмети, образователния етап и др.), което води до ограничения по отношение финансирането на бенефициентите. В случая с НПРО тези ограничения са пряко свързани с високата фрагментираност на програмите. Сложните критерии за допустимост поставят множество ограничения за достъпа до финансирането, предоставяно по НПРО. Всяка програма ограничава профила на кандидатите въз основа на различни критерии. От една страна, такъв подход помага конкретната интервенция да бъде фокусирана в една определена посока. Но от друга страна, той създава бариери и ограничения за някои от институциите по отношение получаване на финансиране по програмата: повечето от програмите изрично ограничават профила на допустимите институции чрез формулиране на критерии, които водят до окончателно класиране на кандидатите. Въпреки че подобен подход подобрява прозрачността и улеснява административните процеси, някои от образователните институции нямат шанс да получат финансиране, въпреки че официално са допустими кандидати. Не е ясно защо от гледна точка на потребностите и развитието на образователната среда са необходими такива ограничения. Дейности, за които не се прилага състезателна процедура, предоставят финансиране за оборудване и материали¹¹⁰. Повечето НПРО (разпределение на по-големи суми) се организират на базата на класиране в рамките на състезателна процедура, където по-висок брой точки се дават на училищата въз основа на предварително определени критерии, включително брой на учениците. Състезателните процедури изискват добър административен капацитет от страна на институциите и способност да защитят своята концепция за отпускане на средства с оглед постигане на конкретни резултати. Всички тези фактори водят до неравномерно разпределение на средствата, насочени към подобряване на образователната среда сред училища с различен размер, като се дава приоритет на по-големите училища. Учениците, записани в по-малки училища или в училища, чието ръководство няма опит или административен капацитет, имат по-малък шанс да получат достъп до по-големи средства съгласно критериите за финансиране.

¹¹⁰ През 20201 за няколко дейности, финансирани от различни НПРО, максималната отпускана сума е под 5000лева.

Обхват на програмите, насочени към образователната среда през 2020 г.: достъп за образователните институции

2020 Микс от политики за ОС	(НП "Осигуряване на съвременна образователна среда")					(НП "Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище")	(НП „ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование);	(НП "Успяваме заедно")	(НП НР "Изграждане на училищна STEM среда")	ОПНОИР „Образовани е за утрешния ден " 2019-2022	ОПНОИР Подкрепа за дуалната система на обучение" (2020 - 2023)	
Вид институция	Кътове за четене и закупуване на нови книги за училищните библиотеки	Площадки (вътрешни и външни за обучение по безопасност на движението по пътищата	Класна стая за четене, рисуване, игри и развлекателни и дейности	Оборудване за кабинети	Класни стаи за професионално обучение	Видеонаблюдение и системи за контрол на достъпа	Асансьори и рампи за деца с двигателни и затруднения	ИКТ оборудване	Модул "Хубаво е в детската градина"	Изграждане на STEM среда	ИКТ за визуализация на учебния материал	Закупуване на оборудване и материали за целите на дуалното обучение.
Детска градина	⊖	✓	⊖	⊖	⊖	⊖	⊖	✓	✓	⊖	✓	⊖
Общинско начално или средно училище	✓	✓	✓	✓	⊖	⊖	⊖	✓		✓	✓	⊖
Държавно начално или средно училище	✓	✓	✓	✓	⊖	✓	✓	✓		✓	✓	⊖
Общинско средно училище, което подготвя учениците по общообразователен или професионален профил, който не е част от националния списък на приоритетни специалности	✓	⊖	⊖	✓	⊖	⊖	⊖	✓		✓	✓	✓
Общинско професионално средно училище, които подготвя ученици по специалност, която е част от националния списък на приоритетните специалности	✓	⊖	⊖	⊖	✓	✓	⊖	✓		✓	✓	✓

2020 Микс от политики за ОС	(НП "Осигуряване на съвременна образователна среда")					(НП "Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище")		(НП „ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование);	(НП "Успяваме заедно")	(НП НР "Изграждане на училищна STEM среда")	ОПНОИР „Образовани е за утрешния ден " 2019-2022	ОПНОИР Подкрепа за дуалната система на обучение" (2020 - 2023)
Вид институция	Кътове за четене и закупуване на нови книги за училищните библиотеки	Площадки (вътрешни и външни за обучение по безопасност по пътищата	Класна стая за четене, рисуване, игри и развлекателни и дейности	Оборудване за кабинети	Класни стаи за професионално обучение	Видеонаблюдение и системи за контрол на достъпа	Асансьори и рампи за деца с двигателни и затруднения	ИКТ оборудване	Модул "Хубаво е в детската градина"	Изграждане на STEM среда	ИКТ за визуализация на учебния материал	Закупуване на оборудване и материали за целите на дуалното обучение.
Общинско професионално средно училище, които подготвя ученици по специалност, която е част от националния списък на приоритетните специалности												

- *Частни спрямо публични образователни институции:* насочването на публичните ресурси за институционално развитие само към държавни/ общински институции поставя непубличните доставчици в неравностойно положение по отношение на достъпа до фондове за развитие, които насърчават образователните стандарти, практики и развитие. НПРО не са отворени за непублични доставчици, дори в случаите, когато обществените доставчици не са в състояние да отговорят на търсенето и не използват в достатъчна степен НПРО за популяризиране на теми, стандарти и практики сред доставчиците. НПРО са отворени само за държавни и общински институции в системата на предучилищното и училищното образование. Частните детски градини и училища, както и центровете за деца със СОП и центровете за грижи за деца на непълно работно време¹¹¹, са от списъка на институциите, които имат достъп до комбинацията от публично финансиране на националните приоритети по отношение на образователната среда.

Случаят с достъпа до финансиране на предучилищните институции

Едва ли може да бъде дадено обяснение за липсата на достъп до финансиране от допълнителни публични източници като НПРО и проектите по ОПНОИР за частни образователни институции, особено в контекста на разработване на последните политики и потребностите на предучилищното образование, в допълнение към новите разпоредби за задължителното предучилищно образование за четиригодишните деца и предизвикателствата за осигуряване на достъп до предучилищно образование в големи градове като София, Пловдив и Варна (където не са налице достатъчно държавни детски градини и родителите трябва да използват услугите на частни детски градини и центрове за детски грижи). С приемането на новия ЗПУО (2016 г.) системата въвежда ключова реформа, която позволява на частните детски градини и училища да получат достъп до единния разходен стандарт за издръжка на дете в детска градина. Този подход за осигуряване на достъп до публични фондове за частни образователни институции може да бъде развит чрез включване на частните образователни институции в списъка на допустимите бенефициенти на публични проекти, финансирани чрез НПРО и ОПНОИР, особено когато проектите са насочени към осигуряване на достъп до образование.

- *Богати спрямо скромно финансирани образователни институции:* Наборът от критерии за допустимост на кандидатите за финансиране на образователната среда може да постави по-малките училища в неравностойно положение. Изискванията на НПРО често включват критерии за класиране, които са ограничителни по отношение на определени групи образователни институции - те не могат да спечелят достатъчен брой точки в сравнение с кандидати с по-подходящ профил. Пример в този контекст е включването на броя на учениците като критерий в НПРО, които предоставят финансиране на базата на състезателни процедури. По този начин малките училища се считат за допустими кандидати, но се поставят ограничителни условия за получаване на точки, свързани с броя на учениците. Предвид факта, че не съществуват конкретни програми, насочени към малките училища, ограничението по отношение на броя на учениците в процедурата за класиране на практика ограничава възможността за по-малките училища да получат финансиране и поставя учениците в тези училища в неравностойно положение по отношение на достъпа до възможности за подобряване на образователната среда.

¹¹¹ Центрове за подкрепа за личностното развитие (НП „Предоставяне на съвременни условия за работа на децата и учениците в центрове за подкрепа за личностно развитие“ (2020) и държавни и общински центрове за специализирана образователна подкрепа (НП "Осигуряване на съвременна образователна среда").

По-долу са представени три примера, които илюстрират връзката между достъпа до финансиране по НПРО и ОПНОИР и броя на учениците в училищата:

В рамките на НП „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище“, Модул „Сигурност“ (2020) - точките за класиране зависят от предложената цена на оборудването спрямо броя на учениците. По този начин по-малките училища се поставят в неравностойно положение, като се вземе предвид факта, че разходите за инсталиране на камери за наблюдение и механизми за контрол на достъпа на входовете са горе-долу еднакви.

По НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“, Модул „Подобряване на условията за експериментална работа по природни науки“ (2020) - кандидатите се класират на базата на 3 показателя: 1. размер на съфинансирането (до 20 точки); 2. брой ученици спрямо най-големия брой ученици в училище, което е получило финансиране по този модул на НП за учебната година, през която се подава заявлението (до 40 точки); 3. брой на учениците, приети и обучени в училището в съответствие с учебната програма по природни науки през последните три учебни години (до 40 точки). 80 от 100 от точките за класиране зависят от броя на учениците в училището, което прави невъзможно по-малките училища да отговарят на условията за финансиране само и единствено заради броя на учениците, които се обучават в тях.

По проект на ОПНОИР „Образование за утрешния ден“ BG05M2OP001-2.012-000 (2019-2022) допълнителното оборудване се разпределя между различните училища въз основа на кредитни единици за всяко училище, които зависят от една минимална база, към която се добавя коефициент според броя на учениците в конкретното училище. Размерът на тези кредитни единици (съответно достъп до повече бройки и/ или по-скъпо оборудване) е пряко свързан с броя на учениците в училището. Този подход е от полза за средните и по-големите училища, но поставя по-малките училища (обикновено в обезлюдени и селски райони) в неравностойното положение да получат само 1 интерактивен дисплей, заедно с допълнителен компютърен модул. Този подход позволява финансирането да достигне до възможно най-много деца, но допринася за увеличаване на образователното неравенство чрез неадекватното финансиране на училищата.

- *Фрагментация на ориентираните към съдържанието подходи:* НПРО осигуряват финансиране за строго специфични цели, които не отчитат по-широкия контекст и не отразяват подхода за финансиране, използван при прилагането на цялостната визия и стратегия за развитие на съответната образователна институция. В някои от случаите ограниченията по отношение на финансирането произтичат от естеството на съответната НПРО. Например, финансирането на детски площадки за обучение по безопасност на движение по пътищата (НПРО) се предоставя само за училища, работещи с ученици до 7-ми клас, тъй като пътната безопасност е от значение само за началния етап на образование. Това не е така, когато става въпрос за ограниченията по отношение на допустимите институции по НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“, Модул „Библиотеките като образователна среда“ (2020), където само училищата могат да получат финансиране. Не е ясно защо на детските градини е отказан достъп до финансиране за постигане на едни и същи цели в рамките на една и съща НПРО. Детските градини са обект на най-много ограничения по отношение на достъпа до финансиране.

Препоръка: Финансирането трябва да се управлява по начин, който създава възможности за финансиране на по-широк кръг институции, без административни ограничения и чрез използване на механизъм, гарантиращ, че всички потребности са удовлетворени. Различните НПРО могат да се възползват от възприемането на консолидиран подход към инвестициите чрез финансиране

на пълното обновяване на образователната среда, вместо чрез разглеждане на различни аспекти на тази среда по различни програми и процедури, без координация между тях. При добро планиране и изпълнение, такъв подход може да позволи надграждане и натрупване на отделни дейности по начин, който допринася за постигане на целите и кумулативен ефект за същите бенефициенти.

Училищно образование: Липсата на баланс по отношение на достъпа до финансиране на образователната среда е налице в цялата система в резултат от начина на разработване на програми, поставянето на цели и допустимостта, и засяга негативно предучилищното образование, като същевременно благоприятства училищното образование. Програмите, които финансират образователната среда, са насочени предимно към училищното образование в резултат от липсата на системно планиране, фокусирано върху образователната среда и свързаните с нея потребности, липсата на съответните знания и усилия за определяне на приоритетите на потребностите от образователната среда, и фрагментираното планиране. Тематичният обхват, свързан с училищата, обикновено е фокусиран върху ПОО, STEM, ИКТ. Училищата в системата на общото образование имат достъп до редица програми, които финансират развитието на образователната среда чрез подкрепа на учебната програма или инвестиции в ИКТ оборудване. Нововъведението в подхода на политиките е свързано с групиране на училищата бенефициенти в категории, за да се отговори на техните различни потребности при кандидатстване за финансиране по ОПНОИР: осигурено е финансиране за извънкласни дейности, провеждани във всички видове държавни и общински училища, и следователно за съответната образователна среда по проект на ОПНОИР „Твоят час“¹¹², където училищата бенефициенти са категоризирани в 8 групи¹¹³ (въз основа на които се определя типа на включените в учебната програма извънкласни дейности, и размера на финансирането). Типът на извънкласните дейности за дадено училище и размерът на финансирането на ученик се определят в съответствие с групата, в която е разпределено училището. Всички училища биха могли да решат какъв вид извънкласни дейности ще предлагат на своите ученици, като вземат предвид изискванията за минимален брой ученици, обхванати от определен вид¹¹⁴ извънкласни дейности. Концепцията за разделяне на училищата бенефициенти на групи въз основа на обективни критерии дава възможност да се диференцира подходът и да се усъвършенстват интервенциите според потребностите на учениците. Подобен подход осигурява достъп до финансиране за всички училища, като се отчита броят на учениците и други обективни фактори, като същевременно финансирането на интервенции е фокусирано върху подобряване на образователните резултати чрез свързване на финансирането на образователната среда с учебната програма. Като цяло, тъй като директната образователна среда не е основният фокус на тези дейности, и поради липсата на минимално планиране по отношение на ОС, се постига незначителен ефект по отношение на концепцията за нея и съответните потребности.

¹¹² Развитие на способностите на учениците и повишаване на мотивацията им за учене чрез дейности, развиващи специфични знания, умения и компетентности (Твоят час) – фаза 1, BG05M2OP001-2.004-0004

¹¹³ Основните критерии, взети предвид при групирането на училищата в 7 категории, включват показатели като: процент на учениците, които имат затруднения в ученето; достъп до различни извънкласни дейности (в зависимост от местоположението и отдалечеността от големия град); резултати на учениците и др. Съществува отделна осма група - специални училища, поради липсата на количествени оценки, свързани с резултатите от обучението на учениците там.

¹¹⁴ Така например училище с концентрация на ученици със затруднения в ученето трябва да организира извънкласни дейности, насочени към преодоляване на този проблем чрез създаване на условия за участие на минимален брой ученици, изчислени въз основа на формула.

Препоръка: МОН може да подобри стратегията си за поставяне на цели по отношение на ОС в рамките на НПРО, ОПНОИР, и други инструменти за финансиране, като зададе определени профили на образователната среда за училищата. За концептуално развитие на инвестициите в ОС, МОН може да финансира потребностите на определени категории училища и да ги интегрира вложените средства в други инвестиции. Опитът по проекта ОПНОИР BG05M2OP001-2.004-0004 „Развитие на способностите на учениците и повишаване на мотивацията им за учене чрез дейности, развиващи специфични знания, умения и компетентности (Твоят час) – фаза 1“ може да се използва за набиране на информация за по-широкото приложение на диференциращата стратегия при финансиране на образователни институции и приспособяването ѝ към дисбалансите на образователната среда. Правилното идентифициране на конкретни групи училища въз основа на обективни критерии може да реши много актуални проблеми, като ограничаване достъпа до финансиране за по-малките училища. Категоризирането на училищата, насочено към приоритизиране на инвестициите също ще помогне за планирането на инвестиционната политика в средносрочен план.

ПОО: Професионалните училищата са специфична приоритетна област за микса от политики, насочени към образователната среда и имат достъп до почти всички специфични инвестиции в ОС, предоставяни от МОН. Професионалните училища подлежат на некоординирано и фрагментирано финансиране и се нуждаят от средства, за да развият своя административен капацитет за участие в различни проекти и процедури. Като цяло, не са положени конкретни усилия за подкрепа на капацитета на системата за разработване на проекти. Професионалните училища имат достъп до всички модули на НПРО, които са насочени към развитието на образователната среда, с изключение на два модула¹¹⁵, които подпомагат развитието на образователната среда при въвеждането на нови учебни програми, свързани с по-малките ученици (пътната безопасност се изучава в началното училище и стаите за четене, рисуване, игри и развлекателни дейности се използват за подпомагане на целодневното обучение в училище, което е организирано за ученици в началния и прогимназиалния етап на образование). Професионалните училищата имат достъп до всички програми, насочени към общообразователните училища, както и до специфичните фондове, изброени по-долу:

- ☛ НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“, модул „Модернизиране на системата на професионалното образование“ (2016-2020) (2020-2023), които осигуряват финансиране за ремонт и оборудване на учебни кабинети за професионално обучение
- ☛ Проект на ОПНОИР „Подкрепа за дуалната система за обучение“, BG05M2OP001-2.014 - 0001, който осигурява финансиране за закупуване на инструменти и оборудване, симулационни системи, приложни софтуерни продукти, консумативи, работно и защитно облекло и лични предпазни средства и др. подобни, необходими за осъществяване на стаж в училищата с цел подготовка за прехода към практическо обучение в реална работна среда.
- ☛ НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“, Модул „Подобряване на условията за експериментална работа по природни науки“, който осигурява финансиране за ремонтни дейности, обновяване и закупуване на ново оборудване за кабинети по природни науки за професионални училища с профил по природни науки.

¹¹⁵ НП "Осигуряване на съвременна образователна среда", Модул „Площадки за обучение по безопасност на движение по пътищата “ (2020) и НП "Осигуряване на съвременна образователна среда“, Модул „Подкрепа на целодневното обучение на учениците “ (2016-2020)

Общинските професионални училища нямат право да кандидатстват за финансиране само по НП „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище“.

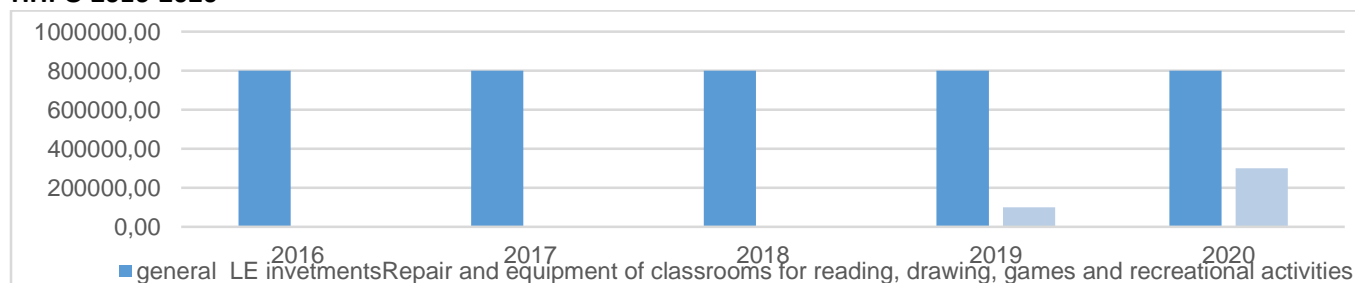
Подходът за осигуряване на широк достъп на професионалните училища до почти всички механизми за финансиране трябва да се прилага и към другите образователни институции, за да се даде възможност на повече от тях да инвестират в развитието на образователната среда. МОН трябва да разработи солидна система за мониторинг за оценка на резултатите от интервенциите. Необходима е консолидация и целево насочване на средствата за управление на усилията на политиките и промяната в ПОО.

МОН трябва да обмисли разработването на специален резервен фонд, който да отговаря на нуждите от оборудване и да замени годишните програми със стратегически фонд, който да посреща потребностите от оборудване. Този процес може да бъде въведен на база на информацията от реформите в ПОО в Латвия, които са насочени към планирани инвестиции в инфраструктура на ПОО и обновяване на директната образователна среда, наред с консолидиране на осъществяваното ПОО и планиране на практическата ме ориентираност.

Предучилищно образование: Въпреки че по-голямата част от инвестициите са насочени към училищното образование, предучилищните институции имат достъп до по-малък брой програми и ограничен набор от теми, свързани с настоящите възможности за инвестиции в образователната среда. Малко на брой програми са насочени пряко към предучилищните институции както в рамките на НПРО, така и в рамките на ОПНОИР, въпреки факта, че тези институции представляват приблизително половината от образователните институции в страната. Три от четиринадесетте модула на НПРО, които разглеждат образователната среда (2020), са насочени към детските градини и предлагат значително по-малко финансови ресурси. Финансирането на детските градини през 2020 г. е насочено към три общи области: 1) дейности, насочени към учебната програма, които се отнасят до ремонта и оборудването на детските площадки за пътна безопасност (на закрито или на открито), 2) достъп до специализирани фондове за оборудване - ИКТ, ограничени до една класна стая и 3) общи инвестиции в образователната среда, насочени към работата с 3-годишни деца и оформени като ремонт и оборудване на класни стаи за провеждане на дейности, свързани с четене, рисуване, игри и развлекателни дейности.

ОПНОИР включва детските градини в половината от проектите, които са от значение за образователната среда (2 от 4). Въпреки че не е възможно да се анализира в подробности достъпа на детските градини до финансиране по проект „Подкрепа за приобщаващо образование“ BG05M2OP001-3.018 (2020-2023), тъй като той все още не е концептуализиран от МОН, проектът „Образование за утрешния ден“ BG05M2OP001-2.012-0001 (2019 - 2022) оставя много място за анализ. По принцип, този проект силно ограничава достъпа на детските градини до финансиране, като позволява достъп само на 60 детски градини (предварително избрани от МОН). Дори детските градини, които са избрани и включени в списъка на МОН, имат достъп само до дейностите, свързани със закупуване на оборудване (Дейност 2), и до професионалната квалификация на учителите (Дейност 3). Те нямат достъп нито до дейностите, свързани с разработване на образователно съдържание (Дейност 4), нито до организиране на извънкласни дейности за дигитална грамотност за деца (Дейност 6).

Достъп на предучилищните институции (светло синьо) до общо финансиране на ОС в рамките на НПРО 2016-2020

МОН трябва да вземе предвид и преразгледа ограниченият достъп на детските градини до финансиране на проекти, фокусирани върху образователната среда, включително проекти за насърчаване на STEM, иновации, достъп на деца със СОП до образование. Предучилищното образование поставя основите на ученето, любознателността, отношението към ученето през целия живот, развитието на ключови компетентности. Наред с това, то стимулира креативността, възпитанието в толерантност и приемането на деца със СОП. Инвестициите в образователната среда, която интегрира STEM и допринася за развитието на компетентности, като по този начин създава условия за изграждане на положително отношение към ученето, креативността и приемането на многообразието, трябва на първо място да бъдат насочени към детските градини. Следователно, няма логика за изключването на предучилищните институции от списъка на бенефициентите по НПРО. Като цяло финансирането на детските градини по НПРО е ниско (най-голямата сума по НПРО, до която детските градини имат достъп е 2000 лв. по НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“), поради което то не може да се използва за осъществяване на големи промени в образователната система. Освен това, за да получат финансиране за всяка от дейностите, изброени в таблицата, детските градини трябва да подадат отделен формуляр за кандидатстване, който увеличава административната тежест и затруднява планирането на цялостен, интегриран подход за обновяване на образователната среда в предучилищното образование. Едно от възможните обяснения за рядкото присъствие на детски градини в списъка на бенефициентите по различните НПРО и по ОПНОИР е свързано със структурата на собствеността и финансирането на предучилищните институции, които получават средства предимно от съответната община, докато отговорността за осигуряване на финансиране остава на местно ниво. Липсата на национална политика за финансиране на ключови елементи на образователната среда в предучилищните институции, наред с факта, че много общини нямат достатъчно средства за инвестиране в развитието на образователната инфраструктура, включително обновяване на образователната среда в детските градини, води до липса на каквито и да било инвестиции в образователната среда на детските градини, които се намират в по-бедни и икономически по-слабо развити общини.

Препоръка: Ранното детско развитие и образование са сред приоритетите на образователната система. Следователно инвестициите в образователната среда в детските градини не трябва да зависят от икономическите възможности на местно ниво, а трябва да бъдат подкрепяни от целеви инвестиции на национално ниво. Инвестирането в развитието на образователната среда в детските градини би увеличило техния капацитет за осигуряване на качествено образование и по този начин би подпомогнало постигането на целите на образователната система. Детските градини трябва да бъдат добавени като допустими бенефициенти по всички НПРО, както и по

проектите на ОПНОИР, финансиращи образователната среда, за да се осигури подкрепа за грижите и образованието в ранна детска възраст. Това би позволило на образователните институции, работещи с малки деца, да получат достъп до финансиране, което за много образователни институции е единственият възможен начин за развитие на образователната среда.

И накрая, местните власти са изправени пред сериозни предизвикателства по отношение на финансирането на големи проекти, насочени към инвестиции в образователната среда. Те разчитат основно на средства от националния бюджет, за да покрият нуждите на училища и детски градини, които се намират на тяхна територия. С промените в образователните стандарти, въвеждащи задължително предучилищно образование за 4-годишните деца и с въвеждането на нови изисквания на национално ниво¹¹⁶, общините са постоянно изправени пред предизвикателството да оптимизират съществуващата образователна инфраструктура и да подкрепят образователните институции на местно ниво, за да отговорят на тези стандарти. Тъй като делегираните бюджети на общините не са достатъчни за покриване на основни ремонти и инвестиции в оборудване, на национално ниво се предприемат различни мерки за подпомагане на образователните институции и общините при изпълнението на новите изисквания. НП „Изграждане, пристрояване, надстрояване на детски ясли, детски градини и училища“ (2020 - 2022) е такъв пример, тъй като е насочена към подпомагане на големи общини, в които се наблюдава остър недостиг на места за деца в детските градини, в изграждането на нови съоръжения, които отговарят на новото изискване за включване на 4-годишните в задължителното образование. По подобен начин актуализацията на образователния стандарт за спортни площадки и площадки за пътна безопасност през 2019 г.¹¹⁷ изисква включването на Модул „Площадки за обучение по безопасност на движението по пътищата“ в НП „Осигуряване на съвременна образователна среда“.

В допълнение, някои общини решават да допринесат за процеса на изграждане, ремонт, обновяване, обезопасяване и сертифициране на детски площадки и/ или спортни площадки в детските градини и училищата като инвестират от собствения си бюджет. Община Пловдив планира да инвестира 2 000 000 лева за период от три години в две програми, които са насочени към постигане на целите на националния стандарт. Повечето общини не разполагат със собствена визия и стратегия за развитие на образователната среда в образователните институции с общински средства поради недостатъчен собствен капитал и/ или нисък административен капацитет, и следователно са ограничили ролята си за разпределяне на средства от националния бюджет до местните образователни институции. По този начин подкрепата за изпълнение на изискванията на променящите се стандарти е получена главно на национално ниво в рамките на НПРО и проектите по ОПНОИР, използвани като насочващи инструменти за подкрепа.

През 2020: Какво е необходимо, за да може една община да подобри директната си образователна среда?

Подходът за управление на инфраструктурата за предучилищното и училищното образование дава възможност на общините да изпълняват ключова роля в процеса на инвестиране в образователната среда. Общините, като собственици на повечето сгради на училища и детски градини в България, могат

¹¹⁶ През м. септември, с промяна в ЗПУО, се въвежда задължително предучилищно образование за 4-годишните, което изисква увеличаване на капацитета на детските градини и училищата с предучилищни групи.

¹¹⁷ Наредба № РД-02-20-3 от 21.12.2015 г. за проектиране, изпълнение и поддържане на сгради за обществено обслужване в областта на образованието и науката, здравеопазването, културата и изкуствата, актуализирана на 04. 09. 2020 г.

да допринесат за развитието на образователната среда като подкрепят националните инвестиционни политики, като ги съ-финансират и инвестират в собствените си местни политики и цели на ОС, за да отговорят на специфичните потребности на местната образователна система. Финансовите ресурси на разположение на общините, насочени към местно финансиране на развитието на ОС, са както следва:

- ☛ **Целеви средства за делегираните бюджети на общинските училища.** Въпреки че по-голямата част от училищата в България са собственост на общините, **само малък процент от средствата, получени от общините, могат да бъдат изразходвани по тяхна преценка**, тъй като финансирането се извършва по законоустановени формули, които се прилагат от общините като основен администратор от фондовете.
- ☛ **Целеви средства, насочени от държавния бюджет чрез Национална програма „Изграждане, пристрояване, надстрояване на детски ясли, детски градини и училища“ (2020 - 2022).** Допустими институции са общините с над 10 000 жители с минимален недостиг от 20 места за деца в детски градини / училища. През 2020 г. това са само големите общини с липса на места в предучилищните институции.
- ☛ **Евро фондове, главно чрез ОП „Региони в растеж“ (2014 - 2020)** за изграждане, реконструкция, обновяване и оборудване на общински училища; спортна инфраструктура.
- ☛ **Общинският бюджет (собствени приходи)** зависи от редица фактори (население, икономика). В общо 265 общини на територията на България финансовото състояние варира значително. Общинският бюджет е гъвкав инструмент за справяне със специфичните нужди на местните образователни институции и за подпомагане на системата отдолу нагоре, който се използва главно от по-големите общини с по-високи приходи. Повечето общински бюджети не предполагат изпълнението на значителни инвестиционни програми.

Направените от общините допълнителните инвестиции в образователната среда на местно ниво трудно могат да бъдат обобщени поради разнородните подходи на различните общини. Община Пловдив, например, избира холистичен подход към стратегическото планиране на инвестициите в образованието със средносрочен обхват, като инвестира ресурси от собствени приходи в общинския бюджет. Общината се ръководи от цели и приоритети, определени за 5 години напред, като инвестира целенасочено в дейности, които допринасят за постигане на местните приоритети и цели. Предварителното стратегическо планиране на община Пловдив, както и разпределението на инвестициите по ключови приоритети, води до тяхната стабилност, предвидимост и устойчивост. Важно е приоритетите да се определят, като се вземат предвид два ключови елемента: (i) потребностите на образователните институции в системата (къде се намират те по отношение на ОС, педагогическите практики, управленските практики, постигнатите цели) и (ii) потребностите на местната общност за развитие на образованието (къде трябва да бъдат институциите, за да отговорят на нуждите на местното население и местната икономика). Добър пример е Програмата „Модернизация на образователния процес“, която има за цел да подпомогне финансово училищата при закупуването на модерно технологично оборудване, специализирано оборудване за класни стаи, както и при придобиването на софтуерни продукти и лицензи, което от своя страна допринася за модернизация на методите на преподаване и въвеждането на така наречените „облачни технологии и платформи“. Програмата се изпълнява от 2016 г., а първият етап завършва през 2019 г. чрез включване на **всички 52 общински училища**, които са активирали своите профили, в облачните платформи (G Suite за образование и Windows 365). Този подход не е типичен за повечето общини - съществуването на местна образователна стратегия е рядкост и планирането на инвестициите в образователната среда в повечето случаи се прави на краткосрочна основа.

Какви са научените уроци по отношение на подхода на Община Пловдив?

1. Подходът на община Пловдив показва, че предварителното стратегическо планиране и разпределение на инвестициите в ключови приоритетни области води до тяхната стабилност, предвидимост и устойчивост. Важно е приоритетите да се определят, като се вземат предвид два ключови елемента: (i) потребностите на образователните институции в системата (къде се намират по отношение на образователната среда, педагогическите практики, управленските практики, постигнатите цели) и (ii) потребностите на местната общност от развитие на образованието (къде трябва да се намират институциите, за да отговорят на

нуждите на местното население и местната икономика). Този цялостен подход позволява натрупване на инвестиции по специфични програми за по-дълъг период от време с поглед постигането на устойчиви резултати.

2. Друг урок от опита на община Пловдив е свързан с необходимостта инвестициите да се правят поетапно, като се започне с по-малък мащаб, който се разширява след постигане на очакваните резултати. Всички устойчиви програми на Общината започват с няколко училища или детски градини чрез проучване на различни партньорства, подходи, и измерване на техния ефект, и едва след това следва разпространението на практики, които са се оказали успешни в дадения контекст. Възприемането на този подход при планирането и изпълнението на инвестиционните намерения на национално ниво би довело до подобни резултати.

3. Програма Монтесори

Община Пловдив инвестира общински бюджетни средства в образователната среда чрез така наречената „Програма Монтесори“, която се изпълнява от община Пловдив от 2016 г. и която инвестира в различни дейности, които напълно удовлетворяват образователните институции по отношение на създаването на образователна среда и подготовката на учителите в прилагането на педагогическите подходи, типични за метода на Монтесори. Наред с обновяването на образователната среда (ремонтни дейности в детските градини и училищата, осигуряване на дидактически материали), програмата Монтесори също предоставя целенасочено финансиране за: (i) специализирани обучения за учители и непедagogически персонал в детските градини и училищата, които да развият своите умения за прилагане на метода Монтесори; (ii) професионална подкрепа на екипите, прилагащи метода на Монтесори, чрез надзор, предоставен от експерти от страната и чужбина; (iii) обмен на опит и добри практики чрез участие във форуми, конференции и др. събития, свързани с разработването на образователни политики (на национално и международно ниво); (iv) дейности, насочени към привличане на родителите като активни участници в образователния процес и повишаване на техните компетентности за прилагане на метода Монтесори, включително финансиране на разработването на Ръководство за родители; (v) инициативи с международни и местни организации и професионалисти; (vi) разработване на учебна програма за деца в детските градини и ученици в началните училища, която да бъде предложена на МОН и адаптирана като национална учебна програма; (vii) оценка на изпълнението на програмата. Всяка година броят на образователните институции и броят на учителите, които работят по метода на Монтесори, нараства. През годините броят на детските градини и училища, които използват метода на Монтесори, непрекъснато се разширява. До 2019 г. над 1200 деца в 7 детски градини, 2 училища и 1 детска ясла са обучени да прилагат педагогиката на Монтесори. Повече от 120 учители от Пловдив преминават през различни курсове за квалификация и обучение, включително магистърски програми, разработени в сътрудничество между Община Пловдив и Нов български университет.

Практиката на община Пловдив се основава на прилагането на средносрочна стратегия за развитие на образованието. Тази стратегия може да бъде адаптирана, надградена и използвана както от други общини, така и от програми, управлявани на национално ниво. Стратегическото планиране и включването на оценка на въздействието на инвестициите са сред мерките, които трябва да се прилагат при планирането на НПРО и ОПНОИР.

В контекста на стратегическите амбиции на политиките за иновации и икономика базирана на знанието, българското правителство може да използва инструментите на образователната среда за насърчаване на целите на политиките чрез интегрирана концепция за образователната среда. Липсва предвидимо средносрочно инвестиционно планиране за развитието на НПРО и това ограничава възможностите за планиране на заинтересованите страни в областта на образованието по отношение на образователната среда. В контекста на ограниченията на годишното планиране, промяната на тематичните фондове, насочени към образователната среда, липсата на яснота по отношение на профилите на допустимите институции и липсата на устойчиво планиране, може да обезсърчи образователните институции. Когато дадено училище или детска градина не бъде одобрена за финансиране по НПРО, тя може да представи ново проектно предложение, което

засяга същата тема през следващата година, ако програмата е устойчива. Препоръчва се разработването на ясна концепция за подобряване на образователната среда, основана на целите на политиката: инвестиции в концептуализираното обновяване на образователната среда във всички образователни институции за определен период от време (5-10 години), която да описва основните критерии за определяне на приоритетите на инвестиции в определен тип образователни институции или определен тип образователна среда. Управлението на инвестициите на базата на проекти, които си поставят по-големи, общи цели, които позволяват контекстуализацията на дейностите, използвани за тяхното постигане, ще даде възможност на образователните институции да използват полученото финансиране за изпълнение на собствените си стратегии и визия. Подобен подход също ще намали административната тежест както за финансиращия орган, така и за бенефициентите, тъй като разработването и изпълнението на един проект ще обслужва различни потребности на образователните институции.

Препоръка: Да се разработи ясна концепция по отношение на целите за развитие на образователната среда, наред с план за инвестиции в ОС във всички образователни институции въз основа на техните специфични потребности за даден период от време (5-10 години) чрез дефиниране на критерии за определяне на приоритетите за инвестиции. Информацията за състоянието на образователната среда може да се актуализира чрез съответните данни, предоставяни от образователните институции ежегодно, като по този начин се предоставя информация за ключовите решения по отношение на микса от политики.

Като част от плана за развитие на ОС, понятието „образователна среда“ трябва да бъде ясно дефинирано, включително и списък на факторите, които подпомагат неговото развитие и които трябва да бъдат взети предвид при разработването на инвестиционните програми.

Реализираните проекти трябва да позволят на образователните институции да използват възможностите за финансиране, за да изпълнят собствените си стратегии и визия. Такъв подход би намалил административната тежест както за финансиращия орган, така и за бенефициентите, тъй като разработването и изпълнението на един проект ще бъдат използвани за обслужване на различните нужди на образователните институции.

V. Профили на институциите по отношение на директната образователна среда с оглед предоставяне на информация за планиране

За да се наблюдават тенденциите и резултатите от директната образователна среда в България и да се подпомогне планирането и стратегическата работа, до МОН се изпраща предложение за прилагане на подход, състоящ се от два етапа:

(I) Събиране на допълнителни данни за специфичните аспекти и елементи на директната образователна среда с оглед идентифициране на потребностите и подпомагане планирането и разработването на програмата. Този процес стартира, когато инструментът е готов за окончателно обсъждане и прилагане. Предложението е разработено в раздел 2.3 .;

(II) Разработване и прилагане на типология на образователните институции въз основа на образователната среда

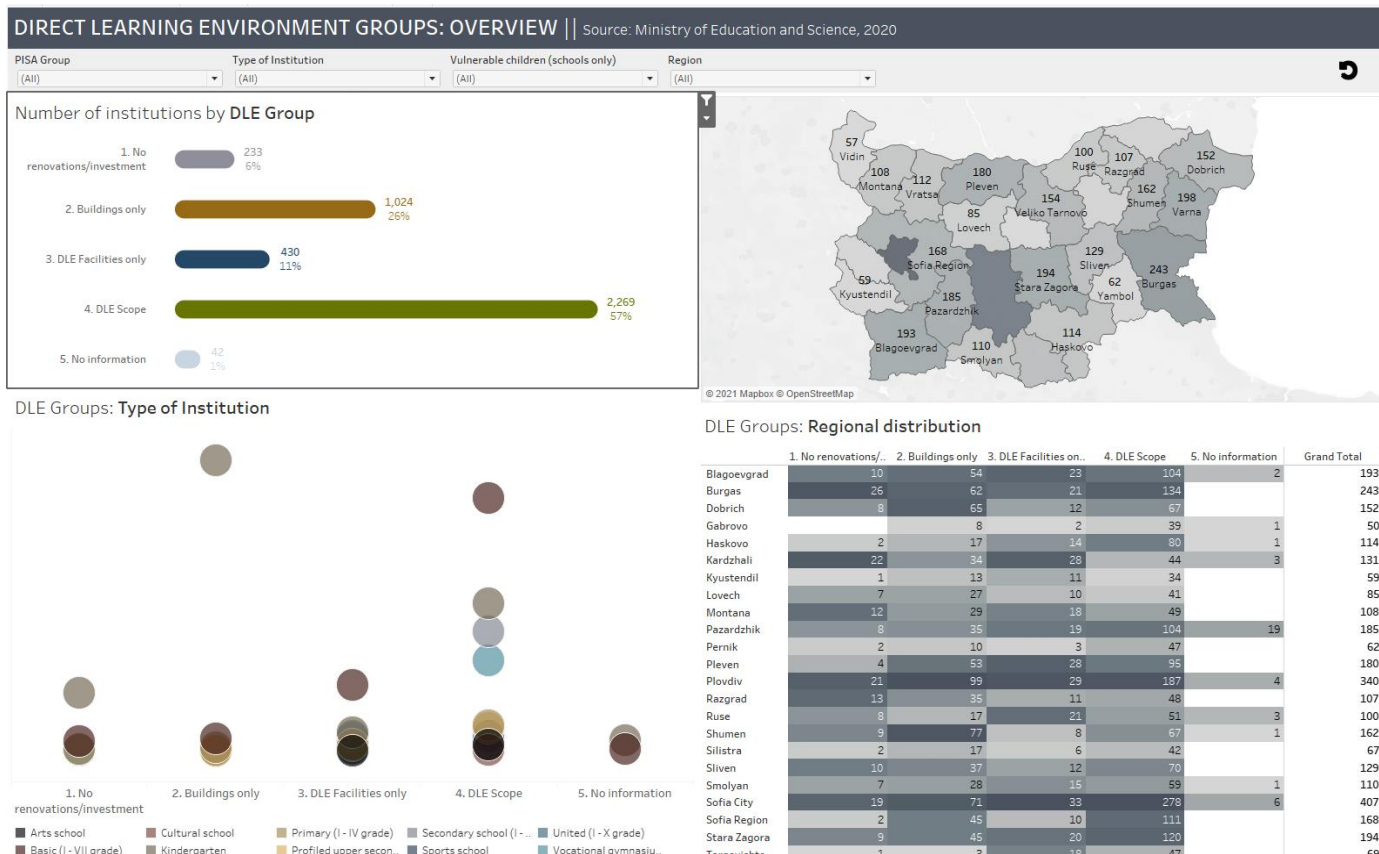
Екипът на Световната банка установи следната типология на образователните институции, определена на база на характеристиките на образователната среда и насочена към директната образователна среда. Типологията се състои от комбинация от констатации за общите ремонти и обновяването на директната образователна среда:

Тип	Обновяване на сгради	Обновяване на директната образователна среда (ДОС)
Група 1 Няма обновяване/ инвестиции	Не	Не
Група 2 Само сгради	Частично/ цялостно	Не
Група 3 Само съоръжения на директната образователна среда	Не	+ дигитални класни стаи + класни стаи за конкретни предмети + STEM + библиотеки + стаи за дейности
Група 4 Обхват на ОС	Частично/ цялостно	+ дигитални класни стаи + класни стаи за конкретни предмети + STEM + библиотеки + стаи за дейности
Група 5 Липсва информация	Не е предоставена информация	Не е предоставена информация

Източник: Подробна информация и интерактивни данни за образователната среда и ремонти, събрани от МОН през 2020 г., са представени като приложение във файл *Образователна среда 2020*.

Създадени бяха пет групи институции по отношение на директната образователна среда, които помагат да се разбере профила на инвестициите в образователната среда 2010-2020 г. и текущите нужди, включително как различните видове образователни институции използват различните видове финансиране за подобряване на директната образователна среда и към какви елементи на директната образователна среда са насочени най-вече. По този начин могат да се идентифицират видовете институции и регионални области, в които липсват инвестиции в

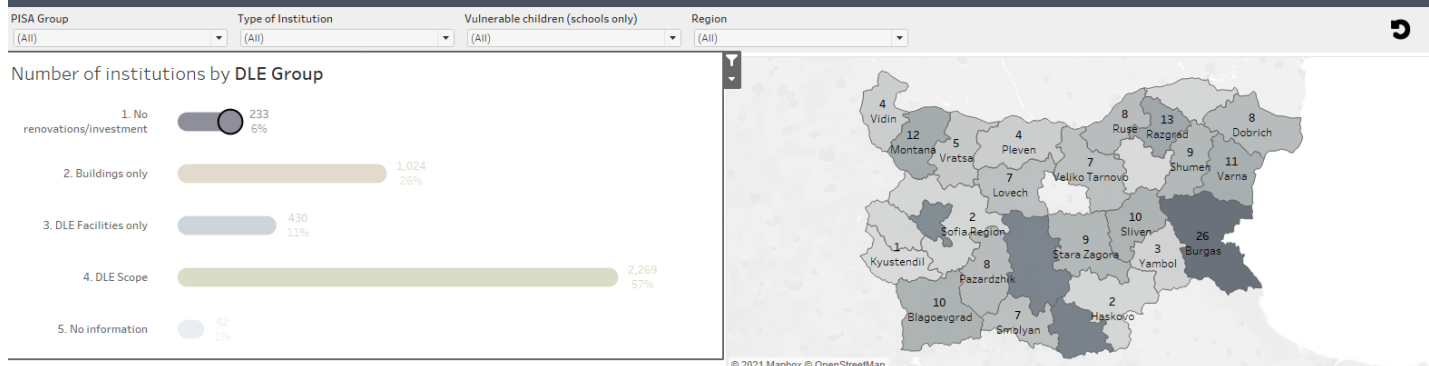
директната образователна среда, и да се идентифицира необходимостта от стратегическо разпределение на ресурсите. В този смисъл всяка образователна институция принадлежи към избрана група и има характеристики на профила на директната образователна среда (например детска градина, която принадлежи към Група 2).

Пълна версия на динамичните таблици в приложена в отделен файл и като приложение

В 233 институции няма инвестиции в образователната среда през 2010-2020 г. въз основа на набора от данни на МОН. Към тези институции трябва да бъдат насочени специфични програми, които се отнасят не само до потребностите на инфраструктурата, но насърчават нова концепция за директната образователна среда, насочена към ученето. Подгрупата на тези институции може да бъде конкретна пилотна група за насърчаване на иновативен подход, който насърчава приоритетите на ЕСФ + и Националната стратегия 2030, фокусирани върху ученето и компетентностите. Подробности и конкретни данни за тези и други подгрупи са налични в предоставените файлове от Таблицата.

DIRECT LEARNING ENVIRONMENT GROUPS: OVERVIEW | | Source: Ministry of Education and Science, 2020

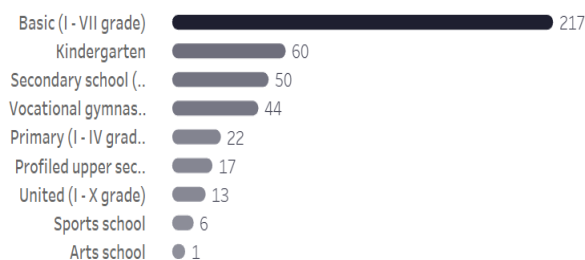
Пълната версия с динамични графики е налична в Приложения файл Образователна среда 2020

Разпределението на инвестициите варира в зависимост от характеристиките на групата и елементите на директната образователна среда. Според данни на МОН приблизително 2% от всички институции не са предоставили никакви данни за обновяване или ново строителство на интериори на сгради, директна образователна среда и външни съоръжения. Както е показано на Фигура 22, една четвърт от всички образователни институции инвестират само в ремонт на сгради и не са насочени към нито един елемент от директната образователна среда, докато само 10% от всички образователни институции инвестират само в обновление на ДОС. В същото време структурното разпределение на елементите на директната образователна среда предполага, че образователните институции инвестират най-вече в подобряването на специфични за предмета класни стаи и приобщаващи учебни пространства, докато свързаните със STEM инвестиции изостават (вж. Фигура 23).

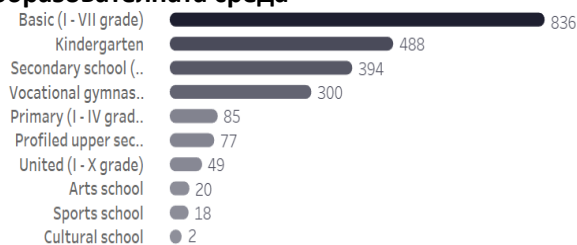

Инвестициите за подобряване на директната образователна среда също могат да варират в зависимост от типа институции. Основните и средните училища на общообразователното ниво, детските градини и професионалните гимназии са сред водещите образователни институции, които инвестират или директно в директна образователна сред, или в комбинация с ремонт на сгради (вж. Фигури 23 и 24).

Фигура 23. Съоръжения на директната образователна среда, само обновление

Фигура 24. Обхват на обновленията на образователната среда

Групите по отношение на директната образователна среда се анализират допълнително чрез резултати от ученето, перспективата на приобщаващите политики, финансирането:

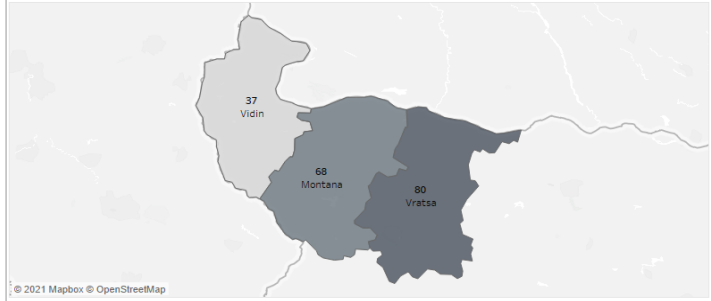
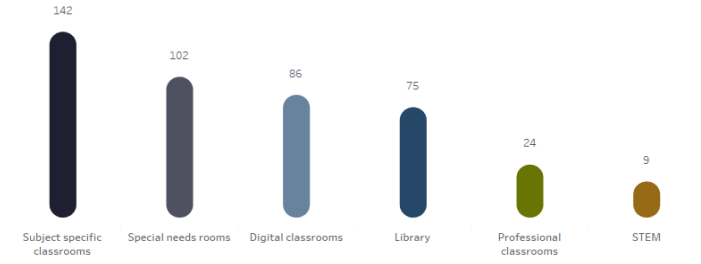
- Уязвими ученици: МОН въвежда специфично групиране на училища въз основа на разпределението на уязвимите ученици. Тази информация е интегрирана с данните за обновяване на образователната инфраструктура, за да може да се наблюдава покритието;
- PISA групи - въз основа на Програмата за международно оценяване на учениците, прилагана в България. PISA групира всички 28 региона в 11 групи, където резултатите на учениците са представителни само за групата, но не и за региона. За да се предостави информация за връзката с резултатите от ученето, данните за обновяване на образователната инфраструктура във средното образование са свързани с PISA групите; по-долу е представен доклад за Група 1.

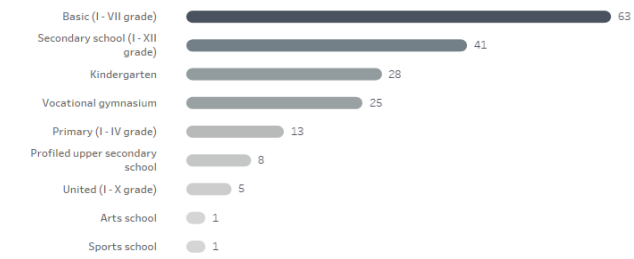
REPORTED RENOVATIONS OF DIRECT LEARNING ENVIRONMENT | Source: Ministry of Education and Science 2020

DLE GROUP: (All) | PISA Group: 1 | Type of Institution: (All) | Vulnerable children (schools only): (All) | Region: (All) ↻

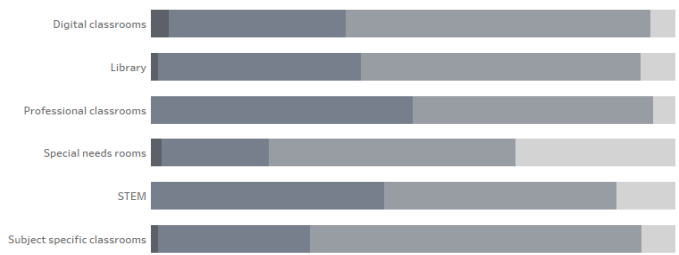
DLE elements renovation: Institutions

Number of institutions by type and selected type of renovations

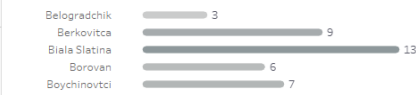
Number of institutions with vulnerable students by type of renovations

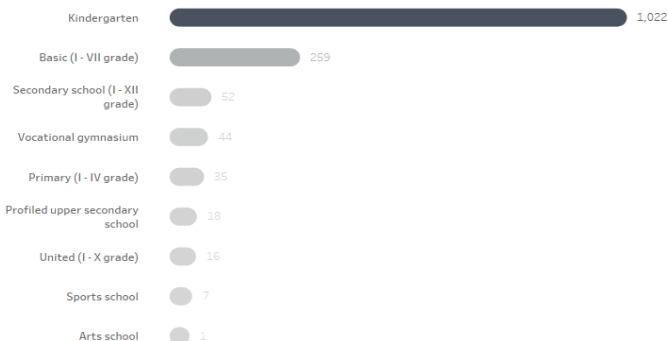
DLE elements renovation: Regional distribution

Municipality	Digital classrooms	Professional classrooms	Special needs rooms	STEM	Subject specific classrooms	Library	Grand Total
Blagoevgrad							
Burgas							
Dobrich							
Gabrovo							

Number of institutions by municipality and selected type of renovations in all regions

Number of institutions by type

Veliko Tarnovo	56	12	68
Vidin	16	6	22
Vratsa	26	15	41
Yambol	8	10	18
Grand Total	1,024	430	1,454

Number of institutions by DLE and PISA groups

PISA Group	DLE GROUP					Grand Total
	1. No renovations/investment	2. Buildings only	3. DLE Facilities only	4. DLE Scope	5. No information	
1		71	39			110
2		71	33			104
3		122	47			169
4		134	48			182
5		87	67			154
6		82	32			114
7		62	21			83
8		37	15			52
9		197	55			252
10		73	33			106
11		88	40			128
Grand Total		1,024	430			1,454

Number of institutions by DLE and municipality funding groups

Municipality Funding Group	DLE GROUP					Grand Total
	1. No renovations/investment	2. Buildings only	3. DLE Facilities only	4. DLE Scope	5. No information	
Group 1		158	90			248
Group 2		115	50			165
Group 3		102	46			148
Group 4		126	38			164
Group 5		195	71			266
Group 6		102	40			142
Group 7		105	41			146
Group 8		121	54			175
Grand Total		1,024	430			1,454

DLE groups: Distribution of institutions in the municipalities of all regions

To change the region, select another one from either the table, the bar chart or the map above.

	DLE GROUP					Grand Total
	1. No renovations/investment	2. Buildings only	3. DLE Facilities only	4. DLE Scope	5. No information	
Aitos		5				5
Aksakovo		2	3			5
Alfatar		1				1
Anton		1				1
Antonovo		1	3			4
Aprilci		1				1
Ardino		3	4			7
Asenovgrad		8				8
Avren		2	2			4
Balchik		9				9
Banite		1				1
Bansko			3			3
Batak			1			1
Belene		1				1
Belogradchik		1				1

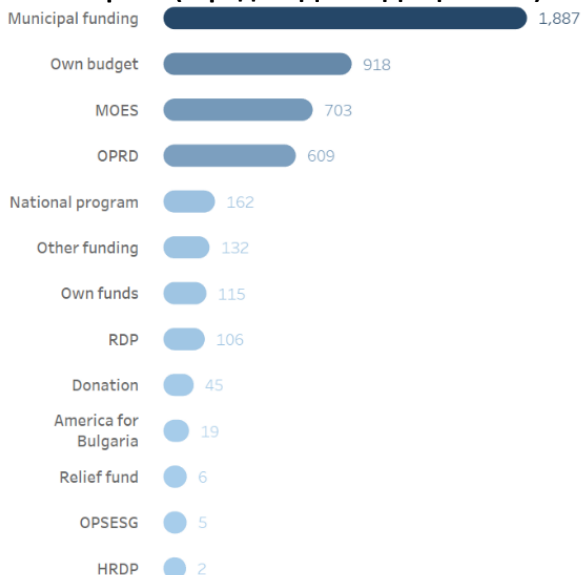
List of institutions and DLE group in all regions

To change the region, select another one from either the table, the bar chart or the map above. Click on a municipality on the left to narrow down the list of institutions.

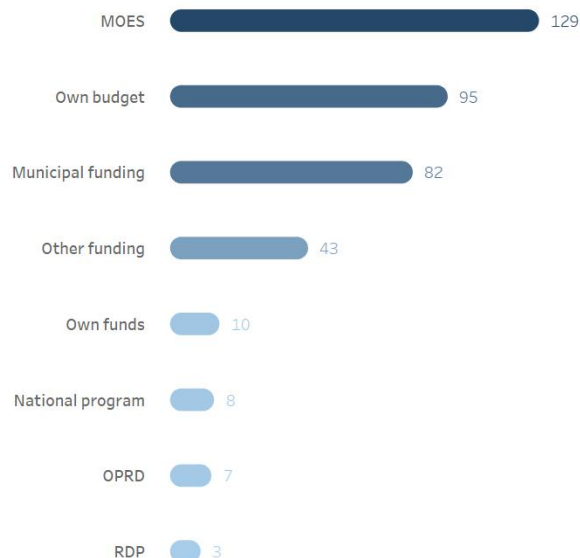
Institution Name	Location	Type of Institution	Vulnerable children (schools only)	DLE GROUP
Обществено "Димитър"	Радика	Математика	None	3. DLE Facilities only

През 2010-2020 г. общинското финансиране е основният източник за инвестиции в образователната среда. Наборът от данни на МОН не позволява свързване на специфичен тип инвестиция на образователната среда с източник на данни, така че този анализ е ограничен от дизайна на инструмента за събиране на данни на МОН. Като цяло е препоръчително инструментът да бъде разработен и допълнително уточнен, за да позволи по-конкретни и насочени към политиката наблюдения. Като цяло всички ремонти (групи 2,3 и 4, взети заедно) се финансират най-вече чрез общинско финансиране или местен бюджет на образователната институция. Друга половина е посветена на националното финансиране чрез различни национални и регионални оперативни програми. В същото време образователните институции, които прилагат само обновяване на специфичен елемент на директната образователна среда, обикновено използват средствата на МОН, следвани от местните бюджети и общинските финанси (вж. по-долу).

. Финансиране (Сгради + ДОС + ДОЦ обхват)

. Финансиране ДОЦ само сгради

Оценката на нуждите, предоставена от данните на МОН за 2020 г., предполага, че образователните институции са силно повлияни от предложения за финансиране и ограничени при разработването на конкретна визия и комуникацията на потребностите. В сравнение с целите на Стратегия 2030, състоянието на потребностите на институционално ниво е насочено към основните инфраструктурни потребности. Въпросникът на МОН позволява на институциите да посочат потребностите от бъдещо обновяване и строителство. Всички отговори са разделени на четири основни групи:

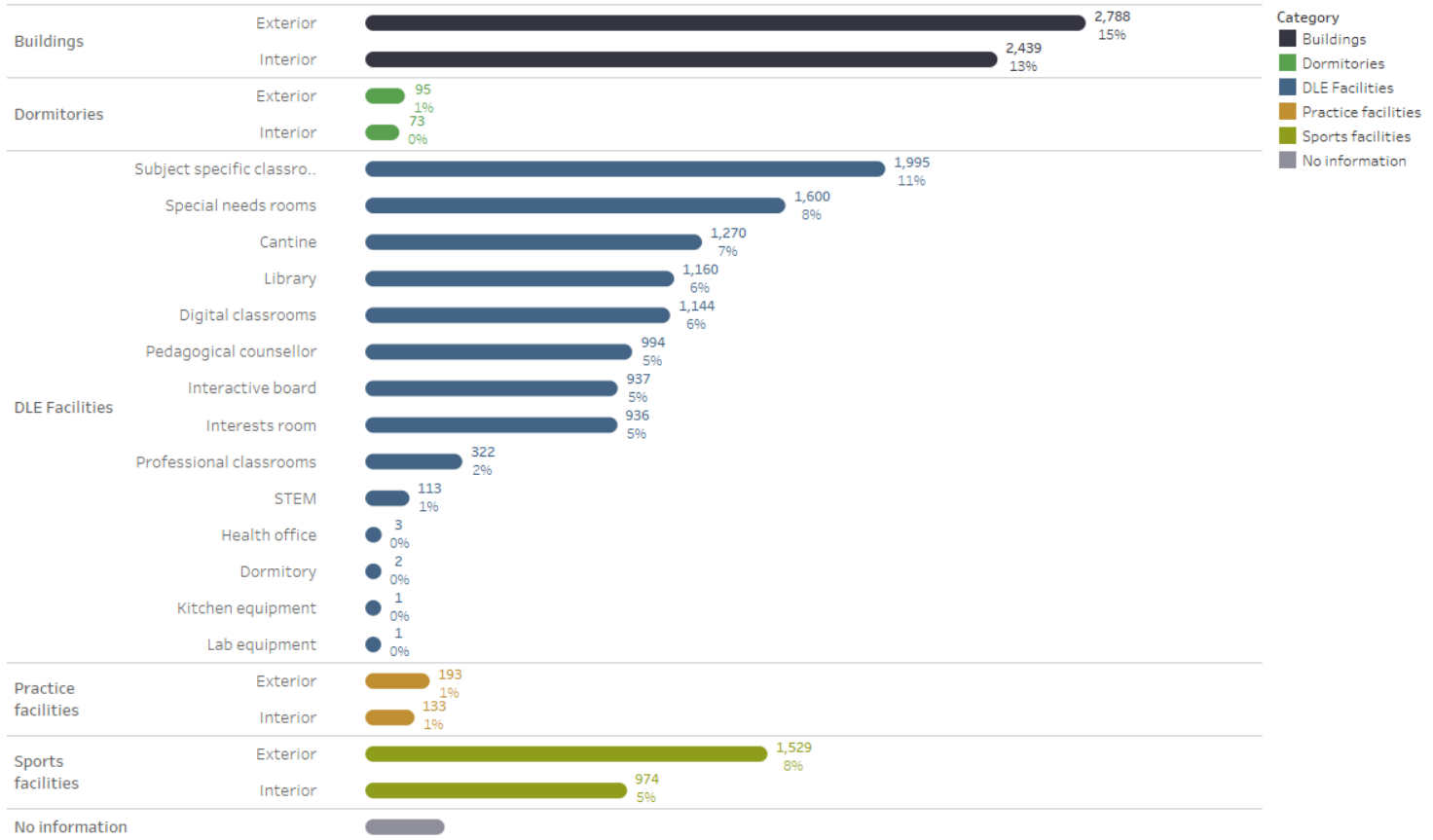
- Инфраструктура, която включва основни административни и технически съоръжения, инженерни мрежи и обновяване на сградите по отношение подобряване на достъпа на децата със СОП;
- Директна образователна среда, която включва стаи за занимания (зали за игра), дигитални класни стаи, мебели, STEM зони, библиотеки, кабинети по специфични предмети;
- Приобщаващи пространства (приобщаващи зони за образование и за деца със СОП);
- Спортни съоръжения.

Според данните, 75% от образователните институции се нуждаят от обновяване на различни структурни елементи на директната образователна среда, докато 67% трябва да построят изцяло нови класни стаи, стаи за дейности, библиотеки и STEM зони. Създаването на нова приобщаваща образователна среда, която да помогне на учениците с различия образователни потребности, е необходимо в 31% от образователните институции. В същото време 13% от образователните институции планират да възстановят съществуващите учебни зони за децата със СОП.

Фигура 27. Инвестиционен профил спрямо потребностите от образователна среда през 2020

Reported renovations by type

Number of institutions and percent of all reported renovations

The trends of AVG(0) and Number of institutions for Subcategory broken down by Category. Color shows details about Category. The marks are labeled by Number of institutions and Overview: % of renovations. The data is filtered on Region, Municipality, PISA Group, Type of institution and Vulnerable children (schools only). The Region filter keeps 28 of 28 members. The Municipality filter keeps 264 of 707 members. The PISA Group filter keeps 11 of 11 members. The Type of institution filter keeps 17 of 16 members. The Vulnerable children (schools only) filter keeps Null, Group 1, Group 2 and Group 3. The view is filtered on Category, which keeps 6 of 12 members.

Пълна версия на динамичните таблици в приложена в отделен файл и като приложение

Number of institutions by reported type of need

The trends of Number of institutions and Number of institutions for Subcategory broken down by Type of Need Group. For pane Number of institutions: Color shows details about Status (RENOVATIONS). Details are shown for Type of Need tooltip. The context is filtered on Category and Status (RENOVATIONS). The Category filter keeps Facility needs. The Status (RENOVATIONS) filter keeps New and Renovations. The data is filtered on Region, PISA Group, Type of institution and Vulnerable children (schools only). The Region filter keeps 28 of 28 members. The PISA Group filter keeps 11 of 11 members. The Type of institution filter keeps 10 of 16 members. The Vulnerable children (schools only) filter keeps Null, Group 1, Group 2 and Group 3.

Пълна версия на динамичните таблици в приложена в отделен файл и като приложение

Разработването и използването на такива аналитични инструменти като профилиране/ групиране позволява да се отделят съществуващите инвестиции в директната образователна среда от цялостния ремонт на сгради, да се идентифицират ограниченията на текущите инвестиции в директната образователна среда и да се изготвят препоръки за дългосрочно подобряване на директната образователна среда. Инструментът може да помогне за справяне с регионалните различия във финансирането на директната образователна среда и за идентифициране на географски области и образователни институции, на които трябва да бъде обърнато повече внимание.

Като цяло събирането на данни и мониторингът на инвестициите в директната образователна среда трябва да се подобряват и да се основават не само на събиране на структурни данни, но също така и на самооценки и външни оценки, включително събиране на данните за използването на директната образователна среда. Това ще помогне за създаването на висококачествен директна образователна среда и ще осигури връзката с педагогическите подходи.

МОН може да подобри стратегията си спрямо образователната среда чрез НПРО, ОП и други инструменти за финансиране чрез прилагане на профили по отношение на образователната среда на образователните институции. Правилното идентифициране на конкретни групи училища и използването на обективни критерии биха могли да решат много настоящи проблеми, като ограничения достъп до финансиране за по-малки училища. Категоризирането на училищата с цел определяне на приоритетите на инвестициите също може да допринесе за планирането на инвестиционната политика в средносрочен план. Въз основа на данните на МОН за инвестиции в обновяване на образователната среда за 2020 г. екипът на Световната банка предлага 5 ключови групи институции по тип образователна среда, които да се използват за интегриране и управление на инвестиции в директната образователна среда в рамките на финансовите инструменти на МОН.

Следвайки препоръката на новия регламент за ЕСФ + за създаване на равен достъп до всички образователни степени, по-специално за уязвими групи и подпомагане на учебна мобилност, е важно МОН да обмисли включването на образователната среда като част от компонентите на проекта, заедно с нови учебни програми и курсове, които се въвеждат за ОГРДВ, общото образование и секторите на ПОО. Международните проучвания показват, че удовлетвореността на учениците от училищната среда и по-добрият психологически климат с по-ниско ниво на тормоз могат да повлияят на резултатите от ученето на децата, особено от по-бедните социално-икономически групи.¹¹⁸ В разработването на проекта могат да бъдат включени меки мерки за надграждане на образователната среда (упражнения за участие за разработване на нови формати на образователни среди с различни групи деца, оценка на нуждите на потребителите за създаване на равен достъп до образователната среда и образователния процес, надграждане на мебели и оборудване във връзка с целите на проекта, въвеждане на учителски практики, които предвиждат промяна на образователната среда). След липсата на инвестиции в концептуалното развитие на образователната среда (приведена в съответствие с образователната концепция) в България, тези дейности ще помогнат за развитието на образователната среда като ключов компонент за постигане на целите на ученето и развитието.

Предоставените таблични данни от и аналитичната рамка са готов за използване инструмент за планиране и подкрепа на програмата. В по-широкия контекст на стратегическото развитие всеобхватните и основани на факти политики ще бъдат основно изискване за членство в ОИСР. Очаква се правителството да разработи и поддържа интегрирана и устойчива информация, която да информира за изпълнението на политиките и планирането. Данните за образователната среда са от съществено значение за гарантиране на равен достъп и за влияние върху основаните на компетентности и насочените към ученето политики. Екипът на Световната банка е готов да подкрепи по-нататъшното укрепване и разработване на аналитичен

¹¹⁸ Shmis, Tigran; Ustinova, Maria; Chugunov, Dmitry. 2020. Learning Environments and Learning Achievement in the Russian Federation : How School Infrastructure and Climate Affect Student Success. International Development in Focus;. Washington, DC: World Bank. © World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32598>

инструмент за директната образователна среда и да подкрепи МОН в укрепване на капацитета за анализ и планиране.

Приложение 1. Ключови констатации и препоръки по отношение на подобренията на директната образователна среда в различните сектори

Констатации	Препоръки
Ранно детско развитие	
<p>В предучилищните институции повече от 90% от ремонтите на директната образователна среда включват частични и основни ремонти на интериора на сградите и обновяване на стаи за игра и спални помещения, но информацията за връзката между пространственото разположение и концепцията за обучение е ограничена. Подобреният дизайн и ежедневното използване на зоните за спане носи потенциал за подобряване на капацитета на институциите за ОГРДВ.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Основните ремонти в институциите за ОГРДВ трябва да бъдат планирани и осъществени в съответствие с педагогическите концепции и съвременните тенденции в проектирането на образователната среда, които са гъвкави, трансформиращи, разнообразни, приобщаващи и подкрепящи играта. Важно е да включите концепцията за образователната среда в националните учебни програми за РДР, която трябва да определи и осигури връзка с други стандарти и разпоредби за образователната среда за предучилищни институции (моля, вижте страница 35 от този доклад). • Необходим е по-голям акцент върху подобряването на активно използваното пространство за деца в институциите за ОГРДВ. България трябва да използва международни практики и да разработи своите концепции за оптимизиране на наличните пространства и да разработи по-интерактивни пространства, съчетаващи множество функции и дейности, включително игра, спорт, взаимодействия, време за почивка и саморефлексия. Препоръчват се подобни подходи и инвестиции, насочени към оптимизиране на спалните помещения, коридорите и общото пространство в образователните институции (моля, вижте страници 37 и 40 от този доклад).
<p>Спортни съоръжения и детски площадки. В повечето случаи институциите за ОГРДВ извършват обновяване на спортни съоръжения на открито и площадки, сигнализирайки за липса на концептуални инвестиции в детски площадки. Също така е важно да се подчертае, че 19,9% от институциите за ОГРДВ в България изобщо</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Необходими са инвестиции и въвеждане на минимални изисквания за спортни съоръжения и площадки на открито, за да се улесни развитието на децата, ранното учене, физическите дейности и здравословното поведение на децата в детските градини. Такъв фокус може да повлияе на амбицията на образователната стратегия за постигане на

<p>не разполагат със съоръжения за спорт на открито или детска площадка. В същото време почти две трети от българските институции за ОГРДВ нямат вътрешни спортни съоръжения.</p>	<p>баланс между традиционните образователни цели и целите, свързани с изграждането на уменията на 21-ви век от системата (моля, вижте страница 41 от този доклад).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Спортните съоръжения на закрито в предучилищните институции могат да предоставят добра възможност за избягване на заседнало поведение, насърчаване на физическа активност, взаимодействие и учене. МОН и Министерството на здравеопазването трябва да дадат приоритет на тези инвестиции за насърчаване на физическата активност и здравословния начин на живот в предучилищна възраст. Този фокус би могъл да бъде съобразен с концепцията за зелено предучилищно заведение/ училище, въведена от Националната образователна стратегия (моля, вижте страница 41 от този доклад).
<p>Приобщаване/ съоръжения за деца със СОП. На предучилищно ниво само една трета (32%) от институциите организират зони за децата със СОП, докато 27,9% от тях модернизират мебелите и оборудването).</p>	<p>Необходим е по-подробен анализ на съществуващия запас от образователни среди за приобщаващо образование и деца със специални образователни потребности</p>
<p>МОН не събира данни за предучилищните заведения и не насочва към тях програми за STEM.</p>	<p>В допълнение, наличните данни показват очаквания от страна на предучилищните заведения да участват в STEM творчески процеси и разработване на политики. По този начин, ако институцията за ОГРДВ включва елементи на STEM в своите учебни програми и учебно съдържание, препоръчително е да се разработят препоръките за проектиране на интериорна среда в предучилищните помещения по отношение на дисциплините и дейностите, свързани със STEM.</p>
<p>Не е налична информация за използването на съоръженията в институциите за предучилищно образование и връзката им с учебната програма е ограничена.</p>	<p>Субективното възприятие и удовлетвореност от ОС на набора от предучилищни потребители (учители, деца, директори, родители) може да допълни структурната оценка и събирането на данни за институциите за ОГРДВ. Екипът на СБ разработи въпросник за тази цел, въпреки че тези оценки могат да бъдат направени и чрез интервю в рамките на фокус групи. МОН може да използва подобни мерки за самооценка за одит, за да оцени качеството на съществуващата директна образователна среда</p>

	за предучилищна възраст и да вземе инвестиционни решения за развитието на образователната инфраструктура, които се отнасят до обучението и развитието на децата.
Общо образование	
Предучилищни групи пространства/Преходна образователна среда. Няма подробности и информация за инвестициите в предучилищни пространства в училищата.	Разработване на специални насоки за образователната среда в предучилищни групи, създадени в рамките на общообразователните институции и съвместно използвани зони за деца в предучилищна и начална училищна възраст. Това би гарантирало създаването на безопасна, стимулираща и комфортна среда за децата, които преминават от семейна среда условия към училищни условия.
По-малко от половината български училища завършват основния ремонт на интериора на сградите. В същото време има разлики между типовете училища, които изпълняват основния ремонт. Училищата отчитат и нуждите от обновяване и ново изграждане на основна инфраструктура (столова, здравен кабинет, кабинет на директора), както и директна образователна среда (класни стаи, дигитални класни стаи, приобщаващи учебни пространства, STEM и библиотеки).	Необходим е допълнителен преглед на бариерите за бъдещо обновяване. МОН би могло да препоръча прилагането на многофункционален подход и активен принцип на оптимизиране на пространството при обновяване на тези училищни площи. Въвеждането на собствен одит на директната образователна среда и представяне на концептуалната визия на ДОС от образователните институции може да се използва като процедура за подбор за финансиране.
Външни/ закрити спортни съоръжения. Една трета от спортните съоръжения в общообразователните училища са обновени, докато в половината от началните училища и една трета от основните училища все още липсват открити спортни съоръжения (моля, вижте стр. 43 от този доклад).	МОН трябва да насърчава въвеждането на закрити, открити спортни и детски площадки в общите училища, за да улесни физическите дейности и здравословното поведение сред децата. Спортните/ детски площадки са особено важни за детското развитие в контекста на предучилищните групи в общообразователните условия и началните училища. В допълнение, подходът за подпомагане на физическата активност в училищата може да бъде разработен в съответствие с концепцията за зелено училище, въведена в Националната образователна стратегия, която включва компонент за здравословния начин на живот.
Приобщаване/ Пространства за деца със СОП. Най-големият фокус в развитието на приобщаващи пространства остава в средните училища, както и в основните училища. Според данни на МОН, 79,2% от средните	Настоящите данни на МОН са ограничени за по-подробен анализ на съществуващата образователна среда за приобщаващо образование и деца със специални образователни потребности в общите

<p>училища са създали специални пространства за работа с децата със СОП, докато 58,2% са обновените мебели и оборудване, свързани с приобщаващото образование. 49,5% от основните училища са създали стаи за децата със СОП в техните помещения и 33,8% са обновили мебелите и оборудването.</p>	<p>образователни условия. МОН може да даде приоритет на събирането на допълнителна информация за регионалния обхват, нуждите и ограниченията на настоящата образователна среда за учители и деца със СОП, както и значението за целите на политиката за приобщаващото образование.</p>
<p>STEM-центрове. Делът на STEM-класните стаи варира в различните видове училищни институции, но като цяло концепцията за STEM е ограничена. Новият приоритет на STEM, който МОН насърчава, изисква системни инвестиции и планиране. През последните години някои училища създават отделни STEM класни стаи или специални часове за STEM областите. Най-големият дял от STEM-класни стаи принадлежи на специализираните гимназии (14,7%), което се обяснява с техните учебни профили. 8,5% от средните училища са получили тази област на обучение, по-малко от 2% от началните училища разполагат със STEM среда.</p>	<p>Необходима е по-подробна оценка, за да се разберат нуждите на училищата за създаване на STEM центрове и как те използват съществуващите съоръжения. Международният опит показва, че STEM/цифровите зони могат да бъдат подредени навсякъде в училищните помещения и много страни проектират така наречените STEM училища, в които учебното съдържание влияе върху цялостното планиране на учебната среда. МОН може да се възползва от факта, че националната програма „STEM“ е на ранен етап от внедряването и да включи най-добрите международни практики при проектирането на STEM учебни пространства, за да улесни оптималното използване на образователната среда и да увеличи активното пространство на дете (моля, вижте стр. 46 и 47 от този доклад).</p>
<p>Учителска стая. Учителската стая е най-големият фокус на обновяване за всички видове институции, включително общообразователните: 93,7% от началните, 93,8% от основните, 95,5% от средните училища и 96,8% от специализираните гимназии.</p>	<p>МОН може да продължи с по-нататъшен анализ на качеството и елементите на обновяването на учителската стая и как тя подпомага ежедневната работа, здравето и психологическия комфорт на учителите на тяхното работно място като компонент на политиката за учителите и пакетите за управление на човешките ресурси. Ограниченият набор от данни не позволява подробен анализ в тази посока (моля, вижте стр. 40 от този доклад).</p>
ПОО	
<p>Практическа база. Основните пространства за ПОО и практика са обновени в 21,5% от професионалните гимназии, а 16,4% от обединените училища са обновени пространства за практика.</p>	<p>Подробният анализ на използването на елементите на практическата база от студенти и преподаватели може да помогне за идентифициране на по-нататъшните нужди на институцията за ПОО по отношение на образователната среда и възможните области на сътрудничество с партньорите в индустрията при разработването на такава образователна среда. Важно е да се проучи</p>

	възможното припокриване на практическата база с другите образователни среди и да се осигури оптимално използване на тези области.
STEM-центрове. Най-големият дял на STEM-класната стая в сектора на ПОО е представен от професионални гимназии (6,1%), обединени училища (4,1%) и спортни училища (4%)	Следвайки подхода на МОН при разработването на STEM-центрове, които представляват набор от няколко класни стаи и зони с общ фокус върху STEM дисциплини, би било важно да се разработят препоръки за STEM интериори в сферата на ПОО и да се проведе допълнително проучване на организация на учебния процес, използване на иновативни методи на преподаване (моля, вижте стр. 46-47 от доклада).
Учителска стая. 98,6% от обединените училища, 96,2% от професионалната гимназия, 96,0% от спортните училища и 69,7% от училищата по изкуства са обновили учителските стаи.	Подобно на общите образователни условия, МОН може да продължи с по-нататъшен анализ на качеството и елементите на обновяването на учителската стая и как тя подпомага ежедневната работа, здравето и психологическия комфорт на учителите на тяхното работно място като компонент на политиката за учителите и пакетите за управление на човешките ресурси..
Външни / закрити спортни съоръжения. Следните видове институции, предоставящи ПОО, завършват обновяването на отворени спортни съоръжения: обединени училища (44,4%), професионални гимназии (19,2%) и училища по изкуства (17,4%). Данните на МОН разкриват, че 68% от специализираните спортни училища нямат достъп до отворено спортно съоръжение, както и 60% липсват затвореното спортно съоръжение. Сред институциите за ПОО това са професионални гимназии (20,1%) и училища по изкуства (34%). По отношение на затворените спортни съоръжения секторите на ПОО са представени от обединени училища (43,8%), професионални гимназии (20,9%) и училища по изкуства (26%).	Важно е да се осигурят висококачествени спортове на открито и закрити съоръжения в ПОО, за да се улеснят физическите дейности и здравословното поведение на учениците.
Приобщаване/ Пространства за деца със СОП. Сред институциите за ПОО 53,4% от обединените училища и 32,8% от професионалните гимназии също имат стаи за деца със СОП. Точно напротив, само 8,7% от	Необходим е допълнителен анализ, за да се наблюдава географското разпределение въз основа на националните образователни стратегически приоритети за приобщаване и да се подкрепи планирането. Екипът на СБ е готов

<p>училищата по изкуства са обновили пространства за приобщаващо образование.</p>	<p>да подкрепи МОН в тази посока, когато се предоставя конкретна информация относно планирането и / или разпределението или потребностите.</p>
<p>Данните за използването на образователната среда са ограничени.</p>	<p>Субективното възприемане и удовлетвореност на набора от потребители на институции за ПОО (учители, студенти, директори, доставчици в бранша) от образователната среда може да допълни събирането на данни от МОН за институциите за ПОО. Такава информация ще помогне да се разбере как учениците и учителите използват съвременна директна образователна среда и кои са областите за подобряване на качеството. Самооценката може да бъде направена чрез въпросника, разработен от екипа на СБ.</p>
<p>Национални политики за образователната среда</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • Около 1 на всеки 3-ма ученици в страната е учил в училище, което е изправено пред липса на физическа инфраструктура; 1 на всеки 5-мя ученици е учил в училище с неадекватна или некачествена физическа инфраструктура. • Липсата на цифрова готовност е особено видна в началните училища в страната • 60% от учениците учат в училища, където не е налице ефективна онлайн платформа за подкрепа на обучението. • 58% от учениците учат в училища, където броят на цифровите устройства за обучение не се счита за достатъчен от директорите на училищата. • Съотношението компютър / ученик е малко по-ниско в България в сравнение със средното ниво за ОИСР. (PISA 2018) • 8% от училищата са изправени пред липса на учителски персонал според директорите в сравнение с 27% за ОИСР. Между 2006-2012 г. докладваната нужда от учители постоянно намалява от 23% на 8% в България (PISA 2006-2018) • Според данните на PISA 2018 в страната има силни регионални различия по отношение наличността на образователни материали. • Средата за физическо обучение в страната се различава значително по региони. 	<ul style="list-style-type: none"> • Регионалните различия и данните в училищата показват, че МОН трябва да се справи със слабата образователна среда и липсата на инфраструктура чрез координирани политически мерки, които интегрират и отчетат сложността на елементите на ОС, вместо фрагментирани инвестиции, фокусирани върху отделни компоненти в секторите на ОГРДВ, общото образование и ПОО. • МОН би могло да се справи с различията в ОС, като разработи политики, които стимулират образователните институции да планират и концептуализират образователната среда, въз основа на създаването на профили за ОС на институциите и стимули за интегриране на инвестициите с концепциите за учене и преподаване. • Насочване на инвестициите към създаване на ОС, които имат пряка връзка с педагогическия подход и са по-подходящи за нуждите на учениците и учителите, както и на местната общност. Това ще спомогне за подобряване на качеството на образователните съоръжения и ще даде възможност за по-ефективно използване на средствата, разпределени за иновации.

• Социално-икономическите фактори не определят лошата среда за физическо обучение. По-скоро политиката и развитието на образователната система оказват влияние върху развитието на учебната среда.

• Преразглеждане и оптимизиране на съществуващите санитарни, строителни и противопожарни стандарти, които регламентират създаването и поддръжката на образователни съоръжения, с цел (i) справяне със съвременните тенденции в образователните подходи, развитието на образователната среда, както и строителните и инженерните технологии; (ii) разглеждане на целите на политиката и по-конкретно новата цел на политиката за осигуряване на равен достъп до качествени учебни пространства за всички четиригодишни деца. Ще бъде важно МОН да стимулира и води междуведомствен диалог по тази тема, за да свърже идеи, нужди, подходи и начини за набиране на средства, както и за да изгради продължение на практики, които се основават на съществуващия децентрализиран подход за вземане на решения и управление на ОС.

• Водени от целите на политиката, адресирани от Образователната стратегия 2030 (умения от 21-ви век, учене, основано на компетентност, зелени концепции, гражданство и участие), да се разработят и предоставят насоки за широк кръг от заинтересовани страни, занимаващи се с образователната среда - националните специалисти по дизайн и образование, служители по политиката, експерти по изграждане и рехабилитация на образователни сгради, инвестиционни агенции, отговорни за капиталовите инвестиции, както и да се популяризират съвременните подходи и най-добрите международни практики.

• Предизвикателна задача може да бъде създаването на работна група, която да координира усилията на различните агенции при разработването на висококачествени образователни съоръжения. МОН може да започне да проучва теми и дейности, които получават подкрепа и са от общ интерес за различните заинтересовани страни, насочени към инвестиции в образователната среда.

	<ul style="list-style-type: none"> • Присъединяване към международния диалог за развитието на ОС, за да се съберат най-добрите международни знания, но в същото време да се насърчат националните практики. Редовното участие в Групата на националните експерти по ефективна образователна среда ОИСП (GNEELE) може да се превърне в платформа за такъв обмен и ниво за разработване на политики, насочени към ученето.
Общи препоръки по отношение на националната стратегия	
<ul style="list-style-type: none"> • Програмите за подкрепа и квалификация на учители са естествен и успешен инструмент за инкорпориране и адресиране на образователната среда на базата на концептуален подход, насочен към преподаването и ученето. Учителите имат ключова роля при разработването и използването на съвременната учебна среда. В контекста на Национална стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 г. и бъдещите инвестиционни планове този подход може да бъде разглеждан като ключов за разглеждане на ОС като комбинация от елементи, насочени към ученето – учителска практика, учебни материали и елементи на инфраструктурата на присъствената учебна среда (специфични за предмета, класната стая, стаята за дейности, библиотеката, STEM кабинета, дигиталната класна стая, и др.). • МОН трябва да развие и координира инвестициите си в образователната среда чрез национални фондове като консолидира всички програми и финансиране. Министерството трябва да замени фрагментираните дейности и административната тежест от образователните институции за достъп до фондове с непредвидени фондове, насочени към образователната среда, които насърчават образователните концепции и минималните стандарти за образователна среда. Националните програми за развитие на образованието предлагат разнообразни и слабо координирани подходи, които не допринасят последователно към ученето. Системата от национални програми може да разработи координиран с информацията и ориентиран към потребностите подход, основан на конкретни данни за профилите на образователната среда и потребностите на образователните институции. • Създаването на специален Фонд за добри идеи за образование, който да позволи бърз достъп до финансиране на потребностите от развитие в образованието, може да изиграе ролята на активиращ фактор за партньорите и процесите в образованието. Наред с потребностите и иновациите, ОС може да бъде разглеждана като един от елементите на образованието. Подобен „фонд“ може да съчетава национални фондове, инвестиции от ЕС, краудфъндинг и финансиране от донори, и да функционира в обхвата на доверителен фонд, чиито средства са гъвкаво насочени към образованието. Подобен фонд може да популяризира съвременната ОС посредством дейности за разпространение и популяризиране, като архитектурни конкурси, публикации, стипендии, експерименти в образованието, специални събития, насочени към ключовите заинтересовани страни. 	

Общи препоръки по отношение на Оперативната програма и програмирането

- **Според препоръката на новия регламент за ЕСФ + за създаване на равен достъп до всички степени на образование, по-специално за уязвимите групи, и за подпомагане на учебна мобилност, е важно МОН да вземе предвид включването на ОС като част от компонентите на проектния дизайн, наред с новите учебни програми и учебни курсове, които се въвеждат в ОГРДВ, общото образование и секторите на ПОО.** Международни проучвания показват, че удовлетвореността на учениците от училищната среда и добрият психологически климат, свързан с по-ниското ниво на тормоз, могат да повлияят на резултатите от ученето на децата, особено на тези от групите с по-нисък социално-икономически статус¹¹⁹. Поради тази причина в дизайна на проекта могат да бъдат включени мерки за надграждане на ОС (упражнения за участие в разработване на нови формати на ОС с различните групи деца; оценка на потребностите на потребителите от създаване на равен достъп до ОС и образователния процес; обновяване на мебелите и оборудването във връзка с целите на проекта, въвеждане на учителски практики, които предвиждат промяна на ОС). С оглед на липсата на инвестиции в концептуалното развитие на образователната среда (в съответствие с образователната концепция) в България, тези дейности ще спомогнат развитието на образователната среда като ключов компонент в подкрепа на ученето.
- **Ориентираните към ученето насоки, които служат като допълнение към съществуващите официални стандарти за инфраструктурата, ще са необходими за улесняване на подходите за управление и потребностите на политиките.** Правителството на България планира да отдели управлението на капиталовите инвестиции (Фонд за регионално развитие) от инвестициите в образованието (ОП и Националните фондове за образование) и този подход може да насърчи официалното прилагане на съществуващите инфраструктурни стандарти, които не са насочени към водеща учебна концепция или насърчаване на специфични, ориентирани към учене цели. На МОН се препоръчва да ръководи и влияе върху този процес, като разработва специфични насоки за ориентирани към учене изисквания за инвестиции и разработва пакет от информационни и обучителни материали за административните ръководители на проекти и системата като цяло, за да информира и ръководи процеса
- **Бъдещите национални инвестиции и инвестиции от ЕС трябва ясно да отразяват концептуалният подход към учебната среда за всеки под-сектор на образованието – ОГРДВ, общо образование и ПОО в рамката на финансиране на всеки под-сектор.** Понастоящем в проекта на ОП се споменават различни аспекти на предучилищната/училищната ОС, като например, социална среда (включване; предотвратяване на тормоза), специализирана подкрепяща образователна среда (включване), дигитална среда, облачна среда (ИКТ), различни образователни среди за изграждане на умения (ПОО), иновативна образователна среда (предучилищно/общо образование), реална работна среда (ПОО), многоезична среда (приобщаване). В ОП могат да бъдат посочени елементите от учебната среда, които трябва да бъдат подобрени (обучение на учители за

¹¹⁹ Shmis, Tigran; Ustinova, Maria; Chugunov, Dmitry. 2020. Learning Environments and Learning Achievement in the Russian Federation : How School Infrastructure and Climate Affect Student Success. International Development in Focus; Washington, DC: World Bank. © World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32598>

оценка използване на образователната среда, учебни помагала, надграждане на мебелировката в ОС). В допълнение, ОП може да въведе специален подраздел, посветен на подобряване на ОС за всяка приоритетна област.

- **Последствията от пандемията от COVID-19 променят начина, по който се използва ОС по целия свят, поради което приоритетите по ОП трябва да отразяват новия фокус по отношение на приоритетите на политиките на ЕСФ +, особено по отношение на развитието на дигитални умения.** Въведените в училищата ограничения и временните карантини, както и въвеждането на дистанционно обучение могат да доведат до значителни промени в използването на съществуващата ОС. МОН може да реши да адресира тези промени чрез дейности в ОП (обучение на учители по дистанционни педагогически практики, разработване на дигитална образователна среда), поради факта, че обхватът на пандемията от COVID-19 също се споменава в прегледа на Европейската комисия (ЕК).
- **Изграждане на възможна връзка между политиките на Зелената сделка на ЕК и концепцията за зелените училища, въведена в Националната стратегическа рамка за развитие на образованието 2030 г.** ЕС ще финансира съществена част от ремонтите на училищата в рамките на Зелената сделка, за да гарантира, енергийната ефективност на физическата ОС (училищни сгради). По отношение на ЕСФ +, бъдещите проекти могат да бъдат насочени към меки мерки за развитие на ОС: обучение на учители за развитие на зелена образователна среда, разработване на учебни програми и оценка на съществуващата ОС от потребителите. Освен това насоченият към учителите въпросник на ОИСР за ключови елементи на ОС (светлина, температура, комфорт) може да предостави информация за тази тематична област и да спомогне събирането на необходимите за ОП данни.
- България се нуждае от специфична стратегия за справяне с различните профили на директната образователна среда в системата. Инвестициите на ЕСФ, които са пряко насочени към обучение и компетенции, трябва да бъдат интегрирани с насочените към ученето усилия, които насърчават образователните концепции за образователната среда. 1257 институции не са отчели инвестиции в директната образователна среда през 2010-2020 г., представляващи близо половината от институциите през 2020 г. Повечето детски градини не са отчели инвестиции в директната образователна среда, което е знак както за необходимостта от укрепване на инструментите на знанието, така и за разработване на целенасочени програми за директната образователна среда. Подробности за всички профили на директната образователна среда и съответната институция са налични във файла с динамични таблици.

<i>Констатации</i>	<i>Препоръки</i>
Национални политики, насочени към образователната среда	
1. Последните 4 години бележат значително увеличение на инвестициите в образователната	Увеличението на финансирането трябва да бъде съчетано с продължаващи инвестиции в директната

<p>среда. Финансирането за директната образователна среда се увеличава два пъти, което води до увеличаване на броя на институциите, които получават подкрепа за надграждане и развитие на образователната среда. Тематичният обхват на модулите НПРО за 2020 г., които са насочени към образователната среда, представлява комбинация от три вида дейности: (i) общи инвестиции в ОС в училища и предучилищните институции; (ii) тематични модули по специфични теми, свързани с учебната програма (експериментална работа по природни науки, четене, безопасност на движение по пътищата, STEM в училищата) и (iii) средства за специализирано оборудване в областта на ПОО, ИКТ, СОП и физическата безопасност. Налице е значително увеличение на средствата, подпомагащи развитието на образователната среда в съответствие с прилагането на новата учебна програма, въведена с новия ЗПУО.</p>	<p>образователна среда, насочени към достигане до повече бенефициенти, инвестиране в ясни, последователни и предвидими инструменти, които следват цялостен план за развитие на образователната среда във всички сектори на образованието, като се започне с предучилищните институции, и се премине през началното, средното образование и ПОО.</p>
<p>2. В същото време България не разполага с визия по отношение на концепцията за директна образователна среда, насочена към образователната система, въпреки многообразието от програми и инвестиции, изпълнявани от различни заинтересовани страни, отговорни за управлението, поддръжката, инвестициите и развитието на образователната среда. Инвестициите в образователната среда представляват кумулативния резултат от различни програми, които преследват различни цели, и които не задължително се допълват една с друга за постигане на кумулативен ефект.</p>	<p>Необходимо е цялостно планиране, за да се отговори на потребностите на образователната среда чрез интегриране на националните образователни приоритети. Очаква се планът (i) да очертае визията за директната образователна среда; (ii) да установи основни стандарти по отношение на директната образователна среда, които надграждат и развиват съществуващите стандарти, фокусирани върху елементите на физическата среда и обществените стандарти за грижи и здравословни и безопасни условия; (iii) да определя краткосрочните, средносрочните и дългосрочните цели за системата и (iv) да очертае приоритетите на основания на факти подход за управление на развитието на образователната среда.</p>
<p>3. Планирането на инвестициите в образователната среда се организира ежегодно, без да се следват конкретните дългосрочни или средносрочни цели, и без да се използва информация, свързана с нуждите на отделните училища. Подходът за програмно планиране е изцяло отгоре надолу, тъй като определя цели и приоритети на национално ниво, които се превръщат в политики и инвестиционни инструменти (с планирането на НПРО), без непременно да се вземат предвид потребностите на конкретните институции в системата..</p>	<p>1. Стратегическото инвестиционно планиране трябва да бъде прието в средносрочен план (5-10 години); необходимо е да се определят специфични приоритети и да се натрупат инвестиции за тяхното постигане във всички образователни сектори (предучилищно образование, общо образование, ПОО). По този начин ще бъде постигната предсказуемост, устойчивост и кумулативен ефект</p>

<p>4. Съществува припокриване по отношение на тематичния обхват и целите в микса на НПРО през 2020 г., като по този начин се осигурява пространство за по-добър концептуален дизайн и се постига разнообразие по отношение на подходите към ОС. Финансирането на едни и същи дейности чрез различни програми при определяне на различни критерии и условия за това финансиране поставя образователните институции в неравностойно положение и създава пречки за постигане на общите цели.</p>	<p>от инвестициите, тъй като ресурсите ще бъдат разпределени справедливо между всички институции в системата и ще могат да достигнат до повече деца.</p> <p>Трябва да бъдат идентифицирани ключови комплексни приоритети по отношение на развитието на образователната среда, които допринасят за постигане на образователните цели. Планирането на конкретни инициативи трябва да отчита тези ключови приоритети, създавайки условия за интегриране на инвестициите във всички посоки: 1) надграждане на образователната среда; 2) разработване и модернизиране на педагогическите практики; 3) актуализиране на учебното съдържание; 4) повишаване на ефективността на управленските практики в образователните институции; 5) увеличаване на интеграцията на технологиите в образованието.</p> <p>МОН може да подобри стратегията си финансиране на образователната среда чрез НПРО, ОПНОИР, и други инструменти за финансиране, като зададе определени профили на образователната среда за училищата. Правилното идентифициране на конкретни групи училища и използването на обективни критерии биха могли да решат много настоящи проблеми, като ограничения достъп до финансиране за по-малките училища. Категоризирането на училищата с цел определяне на приоритетите на инвестициите също може да допринесе за планирането на инвестиционната политика в средносрочен план. Въз основа на данните на МОН за инвестициите в обновяването на ОС за 2020 г., екипът на Световната банка предлага 5 ключови групи институции по тип ОС, които да се използват за интегриране и управление на инвестициите в директната образователна среда в рамките на финансовите инструменти на МОН.</p>
<p>5. Инвестициите в образователната среда не допринасят за развитието на иновации и търсене на нестандартни решения на проблемите, пред които е изправена системата. Образователната среда не се счита за елемент, който допринася за въвеждането на иновативни подходи в образованието.</p>	<p>(i) да се дефинира ясно концепцията за иновация, като се вземат предвид всички фактори на околната среда, които влияят върху процеса на създаване на иновации, включително обновяването на директната образователна среда; (ii) да се включва показатели за наблюдение на иновациите, въведени в резултат на инвестициите в директната образователна среда.</p>
<p>6. Различните заинтересовани страни в образованието (местни власти и частни организации) са развили своя капацитет за разработване на иновативни образователни</p>	<p>Поуките от инвестициите в образователната среда трябва да бъдат проучени, адаптирани и, ако е уместно, приложени в национален контекст, тъй като те са доказали своята ефективност</p>

<p>практики чрез инвестиции в образователната среда и имат потенциала да бъдат използвани като модел за прилагане на успешни политики на национално ниво, както и да предоставят ноу-хау за реализиране на инвестиции в образователната среда, особено когато те са подкрепени с доказателства за постигнатите резултати.</p>	<p>(включително чрез външно оценяване - в случая с фондация „Америка за България“) в български контекст. Необходима е оценка на ефективността за всички програми и инвестиции.</p>
<p>7. Липсва целенасочен мониторинг за изследване на ефекта от инвестициите и за предоставяне на информация за бъдещи решения по отношение на микса от политики и интервенции. Отчитането на програмите за финансиране е организирано с оглед удовлетворяване на административните потребности, като се наблюдават предимно количествени показатели, без да се определят и измерват резултатите. Дейностите се докладват и наблюдават в цялата системата, като ефектът от предприетите мерки по отношение на повишаването на качеството на образование за учениците и подобряването на техните образователни резултати остава извън отчитането и мониторинга на програмите.</p>	<p>Необходима е постоянна оценка на въздействието на НПРО, насочена към оценка на ефекта от програмите върху образователните институции, практиките на учителите и благосъстоянието на учениците по отношение на образователната среда. Такава оценка трябва да бъде провеждана във всеки сектор - РДР, общо образование и ПОО, за получаване на информация с оглед разработването на бъдещи програми, и може да бъде финансирана от националния бюджет. Освен това в бъдеще трябва да се обмисли възприемането на подход за измерване на резултатите от всяка интервенция, реализирана чрез политиките на национално ниво. Определянето на показатели за качество е ключов елемент за проследяване на резултатите от инвестициите. Отчитането на дейностите и инвестираните ресурси ще доведе до качествени промени и резултати (резултати и продукти). При планирането на инвестиционни проекти трябва да се поставят адекватни, реалистични и измерими цели. Тези цели трябва да се преследват не с цел административно отчитане, а с цел осигуряване на информация за бъдещи решения и предприемане на действия за адаптиране и промяна на инвестициите с цел постигане на поставените цели и съобразяване с динамичните промени в обществото и икономиката.</p>
<p>Ранно детско развитие</p>	
<p>8. Въпреки, че предучилищните институции представляват приблизително половината от образователните институции в страната, по-малко програми и несъразмерно по-малко финансиране са насочени директно към предучилищното образование както в рамките на НПРО, така и на ОПНОИР, което оставя ОГРДВ извън фокуса на инвестициите в образователната среда. Предучилищните институции остават извън набора от взаимосвързани теми в рамките на настоящите възможности за инвестиции в образователната среда, като по този начин остават пропуски в националната политика по отношение на</p>	<p>Ранното детско развитие и образование е един от приоритетите на образователната система. Следователно инвестициите в образователната среда в детските градини не трябва да зависят от икономическите възможности на местно ниво и трябва да бъдат подкрепяни от целеви инвестиции на национално ниво. Инвестирането в развитието на образователната среда за деца в детските градини би увеличило капацитета на тези образователни институции за осигуряване на качествено образование и следователно би подпомогнало постигането на целите на образователната система. Детските градини и други доставчици на ОГРДВ трябва да бъдат добавени към</p>

<p>осигуряването на подходяща ОС от най-ранна възраст.</p>	<p>списъка на допустимите бенефициенти по всички НПРО и проектите на ОПНОИР, които осигуряват финансиране на ОС за подпомагане на грижите и образованието в ранна детска възраст. Планирането на програми и мерки, насочени към детските ясли като равни на предучилищните институции, трябва да се разглежда като приоритет. Трябва да се вземат предвид и други разпоредби, свързани с ОГРДВ. По този начин образователните институции, работещи с деца от най-ранна възраст, ще имат възможност да получат достъп до финансиране, което за много от тях е единственият възможен източник на финансиране за развитието на ОС.</p>
<p>Общо образование</p>	
<p>9. Подходът за посрещане на общите потребности на образователна среда трябва да бъде преразгледан, за да стане по-гъвкав и по-ефективен от гледна точка на усилия на политиките в областта на ОС. Тематичният обхват по отношение на училищата следва ключовите политически тенденции (ПОО, STEM, ИКТ), като потенциалните бенефициенти са ограничени чрез редица административни изисквания (брой на учениците; профил на изучаваните дисциплини, образователната степен и т.н.), което води до неравностойния им достъп до финансиране. Също така няма единен подход към процедурата за разпределяне на средства: част от средствата се разпределят така, че да се постигнат целите за всички образователни институции, докато други се разпределят на състезателна основа.</p>	
<p>Професионално образование и обучение</p>	
	<p>Фокусът на инвестициите в професионално образование в периода 2016-2020 г. следва да се актуализира въз основа на целевите инвестиции. МОН трябва да разработи стабилна система за мониторинг, за да оцени резултатите от интервенциите. Средствата следва да бъдат консолидирани и насочени с оглед управление на усилията на политиките и промяната в ПОО. МОН трябва да обмисли разработването на специален резервен стратегически фонд, който да отговаря на потребностите от оборудване и да замени годишните национални програми. Този процес може да следва примера на реформите в ПОО в Латвия, насочени към планирани инвестиции в инфраструктура за ПОО и обновяване на</p>

	<p>директната образователна среда, наред с консолидиране осъществяването на ПОО и практическо планиране, ориентирано към намиране на заетост.</p>
ОПНОИР	
<p>11. Проектите на ЕСФ в България популяризират подход, който свързва образователните процеси с инвестиции в основната среда, и който бавно повлиява върху националното финансиране чрез ясен опит за възприемане на цялостна визия, отделяне на внимание на основните цели на политиките, и поставяне на акцент върху ученето.</p>	<p>Трябва да се насърчава интегрирането на инвестициите в образователната среда с инвестиции, които подкрепят прилагането на учебната програма, както и усилията за използване на финансирането от ЕСФ в подкрепа на ключови системни цели като подобряване на преподавателските практики и подобряване на резултатите на учениците. Всички тези аспекти трябва да бъдат засилени, разширени и надградени, за да позволят правилното измерване на ефектите и управлението.</p> <p>Инвестициите, вложени в посрещане на потребностите на директната образователна среда трябва да следват специфични национални приоритети по отношение на ОС (вж. по-горе), да работят с профили на ОС на ниво образователна институция (вж. по-горе) и да планират съответните инвестиции.</p> <p>Обхватът на бенефициентите, особено по отношение на инвестициите в предучилищното образование, трябва да включва детските ясли и частните доставчици, за да отговори на потребностите и целите на политиките.</p>

Приложение 2. Въпросник, разработен от екипа на МОН за преглед на директната образователна среда в училищата

Споразумение за предоставяне на консултантски услуги за преглед на публичните разходи в областта на науката, технологиите и иновациите и за подкрепа при изграждането на подход, основан на доказателства за Националната стратегическа рамка за развитие на образованието 2030
СТЪЛБ 2: Подкрепа за изграждането на подход, основан на доказателства за Националната стратегическа рамка за развитие на образованието 2030

Преглед на директната образователна среда в предучилищните институции и училищата, включително и в училищата, предлагащи професионално образование и обучение

Образователни институции: ВЪПРОСНИК ЗА ДИРЕКТОРИ

Цел на въпросника

Настоящият въпросник е разработен в допълнение към текущото събиране на данни, което МОН извършва по отношение на инвестициите в образователна среда (ОС) и основните ремонти, направени в образователните институции. Въпросникът е насочен към всички директори на предучилищни институции, училища и професионални училища в България. Резултатите ще бъдат използвани за преглед и анализ на съществуващата директна образователна среда в страната. Въпросникът:

- съдържа избрани въпроси, които се базират на School User Survey¹²⁰ на ОИСП, насочен към ръководителите на училищата, който е инструмент за самооценка, създаден от Платформата за оценка на образователната среда на ОИСП (OECD Learning Environments Evaluation Platform - LEEP)¹²¹;
- отразява и събира информация, свързана с процеса на планиране, организиран от МОН, по отношение на Стратегическата рамка за развитие на образованието в България до 2030 г.;
- отразява първия проект на бъдещата оперативна програма за образованието 2021-2027, съфинансираната от ЕСФ.

Обхват на въпросника

Образователната среда се отнася към физическото пространство и контекста, където се провежда обучение и включва физическата и виртуална среда на общуване, материалите за преподаване, които следват педагогическия подход.

Това изследване събира информация за използването на *директната образователна среда* - физическите аспекти на средата, в която се провеждат ученето и взаимодействието с децата и учениците.

Инструкции за попълване на въпросника

Проучването се състои от 12 административни и 16 специализирани въпроса и попълването му отнема около 30-40 минути. В края на въпросника има секция, в която участниците са поканени

¹²⁰ <http://www.oecd.org/education/effective-learning-environments/OECD-School-User-Survey.pdf>

¹²¹ <http://www.oecd.org/education/effective-learning-environments/>

да направят и изпратят снимки от стандартна образователна среда в образователната институция, която представляват.

Моля, прочетете внимателно всеки въпрос и отговорите възможно най-точно. Повечето въпроси включват избор на отговор и маркиране на съответното поле. В някои въпроси имате възможност да добавите коментар или да посочите алтернативен отговор. Информацията ще бъде използвана при планирането на национални политики за инвестициите в образователна среда и за развитието на образованието в България.

Благодарим Ви за участието в това проучване!

При въпроси и коментари моля не се колебайте да се обърнете за контакт към:

Десислава Кузнецова, Световна банка: dkuznetsova@worldbank.org

Елена Витанова, МОН: e.vitanova@mon.bg

РАЗДЕЛ 1: АДМИНИСТРАТИВНИ ДАННИ ЗА УЧИЛИЩЕТО/ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ЗАВЕДЕНИЕ

1.1. Моля въведете кода на Вашето училище/предучилищна/образователна институция:

1.2 Моля посочете дали Вашето училище/предучилищна/образователна институция е:

(моля отбележете само ако се отнася до Вас)

Частно/а (различна от държавна или общинска собственост) 1

Иновативно/а (по силата на програмите на МОН за иновативни образователни институции) 2

Средищно/а 3

Защитено/а 4

Предлага професионално обучение 5

Никое по изброените 6

1.3 Приблизително какъв процент от общото финансиране за последната учебна година е от следните източници?

(Моля, посочете цифра за всеки ред. Посочете 0 (нула) в случай, че не получавате финансиране от съответния източник.)

	%
а) Средства по национални, европейски и други програми за подкрепа на развитие на образованието	_____
б) Правителствени средства/бюджети (включва средства от местно, и национално ниво)	_____
в) Учебни такси и такси, заплащани от родителите	_____
г) Средства от дарители, спонсорства	_____
д) Такси на ученици	_____
е) Друго	_____

Общо: 100%

1.4 Брой на децата в предучилищна възраст: какъв е общият брой на децата, записани във всяка възрастова група?

0-3 години _____ Boys _____ Girls _____
4-5 години _____ Boys _____ Girls _____
5-6 години _____
6-7 години _____

Общ брой деца с физически увреждания: _____

1.5 Брой ученици: какъв е общият брой на учениците, записани във всеки клас?

1. клас _____
2. клас _____
3. клас _____
4. клас _____
5. клас _____
6. клас _____
7. клас _____
8. клас _____
9. клас _____
10. клас _____
11. клас _____
12. клас _____

Общ брой ученици с физически увреждания: _____

1.6 Кое от следните определения отговаря най-добре на описанието на населеното място, в която се намира Вашето училище/ предучилищно заведение?

(моля отбележете само един отговор)

- а) Село, малко населено място или селски район (с население под 3 000 души) 1
- б) Малко градче (с население 3 000 до 15 000 души) 2
- в) Малък град (с население 15 000 до 100 000 души) 3
- г) Град (с население 100 000 до 1 000 000 души) 4
- д) Голям град (с население над 1 000 000 души) 5

1.7 На колко смени работи Вашето училище/ предучилищно заведение?

Една смяна

Две смени

Друго (моля посочете): _____

1.8 Споделяте ли сградата с друга образователна институция?

Да (моля посочете типа образователната институция)

Не

За директори на детски градини: Моля отговорете на въпрос 1.9

1.9. Колко помещения за работа с деца/занимални:

(посочете точен брой):

1.9.1 има в сградите на Вашата образователна институция? _____

1.9.2 не се използват за учебни занятия/ взаимодействие с учениците/ децата? _____

1.9.3. са изцяло ремонтирани (ремонт на интериора, мебели и технологични решения) през последните 5 години? _____

1.9.4. са частично ремонтирани (всяка дейност, която е внесла подобрения по интериора) през последните 5 години? _____

1.9.5. Колко деца има обикновено в една класна стая? _____

1.9.6. Смятате ли, че в класните стаи има твърде много деца? да/не

За директори на училища: Моля отговорете на въпроси 1.10, 1.11 и 1.12

1.10. Колко класни стаи (помещения):

(посочете точен брой):

1.10.1 има в сградите на Вашата образователна институция? _____

1.10.2 не се използват за учебни занятия / взаимодействие с учениците / децата? _____

1.10.3. са изцяло ремонтирани (ремонт на интериора, мебели и технологични решения) през последните 5 години? _____

1.10.4. са частично ремонтирани (всяка дейност, която е внесла подобрения по интериора) през последните 5 години? _____

1.10.5. Колко ученика има обикновено в една класна стая? _____

1.10.6. Смятате ли, че в класните стаи има твърде много ученици? да/не

1.11. Колко стаи за предучилищни групи:

(посочете точен брой.):

1.11.1 се ползват във Вашата образователна институция? _____

1.11.2. са изцяло ремонтирани (ремонт на интериора, мебели и технологични решения) през последните 5 години? _____

1.11.3 са частично ремонтирани (всяка дейност, която е внесла подобрения по интериора) през последните 5 години? _____

1.11.4. Колко деца има обикновено в една класна стая? _____

1.11.5. Смятате ли, че в класните стаи има твърде много деца? да/не

1.12. Предучилищните групи използват (посочете само един отговор):

1.12.1. самостоятелен вход, който не се използва от другите ученици;

1.12.2. общ вход само с учениците от начален етап

1.12.3. общ вход с други ученици

1.12.4. Друго (моля посочете)

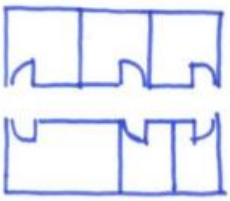
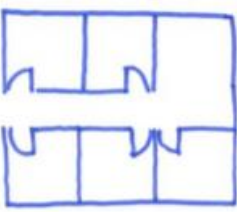
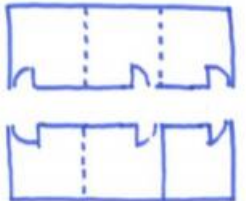
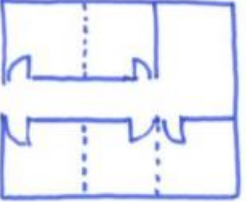
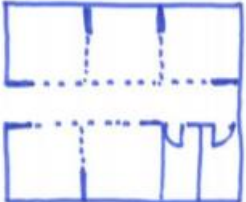

<Край на административния модул. Моля преминете на следващата страница.>

РАЗДЕЛ 2: ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА

Следващите въпроси са насочени към директорите на предучилищни образователни институции, училища и други образователни институции.

- 2.1** От следните шест типа разпределение на пространството, моля посочете по колко броя класни стаи/помещения за взаимодействие/игра има във Вашата образователна институция:
 (Моля посочете точен брой за всеки от изброените видове по-долу)

<p>а) Класни стаи/помещения, разпределени около коридор</p> <p>Брой: _____</p>	<p>б) Класни стаи/занимални с пряк достъп до пространство извън класната стая (breakout spaces); това помещение е лесно достъпно от децата/учениците или преподавателите по всяко време и се използва за различни обучителни или общи дейности. Това пространство няма предефинирана функция)</p> <p>Брой: _____</p>
<p>в) Стаи/помещения, с подвижни стени</p> <p>Брой: _____</p>	<p>г) Стаи/помещения, с подвижни стени и с пространство, в което учениците да могат да работят (breakout spaces)</p> <p>Брой: _____</p>
<p>д) Отворен план с възможности за обособяване на работни зони/зони за игра</p> <p>Брой: _____</p>	<p>е) Отворен план (помещение или сграда, които има малко или нямат стени и не са разделени на по-малки пространства)</p> <p>Брой: _____</p>

--	--

Източник: OECD, 2019 г.

[http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/EDPC/GNEELE\(2018\)3/REV1&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/EDPC/GNEELE(2018)3/REV1&docLanguage=En)

2.2 С колко от посочените помещения разполага Вашето училище/предучилищна/образователна институция?

(моля посочете точен брой за всяко помещение, което е налично)

- а) Място за почивка или работно пространство в коридорите (извън класната стая/занималнята) _____
- б) Библиотека _____
- в) Зала/аудитория _____
- г) Столова _____
- д) Научна лаборатория/ пространство _____
- е) STEM класна стая/кабинет/ пространство _____
- ж) Помещение/студио за изобразително изкуство, музика или дизайн _____
- з) Кухня/помещение за хранителни технологии _____
- и) Техническа работилница/ пространство (за работа с дърво, метал, пластмаса, роботика, др.) _____
- й) Физкултурен салон/спортна зала _____
- к) Спортна площадка _____
- л) Ресурсен кабинет _____
- м) Кабинет за психолог и/или логопед _____
- н) Общежитие _____

- o) Спални помещения (за предучилищни групи)
 - п) Басейн
 - р) Друго помещение/я? Моля, опишете го накратко:
-
-
-
-

2.3 Има ли изградена следната инфраструктура за ученици/деца с физически увреждания:
(Моля отбележете всяко от изброените)

- 1. Покрити рампи
- 2. Санитарни възли
- 3. Асансьор
- 4. Други платформени съоръжения
- 5. Друго

6. Нито едно от посочените

2.4 За целите на учебните занятия, съобразно програмата, кои от следните помещения във Вашето училище/предучилищна/ образователна институция се използват обикновено?
(Моля отбележете за всяко, което е налично)

	Никога	Веднъж седмично	2 до 4 пъти седмично	Всеки ден
а) Традиционна класна стая/занималня без достъп до място извън класната стая/занималнята, в което учениците да могат да работят (breakout spaces)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
б) Традиционна класна стая/занималня с пряк достъп до места извън класната стая/занималнята, в които учениците да могат да работят, например за работа по групи, проектна или индивидуална работа	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
в) Място за съвместно преподаване (2 или повече учители), в което учителите и учениците споделят различни свързани учебни пространства, например за работа по групи, проектна или индивидуална работа	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
г) Място в коридор извън класната стая / занималнята	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
д) Библиотека	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
е) Зала / аудитория	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
ж) Столова (извън традиционното използване с цел хранене)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
з) Научна лаборатория/кабинет	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
и) STEM класна стая/кабинет	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
й) Помещение/студио за изобразително изкуство, музика или дизайн	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
к) Кухня/помещение за хранителни технологии	☐ 1 ☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
л) Техническа работилница (за работа с дърво, метал, пластмаса, роботика)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
м) Физкултурен салон/спортна зала	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
н) Спортна площадка	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
о) Ресурсен кабинет	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
п) Кабинет за психолог и/или логопед	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
р) Общежитие	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

с) Спални помещения (за предучилищни групи)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
т) Басейн	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
у) Друго помещение? Моля, опишете го накратко:	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

2.5 Само за училищни възрастови групи: извън учебните занятия, провеждани съобразно програмата, кое от изброените места във Вашето училище /предучилищна/ образователна институция се използват от преподавателския екип или за самостоятелна работа, или за работа с другите деца/ученици?

	Никога	Веднъж седмично	2 до 4 пъти седмично	Всеки ден
а) Традиционна класна стая/занималня без достъп до място извън класната стая/занималнята, в което учениците да могат да работят (breakout spaces)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
б) Традиционна класна стая/занималня с пряк достъп до места извън класната стая/занималнята, в които учениците да могат да работят, например за работа по групи, проектна или индивидуална работа	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
в) Място за съвместно преподаване (2 или повече учители), в което учителите и учениците споделят различни свързани учебни пространства, например за работа по групи, проектна или индивидуална работа	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
г) Място в коридор извън класната стая / занималнята	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
д) Библиотека	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
е) Зала / аудитория	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
ж) Столова (извън традиционното използване с цел хранене)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
з) Научна лаборатория/кабинет	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
и) STEM класна стая/кабинет	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
й) Помещение/студио за изобразително изкуство, музика или дизайн	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
к) Кухня/помещение за хранителни технологии	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
л) Техническа работилница (за работа с дърво, метал, пластмаса, роботика)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
м) Физкултурен салон/спортна зала	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
н) Спортна площадка	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
о) Ресурсен кабинет	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
п) Кабинет за психолог и/или логопед	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

р) Общежитие	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
с) Спални помещения (за предучилищни групи)	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
т) Басейн	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
у) Друго помещение? Моля, опишете го накратко:	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

2.6 За всяко от изброените, което е налично, моля оценете удовлетвореността си от състоянието на директната образователна среда по скалата

(1-Изобщо не съм доволен/доволна е най-ниската оценка, а 5-Доволен/доволна съм е най-високата)

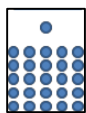
До каква степен сте доволни от:	Изобщо не съм доволен/доволна	1	2	3	4	5
1.Стандартните учебни пространства (класни стаи/занималня)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2.Коридорите и фойетата	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3.Библиотека	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Зала/аудитория	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Столова	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Научна лаборатория/кабинет /помещение	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. STEM кабинет /помещение	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Помещение/студио за изобразително изкуство, музика или дизайн	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Кухня/помещение за хранителни технологии	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Техническа работилница /помещение (за работа с дърво, метал, пластмаса, роботика)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Физкултурен салон/спортна зала	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Спортна площадка	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Ресурсен кабинет	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. Кабинет за психолог и/или логопед	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. Общежитие	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16. Спални помещения (за предучилищни групи)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17. Басейн	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Лабораториите/кабинетите за професионална подготовка/обучение	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. Тоалетните и другите санитарни съоръжения 1 2 3 4 5
20. Съоръженията/ инфраструктура за деца/ученици/хора с увреждания 1 2 3 4 5
21. Друго – моля посочете: 1 2 3 4 5

2.7 По отношение на пространството, в което учителите преподават, според Вас колко често се използват следните подходи за разпределение на пространството, демонстрирани по-долу?

(Съобразно представените типологии, моля отбележете за всеки ред по-долу)

Диаграмите представят 4 типа на взаимодействие/преподаване, които биха могли да се използват за работа с учениците/децата

Тип 1 - Аудитория:

Подкрепя предаване на информация, указания на цялата група.

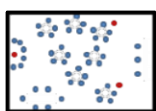

Тип 2 - Група: Подкрепя подходи, при които учениците взаимодействат и работят в малки групи, споделят идеи и си помагат

Група 3 - Индивид:

Подкрепя подходи за индивидуална работа за писане, четене, изследване на тема, мислене и рефлексия

Група 4 – Групово преподаване:

Подкрепя взаимодействието между двама или повече учители, които комбинират индивидуалните си предмети в един курс и работят заедно, като екип, с група ученици като споделят едно и също пространство (може да бъде група с деца/ученици от различни възрасти).

		Никога	1 до 3 на месец	Веднъж на седмица	2 до 4 пъти на седмица	Всеки ден
a)	Тип 1 - Подкрепя предаване на информация, указания на цялата група	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
b)	Тип 2 - Подкрепя подходи, при които учениците взаимодействат и работят в малки групи, споделят идеи и си помагат	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
c)	Тип 3 - Подкрепя подходи за индивидуална работа за писане, четене, изследване на тема, мислене и рефлексия	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
d)	Тип 4 - Подкрепя взаимодействието между двама или повече учители, които комбинират индивидуалните си предмети в един курс и	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5

работят заедно, като екип, с група ученици като споделят едно и също пространство (може да бъде група с деца/ученици от различни възрасти

e)

Друго

Ако прилагате друг подход на организация на пространството, моля представете накратко тук: _____

1

2

3

4

5

2.8 До каква степен сте съгласни със следните твърдения за предучилищното/училищното ръководство и образователната среда?

(моля отбележете един отговор от всеки ред)

	Напълно съм съгласен	Съгласен /а съм	Не съм съгласен /а	Изобщо не съм съгласен/
а) Ръководството и учителите имат еднакво виждане по отношение на преподаването и за това по какъв начин да използват най-пълноценно образователната среда	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
б) Ръководството насърчава учителите да експериментират с различни начини за използване на съществуващата	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
в) Начинът, по който са организирани/подредени учебните помещения подкрепя сътрудничеството	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
г) Начинът, по който са организирани/подредени учебните помещения подкрепя прилагането на	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
д) Сградите и образователните пространства отговарят на предпочитаната от мен преподавателска практика	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
е) Образователната институция организира учебното време с цел ефективно използване на учебните помещения (изготвяне на	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
ж) Имам отделено време за планиране заедно с учителите	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4
з) На учителите се предоставят време и съвети как да планират най-добрата употреба на учебните помещения в училището	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4

2.9 До каква степен считате, че физическата среда и оборудването във Вашата образователна институция оказват влияние върху следното:

(моля отбележете един отговор от всеки ред)

	Изобщо не	Много малко	До известна степен	го.
а) Склонността на учителите да останат на работа в това училище	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐
б) Улесняват привличането на нови учители	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐
в) Привличат родителите, които търсят в кое училище да запишат децата си	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐
г) Повишават удовлетвореността и мотивацията на учениците да учат	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐

2.10 Обикновено как са разпределени занималните/класните стаи/образователните помещения?

- а) Повечето учители използват една и съща стая/учебно пространство/помещение по всички предмети 1
- б) Повечето учители използват специализирани стаи/учебно пространство/помещение по определен предмет поне за един срок (например кабинет А по английски език, кабинет С по история – подготвени за нуждите на определен предмет) 2
- в) Повечето учители използват много различни класни стаи/учебни пространства/помещения, за предметите, по които преподават и/или класове 3
- г) Повечето учители преподават заедно (преподаване в екип) и споделят помещения, които са проектирани за по-големи групи от паралелките на един и същи клас¹²² 4
- д) Повечето учители преподават заедно (преподаване в екип) и споделят помещения, които са проектирани за по-големи групи от деца/ученици/класове от смесени випуски¹²³ 5

2.11 Колко класни стаи/занимални/учебни помещения са оборудвани със следното (или имат лесен достъп до следното)?

- а) Интерактивен AV дисплей (интерактивна бяла дъска или интерактивен екран) _____
- б) Безжичен интернет _____
- в) Възможност за прожектиране на звук и картина на учениците в клас (например проектор или голям телевизор с аудио система) _____
- г) Преносими електронни устройства, собственост на образователната институция (които се съхраняват в помещението) _____
- д) Настолни компютри _____
- е) Таблети _____
- ж) Места за зареждане (на мобилни устройства) _____
- з) Кабелен интернет _____
- и) Няма достъп до интернет _____

¹²² Група или паралелка от ученици от една училищна година, например от 7. клас

¹²³ Смесена група от ученици от различни училищни години, например от 6 и 7 клас

2.12 Разрешено ли е на учениците да носят собствено електронно устройство за целите на обучението в образователната институция?

(Отбележете всяка група/клас, за която/който има такава възможност)

Предучилищна / 4-5 годишни	☐ ₁	Предучилищна / 5-6 годишни	☐ ₂	Предучилищна / 6-7 годишни	
1. клас	☐ ₁	2. клас	☐ ₂	3. клас	☐ ₃
4. клас	☐ ₄	5. клас	☐ ₅	6. клас	☐ ₆
7. клас	☐ ₇	8. клас	☐ ₈	9. клас	☐ ₉
10. клас	☐ ₁₀	11. клас	☐ ₁₁	12. клас	☐ ₁₂

2.13. МОН стимулира училищата и детските градини да развиват иновативни практики. От какви ресурси, по отношение само на директната образователна среда, имате нужда, за да развиете иновативна образователна среда в институцията, която ръководите:

(Моля отбележете всяко вярно твърдение или допълнете)

1. Адаптивна мебелировка
2. Основно IT оборудване
3. Специализирано IT оборудване
4. Софтуерни решения
5. Пространства за съвместна работа/преподаване за учители
6. Пространства за съвместна работа за ученици/деца
7. Общ ремонт на интериора
8. Базово лабораторно оборудване
9. Специализирано лабораторно оборудване
10. Пространства за стимулиране на индивидуалната работа/изследване/учене
11. Основни информационни ресурси и източници на знание – електронни и традиционни
12. Специализирани информационни ресурси и източници на знание – електронни и традиционни
13. Общ ремонт и подобрения на сградите
14. Друго _____

2.14 МОН планира да насърчи разработването и прилагането на концепцията за Зелена образователна институция. Според Вас, кои от изброените тематични области отговарят на концепцията за Зелена образователна институция?
(Отбележете всички елементи, които считате за релевантни)

1. Енергийна ефективност и поведение, насочено към отговорно потребление на енергия	☐	ДА	☐	НЕ
2. Опазване и ефективно потребление на вода	☐	ДА	☐	НЕ
3. Опазване и увеличаване на зелените пространства	☐	ДА	☐	НЕ
4. Ефективно управление на отпадъците	☐	ДА	☐	НЕ
5. Опазване хабитата на местните видове				
6. Устойчивост и безопасност на околната среда	☐	ДА	☐	НЕ
7. Насърчаване на алтернативната мобилност (без въглероден отпечатък)	☐	ДА	☐	НЕ
8. Създаване на зелени партньорства с местни организации, насърчаващи устойчиво развитие	☐	ДА	☐	НЕ
9. Учебна програма, насочен към опазване на околната среда	☐	ДА	☐	НЕ
10. Гъвкавост между дистанционно и традиционно образование за адресиране на екстремни ефекти на промяната на климата (топли вълни, наводнения, пожари, екстремни студове)	☐	ДА	☐	НЕ
11. Гъвкавост между периодите на учебно време и ваканции с цел адаптация на промените на климата (топли вълни, наводнения, пожари, екстремни студове)	☐	ДА	☐	НЕ
12. Пълна рехабилитация на сградите за осигуряване на енергийна ефективност	☐	ДА	☐	НЕ
13. Мониторинг на елементите на здравословна среда в сградите на образователната институция (адекватни нива на шум, температура, осветление, качество на въздуха)	☐	ДА	☐	НЕ
14. Други (моля опишете)				

2.15 Кои елементи от подхода Зелена образователна институция съществуват във Вашето училище/предучилищна/образователна институция?

1. Сформиран е координационен екип за	☐	ДА	☐	НЕ

- обучение, насочено към околната среда и нейното опазване / Зелена образователна институция
2. Разработена е концепция за Зелена образователна институция / политика по отношение на околната среда ДА НЕ
3. Учителите, децата и родителите са запознати с концепцията за Зелена образователна институция /политиката за околната среда ДА НЕ
4. Разработени са правила за ежедневно поведение за икономия на енергия и вода и за събиране и рециклиране на отпадъци ДА НЕ
5. Разработват се и се провеждат уроци и отворени събития по въпросите на околната среда, устойчивостта и здравословния начин на живот ДА НЕ
6. Учебният план е разработен в подкрепа на знанията, свързани с околната среда, устойчивата екологична култура и здравословния начин на живот ДА НЕ
7. Съществуват партньорства с местни организации, които насърчават устойчивото развитие и здравословния начин на живот ДА НЕ
8. Учителите са преминали специално обучение за преподаване в областта на околната среда и устойчивото развитие ДА НЕ
9. План по отношение на здравословното хранене и начин на живот са приети, които подкрепят здравословно хранене и поведение ДА НЕ

2.16 Кои елементи на образователната среда, в подкрепа на концепцията за Зелено образователна институция, съществуват във Вашето училище / предучилищна/ образователна институция?

(Отбележете всички елементи, които са релевантни за вашата образователна институция)

1. Тематични класни стаи/занимални ДА НЕ
2. Тематични кътове с информация за околната среда в коридорите и общите интериорни пространства в училището/предучилищното заведение ДА НЕ
3. Градина за био земеделие ДА НЕ

4. Интериорни площи с растения/зони за отдых ДА НЕ
5. Оборудване за контрол на температурата в учебната среда ДА НЕ
6. Оборудване за контрол на качеството на въздуха в учебната среда ДА НЕ
7. Алтернативни енергийни системи (пр. соларни) изградени с участието на учениците/децата, с цел да популяризират енергийна ефективност и отговарящи на нужди на учебната институция/проектни дейности ДА НЕ

2.17 Моля изпратете/ прибавете снимка на стандартна класна стая / занималня/ стандартно образователно пространство.

(Моля наменувайте файла както следва: ROOM_ и прибавете номера на образователната институция)

2.18 Моля изпратете/прибавете снимка, демонстрираща помещение, което е създадено в отговор на концепцията за Зелена образователна институция.

(Моля наменувайте файла както следва: GREEN_ и прибавете номера на образователната институция)

2.19 Моля изпратете/прибавете снимка, демонстрираща коридор/фоайе, което има кътове за почивка или се използва за работно пространство.

(Моля наменувайте файла както следва: FREE_ и прибавете номера на образователната институция)

За директори на училища, които предлагат професионално обучение:

2.20 Моля изпратете/прибавете снимка на стандартно помещение пространство за професионално обучение.

(Моля наменувайте файла както следва: VET_ и прибавете номера на образователната институция)

2.21 Ако желаете да добавите коментар относно директната образователна среда във вашата институция моля направете това в полето (ограничение до 300 знака): _

EUROPEAN UNION
European Structural and Investment Funds

Благодарим за участието!

Приложение 3. Списък от избрани национални оперативни програми (ОП) за програмния период 2014-2020 г., изготвени от Чешката Република, Естония, Полша и Словения по тематична цел ТЦ 10 “Образование и обучение”. Тематични приоритети ОП на ЕСФ: примери от отделните държави

Сравнявани страни	Теми в рамките на тематичните приоритети за образование и обучение на ЕСФ, 2014-2020 ¹²⁴	Избрани ОП ¹²⁵
Чешка Република	Достъп до висше и еквивалентно образование	<p>ОП Научни изследвания, развитие и образование</p> <ul style="list-style-type: none"> - равен достъп до висококачествени предучилищно, начално и средно образование; - съобразеност на образованието и обучението с потребностите на работодателите; - подкрепа за обучението на бъдещи и начинаещи учители; - развитие на университетите и човешките ресурси; - подобряване на международните постижения в научноизследователския сектор
Естония	<ul style="list-style-type: none"> • Подкрепа за предучилищното, началното и средното образование; • Подобряване на равния достъп до учене през целия живот 	<p>Оперативна програма за финансиране на кохезионната политика 2014-2020</p> <ul style="list-style-type: none"> - 11,7% ще бъдат инвестирани в реформиране на общата образователна мрежа и подобряване на достъпа до висококачествено образование. Важна цел е свързана с намаляване на процента на преждевременно напусналите училище чрез подобряване на кариерното ориентиране и разработване на иновативни учебни материали. - 11,2% се отделят за повишаване на равнището на заетост до 76% чрез реформиране на оценката на трудоспособността, подпомагане на процеса на намиране на работа и предлагане на услуги за образование, обучение и рехабилитация. Конкурентоспособността на регионите ще бъде засилена въз основа на техните планове за конкурентоспособност. - 11,0% са посветени на социалното приобщаване, насочено към намаляване на процента на хората в риск от бедност до 15% през 2020 г., насърчаване предоставянето на здравни услуги с най-високо качество за цялото население и подобряване на социалните услуги. Подобряване на възможностите за грижи за деца в градските райони на Талин, Тарту и Пярну. Развиване на недостатъчно добре използваните градски райони в по-големите градове на района Ида-Виру.
Словения	Подобряване на равния достъп до учене през целия живот (УЦЖ)	<p>Оперативна програма за изпълнение на кохезионната политика на ЕС за периода 2014 – 2020</p> <p>Финансирането от ЕС в размер на 3,011 милиарда евро от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР), Кохезионния фонд (КФ), Европейския социален фонд (ЕСФ) и конкретното разпределение за Инициативата за младежка заетост (ИМЗ) е насочено към потребностите от развитие, съществуващите различия и потенциал за растеж на Словения. Общото разпределение по фондове е както следва:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1,390 милиарда евро от Европейския фонд за регионално развитие, - 895 милиона евро от Кохезионния фонд, - 717 милиона евро от Европейския социален фонд,

¹²⁴ ESIF 2014-2020: Finances Planned (detailed): Planned EU financing by detailed ESF themes (categorisation). URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/funds/esf>

¹²⁵ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/atlas/programmes

Сравнявани страни	Теми в рамките на тематичните приоритети за образование и обучение на ЕСФ, 2014-2020 ¹²⁴	Избрани ОП ¹²⁵
		<p>- 9 милиона евро от Инициативата за младежка заетост.</p> <p>Цели:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Увеличаване на дела на заетостта, особено сред дългосрочно безработните, младите и възрастните хора, както и сред лицата с ниско ниво на образование. • Намаляване на броя на социално изключените лица и тези в риск от бедност, като същевременно се подобри достъпа до качеството на услугите в общността и се насърчи социалното предприемачество. • Подобряване на връзката между системите за образование и обучение и потребностите на пазара на труда и осигуряване на равен достъп до образование, обучение и учене през целия живот за всички групи. • Повишаване на институционалния капацитет и ефективността на публичната администрация и публичните услуги. <p>Цели:</p> <p>25 000 души, участващи в инициативи за заетост. 19 000 души от уязвими целеви групи, участващи в превантивни програми. 42 900 участници в програми за придобиване на компетентности и повишаване на равнището на образование.</p>
Полша	<ul style="list-style-type: none"> • Укрепване на професионалното образование и обучение; • Подкрепа за РДР, началното и средното образование 	<p>Мулти фонд ЕФРР/ ЕСФ</p> <p>ОП Развитие на образование за придобиване на знания ОР Инвестициите обхващат следните основни области:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Насърчаване на устойчива и качествена заетост и подпомагане на трудовата мобилност; • Насърчаване на социалното приобщаване и борба с бедността; • Инвестиции в образование, умения и учене през целия живот и • Повишаване на институционалния капацитет и ефективна публична администрация.¹²⁶ <p>РОП 1 Регионална оперативна програма за войводство Dolnośląskie 2014-2020</p> <ul style="list-style-type: none"> • ресурсите на ЕСФ, представляващи 28% от общия принос на ЕС, са насочени най-вече към пазара на труда (11% за Тематична цел 8), социалното приобщаване и образованието. • създаване на около 4700 нови места в детските ясли и около 3100 места в детските градини; <p>РОП 10 Регионална оперативна програма за войводство Podlaskie</p> <ul style="list-style-type: none"> • 27,81% от средствата по ЕСФ ще бъдат предназначени за подкрепа на социалното приобщаване. • подобряване на образованието, насочено към придобиване на ключови компетентности за пазара на труда • по-добър достъп до висококачествено предучилищно образование за деца на възраст 3-4 години

¹²⁶ <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=576&langId=en>

РОП 11 Регионална оперативна програма за войводство Pomorskie

- 21,8% от ЕСФ ще бъдат разпределени за насърчаване на социалното приобщаване и борбата с бедността
- създаване на 4000 нови места в детските ясли и 3000 нови места в детските градини;
- 45 000 студенти, участващи в стажове;

РОП 12 Регионална оперативна програма за войводство Śląskie

- средствата от ЕСФ ще се насочат най-вече към заетостта, мобилността на работниците и способността на предприятията за адаптиране към промяната;
- подкрепа за почти 50 000 безработни чрез търсене на работа или надграждане на техните умения
- създаване на около 4500 нови места в детските ясли

РОП 13 Регионална оперативна програма за войводство Świętokrzyskie

- ресурсите на ЕСФ, представляващи 28% от общия принос на ЕС, ще бъдат насочени най-вече към пазара на труда (9% за тематична цел 8) и също така за подпомагане на социалното приобщаване и образованието.
- увеличаване на броя на безработните и неактивните лица, които са намерили работа след получаване на подкрепа от програмата, с участието на около 30 000 търсещи работа
- увеличаване на броя на лицата, които са подобрили своите умения благодарение на подкрепата от програмата;
- създаването на около 1 296 нови места в детските ясли и около 1 313 места в детските градини;
- подкрепа за над 35 000 души в риск от изключване

РОП 14 Регионална оперативна програма за войводство Warmińsko-Mazurskie

- ресурсите от ЕСФ ще бъдат насочени най-вече към интеграцията на пазара на труда (12% за тематична цел 8) и също така ще подкрепят социалното приобщаване и образованието
- увеличаване на броя на безработните и неактивните, които са намерили работа след получаване на подкрепа от програмата;
- нарастване на броя на лицата, които са подобрили своите умения благодарение на подкрепата от програмата;
- подобрен достъп до здравни услуги и образование в региона;

РОП 15 Регионална оперативна програма войводство Wielkopolskie

- Подкрепете почти 62 000 безработни в търсенето на работа
- Осигуряване на подкрепа за около 33 500 души в риск от бедност или социално включване
- Създаване на 12 500 съфинансирани места за предучилищно образование.

РОП 16 Регионална оперативна програма за войводство Zachodniopomorskie

- устойчива, качествена заетост;
- социално развитие и превенция на социалното изключване на уязвимите групи
- по-добро образование за по-добри училищни резултати;
- подкрепа за почти 20 000 безработни в търсенето на работа;
- повече от 12 000 ученици, участващи в стажове;

Сравнявани страни	Теми в рамките на тематичните приоритети за образование и обучение на ЕСФ, 2014-2020 ¹²⁴	Избрани ОП ¹²⁵
		<p>РОП 2 Регионална оперативна програма за войводство Kujawsko-Pomorskie 2014-2020</p> <ul style="list-style-type: none"> • насърчаване на устойчива и качествена заетост и подпомагане на трудовата мобилност; • насърчаване на социалното приобщаване; • инвестиране в образование, и професионално обучение за умения и учене през целия живот; • обхващане на 75% от децата на възраст 3-4 години в предучилищно образование; • подкрепа за над 24 000 безработни в търсенето на работа; • подкрепа за повече от 54 000 ученици в развиването на ключови компетентности; <p>РОП 3 Регионална оперативна програма за войводство Lubelskie 2014-2020</p> <ul style="list-style-type: none"> • адаптиране на предприятията и служителите към промените на пазара на труда; • образование, квалификации и компетентности; • социално включване чрез насърчаване на качествени, устойчиви социални и здравни услуги, равни възможности за всички и по-голямо участие и достъп до пазара на труда; • повишен процент на деца на възраст 3-4 години, обхванати от предучилищно образование от 61,4% на 78% • подкрепа за над 20 000 безработни жители на региона; <p>РОП 4 Регионална оперативна програма за войводство Lubuskie 2014-2020</p> <ul style="list-style-type: none"> • ресурсите на ЕСФ са насочени най-вече към повишаване на заетостта (27,81% от средствата, предоставени от ЕСФ, ще бъдат инвестирани в Тематична цел 8), както и към образование и мерки за социално включване. • увеличаване на броя на безработните и неактивните, които са намерили работа след получаване на подкрепа по Програмата; • нарастване на броя на лицата, които са подобрили своите умения благодарение на подкрепата от Програмата; • подобрен достъп до здравни услуги и образование в региона; <p>РОП 5 Регионална оперативна програма за войводство Łódzkie 2014-2020</p> <ul style="list-style-type: none"> • финансирането от ЕСФ, представляващо 28,1% от общия принос на ЕС, ще бъде насочено към увеличаване на заетостта (25,2% от разпределението на ЕСФ за Тематична цел 8) и борба с бедността (25,5% за Тематична цел 9). • намаляване на процента на безработица до 7,6%; • създаване на повече от 4800 нови места в детските ясли; • разширяване на капацитета на поддържаната детска или образователна инфраструктура до 3600 места; • осигуряване на подкрепа за над 28 000 души в риск от бедност; • по-добра достъпност и качество на здравните услуги; • по-добра достъпност и качество на социалните услуги, насочени към намаляване на бедността и социалното изключване. <p>РОП 6 Регионална оперативна програма за войводство Małopolskie 2014-2020</p>

Сравнявани страни	Теми в рамките на тематичните приоритети за образование и обучение на ЕСФ, 2014-2020 ¹²⁴	Избрани ОП ¹²⁵
		<ul style="list-style-type: none"> • увеличаване на заетостта и трудовата мобилност; • насърчаване на социалното сближаване; • подобряване на предлаганото образование и обучение. • 40 000 безработни получават подкрепа по Програмата; • 23 900 души в риск от бедност или социално изключване да получават подкрепа по Програмата; • 54 000 ученици получават подкрепа по Програмата за развиване на ключови умения; <p>РОП 7 Регионална оперативна програма за войводство Mazowieckie 2014-2020</p> <ul style="list-style-type: none"> • подобрен човешки капитал за икономиката (ТО8-10). • подкрепа за над 24 000 безработни (включително дългосрочно безработни) в търсенето на работа; • подкрепа за над 40 000 ученици за развиване на ключови компетентности; <p>РОП 8 Регионална оперативна програма за войводство Opolskie</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ресурсите на ЕСФ, представляващи 28% от общия принос на ЕС, са насочени най-вече към пазара на труда (10% върху Тематична цел 8), социалното приобщаване и образованието. • увеличаване на броя на безработните и неактивни граждани, които намират работа след като получават подкрепа от Програмата; • увеличаване на броя на лицата, които са подобрили своите умения благодарение на Програмата; • създаване на около 227 нови места в детските ясли и около 100 места в детските градини; • подкрепа за около 44 870 души в риск от социално изключване <p>РОП 9 Регионална оперативна програма за войводство Podkarpackie</p> <ul style="list-style-type: none"> • 28% от средствата от ЕСФ са насочени към насърчаване социалното приобщаване и борбата с бедността; • повече от 3 500 финансирани нови места в детските ясли и 10 000 нови места в детските градини; • подкрепа за над 17 500 безработни; • подкрепа за над 16 500 от хората в риск от бедност или социално изключване.

Приложение 4. Списък на проекти в областта на ОГРДВ, общото, професионалното и висшето образование, изготвени от бенефициенти от избрани държави-членки на ЕС и финансирани по тематична цел (ТЦ) “Образование и обучение” на ЕСФ за програмните периоди 2007-2013 и 2014-2020

№	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен проекта	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Примери за добри практики
1	Латвия	Кариерно ориентиране със "Skills Latvia" Образователни институции от сферата на общото и професионалното образование	18,300,000	Общо образование ПОО	Центрове за кариерно консултиране и образователни центрове Центрове за кариерно ориентиране в училищата	Фокусът е върху създаването на голямо пространство, където да се тестват придобитите умения, и което да предоставя възможности за кариерно развитие на по-късен етап. Рекламната дейност, провеждането на информационни кампании и подкрепата от страна на известни личности и работодатели са сред примерите за постигане на проектните цели. Възлагат се различни задачи, провеждат се разговори, свързани с кариерното развитие, канят се гост-лектори и др.	Оказване на подкрепа за учениците в процеса на тяхното кариерно израстване чрез развиване на необходимите умения и нагласи	В рамките на проекта се организират годишни национални и секторни състезания по умения за младежи, наречени "SkillsLatvia", по време на които учениците в системата на ПОО демонстрират придобитите от тях умения.
2	Литва	Lyderių laikas 3 (Време за лидери 3)	5,502,780	Общо образование	Потенциално въздействие върху различни типове ОС	Не са посочени конкретни примери как лидерите използват придобитото ноу-хау в техните училища	Насърчаване на лидерските умения в рамките на литовската образователна система	Чрез обучение на работното място и подкрепа училищните лидери успяват да подобрят ОС по различни начини

№	Държава	Заглавие на проекта	Финансир ане по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен проекта	Подробности по отношение на ОС (както е направено и как)	Цел на проекта	Примери за добри практики
3	Чешка Република	Мрежа Laborky.cz в гимназията в Слани	1,180,045	Общо образование	STEM кабинети Оборудване Пространства за съвместно преподаване Конференции	Всички участващи училища получават пакет, който включва комплекти по роботика, измервателни системи и таблети със измервателен софтуер, като в замяна от тях се очаква да провеждат собствени експерименти и да споделят резултатите и натрупаните знания с другите участници в мрежата чрез видеа, публикувани на техните уебстраници	Увеличаване броя на училищата, които използват STEM методи на преподаване, сходни с тези, използвани от Националната мрежа Laborky.cz и споделяне на знания и опит в рамките на мрежата	Всички участващи училища участник получават пакет, който включва комплекти по роботика, измервателни системи и таблети със измервателен софтуер, като в замяна от тях се очаква да провеждат собствени експерименти и да споделят резултатите и натрупаните знания с другите участници в мрежата
4	Словения	Креативен път към знанието и умни очила	9,395,444	Висше образование	Класни стаи Работилници по технологии	Студентите се обучават между три и пет месеца под ръководството на ментори педагози или професионалисти в избраната от тях изследователска област	Студентите и компаниите работят заедно в разработването на иновативни решения за корпоративни и социални предизвикателства	Налице е синергия между всички страни: студентите придобиват професионален опит; компаниите получават помощ в решаването на различни проблеми и намират кандидати за работа. Факултетите успяват да свържат теорията с практика чрез

№	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен проекта	Подробности по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Примери за добри практики
								иновативни подходи в преподаването.
5	Полша	Najlepsi z najlepszych! 2.0. / Най-добрите от най-добрите! 2.0.	2,157,505	Висше образование	Научни лаборатории	Подготовка на преподаватели и екипи студенти в зависимост от графика и изискванията на състезанията. Не е налична информация (на английски език) дали подготовката се случва рамките на извънкласни дейности или като част от редовния учебен процес.	Възможност за работа в конкурентна среда, демонстриране на креативност и иновации на международна платформа чрез покриване на разходите на преподаватели и студенти за участие в международни състезания и конференции.	Целенасочено сътрудничество между университетски преподаватели и висши служители на Министерството с цел предоставяне на подходяща образователна среда за реализиране на иновативни проекти като напр. проект за иновативна соларна лодка.
6	Полша	Подобряване на качеството на образованието на студентите от Медицинския университет в Гданск	4,100,000	Висше образование	Оборудване за класни стаи	Регулярна практика в оборудваните класни стаи	Придобиване на основни клинични умения в реална среда чрез инсталациите в новия Център за медицински симулации (ЦМС)	Създадени са 35 нови класни стаи, в които студентите могат да практикуват върху медицински манекени, които проявяват реални симптоми и

№	Държава	Заглавие на проекта	Финансир ане по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен проекта	Подробности по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Примери за добри практики
								поведение – дишат, плачат и кървят.
7	Полша	Младежки клубове „Щастливата жаба“	23,800	Общо образование	<p>Пространства за провеждане на работилниците</p> <p>Дейности на открито</p> <p>Липсва информация за ОС в сградите на училищата</p>	Създадени са два младежки клуба, които предоставят пространство за учене	Подобряване на училищните резултати, самочувствието на учениците и потенциала им за реализация на пазара на труда	<p>Допълнителни образователни дейности за подпомагане на разбирането, писането, математическите умения и уменията свързани с цифровата грамотност, съчетани с дейности в свободното време като каране на кану, плаване, творчески работилници или игри на открито.</p>

№	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен проекта	Подробности по отношение на ОС (както е направено и как)	Цел на проекта	Примери за добри практики
8	Португалия	Клъстерът от училища Д-р Азеведо Невес (Agrupamento de Escolas Dr. Azevedo Neves)/ Проследяване на ранно напусналите училище в Португалия	907,541	ПОО	Класни стаи	Курсове за професионално обучение; допълнителни възможности за образование на възрастни	Предотвратяване на насилието в класната стая и намаляване на броя на отсъстващите и отпадналите от образователната система чрез подобряване на компетентностите по математика и езици	Курсове за професионално обучение за млади хора и допълнителни възможности за образование на възрастни като напр. курсове по португалски език за чужденци
9	Испания	Насърчаване повече момичета да се обучават в областта на науката и технологиите	15,466	Общо образование	STEM кабинети	Методи на преподаване, които насърчават креативността, работата в екип, решаването на проблеми, и презентационните умения. Подредба на класната стая, използване на различни устройства, посещаване на реални работни места, физически дейности в класната стая	Насърчаване интереса на повече момичета към кариера в областта на природните науки	Серия от работилници в инженерни и области и в областта на технологиите

№	Държава	Заглавие на проекта	Финансир ане по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен проекта	Подробности по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Примери за добри практики
10	Малта	Един таблет за всяко дете - ЕТВД	9,600,000	Общо образование	Оборудване на класни стаи	Цифрова рамка за преподаване и учене Таблети Управленски софтуер и обучение на учители Онлайн пространство за по-ефективно използване на таблетите	Продължаване на учебния процес докато училището е затворено заради пандемията от COVID 19	Наред с таблетите да учениците, училищата също така получават необходимия софтуер за управление на класната стая, образователни програми и приложения, както и обучения за преподавателския състав.
11	Кипър	DRASE (DRAsis Sholikis ke kinonikis Entaxis)	29,000,000	РДР Общо образование	Класни стаи	Нови програми за учене и креативност, достъп до нова информация и услугите на центрове за социално-емоционална подкрепа, ново технологично оборудване и образователни материали, както и обучения за преподавателския състав	Намаляване на възможността за провал или отпадане от училище, и предотвратяване на социалното изключване	Нови програми за учене и креативност, които включват изкуствата в образователния процес: танци, рисуване

№	Държава	Заглавие на проекта	Финансир ане по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен проекта	Подробности по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Примери за добри практики
12	Хърватия	Фестивал на многоезичието – развиване на межкултурни компетентности	167,945	Общо образование (начални училища)	Класни стаи Работилници по креативност Художествени представления Учене на място – ролеви игри	Училищата и общината разработват материали за учителите, закупуват ново оборудване за училищата и създават извънкласни дейности за учениците.	Приемане на многообразието от страна на учениците разбиране на значението на толерантността, подготовката им как да бъдат новите модерни граждани на Хърватия, Европа и целия свят	Откриване на новите таланти на учениците, развиване на техните умения и креативност; учениците пеят, танцуват, играят, участват в пиеси, готвят, изработват сувенири, правят проучвания, влизат в ролята на журналисти и учени, пътуват, срещат нови приятели и се запознават с нови региони в Хърватия. По този начин учениците научават повече за собствената си култура, но и за други култури и обичаи.
13	Croatia	Lumen	107,998	Общо образование	Пространство за учене на учители Класни стаи	Създаване на иновативни работилници по пет теми, свързани с талантите, и пилотирането им в девет различни училища	Идентифициране на талантите на учениците и работа с тях в посока развиване на собствения им потенциал	Предоставяне на образователна подкрепа и услуги по постоянен мониторинг за даровити деца и техните семейства

№	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен проекта	Подробности по отношение на ОС (както е направено и как)	Цел на проекта	Примери за добри практики
14	Хърватия	PERMA-HORTI	97,499	Общо образование	Класни стаи	Часовете са насочени към изграждане на ценни умения като организираност, работа в екип, самопознание и комуникация.	Развиване на предприемаческите умения на учениците и оказване на терапевтичен ефект върху тях	Въвеждат се специално разработени часове по предприемачество за ученици в средните училища, които да ги насърчат да обмислят стартирането на собствен бизнес
15	Хърватия	ZadarZaDar	110,091	Общо образование (начални училища)	Оборудване на класните стаи	Онлайн платформа за комуникация Преподаване на биология, физика, химия и география в реални житейски ситуации чрез експерименти, проекти, презентации, различни модели	Идентифициране на надарени деца и насочването им как максимално да се възползват от своите таланти	Създават се нови материали за преподаване в местните училища, както и онлайн платформа, в рамките на която учителите могат да си сътрудничат
16	Унгария	Програма Együtt működik! Boldog Ceferino	308,840	Общо образование Висше образование	Различни пространства за извънкласни дейности	Индивидуално менторство Пространство за съвместно учене в зависимост от проведените изследвания	Подпомагане на учениците/ студентите от ромски произход да се почувстват по-овластени и ангажирани	Проектите не са насочени само и единствено към ОС. Те имат по-скоро индиректен ефект върху нея и включват индивидуално менторство и ангажиране на студентите в

№	Държава	Заглавие на проекта	Финансир ане по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен проекта	Подробности по отношение на ОС (както е направено и как)	Цел на проекта	Примери за добри практики
								университетски изследователско дейности
17	Словакия	Училище, отворено за всички	25,400,342	РДР Общо образование	Класни стаи Пространство за обучение на учители	Курс за професионално развитие на учители и образователни ресурси Създаване и въвеждане на педагогически модел за приобщаващо образование: сътрудничество с родителите, педагогически асистенти, изграждане на навици чрез не-формално образование	Оказване на подкрепа за приобщаващото образование, подобряване компетентностите на педагогическия и експертния състав и осигуряване на равен достъп до качествено образование, както и повишаване на резултатите и компетентностите на децата и учениците	Включване на специалисти като училищен психолог, специален педагог, социален педагог и психолог
18	Словакия	"Ако може да ми обясните нещо"	271,010	ПОО	Оборудване в класните стаи	Обучение и професионално развитие на преподавателския състав в коледжите, насочено към подготовка за използването на ново оборудване	Предлагане на по- иновативни часове, съответстващи на потребностите на местните работодатели	Закупуване на разнообразие от компютри, софтуер, машини, пособия за преподаване, и поредици от книги, включително практически насочени учебни пакети за придобиването на съответните умения

№	Държава	Заглавие на проекта	Финансиране по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен проекта	Подробности по отношение на ОС (както е направено и как)	Цел на проекта	Примери за добри практики
								в реална работна среда
19	Австрия	Професионално училище (Produktionsschule) ÖJAB	318,945	ПОО	Класни стаи	Обучителни модули за експериментиране с определени професионални дейности, както и Работилници за усвояване на културни и цифрови умения	Подготвяне на участниците за съответната професия и оказване на съдействие в намиране на стаж или по-нататъшно обучение за постигане на желаната от тях кариера	Предлаганите учебни модули дават възможност на учениците да участват в дейности в редица сектори – кетъринг и гастрономия, офис администрация, хотелиерство, търговия и занаяти – като след това изберат специалност
20	Финландия	Ernod – Младежи със специални потребности и подкрепа на участието в мултидисциплинарни среди	329,224	Висше образование	Библиотека, компютърна зала	Мениджърите на библиотеките подготвят пространството за доброволците и им предоставят необходимото техническо съдействие	Придобиване от страна на младите хора на цифрови и медийни умения, както и включване на младежите със специални потребности в планирането на дейностите – привличане на повече клиенти на обществените библиотеки	Доброволците предоставят на своите връстници от малцинствените групи онлайн помощ при изготвянето на домашната им работа

№	Държава	Заглавие на проекта	Финансир ане по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен проекта	Подробности по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Примери за добри практики
21	Финландия	Höntsä - Bridge Forward!	942,110	Висше образование Общо образование	Класни стаи	Средни образователни институции, организации, предоставящи извънкласни дейности и обществеността си сътрудничат, за да осигурят необходимите учебни пространства и методологии	Предоставяне на обучение, базирано на творчески методи на преподаване, които дават възможност на обучаемите да споделят своите хобита, да правят упражнения или да провеждат часове по спорт	Мултидисциплинарният модел на Höntsä's съчетава работа с младежи, физически дейности, фокус върху социалното благосъстояние и здравеопазването

Приложение 5. Проекти по ЕСФ, изпълнени в периода 2007-2013

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
1	Италия	Израстване в света	78,667	Общо образование	Театрални работилници и информационни пространства Информационни и кариерни центрове в училищата	Мобилна ОС. Театралните работилници са места за демонстриране на актьорски умения и дискусии. Не посочва методологията или подробностите за физическата среда	Насърчаване зачитането на многообразието, превенция на насилието и тормоза в училище и повишена информираност относно използването на новите уеб технологии	Гастролираща театрална работилница предоставя на учениците възможност да играят и анализират своя опит, като намират свои собствени отговори на проблемите, свързани с нетърпимостта и агресията
2	Франция	Насочване на проблемни младежи към определена кариерна пътека/ Звено за подкрепа за придобиване на квалификация и интеграция (PAQI)	13,608	ПОО	Звена за подпомагане процеса на придобиване на квалификация и интеграция. Звената са създадени в професионалните училища.	Липсва допълнителна информация как е подходено към създаването на тези звена.	Интегриране на учениците в професионалния живот, или оказване на съдействие за намиране на подходящото за тях обучение	Звената предлагат периоди на обучение, които позволяват на младите хора да придобият предварително съответните знания, необходими за програмата, или за достигане на

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
								необходимото ниво
3	Гърция	Цифровите приложения предлагат нови възможности за провеждане на учебните часове	8,850,000	Общо образование	1. Централизирана онлайн услуга за организиране на цифрово съдържание 2. Уебсайт, който изпълнява ролята на библиотека с отворен код 3. Възможност за изграждане на мрежи в цифрова среда	Липсва допълнителна информация	Цифрово обновяване на образователния процес	Цифровата платформа "e-me" има амбицията да се превърне в среда за изграждане на мрежи за сътрудничество между учениците и учителите
4	Гърция	Академията на Платон – пътеките към знанието	Не е приложено	Общо образование Висше образование	Отделяне на ОС от институциите за формално обучение: Лятно училище с работилници, учебни модули, дейности на открито и	Експерти в различните области се събират, за да планират учебните модули и дейности, които се провеждат през цялата година.	Свързване на гръцкото общество с духа на Академията на Платон като област на образование и култура, както и като място за развитие на личността и	Програмите „Диалози“, които запознават учениците/студентите от много райони на Гърция с понятията диалог, аргументи и критично мислене.

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
					места за наблюдение/ посещение		формирание на активна гражданска позиция.	Организиран са летни училища за приложни изследвания, философия, античен театър и новогръцки изследвания, в които участват 190 гръцки и чуждестранни студенти и възпитаници, докторанти и изследователи
5	България	Превръщането на училищния живот в централна атракция	45,479,121	Общо образование	Класни стаи Извънкласни дейности	Липсват допълнителни подробности	Намаляване на броя на ранно напусналите училище чрез подобряване на възможностите за заетост	Дейностите са насочени към развиване на личните, интелектуалните и физическите способности на учениците - изграждане на умения за работа в екип, себеизразяване, и преподаване на презентационни умения.

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
6	Унгария	Еднакво образование за всички/ Tanodas	7,493,024	Общо образование Потенциално РДР	Оборудване в класните стаи	В малкото налична информация само се споменава за наставници на ромските ученици, и в някои случаи за осигуряване на необходимото оборудване	Прекратяване на социалното изключване и цикъла на бедност чрез равен достъп до подходящо образование	Tanodas са извънкласни училища, които предлагат обучение на базата на личностно развитие, общностни, културни и спортни дейности и работят за укрепване на връзката между училищата и родителите.
7	Унгария	Подобряване на качеството на висшето образование чрез създаване на центрове за върхови постижения в стратегически изследователски области в Университета в Мишколц	7,261,043	Висше образование	Оборудване за изследователски лаборатории	Липсва допълнителна информация	Подобряване работата на вече съществуващите центрове за върхови постижения и изследователски дейности и иновации в стратегически области от международно значение	Развитие на лабораторната инфраструктура и оборудване на университета, развиване на модерна компютърна мрежа и укрепване на международна мрежа от научни институции, в които

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
								университетът участва
8	Литва	Завършване на базата на (бизнес) план/ ATVERK (OPEN UP)	698,160	Висше образование	Специализиран и работилници, създадени от корпоративните партньори	Липсва допълнителна информация	Придобиване от страна на студентите на практически умения и опит, които ще им бъдат необходими при стартиране на собствен бизнес, дори преди да са завършили	Като работят в екипи, студентите поемат различни роли на инженери, дизайнери, маркетинг или финансови експерти и изпробват практическото изпълнение на своята бизнес идея в специално създадени работилници
9	Литва	Връщане на отпадналите от образователната система в училище	2,420,000	Общо образование	Класни стаи	Липсва допълнителна информация	Подобряване на достъпа до образование	Участниците получават помощ при изпълнението на домашните си работи и участват в групови дейности, за да усетят успеха в учебния процес, да усъвършенстват

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
								креативността си или да работят върху междуличностните си умения. Включва се и психологическо консултиране.
10	Литва	Разработване на система за обучение и преквалификация на учители (Етап III)	2,067,696.0	Общо образование ПОО	Класни стаи	Липсва допълнителна информация	Подобряване на „процеса на квалификация“ на учителите, търсене на нови форми за повишаване на квалификацията и иновации за повишаване на дидактическите компетентности на учителите, както и на компетентностите им по съответния предмет.	Учителите могат да избират различни начини за повишаване на квалификацията си: университетски курсове, методология на преподаване и съставяне на учебници, управление на образователни проекти и участие в тяхното изпълнение, както и стажове в образователни, научни и културни институции и компании в

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
								Литва и в други държави.
11	Литва	Успешният път към бизнеса/ От класната стая до заседателната зала	551,620	Висше образование	Класни стаи Виртуално пространство за учене	Липсва допълнителна информация	Развиван на личните, техническите, предприемаческите умения, както и уменията за управление на бизнес, необходими за създаването и воденето на успешен бизнес в съвременната икономика на знанието	След комбинация от теоретично обучение по счетоводство, продажби, маркетинг или управление на персонала и практически бизнес опит в компании, студентите се съветват с ментори и участват в състезание за най-добър бизнес план
12	Литва	Избирам преподаването!/ Избрани специалисти за училищата	208,789	Общо образование	Помощни учебни материали в класната стая	Класни стаи (подобряване на материалите и методиката на преподаване)	Оказване на съдействие на учениците за постигане на най-добрите резултати, на които са способни	След внимателен подбор, млади професионалисти работят две години в училища. Те се обучават и подкрепят през цялата продължителност

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
								на програмата и 2/3 от тях продължават да преподават.
13	Румъния	Модерни системи за приемане, оценяване и предоставяне на информация за докторски (PhD) дисертации и за управление на академични заглавия в Министерството на образованието и научните изследвания	Не е приложено	Висше образование	Виртуална среда Технологии	Липсва допълнителна информация	Подобряване на организационната ефективност, повишаване на прозрачността по отношение на начините за обработване и оценяване на докторските дисертации и академичните публикации.	ИТ решение, което включва: система за управление на базата данни; модул за индексирание и търсене; и портал за комуникация и публикации.
14	Румъния	Качеството в образованието – една стъпка към равенството	719,476	РДР	Класни стаи	Липсва допълнителна информация	Привличане на повече деца от ромски и неромски произход в образователната система и задържането им в нея като се започне с предучилищния етап	Организацията разработва межкултурна програма за детските градини и обучава учителите как да я прилагат. -разработен е модел за интервенции, насочен към идентифициране

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансиране по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
								и подкрепя на учениците, които са в риск от отпадане. - Организацията също така подкрепя учители билингви и създава групи за подкрепа, в които са включени и родителите.
15	Румъния	Конвергенция между академичното обучение и активния живот/ Подобряване на уменията чрез участие в стажове с високо качество	3,266,507	Висше образование	Обучение на работното място	Липса на допълнителна информация	Повишаване на конкурентоспособността на студентите на пазара на труда чрез подобряване на техните умения чрез стажове	Проектът са състои от три компонента: обучение на работното място за студенти; информационни кампании, свързани с възможностите за стажове; както и обучителни програми и разработването на ръководства за консултанти и преподаватели, които оказват

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
								подкрепа на студентите
16	Полша	Повишаване на привлекателността на професионалното образование в областта на ИТ в техническите училища в Елблаг	73,600	ПОО	Технологии в класната стая	Лицензирани курсове по ИТ	Насърчаване на учениците да продължат своето образование и професионална кариера в областта на ИТ	Училището разработва привлекателни курсове по ИТ и лекции, изнасяни от топ професионалисти в областта В допълнение учениците могат да посещават курсове, сертифицирани от международни организации в областта на ИТ като Академията по ИТ на Microsoft и Cisco Systems

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
17	Полша	Първите преживявания в училище като път към знанието	9,500,000	Общо образование (начални училища)	Оборудване на класните стаи	Липсва допълнителна информация	Създаване на условия, които предоставят на учениците в началното училище пространството за развиване на всички аспекти на техния интелект	В рамките на проекта развитието на различните типове интелигентност обхваща 3 етапа като за всеки от тях са предвидени различни учебни материали като спортно оборудване, музикални инструменти, настолни игри и дигитални микроскопи. Проектът също включва специално обучение за учители, насочено към уменията им по-добре да ангажират родителите и да им предоставят

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
								информация учебния процес.

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
18	Полша	Модернизиране на професионалното образование в Малаполска - Съобразяване на уменията с потребностите на местния пазар на труда	Не е приложено	ПОО	Класни стаи Пространство за кариерно консултиране Оборудване (лаборатории за професионално обучение)	Липсва допълнителна информация	Повишаване привлекателността и представянето на професионалните училища и оказване на съдействие по отношение на осъществяване на по-тясно сътрудничество с регионалните предприятия	Обучителни курсове, които отговарят търсенето на местния пазар на труда като например обучение за майстор готвачи или сладкари за кетъринг сектора, за автомонтьори и електроинженер и за автомобилния сектор - Кариерно консултиране и часове по ключови компетентности като чужди езици и технически предмети.

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
19	Полша	Образование по компютърни науки	1,005,962	Висше образование	Класни стаи (външни експерти като лектори) Базирано на проекти учене Липсва информация за промени в пространството Реална работна среда	Липсва допълнителна информация	Подготвяне на младите ИТ специалисти за пазара на труда чрез допълнителни курсове по математика и участие в стажове в сътрудничество с основните бизнеси	От първия или втория семестър студентите работят в малки екипи при изпълнение на проекти, възложени от различни компании като Roche, Samsung и IBM
20	Полша	Мост към бъдещето	369,543	Общо образование ПОО	Работилници на открито Реална работна среда		Превръщане на учениците в активни членове на обществото с помощта на практическия подход, който съчетава социализацията и професионалното образование в реални житейски ситуации.	Обучението по социални умения и стажовете се провеждат паралелно и в отворена социална среда извън институцията

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
21	Полша	Казвам без да говоря – алтернативни методи на комуникация за учениците от училище № 26 в Торун	61,500	РДР Общо образование (начални училища)	Пространства за учене в класните стаи/ училищата Учебни материали	Всеки ученик има своя собствена „книга по комуникации“, адаптирана спрямо неговите обстоятелства и способности. Книгата се състои от независимо създадени фотографски изображения, свързани с училищни теми – разписание на часовете, училищни правила.	Създаване на систематичен подход за справяне с проблемите на учениците по отношение осъществяване на комуникация.	Учителите и терапевтите също преминават обучение и имат възможност да разширят преподавателския си опит и да придобият професионална квалификация.

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
22	Португалия	The 'Escolhas' Училищна програма „Избори“ / Изграждане на по-добро бъдеще за децата и младите хора	366,730	Общо образование	Оборудване на класните стаи Пространства на открито	Музикални представления Физически дейности в класната стая Обучение по цифрови умения	Подобряване на образователните резултати с около 65 % чрез реинтегриране на участниците в училище, в рамките на обучение, или на работното място.	Сътрудничество и разпределяне по отношение финансирането на проекти между различни страни – общини, асоциации на имигрантите, училища, младежки групи, граждански организации и частни институции
23	Испания	PIRTU Personal Investigador de Reciente Titulación Universitaria – Персонални изследователски умения на наскоро завършилите висше образование / Подкрепа за изследователска	12,563,248	Висше образование	Научни лаборатории Оборудване	Липсва допълнителна информация	Повишаване на техническите и изследователски умения на студентите, които да им позволят да изградят кариера в Испания, вместо да се налага да работят в чужбина или да изоставят професиите си	Дейности по изграждане на мрежи между университетите, изследователските центрове и компаниите

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
		кариера в Castilla y Leó						
24	Малта	MCAST: предоставяне на професионално обучение от световна величина	2,838,860	ПОО	Класни стаи	Смесено учене	Придобиване от страна на учениците на специфични практически умения, които се търсят от икономиката на страната	“Смесено учене” – комбинация от онлайн и присъствено обучение, която може да подобри достъпа до учене и кариерно израстване - Пренаписване на нива от учебните програми с оглед създаване на отговарящо на потребностите обучение

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
25	Италия	Училищен механизъм / Подготвяне на учениците с умения за живота кариерата	419,600,000	Общо образование	Класни стаи	Езикови курсове в естествена среда; стажове в реална работна среда	Развиване на нови умения, предоставяне на възможности за учене в чужбина и придобиване на представа за професионалния живот, наред с традиционното преподаване	Езикови курсове в естествена среда; стажове в реална работна среда
26	Италия	Diritti a Scuola/ Подкрепящи мерки за задържане на децата в училище	75,234,327	Общо образование	Класни стаи Пространство за консултиране	Предоставяне на услуги по професионално ориентиране и междукултурно посредничество на деца и техните семейства – бюро за информационни услуги	Намаляване на процента на отпадналите от училище и повишаване на нивото на образователните постижения: италиански език и математика	Услуги по професионално ориентиране и междукултурно посредничество за деца и техните семейства – бюро за информационни услуги
27	Италия	Посещаване на бизнес училище/ Млади предприемачи започват да израстват в класната стая	250,000	Общо образование	Класни стаи	Специализирано обучение, без да се споменава къде и как се провежда	Подготвяне на учениците за нова култура на работа чрез стимулиране на необходимите умения	Разделени в екипи и на базата на това, което са научили в рамките на специализираното си обучение, учениците

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
								симулират бизнес проект, разработват бизнес идея и разписват бизнес план.
28	Словакия	Подпомагане на маргинализирани ученици от ромски произход да преминат в следващия клас	177,679	Общо образование (начални училища)	Класни стаи	Учениците са изложени на различни дейности в различни условия. Физическата ОС е свързана с лабораторното оборудване и пространства за танци, пеене, готвене.	По-успешно осъществяване прехода между 1-ви и 2-ри клас на началното училище при проява на уважение на социалните и културни ценности на учениците	Учениците са запознати и с новите технологии - например в часовете по биология се учат да работят с камери и микроскопи. Артистичните часове и музикалните сесии се оказват много популярни, като дават възможност на тези маргинализирани младежи да се самоизразяват.

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
30	Германия	Технологии за деца	950,490	Общо образование (начални училища)	Технически работилници	Пенсионирани инженери представят технологиите пред учениците в рамките на работилници като залагат на връзката с тяхната собствена среда и учене чрез „потапяне“ и забавление	Насърчаване на интереса към кариери в техническите области	Учениците участват в работилница, където могат да изградят свой собствен прототип, напр. на кола, и да се състезават с нея на състезания
31	Германия	Различна пътека за учениците със специални потребности/ Продуктивно учене	2,570,000	Общо образование	Обучение на работното място Практически работилници в училищата	Създават се индивидуални учебни планове с помощта и напътствията на учителите. Курсът включва учене в реална работна среда, работилници за повишаване на социалните умения и самочувствието на учениците	Предотвратяване на ранното напускане на училище преди придобиване на съответната квалификация.	Ключовите елементи на „продуктивното учене“ включват: три дни седмично обучение в реална работна среда като компания или институция, наред с два дни обучение учебна работилница в училище.

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
32	Германия	JUNIOR – Учениците придобиват представа за бизнеса	467,500	Общо образование	Онлайн платформа за изграждане на мрежи	Екип от ученици разработва своя компания и се състезава с други екипи за създаването на успешен бизнес. Учениците получават подкрепа от ментори под формата на обучения и в рамките на онлайн платформата.	Оказване на съдействие на учениците при разработването и прилагането а практика на бизнес идея чрез придобиването на необходимите за това умения	Ученически компании участват в международна мрежа с помощта на уебсайт като разчитат на помощ от страна на ментори и обучение за развиване на умения
33	Обединено Кралство	Засилен интерес в областта на науката и инженерството / STEMСytrn	Не е приложено	Общо образование	Класни стаи Допълнителни практически насочени ателиета в училищата	Работилниците са създадени да бъдат много интересни, но изискват по-добро ниво на владение на математика, физика. Учениците трябва да правят официални презентации пред съдии и да получат	Насърчаване на кариери в областта на науката, технологиите, инженерните науки или математиката	Разработване на дизайн на кола за Формула 1 с помощта на дигиталните производствени технологии. Рисунките се конвертират в модели, които се тестват в състезания срещу моделите на други отбори.

#	Държава	Заглавие на проекта	Финансирване по ЕСФ в ЕВРО	Образователно равнище	ОС, към която е насочен	Детайли по отношение на ОС (какво е направено и как)	Цел на проекта	Пример за добра практика
						спонсорство от различни компании.		

Библиография

- Закон за предучилищното и училищното образование
- Закон за висшето образование
- Министерството на образованието и науката 2014. **Изкуствения интелект в образованието и науката: Идеи за развитието и използването на изкуствения интелект в образованието и науката в Република България**, <https://www.mon.bg/bg/143>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката 2015. **Стратегия за развитие на ПОО в Република България за периода 2015-2020 г.**, <https://www.mon.bg/bg/143>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката 2014. **Стратегия за ефективно прилагане на ИКТ в образованието и науката в Република България (2014-2020)**, <https://www.mon.bg/bg/143>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Осигуряване на съвременна образователна среда" 2020**, <https://www.mon.bg/bg/100814>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Осигуряване на съвременна образователна среда" 2019**, <https://www.mon.bg/bg/100653>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Осигуряване на съвременна образователна среда" 2018**, <https://www.mon.bg/bg/100437> последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Осигуряване на съвременна образователна среда" 2017**, <https://www.mon.bg/bg/1375>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Осигуряване на съвременна образователна среда" 2016** <https://www.mon.bg/bg/1849> последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма „ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование" 2020**, <https://www.mon.bg/bg/100814>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование" 2019**, <https://www.mon.bg/bg/100653>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование" 2018**, <https://www.mon.bg/bg/100437>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование" 2017**, <https://www.mon.bg/bg/1375>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма ИКТ в системата на предучилищното и училищното образование" 2016**, <https://www.mon.bg/bg/1849>, последно посетена на 9 август, 2020 г.

- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище 2020**, <https://www.mon.bg/bg/100814>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище" 2019**, <https://www.mon.bg/bg/100653>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище" 2018**, <https://www.mon.bg/bg/100437>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката **Национална програма "Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище" 2017**, <https://www.mon.bg/bg/1375>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Достъпно и сигурно училище" 2016**, <https://www.mon.bg/bg/1849>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерство на образованието и науката. **Национална програма "Оптимизиране на училищната мрежа" 2016**, <https://www.mon.bg/bg/1849> последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Оптимизиране на училищната мрежа" 2017**, <https://www.mon.bg/bg/1375>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Успяваме заедно" 2019**, <https://www.mon.bg/bg/100653>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Предоставяне на съвременни условия за работа на децата и учениците в центрове за подкрепа за личностно развитие" 2020**, <https://www.mon.bg/bg/100814>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Изграждане на училищна STEM среда" 2020**, <https://www.mon.bg/bg/100814> последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Национална програма "Успяваме заедно" 2020**, <https://www.mon.bg/bg/100814>, последно посетена на 9 август, 2020 г.
- Министерството на образованието и науката. **Инструкции за изпълнение на дейностите по Проект Project BG05M2OP001-2.004-0004 Развитие на способностите на учениците и повишаване на мотивацията им за учене чрез дейности, развиващи специфични знания, умения и компетентности (Твоят час) – фаза 1**
- Министерството на образованието и науката. НАСОКИ ЗА КАНДИДАТСТВАНЕ по процедура за пряко финансиране **BG 05M2OP001-2.004 Развитие на способностите на учениците и повишаване на мотивацията им за учене чрез дейности, развиващи специфични знания, умения и компетентности (Твоят час) – фаза 1**
- Министерството на образованието и науката. НАСОКИ ЗА КАНДИДАТСТВАНЕ по процедура за пряко финансиране **BG05M2OP001-2.014 – 0001 – Подкрепа за дуалната система за обучение**
- Министерството на образованието и науката. **Инструкции за изпълнение на дейностите по Проект Project BG05M2OP001-2.012-0001 Образование за утрешния ден**
- Министерството на образованието и науката. НАСОКИ ЗА КАНДИДАТСТВАНЕ по процедура за пряко финансиране **BG05M2OP001-2.012-0001 – Образование за утрешния ден**

- Министерството на образованието и науката. НАСОКИ ЗА КАНДИДАТСТВАНЕ по процедура за пряко финансиране **BG05M2OP001-3.003-0001 – Подкрепа за равен достъп и личностно развитие**
- Стратегия за развитие на образованието в община Пловдив 2017 - 2022
<https://www.plovdiv.bg/item/education/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%8F-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5/> последно посетена на 16 август, 2020 г.
- ОПНОИР, версия 3.0, 31.10.2019, стр. 8, налична на български език на <http://sf.mon.bg/?go=page&pageId=32>, последно посетена на 16 август, 2020 г.
- Национален статистически институт - <https://www.nsi.bg/>, последно посетена на 16 август, 2020 г.
- Уебстраница на Община Пловдив:
<https://www.plovdiv.bg/item/education/%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-2017-2020/>, последно посетена на 25 август, 2020 г.
- *Responding to Educational Inequality*, Berkeley, CA: Haas Institute for a Fair and Inclusive Society, University of California, Berkeley, September 2016.,
http://haasinstitute.berkeley.edu/sites/default/files/haas_institute_race_education_brief_june_2017_1.pdf, последно посетена на 16 август, 2020 г.
- DG Employment. (2018). Programming period 2014-2020. Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy. European Social Fund. Guidance document. URL:
<https://ec.europa.eu/sfc/en/system/files/ged/ESF%20monitoring%20and%20evaluation%20guidance.pdf>
- Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund and the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1083/2006 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0320:0469:EN:PDF>
- Regulation (EU) No 1304/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the European Social Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1081/2006 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:347:0470:0486:EN:PDF>
- Blackmore, J., Bateman, D.D., Loughlin, D.J., O'Mara, D.J., Aranda, G., 2011. Research into the Connection between Built Learning Spaces and Student Outcomes (Literature Review No. 22). Department of Education and Early Childhood Development, State of Victoria, Melbourne.
- Broto, C. (2012). The Complete Book of Playgrounds Design. Links International.

- Designing for Education. Compendium of Exemplary Educational Facilities 2011. DOI:<https://dx.doi.org/10.1787/9789264112308-en>
- Imms, W., Mahat, M., Byers, T. & Murphy, D. (2017). Type and Use of Innovative Learning Environments in Australasian Schools ILETc Survey No. 1. Melbourne: University of Melbourne, LEARN, Retrieved from: http://www.ilet.com.au/wp-content/uploads/2017/07/TechnicalReport_Web.pdf
- Hillman, C. H., Kamijo, K., & Scudder, M. (2011). A review of chronic and acute physical activity participation on neuroelectric measures of brain health and cognition during childhood. Preventive medicine, 52 Suppl 1, S21–S28. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2011.01.024>
- KfW Panel 2019. <https://www.kfw.de/PDF/Download-Center/Konzernthemen/Research/PDF-Dokumente-KfW-Kommunalpanel/KfW-Kommunalpanel-2019.pdf>
- Lawson Foundation. (2020). Increasing Outdoor Play in Early Learning and Child Care in the Context of COVID-19. English version available at <http://www.lawson.ca/op-elcc-covid19.pdf>. French version available at <http://www.lawson.ca/op-elcc-covid19-fr.pdf>.
- Møller Petersen, C., & Rasmussen, B. (2012). Acoustic design of open plan schools and comparison of requirements. In P. Juhl (Ed.), Proceedings of BNAM2012 Nordic Acoustic Association. Joint Baltic-Nordic Acoustics Meeting (BNAM), Proceedings, Vol. 2012 http://vbn.aau.dk/files/69932466/BNAM2012_Paper73CMP_BiR_AcousticDesignOpenPlanSchools.pdf
- Nucci, L., Galimberti, L. Towards a new school's role in the Italian contemporary city. City Territ Archit 7, 2 (2020). <https://doi.org/10.1186/s40410-019-0110-3>